

LAURI LUOTO

PAKOLAISENA

**AMERIKAN SUOMAL. SOSIALISTISTEN
KUSTANNUSLIIKKEIDEN KUSTANTAMA**

TYOMIES SOCIETYN KIRJAPAINOSSA SUPERIOR, WIS. 1925

Pako rajan taakse

Illalla, kello 11 ja 20 min. maaliskuun 27 päivänä 1918, lähti Helsingin asemalta se juna, johon olimme ennättäneet suurella vaikeudella matkaliput hankkia.

Siinä vaunun penkillä ensi töiksi kokoilin ajatuksiani viimeisten tapahtumain jälkeen. Olihan Suomen köyhälistö taasenkin historian koettelemusten kiirastulessa. — Ajatuksia kiusasi kysymys: miten voimme sivuuttaa Karjalannokan rintamakohdat ilman, ettei junamme joudu varaan. Ovatkohan valkoiset joukot tunkeutuneet rautatielle asti? Toinen ajatus kihosi kysyvänä, miksi eivät kaikki pakene? Onhan halpamaista lähteä pakoon, vastaa toinen ääni, mutta itsesäilytysvaisto on saanut voiton kuten ennenkin kinastelussa. Painaudun vaunun nurkkaan, tuijotan kevätyön maisemiin, altamme pois kiitävän isänmaan näköaloihin, jotka kentiesi iäksi vinhasti sivu vierivät. Tilanteen aavistan, katkeran tappion käsitän. Mutta perääntymisestä — siitähän ei saa puhua, paosta vielä vähemmän. — Nämä ovat asioita jotka sivuutamme tässä. Muistutamme vain, ettei suinkaan ole välttämätöntä kaatua valkoisten hurjan koston uhrina enää sen jälkeen, kun epätoivo on vallannut kaiken. Pois isänmaasta! Pois Suomesta, soi lakkaamaton polttava ääni. Ja kun juna kiisi hurjaa vauhtia pimenevässä sydänyön sumussa eteenpäin, oli tämä ainoa lohduttaja kaiken päämäärä. Kunpa se vinhemmin viiltäisi pimeyttä, taajemmin sen veturi iskisi — noiden tähden, jotka ovat tuossa edessäni penkillä. Äiti ja

poika, jotka läpi rintamien, halki Hämeen ja Etelä-Suomen hevosmatkassa ja sodan kauhuissa, ovat "isää" etsineet ja tänään viime tingassa löytäneet Helsingissä. Aina Länkipohjan tappiosta saakka ovat matkalla olleet, jälessä tietämättömillä teillä kulkeneet.

Nythän he ovat tuossa edessäni vauhun penkillä sanattomina. Kaasuvalo vain puoliksi valaisee piirteet, joissa yhä loistaa tarmokkuus, ei väsymys eikä uni tee nyt seura. Neljäntenä on Valma sisko. Hänelläkin on passi Pietariin.

Yöjuna poikkeaa vain harvoille asemille, ja jatkaa ulvahdellen sen veturi matkaa eteenpäin, kiskoien mukanaan junaa, joka on täpötäynnä maasta poistuvia venäläisiä sotilaita, upseereita ja pakolaisia. Junamiehistö täyttää loistavasti tehtävänsä. He ovat uskollisia vallankumousmiehiä, viimeiseen hetkeen he kuljettavat junia ja pitävät liikenteestä huolta — pitäkööt vain toiset huolen, että kiskot pysyvät ratalinjoilla paikoillaan.

Aamun valjetessa ennen Viipuria saapuu vastaan ensimmäinen viljajuna Venäjältä. Tämä kuuluu olevan ensimmäinen leipä punaiselle Suomelle.

Sinertävässä aamuhämärässä näemme ikkunoista Torkkeli Knuutinpojan linnoituksen ja tornin ja sen huipussa punaisen lipun. Vanha linna, vuodelta 1293, on nähnyt monet vaiheet ja kilvoitukset, taistelut ja turmioiden päivät. Nyt kannat punaista vapauden viiriä, jonka idän aatteiden nouseva aamurusko on harjalle kiirien kiidättänyt. Saatkohan sen ylpeytesi kuinkakin kauan uhmalla kantaa rajumyrskyjen salamoidessa, salamoiden, jotka vastaasi lännen vihuri viillättää. Vielä kerran valkoisten huovien sodan tuliset roihut vallejasi vastaan syöksyvä on. Kiviset

seinäsi hurmetta paljon on nähnyt, nyt sua isännöi Ilkan tielle lähteneet punaiset urohot, jotka taisteluitta myöskään eivät valleiltasi aio lähteä konsaan.

Viipuri, sä taistelun näet, punasankareiden — kerro jälkimaailmalle totuus loistossaan, kuinka ryysyiset, nälän näännyttämät, luiset jänteret vapauden kalpaa kantoivat. Kerro verestä ja kyynelistä, kerro maineen, kunnian ja hengen taisteluista. Kerro, että kaikista halveksituimman, alhaisimman, lokaan tallatuimman asian puolesta seisoivat tässä miehet punaviirin alla, uhraten ainoansa, min ihminen antaa voi. — — —

Viipuri on jäänyt. Juna yhä kiittää. Huomaamme punakaartin sotilaita yhä taajemmissa joukoissa pitkin rautatien vartta. Jo kaikesta päättäen lähestyimme strategisia alueita. Sotilaat ovat kevätyön pakkastamasta hangen pinnasta lohkoneet kuutioita ja rakentaneet eksyttäviä valerlinnoituksia ja pitkiä lumijuoksuhautoja. Notkelmissa näkyy maailmansodan aikuisia piikkilankaesteverkkopaalutuksia. Muutamilla teillä on kuormastoja, haavoittuneita kuljettavia hevosia, asemilla ruumiskirstuja ja jäätyneitä, taistelupaikoilta tuotuja ruumiita. Nämä merkit puhuvat lähellä olevasta vihollisen rintamasta ja paikasta radalla, missä yöllä oli taisteltu.

Rautatieasemat ovat käyneet yhä ränstyneimmiksi, maaseutu karua, hiekkakankaista kurjaa Karjalaamme.

Rajajoella tiukkasivat tullimiehet elintarpeista, joita ei yli rajan maasta pois saa viedä. Lopuksi oivalsi punakaartin sotilas, ettei suinkaan viisi kiloa jauhoja neljän hengen evääksi ollut liian paljon.

Junamme oli pyyhkäissyt yli rajajoen sillan, tunsimme

itsemme vapaiksi ja me hengitimme ensikerran suuren Venäjän vallankumouksellista ilmaa. — — —

— Oi, että olisivat nyt kaikki punaiset tulla tänne huudahdimme yhdestä suusta.

— Eivät pääse vaikka tulisivatkin.

— Miksi ei?

— Ei ole passeja.

— Hankkisivat.

— On myöhäistä. Ei voi. Aikanaankin se oli vaikeuttua.

— Miksi?

— Kaikkihan olisivat lähteneet karkuun, kuka sitten olisi tapellut.

— Mutta kun kuitenkin.

— Olisi pitänyt tietää perääntymishetki.

— Siinäpä se.

— Kyllä se toisin paikoin tiedettiin, mutta me joukot emme totelleet poisvetäytymismääräystä. Eihän voitu käsittää, että sodassa merkitsee perääntyminenkin uusiin aseisiin siirtymistä. Olisipa punainen kaarti aste asteelta vetäytynyt itäistä rajaa kohti, ei se palaisi perinpohjin lyötynä, kuten nyt.

— Niin, niin ollapa täällä parikymmentä tuhatta punaista poikaa, olisi oiva tuuma, mutta toteuttaa se enää, on vallan toinen asia.

— Miksi niin?

— Henkireikä on jo liian ahdas.

— Mikä henkireikä?

— Karjalankannas.

Kyselijä jäi vaiti, painoi otsansa vaunun ikkunan ruutua vasten, sanoi pitkän ajan kuluttua:

Oi mikä virhe, eiväthän punaiset ottaneet panttivankejakaan, eihän lahtauksella nyt ole rajaa. — — —

Punaiseen Pietariin

Edellä puolenpäivän pysähtyi junamme Suomen aseman pitkän puulaiturin ääreen. Olimme saapuneet vallankumouksen maailman pääkaupunkiin, ikuisesti unohtumattomalle Parisin kommunin toiselle etapille.

Vieras kieli kajahteli, vierasta oli tyylikin, mihin silmä ikinä sattuikin.

Punaisen kaartin esikunta istui keisarillisessa odotus- huoneustossa. Täällä oli puheenjohtajana tov. Turunen, Lindkvist, molemmat taistelleet Suomen valkoisia vastaan ja nyt komennettu uuteen toimeen tänne. Heidän välityksellään saimme asunnon Simbirskajalta 24, erään lesken luona, johon jo entuudestaan oli sijoitettu kaksi impilah- telaista, Lehtisen ja Valjuksen perheet samaan huonee- seen. Olimme onnistuneet hyvin, ainakin aluksi. Toverit toimittivat vielä meille lipun, jolla sai mennä hakemaan Hulikkovan pakolaiskasarmilta aluksi silliä ja leipää.

Koska finanssiasiamme ei alunpitäen ollut kaikista parhaimmalla kannalla eikä Helsingistä lainatulla 500 markalla pitkälle potkita, täytyi olla vallan onnellisia tar- jotusta avusta ruoan muodossa.

Me aavistimme heti pahinta, sillä pian kävi meille selville, ettei Pietari sovi ollenkaan rahattomille, eikä toi- mettomille pakolaisille olinpaikaksi, vallankin nyt, jolloin nälän kauhistaava haamu syleili luisevasti tätä miljoona- kaupunkia kaikilta ääriltä ja kaikin muodoin. Matkaa piti päästä jatkamaan mitä pikemmin, siksi ponnistelin aikai-

sesta aamusta iltamyöhään, virastoissa juosten, papereita hankkien kaukaiseen itään lähteviin juniin, Aasiaan päin. Mikä tänään näytti onnistuvan ja käyvän laatuun, oli huomenna jo kelpaamaton, joten oli taasen alettava alusta. Kielitaidottomana oli vaivattava ihmisiä mahdollisimman paljon. Jos mieli jotain aikaansaada, tarvitsi olla tulkki. Ihmiset Pietarissa ovat merkillisen hyvänahkaisia ja avuliaita, pitkämielisen sitkeitä asianajajia. Jos olin kymmenen kertaa pettynyt asiassani, neuvoivat toverit rauhallisesti ryhtymään yhdenteentoista yritykseen. Ja minä yritin.

Eräs kuopiolainen räätäli Väyrynen asui Hernekadulla. Hän oli vanha, 70 vuotias ukkeli. Pojat: Olavi ja Jalmar, olivat juoksupoikina bolshevikien virastoissa ja varsinkin kielenkääntäjinä. Miten herttaisia ihmisiä — koskaan eivät väsyneet lähtemästä jalkapatikassa yli kaupungin vain sentähden, että minun papereistani taasen puuttui joku lippunen. Tiesiväthän he varsin hyvin kukkaroni olevan vallan laihan, mitään natshaijua ei voinut odottaa, mutta siitä huolimatta tahtoivat auttaa.

Rintamalla Suomessa olin saanut ihkauudet rasvanahkasaappaat. Korkeakosken suutarien lujilla kourilla oli ne vartavasten mitoilla tehty. Uskoin niillä vähintään Kamtshatkalle asti jalkamarssissakin pääseväni, mutta kuinkas kävikään. Kun olin kolme viikkoa ravannut Pietarin katu-
jen kivilaattoja, enintään Ekaterinovskajan ja Viipurin kaupunginosan väliä, niin havaitsin pohjat kärjistäpäin päikseen kuluneiksi, siihen mittaan asti, että isovarvas oli ottanut vapauden pilkistää ulos avaraan maailmaan. Jos olin tähän asti katuvaunuista aina jäänyt pois vähemmän tungeskelun takia, tein tästä alkaen oikeita hyökkäyksiä

niitä vastaan, kuten muukin maksuton yleisö, riippuen kiinni vielä mahdollisissa ja mahdottomissa paikoissa seinän ulkopuolellakin, sillä matkustushan oli vapaata vapaassa valtakunnassa.

Leirikaupungin elämää

Kaupungin ulkopuolisista vaikutelmista sain havaita Venäjän kansanomaisen "ruusaton" tyylin. Kuorma-ajurien pitkät rivit mahdottoman paksuine luokkineen lönsöttivät vastaan laiskaa tahtia.

Maailmansodan aikanahan oli tämä kaupunki oikea läpikulkupaikka sotilaiden ja sotatarpeiden keskitys- ja jaoitteluasema. Suuressa sekamelskassa ja sisällissodassa sekä katutaisteluissa sen jälkeen olivat kaikki paikat tulleet "tahritun" näköisiksi. Olihan parast'aikaa nytkin sota-aika ja sotatila vallitsi Pietarissakin. Seinämät olivat alhaalta kauttaaltaan liisteripaperin peitossa. Yhä uudemmat ja uudemmat vaihtuneiden hallitusten julistukset ja ilmoitukset olivat liimatut päällekkäin ja sadevesi oli niitä reuhainnuttanut ja tuuli riepottanut irrallisina.

Öillä porttiholveissa leimusivat nuotiotulet. Sotilaat punaisine nauhoineen, aseistuksineen valppaina vartioivat vallankumouksen pyhää loukkaamattomuutta. He kohensivat nuotioita pistimillä ja lisäsivät tuleen hirssiä, halkoja, tahi pölkynpäitä. Kiihkeä kiväärien ammunta vallitsi kautta kaupungin yönaikoina. Kaikki tämä tuntui suurelta leirielämältä, johon väestö näkyi tottuneen huolettoman välinpitämättömästi suhtautumaan. Tuntui kuin kaikki olisi kuulunut asiaan ja oli jokapäiväistä.

Sodan raatelemia raajarikkoja valtakaduilla kerjäämässä, almua anomassa oli vallan paljon. Bolshevikeilla oli vielä kädet täysi tehtäviä, niin ettei sisäistä järjestä-

mistyötä oltu voitu ajatellakaan. Kaatuneen hirmuhallituksen surkeat uhrit viruivat avuttomina suursodan seurauksina kaikkialla jaloissa. Ihminen, jolla on vielä kädet ja näkö, on jalattomanakin onnellisempi naapurina, jolla ei ole mitään näistä elimistä. Valtaisella Nevskin prospektilla oli elossa olevia raajattomia lihapölkkyjä varustettuna ihmispäällä, joista puuttui silmiä. He istuivat hiljaa kiviseinustalla tomussa ja liassa, mihin joku hyvä ihminen tämän hengittävän lihapölkyn on kantanut. Kenellä heistä on kädet, laahustaa itseään tungoksen jaloissa kuin rotta, jolta kärrynpyörät on takaruumiin ruhjonut. Tuossa seisoo raajoiltaan terveet, mutta tulikaasun kärventämät, sittemmin arpeutuneet kasvottomat ihmiset, joilta kaikkia aistimia puuttuu. Kellä on raajat, tekevät lakkaamatta ristimerkkejä, "molien" painavat huulen alas tomuun ja kivi-paasiin, jota pitkin kansa astuu. Raajattomat kumartelevalta hiukan päätänsä, hokien jumalan äidin ja kaikkien pyhimysten nimiä. Ihmistungos on sotkea heidät joka hetki jalkoihinsa. Katselen kaikkea tätä ensikerralla suurella kauhistuksella, enhän ole tottunut invaliideihin siellä Suomessa. Ja eihän koskaan ole ollut ennen maailmansotaa ja myrkkukaasuja.

Ahdistavin sydämin ajattelin: Oi ihminen, jolla on jumala, keisari, armo ja isänmaa! Oi ihmistä!

Vain aniharva kiinnittää heihin raajarikkoihin huomiota, ojentaakseen kopekan. Paljon on ihmisiä, joita ei tämä ollenkaan liikuta, kävelevät röyhkeinä, hyvinvoipina, lihavana ja terveinä sivu. He ovat nähtävästi porvareita, jotka eivät enää näe aatteensa uhreja. Mielikuvitus askartaa keinoja etsien millä tällainen paatunut elukka

saataisiin luomaan edes osaaottava katse. Paha kuiskii korvaani:

Kun löisi kintut poikki, ja asettaisi laatikkoon kuten nuo tuolla istuvat, muutoin he eivät mitään ajattele.

— — —

Astellessamme edelleen, selittää Jalmar:

— Invaliidikoteja ei vielä ole voitu luoda työväen valtaan näet, "lyöminen" on ensin saatava loppuun, valta ja armeija lujitettava. Paljon on lähetetty heitä kotipaikoilleenkin, mutta on paljon, joilla ei ole kotia, eikä omaisia, useat eivät kykenisi lähtemään, huonoimmathan näet eivät minnekään omin neuvoin pääse. Ensinnä Haaparannan kautta tuotiin heitä paljon, myöhemmin, kun armeija käveli pois juoksuhaudoista taistelemasta Saksaa vastaan, on heitä yhä saapunut sen mukaan tänne.

Käymme läpi leipälinjojen, maidon ja voin jakelupaikkojen. Kova niissä on järjestys, jota kansa itse näyttää virkailijoista huolimatta ylläpitävän. Oikeutta kaikille jaetaan, mikäli voidaan, yhteinen hätä on ihmiset lähentänyt.

Tässä seisoo vaimo aamusta alkaen lapsi sylissä, kaksi isompaa hameen liepeissä kurkkien kuin kananpojat. Leipänormiaan he odottelevat, ja varmasti, vaikka pitkän odotuksen jälkeen, sen saavat.

Yritämme saada jotakin lasten käteen vapaakaupasta, jonne astumme. Pian jälessämme seuraa meitä toinen, nähtävästi maalaisnainen risoissaan, liinattapäin avorinoin, horjuu tiskin luo, lattialle polvistuu — sanaa ei sano. Luiset sormet haparoivat myyntipöytää. Samea hämärtynyt katse tarkkaa tiskimiestä, mutta tämä on kylmä,

ihan kuin puu, ei lainaa katsettakaan. Hän lausuu meille: Shto vam naado?

Emme osta mitään mekään. Nainen laahustaen nousee, astuu ulos, hänellä on kuin rautaa jaloissa, mutta ristinmerkkejä hän oli lakannut tekemästä.

Eräänä aamuna olen taasen matkalla valtiosihteerin virastoon. Birshavoin sillan luona näen kaukaa ihmistungosta, juoksua ja liikettä. Leipäkuormaa kuljettavan ajurin vankkurin korilta oli vartijoista huolimatta temmattu laatikossa paistettu "piirunpää"-leipä. Kuorma arvattavasti oli liikkeellä vartijan vastuulla. Hän yritti aseella uhaten varoa, mutta yleisö puuttui asiaan, otti juoksijan kiinni ja toi vankkureiden luo. Lopuksi nälkäiselle taitettiin pala limppua, laskettiin menemään. Vartijan oli oltava kiltisti hiljaa.

Sihteeristössä näin paljon tovereita ja muita ihmisiä, jotka vasta olivat saapuneet. Maallikkona tunnen heistä harvoja, Mäkelän Santeri sentään mainari — Insnorissa muinoin tuntemaan tulin, kun "mokkerina" maitosuuna miehen kera maan uumenissa matosin. Tuolla Kustaa Rovio ulos ikkunasta katsoo katon yli kullattua kirkon kupua ja miettii. Turkian Matti nahkatuppineen seisoo, huutelee telefonin reikään armottoman paksusta panssarijunasta. Tokoin Oskari pyörii salkku kainalossa, selittäen missä matkalla ovat Siperiasta tulevat leipäjunat. Erästä pitkää miestä kutsuttiin Orjatsaloksi ja lyhyttä Väinö Bukaksi. Pärssiset näin Simbirskajalla. Ukkeli oli kovin kalpea ja rasittunut, nojasi katukäytävällä ikkunan eteen asetettua messinkisuojustinta vastaan, ja katseli syvästi alas. Hilja oli terhakka, ja puhui sisarensa pojasta ja matkasuunnitelmista Persian kautta

Australiaan. Tänään olikin hän jo tuossa virastossa passeja hommailemassa. Eräs mies, jolla oli kenraalinhousut, kantoi Kaljusen nimeä. Vieressäni odotussalissa istuu kiharatukkainen Salomaan Jeremias, "paanari" ainoa hämäläinen lahtarien lenkistä henkensä pelastanut mies, joka seisoj Vilppulan pussinperässä viimehetkeen. Vaimonsa Tyynen kanssa olivat he kuunnelleet elämän kutsuvaa ääntä ja he saivat odottaa ihmisenpojan maailmaan tuleamista. Siksi oli mies hajamielinen, minne pesii vaimorukka, joka pojan toisen synnyttää sodan salamoidessa.

Siinä salin seinämissä katseeni kierteleikse, kuvasta kuvaan, taulusta tauluun harhailen. Mitään järkevää ajatusta en kokoon saanut, enkä käsitystä ympäristöstä. Nuo kuvat, jotka esittävät kaikkia niitä Suomen edustajia, jotka ovat toimineet Venäjän ja Suomen yhdessäolon aikana, ovat siis päässet arvoon ja kunniaan jo vuodesta 1809 lähtien. — Kullakin on omat maalliset murheensa, niinpä minullakin, moninkertainen huoli on kasvanut, niin että se kannustaa lakkaamatta liikkeelle. Onhan perhe, ja henki ravistumattomassa ruumiissa, vielä olemassa. Mikäs hätänä, jos koti ja "isänmaa" onkin mennyt, monelta on vaadittu kaikki — henkikin. Niinpä päätänkin: Ellen alennuspillettejä itään tule saamaan, nousemme n. s. Tammisen junaan, joka vie meidät Arhangelskiin. Olemmehan edes pois täältä nälkäpesästä, joka "pian kuitenkin kukistuu", niin kerrottiin.

— — —

Kortteerin pihamaalla herään ajatuksistani ja nostan riippuvan pääni ylös, katson hälinää. Kellarin katolla on näet pikkupoikain armeija punaisine lippuineen. "Linnoituksen" vartiosotilailla oli hihnoissa leikkipyssyt selässä.

Tähän en kiinnittänyt huomiotani, vaan astelin sisälle. Mutta pian ulkona nousi melu oikeaksi meteliksi, josta kuului pauketta, huutoa ja porua. "Taistelu" oli alkanut, 20 poikaa oli tehnyt linnoitusta vastaan salakavalan hyökkäyksen avoimen portin kautta (kuten saksalainen Belgian kautta Ranskaan) ja valloitus onnistui, puolustajat saivat päihinsä, jonka tähden hätärummyt kutsui paikalle reservissä olevat äidit luutien ja keppien kanssa. Ja mikä ihmeellinen näytelmä. Portti oli suljettu, hyökkääjien täytyi kavuta kovassa luutasateessa korkean lankkuaidan yli omalle "zaganitsalle" — toisen talon pihamaalle. Kun sitten sidottiin sormia, oijottiin varpaita ja paineltiin villasukilla kuhmuja, päivittelivät äidit:

— On se piru kakaratkin sodan käyntiin riivannut!

— On se, pitäisi mokomia kyyditä niin, että märkä plätti ois — kuivalla seinällä.

— Kun se paha oikein menee ihmisiin sisälle, niin se saattaa vimmaan. Ja helmasynnissä siitetyt sikiöt ovatkin tämänkaltaisia.

— No sanokaas muuta.

— Sekin "höyryveturi" niitä yllyttää, jolla itsellään on neljä punikkipenikkaa parhaina kuohareina joukossa.

— Jopa tuo kuuluu olevan saman "veturin" mieskin sinne junansa kanssa juuttuneen.

— Kuka häntäkin käski lähteä isäntäänsä vastaan — Suomea vastaan, joka leivän on antanut...

— Leivän, sekä särpimen.

— Sinne ovat valkoiset lähettäneet nyt taivaan pankolle...

— Vai taivaan? Hui hai! Sano helvetin perimmäiselle paadelle, kolmihaaralla "bursuiden" vattaihroja liekissä ki-

ristelemään. Sehän se tämän miehen maallisten rientojen ainainen päämäärä ja ihanne oli . . .

— Puhdas on meidän mies isänmaan kavalluksesta.

Sodanvimma oli todella mennyt sisälle poikasiin ja sama kiivaus teki työtä vanhuksissakin. Tulin sen huomanneeksi monella eri tavalla. Ties mistä, olivat saaneet käsiinsä ammuksia, joita purkivat ja käyttivät ruudin. Kатуvaunujen pyörien alle asettivat kokonaisia kiväärin panoksia, jotka sitten paukkuivat kuin ainakin sodassa. Konduktöörit ajoivat vain vaunujaan rauhassa, katsomatta edes kiskoille päinkään.

Kun tässä asuntokorttelissa ja kaupunginosassa asusti etupäässä suomalaisia rautatieläisiä, junamiehiä, lämmitäjiä, vaihdemiehiä, y. m. työläisiä perheineen, kävi puheensorina ja mäikäytys avoimista ikkunoista pihan yli suomeksi, kuin sydän-Tampereella ainakin. Niinpä insinörskät, Sjöblomskat, Vidgrenskat, rouvattelivat toisiaan porvareiden malliin. Konduktööri Matkasen "kakarain" äiti sattui olemaan kadehdittavan hyvinvoipa ja hieman raskaskäyntinen ja asui naapureiden yläkerrassa. Vaimoa tittelöitiin höyryveturiksi, pääasiallisesti sentähden, että tämä oli bolsheviki.

Vaikka mieleni tekisi viipyä kauemmin tässä haus-kassa, mieltä kohottavassa ympäristössä, jossa olisi paljon yhtä ja toista oppimista, täytyy siirtyä edelleen kehittyviin asioihin.

Seuraavina päivinä olimme sihteeristössä saaneet sen neuvon, että pitää turvaantua Amerikan konsulin puoleen omaisiemme vuorovaikutukseen pääsemiseksi.

Hissikoneella nousimmekin kuudenteen kerrokseen Singer Companyn talossa Nevskin prospektilla vielä sa-

mana päivänä. — Konsuli ei ole kotona, vaan Moskovassa. Hänen asioitaan hoitaa Tanskan konsulaatti — niin sanottiin. Olimme ovella lähdössä — telefoni soi.

— Odottakaahan hiukan, tämä soitto tulee Moskovasta. Tiedustamme. Sieltä vastataan tavalla, joka ei lohdata meitä.

Huomiseen päivään on odotettava, sillä tanskalaisen ovet ovat kiinni. Seuraavana päivänä täältä toimitetaan meidät kääntymään Japanin edustajan puoleen. Hänet etsittyämme, onkin tämä jonkun verran kohtelias mies, joka neuvoo meitä "rahan puutteessa" kääntymään rautatielippuluukulle ja ensi kiireessä matkustamaan Vladivostokiin ja "sitten sieltä edelleen puuhailla."

En tiedä; mutta vaikka ehdotus olikin mielestämme täytöntöön panossa mahdoton rahattomina, niin tuntuu kaunis puhe elämän vaikeina hetkinä erittäin virvoittavalta.

— — —

Iisakin kirkon luona pyyhältää sivuitsemme auto, jossa tunnen yhtenä istuvan Yrjö Sirolan. Ellen suuresti erehdy olivat piirteet samat, paksu leuka ja alahuuli. Ei muuta kuin ottaa selvä. Seuraamme katsein autoa, joka onneksi pysähtyy mahtavan, harmaan graniittirakennuksen parad-najalle. Ennen kuin kerkiän paikalle, on auto hävinnyt ja pari miestä siitä astunut sisälle taloon.

— Tämä on hotelli "Astoria" sanoo ovenvartija. Ja vihdoin monien vaikeuksien ja kyselyjen kautta pääsen hissiin ja viidenteen kerrokseen. Sirola tuskin muistaa aluksi. Kalpea vaimonsa arasti tähyilee meitä, mutta vihdoin Yrjö on selvinnyt ja muistaa. Murheisiini lupaa ottaa osaa ja pyytää tulla huomenna.

Seuraavana päivänä tapaankin hänet kadulla, ystävällisenä, hymyilevänä pyytää mukaansa sihteeristöön Eka-terinskajalle. Ruskeissa kaivantomiehen kengissä hän astuu, puhelee, kyselee ja miettii.

Loppujen lopuksi vielä samana päivänä saa hän aikaan sen, että meille luvataan hankkia alennuslippu Vladivostokiin.

Vaimo ja poika odottivat, olivat väsyneet ja epätoivoiset. Olivat iloisia silloin, kun asiat näyttivät onnistuvan, mutta surivat perinpohjin silloin, kun toiveet olivat loppussa.

Huomenis saimme valtiosihteeristöstä "dokumentit", jotka oli käytävä leimauttamassa ulkoasiainkomisariaatissa Talvipalatsin torin laidassa. Virastoaika kun oli vaan neljä tuntia päivällä, ja kun jonotukset olivat pitkät, niin päivät hivahtelivat toinen toisensa jälkeen. Pilettien osto-otserit asemilla kaukojunille olivat sanoin kuvaamattomat, jo kirjoitettu vuoroon moneksi päiväksi eteenpäin. Kaukaisen idän juna, se johon paikan saimme, lähtee vasta neljän päivän kuluttua. Piletti maksaa niin ja niin paljon, josta alennusta puolet.

Sitä myöten oli selvää, mutta kun illalla katselin finanssini, havaitsin kauhukseni monien laskelmain tekemisestä huolimatta, ettei raha riitä, ei vaikka kuinka las-kisi! Ei riittänyt sittenkään, vaikka Hilda oli ratkonut liivinsä povelta erikoiskassansa. Tahi oikeastaan se oli vain kopekoita vailla. No, sinä iltana menimme äänettöminä, mutta jotenkin tyytyväisinä levolle, olihan vielä kolme kokonaista päivää pulman ratkaisuun.

Kävelen Marskentän laitaa myöhään. Kevätillan kirpeä aurinko kuparoi-see kivipäätyjä. Tuolla Troitskin sillan

luona, illan sinisen harmaa autere on ihmeen viehättävä. Kevään kaunis kuulakka tuntu on ilmassa ja leppeänä tuuli henkäilee yli kentän, ja vasta umpeen luotujen punaisten sankarihautojen multa tuoksuu. Avoimesta Petro-pavlovskin jättiläiskasarmen ikkunasta kantautuu pianon soittoa. Olen kuullut käsarmiin saapuneen Suomen pakolaisia. Siksi askeleeni ohjaan sen seinüstan viertämää kivitystä. Äkkäänpä siinä erään "Tiedonantaja" lehden toimittajan tov. H:n Helsingistä, sanoo huomenna matkustavansa Muurmannille ja yrittävänsä sieltä ulkomaisiin laivoihin merimieheksi "koska rahaa ei ole enää kun 1000 markkaa."

Onnen poika, ajattelin minä, perheetön ja niin paljon rahaa. Hän vei minut sisälle kasarmiin. Pihamaalla huokui napatalven pakkaneen suunnattomista jääkasoista. Rikakatunkiovuorten välistä uittelimme sisemmä. Rappusimme ylös ja marssimme tyhjissä kaikuissa käytävissä ja huoneustoissa läpi lukottomien ovien, autioiden salien, kuljimme yli kuopille kuluneiden lattioiden, joista vasta vähän aikaa sitten olivat marssineet suuren Venäjän rautakorkeiset pojat ja nyt ehkä poistuneet kohti kotiseutujaan. Läpi upseeriston musikkihuoneiden, joissa soittokoneiden päälle on laskeutunut paksu pöly, kierrämme kerros kerrokselle, välillä olemme osuneet n. s. ojennuslaitokseenkin, "karhun koppiin", missä paksut puulavetit ja lattia ovat haudoille kuluneet. Tässä on hikisten ajatusten kaamea paikka, joka vilunväreilyin ruumistamme puistattaa. Rautarenkaat leveteissa ja katossa sumentavat ajatusta. Rauhattomat sielut, tänne teljettyinä, ovat astuneet neljän seinän väliä ja saaneet nöyrtyä tsaarin sotakuriin.

Kohtaamme keittäjän alhaalla, hän on normarkkulai-

nen pyylevä mamma. Häntä avustaa Haukivuoresta kotoisin oleva tyttö, joka ohjaa meidät alas jumalattoman pitkään "köykkiin", joka tuntuu vähintään kilometrin mittaiselta. Suomalaiset emännät ovat puhtautta rakastavia ihmisiä, ja niinpä ovatkin he "keittiön" tehneet siistiksi, santaa ja rautalapioita käyttäen saippuan asemasta. Pöytään istuttavat, tervetulleeksi toivottavat, antavat puuroa, jossa on siemenöljystä tehty silmä, sekä teetä sokurin keralla.

— — —

Lähtöpäivän edellisenä aamuna luimme lehdistä, ettei Vladivostokiin myöä enää suoria lippuja, vaan ainoastaan Irkutskiin. Tämä ratkaisi meidän rahapulamme, päätimme siis ostaa lipun mainittuun kaupunkiin. Sitä ennen pistäysin Suomen asemalla samana aamuna. Lakkaamatta saapui Suomesta pakolaisia, suuremmassa määrin Itä-Suomesta. Jouduin näkemään tapahtuman, miten Helsingistä saapunut matruusijuna kieltäysi antamasta pois aseitaan. Paikalle saapui punakaarti ja uudisti vaatimuksensa vetämällä joukon kuularuiskuja puusillalle. Hetki oli jännittävä, mutta mikäpä siinä auttoi, toivathan matruusit kaikki aseensa aseman edustalle suureen kasaan.

Niin kauan kun oli yhteys Helsingin ja Viipurin kanssa, saapui Suomesta posti ja postijunat säännöllisesti ja joltisiakin tietoja polttavan tiedonhalun sammuttamiseksi. Tahi kertoilivat tapahtumista pakolaiset.

—————

Uusien pakolaisten parissa

Yöllä oli saapunut 31 perhettä, vaimoja ja lapsia. Heidät oli ensihätäan sijoitettu toisen luokan odotussaliin Suomen asemalle. Katkera yöilma ummehtuneena työntäikse vastaani. Penkeillä istuallaan nukkuvia äitejä, lattia oli lapsilauman kattama. Muutama äiti valvottuaan kaiken yötä lastensa kanssa, ei ollut silmää ummistanut, siksi istui hereillään. Että nämä ihmiset olivat lähteneet kodeista, joissa ei ole ollut vaatetta, eikä leipää, sitä selvästi osoittavat ulkomuoto ja piirteet.

Lähenin erästä hieman paremmin puettua nuorekasta äitiä, joka tylsästi tähyili verestävillä silmillään ja imetti pientä lasta. Hiljaisella äänellä kysyin: mistä tullaan?

Vavahtaen olemukseltaan tuijotti minua, koetti hän siten hymyillä.

— Raudusta ollaan, sai sanoiksi.

Nähtävästi hän tahtoi sanoa jotain muutakin, mutta vesihelmet kierivät kasvoille, eikä voinut jatkaa. Vasta herännyt tyttönen, kun huomasi tämän pyrki lohduttamaan äitiä ja nousi polvien päälle.

Tahdoin tuota sinisilmää ottaa kätösestä, mutta eipä antanutkaan, puikahti vain äitinsä suojaan. Pian sain havaita, että lapset ovat hillittyjä ja saaneet parempaa kasvatusta. Äiti oli rauhoittunut, kun yritin leikkiä lasten kera — enempää kysymättä hän alkoi:

— Mieheni on kaatunut, jouduimme pakenemaan rintaman edellä pois hyvästä kodistamme. Olimme opettajina

siellä rajalla N. kansakoulussa. En voi ymmärtää, miten on kaikki tapahtunut. Jo viime syksynä mieheni luo tulivat paikkakuntalaiset ja moni lasten vanhempikin. Miehet pyysivät opetusta sauva- ja riviliikkeissä. Tähän hän mielihyvällä suostuikin. Kaikki kävi kuin leikiten vain. Hän — vainaja, puolsi aina vähäväkisten aatteita. Sitten se seura joutui vihdoin rintamalle — — — kunnes sitten haavoittui.

Väsytynyt vaimo huomasi minun kuulevan rupatuksiaan, siksi lyhyesti kertoi edelleen: — Sairaalassa ennen kuolemaansa kertoi mieheni merkillisiä asioita. Sotatarvejuna sanoi olleensa Rautuun viemässä suurella uhkarohkeudella ja kiireellä, sillä siellä olivat punaiset joutuneet ammuk-sien puutteessa vaikeaan saarrokseen. Panssarijuna ei ollut sillä kerralla saatavissa, sentähden hiekkasäkkipin-koilla koettivat suojella itsensä. Ja vaikka kuinka sanoivat varovaisina edentyneensä, ei heille kenellekään juontunut mieleen petoksen vaara. Sitten yht'äkkiä oli ruvennut koko juna horjumaan, kunnes veturi putosi pois kiskoilta. Valkoiset olivat irroittaneet ruuvit ja naulat, mutta rata oli muutoin näennäisen ehyt. Tämä salakavala juoni oli punottu paikalle, missä kahtapuolta rataa olivat törmät, joista turvallisesti avasivat heti tulen. Miehistö taisteli ja kaatui urhoollisesti viimeiseen mieheen, paitsi takimmaisessa konduktöörivaunussa, santasäkkisuojuuspinkkojen keskellä säilyivät miehet elävinä. Vaunusta päin saivat he sitten selville, että vihollinen on ympäröinyt junan ja tekee sen etupäässä puhdistusta. — Vihdoin tuli sitten viimeisenkin vaunun vuoro. Katon rajassa olevan ikkunan kautta vihollinen havaitsi sisälläolijat ja alkoi ärjyä ovia auki. Ovia eivät aukaisseet. Käsipommin viskasivat heti ikkunan rautahäkkiä vastaan, mistä se kimposi hangelle ja tap-

poi heittäjän. "Räjäyttäkää vaunu", olivat silloin huutaneet. Mieheni oli huutanut ulos ja ilmoittanut räjähdysaineista vaunussa sekä siitä johtuvasta valkoistenkin vaarasta. Tästä he rauhoittuivat ja antausivat keskusteluun. Lupasivatpa piloillaan hengenkin säästää. Sen jälkeen olivat punaiset työntäneet vaunun oven auki. Valkonauhaiset komensivat vaunussa olijat ulos. Kasvonilmeet olivatkin lahtareilla olleet turvallisuutta ennustavat, mutta siitä huolimatta vain puolet uskalsivat lähteä ulos, puolet hidastelivat.

Silloin paikalle ratsastikin röyhkeä, tuuheaviirksinen upseeri, joka ärjyi, tuli alas ratsultaan, asetti riviin miehet, sivalsi sapelillaan yhtä, pisti kuitenkin aseensa huotraansa ja paljasti kimaltelevan revolverinsa, aikoi ruveta ampumaan. Röyhkeilijä, eivätkä toisetkaan, havainnu pitää silmällä vaunussa olevia muutamia tovereita, jotka yht'äkkiä olivat kylmillä aseilla hyökänneet ulkona olevien avuksi. — — — Tähän otteluun oli kuupertunut, kertojan mieskin. Eikä hän ollut muistanut mitään sen jälkeen. Sen vaan tiesi, että paikalle saapunut uusi punaisten sotilasjuna toi avun, mutta se oli myöhäistä.

Kiltti vaimo ei voinut enemmän kertoa — ja minunkin tuli lähteä asioilleni, huomasi, että hänellä olisi ollut vielä paljon muutakin sanottavaa. Lupasinkin palata ilta-päivällä. — — — Lupaukseni pidinkin, mutta odotussali olikin jo tyhjä. Asemamies laiturilla, kertoi pakolaiset äsken viedyn toiselle asemalle ja suoraan junaan, joka lähti jonnekin Uralin taakse. — —

Sulhon kuolema

Kortteeritalomme portilla vastaan tuli asuntotoverimme impilahtelainen Aino Valjus. Hänen silmänsä olivat itkettymisen tähden vielä punaiset. Hänellä oli sulhasensa sukset ja sauvat kainalossa kimpulle sidottuna. Kenkäinsä kärkiin katsellen sai sanoiksi kyselyyni:

— Ah, kot' puoleh lähen, jääkät terveheks!

Kunnon morsian, oli seurannut sulhoansa rintamalle. Sulho oli eilen kaatunut ja tieto siitä oli tullut. Tuossa oli nyt hänen ainokaisensa, murheen ja surujen murtamana matkalla takaisin kotipuoleen. Niin loppuu ihmisen elämänjuoksu.

Kolmatta viikkoa siitä, kun viimeksi tapasin Impilahden, Pitkänrannan Elisenvaaran, Kesälahden ja Uukunien Sortavalan puolen suksimiehiä Hulikkovan kasarmilla silliotserissa.

— Emme ole vielä ottaneet sotaan osaa, puhelivat miehet reippaasti, mutta koska rauhassakaan ei olla anneta, vaan väellä ja voimalla valkoisiksi aikovat, ja kun "lahtar-loita" kerran emme olla aio, niin siksi punaisia puoltaa tahdomme.

Miesjoukossa muutamat olivat jalkasairaita, koska pitkä matka Laatokan yli oli ylenmääräinen ponnistelu suksimiehille lyhyenä aikana, takaa-ajajain seuraamana. Monelta oli suksen remmi hangannut nahat varpaista ja sanitaarien sitomina loikoilivat he nyt krovateissa.

Tervejalkaiset vaativat jo samana päivänä "kiväärilöitä", jonka huomenis olivat sitten saaneetkin. — — —

Portilla, vielä morsion seistessä, puikahti sisään reppuselkä salmilainen nahkatakki, rintamalta tuli, tytön tunsi.

— Tsholan terveh siula. Min lähössä sie ollet?

Ah, armahaistasi shuremah jäin nyt. Stantsajalla vagonas, kera vainajien ollah.

Sillä erää morsian takaisin pyörtäikse. Sukset seinälle nosti, laukun selästä riipoi, junalle läksi.

Kuusitetusta vaunusta sulhonsa etsi. Katsoi häntä, katsoi muita, kylmiä kaikki kymmenkunta kotipaikan miestä, vasta eilen intomielin rintamille riensi tämä miesjoukko, aseet saatuansa. Elämäähän vihakin tarkoitti, miksi riisti pois vihollinen hengenhelmen miehiltä uljaimmilta — —

Nyt he rauhan ovat saaneet. Siinä lepää lattialla miehet veripurppuroin. Käsivarret, rinnan, hatunnauhat kauristaa. Katse kelmeä — kevätyön pakkasen purema, heikko kuolon puna poskipäissä. Mik' onkaan aate se, joka urohot korpien kätköistä kutsuu kalpaan?! Isänmaanko puolesta? Kyllä! Punaisen, vapaan työläis-Suomen puolesta lepäävät urhot tässä. Ken kykenee halveksimaan heitä? Ken? Kuka kurjimus uskaltaa kätensä nostaa pilkka-mielin, kuka? Eivätkö he tyyninä, ylväinä, uskaliaina tarjoa tuossa elonhintaa huojennukseksi kuurussa kulkijalle, heimolleen, köyhälle raatajalle. Kyllä, kyllä se uhriksi kelpaa! — Kiitos teille heimon miehet. Työn suuren tehnyt olette. Olette Suomen köyhimysten avuksi astuneet. Olette Ilkan lailla vapautta kaivanneet. Unhoon ei jäädä saa muistonne milloinkaan — — —

Morsion syliinsä kylmän sulhon sulki, hyväillä tämä ei taida, kuollut on — — —

Matkaanlähtöpäivänä

Lähtöpäivämme aamuna juoksentelin aikaisin levottomana sentähden, että virastot myöhään avataan. Hernekadulla, räätäli ukko Väyrösen ovikelloa olin soitellut jo kuuden korvilla ja vanhuksen pitkä valkopartainen kähäräinen sakseamaton ja ajelematon pää työntyi ovenraosta esiin. Sikristi pitkiä kulmakarvojaan, — lausui sitten:

— Ah, sinä pakoon juossut pakana, mikä sinua yöllä kuskailee?

Ukolla oli jo mittanauha kaulalla, joten huomasin aikoja sitten aloittaneensa työnsä, ja aivan oikein, verraassa oli pöydällä sarkasinellistä vain lievepaltteet jällellä.

— Housut ja liivit siitä kohtuudella tulee kruunun loippatakista. Vanhoista tässä täytyy koota, vanhoista. Vieraanvarainen kun tahtoi olla, ajoi ylös nuorikkonsa. Tshaijupöydässä kuulee ukko, että aiomme Olavin kera lippujen oston, hän virkkoo:

— Pitkänpä lojon aikonette ottaa. Pelkäätekö Pieta-riakin? Turha pelko, ei polta tämänkylän päädet kumousmiehen jalan alla. — Hetken kuluttua hän jatkaa: Vasta varsoja ootte, elämästä mitään ette tienne, ette paljon aatteestakaan, menkäähän kokemaan, menkää.

Puristin ukon kättä viimeisen kerran ja ainiaaksi, ja painuimme tulkin kera kadulle, hälyyn ja hälinään.

Sekä edelliset että eilinen käyntimme ulkoasiainkomisariaatissa oli johtanut siihen tulokseen, että meillä oli nyt

ensimäinen vuoro otserissa päästä sisään. Ja niin se kävi-kin.

Kohtelias, korkea-arvoinen upseeri tervehti, luki paperit ja löi alle ihmeitä tekevän leimansa, vetäsi käsittämättömän nimen, tarjosi kätensä ja lausui:

— Good-bye boys! Ovenvartijalle huusi:

— Sliedujushii pashaluista.

Ulkona ihmettelimme miten pian suoriinnuimme.

Liigofka kadulla, vastapäätä nykyistä Lokakuun rautatieasemaa ja kapinatoria, oli jo pitkä piletitotserien ostorivi, johon mekin olimme vuoroon kirjoittautuneet. Lokakuun aseman salit luukkujen edustoilla olivat täpötäynnä poismatkustukseen haluavaa kansaa. Virkailijat neuvoivat meitä milloin seisomaan tässä, milloin tuossa rivissä, milloin taasen siirryimme toiseen. Vihdoin löysimme aseman komendantin jostain kylmästä kammiosta. Hän juoksenteli lämpöisikseen huoneessa edestakaisin — söi mustaa leipäkannikkaa ja tarkasteli toisessa kädessään olevia asiapaperia. Häneltä tuli apu. Lipun ostopaikan hän neuvoitakin ja kadun takaa neljännessä kerroksessa. "Siellä ei tarvitse odottaa, eikä teidän tarvitse näillä 'dokumenteilla' missään odottaa", hän lausui. Kuten ukko sanoi, niin oli-kin, sen tulimme jälestäpäin monesti havainneeksi.

Matkaliput olivat taskussa.

Palasin Suomen asemalle tarkoituksella vainuta tovereilta jotain hengenpitimiksi pitkälle junamatkalle. Aseman yläkertaan oli muutettu esikunta ja siihen olivat muuttaneet uudet, minulle vieraat miehet. He olivat jo muutenkin ~~altasilmäin~~ katselleet. Eräs viipurilainen itse-tietoisen näköinen mies ajattelikin ääneensä.

— Vangita pitäisi tuokin tuosta, vielä tässä “muri-koita!”

Niin hiivin hissukseen ulos, kiitin, että sain olla ilman. Laiturilla sattumalta vastaan käveli Vauhkosen Ville. Tämän miehen, (*hän oli pietarilainen* — jotka aina olivat osoittautuneet suomenmaalaisia avuliaimmiksi) kerahan olimme Siikanevalla suksenneet ja metsäopistolla yhdessä olleet silloin, kun asiallamme Suomessa oli vielä toivoa. Valitin hänelle vaikeuttani.

— Tunnin kuluttua ole tässä, lausui hän. Ehkä tapaan Turusen, tahi Kauppisen.

Pistäysin asunnolla. Kotoiset selittivät tänäkin aamuna ruoka-annoksitta pois tulleensa, sillä Hulikkovalta avustus on lakkautettu ja muutettu Petropavlovskin kasarmiin keskikaupungille, jonne on muutettava asumaan, ken ruokaa halusi.

Junaan on jouduttava kello puoli kahdeksaan, mitä tehdä, nyt on jo neljän aika.

Naikkoset laittausivat rautatieläisten ravintolaan hakemaan maitokannulla “mitähyvänsä”. Oikeastaan oli se kovin vastenmielistä. Olihan ravintolan päällikkönä ilmeinen lahtari. Olihan hän kerran ajanut kesken syöntiä, haukkuen “helvettiin” pois, sentähden, että olin uskaltanut mennä rahan edestä luukulle ostamaan ruokaa ja toisen kerran vastoin hänen kieltoaan. Hän käytti m.m. tällaisia lauseita:

— “Kyllä teille perkeleen punikit lähtö pian täältäkin tulee! Ette saatanat Pietarissa kauaa kyykistele! Lähetämme teidät kerran, koirat, takaisin Suomeen nuolemaan haavojanne.”

En sanonut paljon vastaan, mutta sen enempi en siellä

käynytään. En pinnistelyistäkään huolimatta muista hänen nimeään, että voisin sen tähän ikuistaa, mutta hänen usein näin olevan ensimmäisen luukun takana, mikä on oikealla seinässä, kun astutaan sisään käytävän, pitkän katoksen alta ravintolan eteishuoneeseen.

— — —

Osuusliike "Pyörän" rotankololafka oli maan sisässä, kivijalkakerroksessa Simbriskajalla. Olin sen kerran kironnut painumaan vieläkin alemmaksi, koska turhaan olin kopekat kourassa seisonut jonossa ahtaassa rappusokkelossa pyylevien tummujen likistämänä tuntimääriä saadakseni ostaa niin suuren summan elintarpeita, kuin kaksi kananmunaa sairaalle pojalle. Ei parantunut pyyntö, eikä selitys, kun ei ollut osuuskirjaa, niin marssi tästä lävestä muitta mutkitta ylös kadulle — ole hyvä.

Vihaisena katselin ulkona kylttiä, johon suloisella suomenkielellä on maalattu: "Tässä myydään elintarpeita". Pahempi, minä kuiskaankin, raavi pois ja piirrä "kuolintarpeita."

— — —

Tänään matkaanlähtöpäivänä, kävelen siitä sivu ja silmiini taasen sattuu tuo ilmoitustaulu. — Ei — minä koetan, ja niin painun taasen kellariin. Myymäpöydän takaa juuri poistuu perähuoneeseen syötetty mies, sinne sivu solahdan minäkin. Paksu ukko on leppeäkasvoinen ja kuuntelee, kun lopetan, ettei ole leikkiä istua syömättä junassa viikottain.

Mies myhäilee, tarttuu leveään leipäveitseen, iskee sen terän kirjoituspöydällä olevaan "piirunpäähän". (Oikeastaan piirunpäät säilytettiin lukituissa kirjoituspöytälaatikoissa silkkipaperin sisässä). Hän leikkasi leivästä kol-

men tuuman mittaisen palan, kietoo varovasti paperiin ja puhelee:

— Ei ole veliseni tänä aikana hengen säilytys helppo, jos ei kaada sapeli sodassa, kaataa nälkä kotona.

Elää Pietarissa ilman tointa ja leipäkorttia, on ilmassa riippumista. Viittasi kädellään leivän hinnaksi, lisäsi: olkoon jumala kanssasi.

— — —

Tunti oli kulunut. Ville Vauhkonen piti sanansa. Laiturilla hän seisoj hikinen hattu toisessa, lippu toisessa kädessä ja jo kaukaa viittoj luokseen — antoi lipun — Hulikkovalta — hän aloitti, kasarmin luota, tiilisen rakennuksen yläkerrasta.

Sen sanoneeksi sai ja juoksi pois, liikkeelle lähtevään rintamalle menevään junaan.

Rintamalleko? — Niinkö? — Taisteluunko oli kiire miehellä noin? — Tuolla seisoj vaunun rappusilla, kiisi pois ja heilutti hattua. Katsoin, katsoin, kaipasin sanoa hänelle jotain. Oilisihan ollut miehen tapaista heittää liput ja leivät ja lähteä mukaan! Kuumaan otteluun ostamaan hengen hinnalla vapautta. — Mutta oliko todella vieläkin toivoa? Entäs perhe? — Onhan se Villelläkin. — On.

Kävellessäni kiireesti käskettyyn suuntaan, minne oli matkaa ratapihojen yli virstan verran, ajattelin: miten ihmeellisiä tovereita ovatkaan pietarilaiset? Aina joutuvat, aina auttavat. Elämänvaikeudet ovat kuin leikkiä vain. Mutta kaiken ylinnä hehkui heissä taistelun kaipuu ja kutsu. He luottavat vahvasti voittoon. Uskovat lujasti vallankumoukseen. Heillä on lapsen mieli ja ihanne, joka koettelemuksissa kirkastuu. He elävät kokonaan kumousta. Heissä on syvää ja salaperäistä, jota ei voi käsittää,

täytyy syntyä ja elää, tehdä työtä valimoissa ja tehtaissa heidän kanssaan tullakseen heitä ymmärtämään.

Toveri Kauppinen, jolle lippua näytin määrättyssä paikassa, oli varaston päällikkö. Hän pisti pussiini neljä lihasäilykepurkkia, muutamia sardinikannuja ja kolme silliä.

Juoksuun tahtoi jalka pakkautua joka askeleella, niin oli kiire takaisin asunnolle, mihin saavuttua nousi oikea riemu, kun laskin säkin selästäni lattialle.

Kuinka suuresti hämmästyinkään siitä, että Hilda oli myöskin saanut maitokannuunsa jotakin rautatieläisten ravintolasta, jota vakuudeksi keskellä kiirettä tahtoi tarkastaa. Kun sitten avasin sen oli sen sisältö katkerasti haisevalla mädänneellä kalalla täytetty ja alle oli työnnetty ihmisruumiin ulostusta. — — — Se oli lahtarin lahja nälkäiselle pakolaiselle. Hän tahtoi täten tehdä pilkkaa ja leikkiä, kohtalon ivaa.

Siinä lähtötshajua juodessa Olga Koukku, — talon keittäjä ilmoitti sen iloisen uutisen, että kommunisti ja konduktööri Matkasen juna oli ajanut porhaltaen asemalle, eikä ollutkaan "juuttunut" valkoisille huolimatta siitä, että "nörskät" ja "renskät" olivat ennustaneet äänekkäästi yli pihan Matkasen vaimolle vielä tänäänkin, että "veturia" voi jo ottaa ajamaan sen uuden konduktöörin, ettei se vanha kuitenkaan tule. Tähän oli Matkaska vastannut yhtä mehevästi että: Tarvitsee se hyvä veturi kaksikin ajuria.

Astumme kaukojunaan

Kellotaulun alaosan oli jo rakennuksen harjavarjo peittänyt, yläpuoli kultautui vielä sädekimpusta. Viisarit osoittivat 5 minuttia yli kuudesta illalla 16 päivänä huhtikuuta. Pietarin Suomen aseman matkustajat saapuessaan kaupungilta, loivat pikaisia katseita tikattujen kiviaskelmain kohdalle korkealle aseman päätyyn, missä ajan mittari sijaitsee. Vastapäätä Simbirskajan varrella on raitiovaunu stanofka, mistä me nousemme vaunuun matkalaukuinemme. Jäämme portaille, tungosta sisällä on paljon, vielä heitän viime katseen asemalle päin, en silloin aavistanut, että tämä paikka on historian kanssa kiinteässä yhteydessä, että tuohon keskelle aukeamaa kuuden vuoden kuluttua, uuden Leningradin kansa suurten taisteluiden voittajana laskee juhlallisesti mahtavan mustan piikiviuoren lohkareen jalustaksi sille muistomerkillä, minkä tämä köyhimystö Lenin-vainajalleen luova on. Paikalla, josta tämä suuri opettaja ensikertaa tervehti Venäjän kansaa valmistaessaan lokakuun vallankumousta.

Vaunu vierähti yli Liteinin sillan. Kevään leppeän illan auringossa palaa Petropavlovskin linnankirkon kullattu kartio. Nevan kalvo lepää raskaana ja mainingit hiljaa keinuu hinaajien heiluessa. Näköpiiri peittyi ja vasemmalla sukeltautuu kolkot piirioikeushovin mustat poltetut ikkuna-aukot. Ne ovat kuin hornan ahnaat kidat, muistuttamassa uusille sukupolville tästä piinanpaikasta maan päällä. Ken talon historiaa tuntee, ei voi hampaita kiris-

telemättä sitä ajatella — —. Mutta siinä on loppujen lopuksi luettu laki Venäjän santarmiohranoille — —. Sitähän mekin siellä Suomessa tarkoitimme. — Tarkoitimme, että on piskuisen kansammekin jo aika sorrónyöstä nousta, mutta emme onnistuneet. Ohranat siellä valtaan jäivät, jatkamaan Venäjän tsaarin santarmien pyövelien työtä. Ja tässä sitä nyt "maankavaltajat" mantereita matkaavat. Milloin koittaa se päivä, että Suomemme ohranaluolat poltettuina hornankitoina töröttävät ja kansa heidän muistolleen kiristellen kiroaa. Lienee silloin jo haudoillamme turve paksu paisunut tai pakosalla vieraila mailla mieron niedos niellyt. Humiskoon silloin tuulet kaukomailta kantakoot tulisen kaipuun kärsivien sieluun, että pyhänä pysyisi se aate, min eestä tuhannet toverit ainoansa antoivat Suomen kevätyön jäisillä kentillä, missä rinnat valittamatta vaipuivat, hiljaa hiipui katse, tähtiyöhön sammui.

— — —

Lokakuun asemalla aamusta alkaen seisoneet ihmisjannot kasvoivat isommassa määrin kuin lyhenivät. Nythän elettiin, historiallisia aikoja maailmansodan melskeiden seurauksia. Leivättömyys ja nälkä kannusti kansaa itään. Kansainvaelluksessa samosivat ihmiset länteen, nyt olivat osat muuttuneet, Aasia vaati omaansa, ihmisvirta Europan Venäjän kaupungeista Siperiaan kuultuihin kylvömaihiin matkasi miljoonissa. Pietarin sodan aikaisesta kolmemiljoonaisesta väkiluvusta siirtyi seitsemänkymmentä yhdeksän prosenttia maatöihin. — — Ei ihme, että asemalla oli tungosta. Sisään, ylösjohtavilla kiviportailla oli punaisella milisillä täysi työ pitää järjestystä ja kuria. Tunkeuduimme ahdingosta huolimatta läpi sille puolea, missä lähtevien

junien laiturit sijaitsevat. Laitureita oli monta ja junia paljon. Tulkkimme oli juostava ottamaan niistä selvää. Pian löydämmekin komean junan. "Internatsionalnii kuriir" selittää konduktööri, viitaten kirjoituksiin: Pietari—Vladivostok.

Toimekkaana nelivuotias Jimikin etsii vaunujen numeroa äitinsä kera täydellä luottamuksella — heittäytyä kohtalon kouriin, päämäärättömyyteen, mihin ikinä vain vanhemmat menevätkin.

Pojan harteet piirtyivät pieninä, vuorittoman harmaan palttoon alta. Palttoon, jonka koditon äiti oli matkalla kyhännyt kodittomalle pojalle Mäntän paperitehtaan nukattomaksi kuluneesta sarkapalasesta, jonka eräs Mäntän pakolainen oli lahjoittanut senjälkeen, kun mukana kotoa siepatut tavarat, arkut ja hevonen oli heitettävä maantielle ja juostava hengen kaupalla karkuun. — —

Siinä sitä nyt sitten oli juna ja valmiina matka, jota olimme kolmen viikon ajan hommanneet, päämäärätön tie onneksi, tahi onnettomuudeksi! Tosin eiliset eikä tämänpäiväiset tiedot idästä eivät puhuneet hyvää. Semenovilaisista joukoista, bandiiteista ja valkoisten rintamista, hälytetään eserrien, ja mensheviikkien lehdissä paljon. Heidän lehtensä Pietarissa saivat vapaasti ilmestyä, Olavi oli niitä lukenut kuin Paras pappi. — — Sodan jaloista tulemme ja sodan jalkoihinko menemme?

Päämäärättömyyteen

Juna oli lähtenyt. Viimeiset tiiliset tehtaiden savu-
torvet tuolla loitolla juoksivat vastaan — väistyivät si-
vuun, kiitäen junan kahtapuolta jälkeen. Ihmetellen kiin-
nyimme katselemaan yhä laajemmaksi avautuvia tasangoi-
ta. Ahtaasta Suomesta, jossa näköaloja olimme ihailleet
vuorten huipuilta, järvien rannoilta ja harjanteilta, pidim-
me niitä mahtavina siellä. Kuinka erilainen onkaan tämä
aavojen arojen suuremmoinen maa! Tuolla hahmoittuu
kyläyhteisöt, vainiot, metsämaat. Kaikki on erilaista. —
Saapuu yö.

Olemme sivuuttaneet monta kaupunkia ja kuverne-
menttiä. Vandga, josta rautateitä haarautuu paitsi itään
ja länteen, myöskin Arhangelskiin, Moskovaan ja Muur-
manskiin. Edelleen kun vuorokaudet vierähtävät, tulemme
Wjatkaan, Permiin, Kunkuriin. Viimemainittu nahkateolli-
suudesta kuuluu. Asemilla kaupataan monenlaisia nah-
kavalmisteita. Permiläiset huomaa käteviksi tarjolle tuo-
duista veisto- ja kaiverrustuotteista, pienistä puu ja luu-
esineistä sekä käsihanureista. Taiteellisia mammutin luista
muovailtuja korukappaleita. Polttopiirostitaito on yleinen.
Tulemme Volgan latvajokien yli, joista Kama virta on
levein ja huomatuin. Korkealta teräskaarisillalta näyttää
se liejurantaiselta, mutta vallan mahtavalta.

Olemme neljännen päivän iltana saapuneet Uralille,
suuren Aasian kynnykselle. Junamme sukeltautuu havu-
maisemiin, ylängöiden lomiin, joissa ei näy jyrkkiä kallio-

vuoria, vaan pyöristyneitä mäkiä ja harjanteita. Poikki pahkametsäin, läpi huimankorkeiden hongikoiden, kautta seetri- ja lehtikuusimetsäin on ratalinja raivattu. Kuinka suuremmoista ja ihanaa on ihaila näitä junan sillalta kirkaana kevätiltana ja hengittää pihkaisen metsän vuoristotuoksua. Keskellä erämaata avautuu yht'äkkiä uuden uutukainen tehdasrakennus, joka tuskin päivää on käynnissä ollut, kun jo pyörät ovat pysähtyneet. Ne ovat tsaarinaikuisia maailmansodan synnyttämiä erämaan satulinnoja. Joskus pistäysi esiin hongikon keskessä puronrannalla oleva tölli, jonka pojat ja tytöt rakentelivat kalapatoja veteen, housut ja mekot ylöskäärittyinä, kahlien vedessä pulikoivat.. Töllin kukko aidalla oikoi kaulaansa ja kiekuili kilpaa kaiun kanssa, joka vastaan petäjikössä kiusalla kiekui.

Oikea Uralin idylli on edempänä, kun vielä illan riuuva aurinko katsoi taakseen vuorten ylängöille, jossa jo uuteen ruuhon lasketut lammas- ja vuohikarjat paimenkoikineen ja tyttöineen, torvineen ja huiluineen vaelsivat alas vuorilta kosken rannalle olevaan kylään. Kylän alla viheriöitsi niitty, mutta vuoriston vallaton virta, voimakkaasti jymisten kuin Imatra, syöksyi alas kaltevan mäen uurtunutta notkelman syvää pohjaa, piesten vaahtoisasti, murentuneita kallioseinämiä, junamme noustessa verkkaisesti kosken seinämiin hakattua avointa tunnelia pitkin ylös. Näky muistuttaa mieliin muinoin nähtyä Coloradon canyonia. Tämä Uralin canyon on vain vähävoimaisempi ja ylhäällä olevat vuoret ovat kauan, kauan sitten suistuneet alas kuiluihin ja paenneet loitoiksi, loiviksi, murentuneiksi metsikkövuoriksi.

Ennen hämärtymistä saavuimme Ekaterinburgiin, mis-

sä seisoimme muutamia tunteja ja saimme katsella kiinalaista väestöä, jota vilisi kaikkialla. Merkillisyytenä mainittakoon maanalaiset rautatieaseman käytävät.

Aavoilla Aasian aroilla, kohti Siperiaa suuntausi pian matka, ulontuen pois vuoristosta ja metsävyöhykkeistä. Tuntui siltä, kuin tässä olisi vanhan ja uuden maailman raja. Raja vuosituhantinen. Tässä oli kohtaloiden virstanpylväs. Kohtaloiden, jotka olivat heimoja, kansoja ja valtoja hallinneet sekä itäisellä että läntisellä maanosalla.

Aasia ja Siperia ovat aina olleet kätkeytyneiden itsepintaisuuksien salaperäinen maa, joka on kaikkien vaikutteiden ja kulttuurilakien ulkopuolella, jossa elää paljon kenenkään kirjoissa ja kansissa olemattomia kansoja, vapaina kuin taivaan linnut, jotka eivät kylvä eivätkä kokoo riiheen, joilla on omat lakinsa ja korpituomioistuimensa. Jotka vaaran uhatessa eivät alistu, vaan pakenevat tavoittamattomille ikuisille tundroilleen, jossa irvistellen virnuilevat voitonriemuisasti orjuutetuille ja "valistuneille" valtaajille heidän itaruuttansa kulttuurin nimessä. Tässä vuoristoselänteellä, Aasian eteisessä, oli Suomenkin edustajille, joita tämäkin maa oli läheteltyt tsaarin orjuuteen Siperiaan, varsinkin viimeisen vuosisadan aikana vallan suuret määrät, "auennut taivas", kuten värjärin sällille Alitalon häissä. — — Jalan kulkiensa, laumoissa ajettuina, kuin eläimet olivat taivaltaneet ja vasta tässä olivat ankarat vartijat hieman heloja hellittäneet. Eihän vangit tästä alkaen enää voineet minne juosta, niin ettei arolla näkyisi ja ratsastava kasakka saavuttaisi.

Taivas oli auennut pahantekijöiden karjalaumoille, jotka "oikeiden ihmisten" seasta oli ylös jahdattu ja pois karkoitettu. Pois kristillisten ihmisten keskuudesta kirk-

koa ryöstämästä, sakramenttiviinoja ominluvin latkimasta, herranhuoneita polttamasta, pois ruostuneita rahakirstunlukkoja kaivelemasta. Pois yleensä rikkaille kauhua ja ennen aikaista kuolemaa tuottamasta.

Jos jalan astunta Europan Venäjän liejuisilla, rannattomilla teillä oli ollut tuhatvirstaisella taipaleella tukalaa, alkoi se tästä alkaen tukalammaksi. Jos syvällä sielujen pohjimmassa sopukassa oli virvatulena tuikkinut jonkunlainen toivon ja mahdollisuuden tunne, sammui se kokonaan viimeiseen kipunaan asti Uralin yli uudelle taipaleelle lähdeittäessä. Tuonne taivaanrannan taa itään, painui ihmiskurjimusten lokaan tallattu lauma. Nämä ihmiset olivat ärsytettyjen kahlekoirien kaltaisia. Yhä syvemmälle upposi jalka liejuun, yhä sitkeämmäksi muuttui aron musta savi. Mutta yhä tyrtyneemmäksi ja myrkyllisemmäksi paatui sielu, joka näki vain puukon ja pyssyn ainoaksi vapauden avaimeksi. Iskeä puukko kahvaan asti vallesmannin, veroherran herjan selkään. Eihän kannattanut ihmisiksi elää ilmeisten kiskurien ikeen alla. *Maankavaltajien* — kansan omaisuuden ottajien. Manttaalimiesten, moisten rajapyykkipohatoiten saappaannuolijoina olla ei! Noiden idioottimaisten ihmisten, jotka rikkovat törkeästi jumalallista pyhää lakia. Noiden hounien, jotka sanovat maakamaraa *OMAKSEEN*. Niiden samain elostelijoiden, jotka asemiesten avulla kokoavat köyhäin käten työn tulokset omiin aittoihinsa — heidän ja heidän piskiensä "kutkutamisen" muisto toisi hetken ilon tässä sysimustassa synkeydessä. Joka askelmalla tahtoi karkisti kirota harteilla olevaa isänmaan antamaa katkeraa perintötaakkaa, joka painoi veriinpiiskatut, arpeutuneet hartect köyryyn. Raa-

deltu sielu sekä ruumis — “paremmaksi ihmiseksi” tekemisen varjolla. — Kaikki oli ollut turhaa! — — —

Katselen kauan ulos leveälle mutkikkaalle maantielle, joka juoksee rinnallamme kiitävän junan suuntaan ja tuntuu kuin kuulisin tuulen huminassa takaamme kaukaa lahtarin äänen, joka vimmoissaan kiljuu: Kirkkojen polttajat, pappien tappajat, tavarain tasaajat, maankavaltajat! Kenen jälkeläisiä te punikit luulette olevanne? Eikö nyt tienne käy esi-isienne tietä hyvin ansaittuun vaivan paikkaan!

Toinen ääni vastaa vakavana: “Mitä onkaan hengellinen ja aineellinen “sivistystyö” kahleiden ja karkoitusten voimalla aikaansaanut? Eikö meitä ole jo liian paljon, joille raudat kinttuihin pitäisi panna?”

— — —

Silmän kantamattomiin on aroa. Kyläyhteisöjä on alkanut ilmaantua yhä harvemmin. Muutteen vaihtelee koivikkometsäiset saaremat, vaan vähän on näköaloja. Kaukainen kirkonkupoli silmän saavuttamattomasta etäisyydestä sukeltaikse näköhorisonttiin, ilmoittaen sielläkin asuvan ristirahvasta, oikeauskoisen suuren kirkon helmassa nöyräileviä yksinkertaisuuksia.

Vaunuosastoomme kuuluu viisi matkustajaa, joista yksi, mantshurialainen polyteknikko, on kotimatalla. Englanninkielellä olemme tulleet jotenkuten toimeen. Hän on kuvaillut meille kotimaansa ihmeen ihanaksi. Passeistamme mielipide on hänellä se, “ettei niitä auta valkoisille näyttää jos vastaan tulevat.” Vallan hyvät tiedot hänellä tuntui valkoisten toimista olevankin. “Parasta matkustaa”, hän lausui — “on Kopin karavaanin kera Irkutskista Shanghaihin, josta voi päästä ‘kamelin konduktöörinä’

ilman maksuakin.” Selitti edelleen, että hän kyllä voi jäädä Irkutskiin asian järjestämään(!).

Istu ja pala! Tässä sitä nyt ollaan, ensimmäisen probleemin edessä sen jälkeen, kun oltiin Pietarista lähdetty. Lähteä Kopin erämaahan kahden naisen ja lapsen kanssa, puhetaidottomana ja rahattomana seilaamaan ”aavikko-laivalla”, sehän se olisi jotakin suuremmoista ja runollista. Saisihan matkata samoilla ajoneuvoilla, kuin tietäjät itäisiltä mailta.

Olimme sivuuttaneet Tymenin kaupungin, joka sijaitsee saman-nimisen joen rannalla ja virtaa Obiin. Joki-liikenteen läntisin kohta Siperiassa. Laivalla sanottiin tästä halvalla ja mukavasti päästävän: Tobolskiin, Omskiin, Tomskiin ja vaikka Obdorskiin asti. Valma-sisko oli miellyttänyt katseillaan mantshurialaista, ja tämä innostui yhä äänekkäämmin kehuaan kauniiksi maataan. Polyteknikko kertoi hirveitä leijona- ja tiikerimetsästysretkiään Mantshuriassa ja Mongoliassa ja näitä kuullessa naiset antoivat palaa karreksi koliuuniin viedyn suuren lihasäilykkeen, joka oli viimeisen edellinen kapistus syötäväksi asetetussa ruoka-aitassamme.

Muistan silloin lausuneeni hornan tuutin olevan parhaan olinpaikan kaikille puolijauhosille teknikoille. Ja varsinkin tälle, joka uhkasi meidät Irkutskissa asettaa kahdenreiden yksikyttyräisen kamelin selkään ja lähettää hietikkoerämaahan. Kun olin tämän lausunut oikaisi ”teknikko” tosissaan: ”Kaksikyttyräisiä ovat, oikeita kameleja totta tarkoitan”. Ja hän alkoi puhua Vladivostokista, Habarovskista, Harbiinista ja Tshitasta, miten ne ovat todennäköisesti jo otetut valkoisille.

Että junassa oli valkoisten puolelle pyrkiviä, sen aat-

teen kannattajia, tulimme pian huomaamaan. Minussa vakiintui yhä eräs tuuma, jota toimeenpannaksemme seisoskelin milloin vaununikkunan edessä, milloin rappusilla tähyillen ulos maaseudulle tutkivin katsein.

Täyteen kuusi vuorokautta tänään, kun illalla olimme Pietarista lähteneet. Miten hartaasti toivoin silloin päästä junaan, joka kiidättäisi meidät pois sieltä kihisevästä ihmiskeosta. Nyt olimme pois, pois kaukana Siperian aroilla, yhä kiitävässä junassa, joka vie meidät päin surmanloukkua. Päin uusia sodanvaaroja, taisteluita, kärsimyksiä, vankilaa, ken tiesi kuolemaa.

— — — Ei! Pois tästä kärrystä on jäätävä, on totta tosiaan, ensimmäinen tilaisuus kun saapuu. Sheljapinski, siihen emme olleet kyllin nopeasti hankkiutuneet. Juna jo läksi ja tuli yö. Kartasta olin hakenut ylös Omskin, Tomskin ja Krasnojarskin. Näistä nimistä on aamuun mennessä päätös tehtävä, ellemme niitä sivuuta. Koko yönä en nukkunut, vaan kävelin vaunun salongissa rauhatomana, joko istuskellen tahi kuunnellen vieraiden kielien sorinaa, ihmisiä, jotka valvoivat, kentiesi ratkaisivat omia probleemejansa. Olin torkkunut kääntötuolilla ties kuinka kauan, kun heräsin päivän hämärissä. Sivuumme pieniä kauppaloita ja asemia, joiden edustoilla näen suolankaupitsijoita, ämpäri kädessä juoksentelevat ja tarjoavat kukkurapäällistä valkoista kidesuola-astiaa. Tästä saan sen käsityksen, että olemme Mangutin asemalla, siis lähellä Omskin suolajärviä. Ja samalla muistan tämän seudun kuulleen olevan oikean leipä- ja karjatuotteiden maan, vaan että tästä itään on ne jo vähenemässä, silloin on päätös valmis.

Omski

Omski! Huusi konduktööri ja löi vaunun oven jälkeensä kiinni rämähtävällä tempaisulla, niin että ylihyllyllä nukkuvat matkustavat kiepsahtivat kuin viskatut pallot ylös ja laskeusivat vaunun lattialle.

Vastapäätä istuva käyränenäinen juutalainen kääri kokoon vilttiä ja tiukensi sen ympärillä olevan kantoremmin soljet. Ja hän virkkoi äskeiseen puheeseen:

— Te siis matkustatte Vladivostokiin, jonne onkin Vaasan hallitus jo konsulinsa lähettänyt.

— En tiedä.

— Minulla on jalokivikauppa Helsingissä, jonka pu naiset takavarikoivat.

— Vai niin.

Kun hän oli turhaan yrittänyt onkia minun matkani määrää ja tarkoitusta, hämmästyi hän melkolailla, kun otimme kapsäkkimme ja astuimme ulos junasta Omskin rautatieasemalle.

Huhtikuun aikainen aamuhetki hämärsi sinervän kuu-lakkaana, mutta pilvinen pohjoinen puhuri piti vielä puolensa ja kiidätti lumipilviä, joista nokareet putoilivat suurina länttiinä alas märkään asemasiltaan.

Tuolla ihmistungoksen takana on pitkä avoin katos, jonka räystästen ääriviivat kuvastuvat satavan nuoren lumen ympäröimään maahan. Katoksen alla on nukkuvia väsyneitä ihmisiä kyppyrässä, kylkikyljessä monia satoja siten, että räystäään alla nukkuvat ovat koukussa kuten

koirat, risaiset takit pään yli käärittyinä. Mutta jalkopuoli on mustan sulaneen maan ulkopuolella niin, että ne on lumi peittänyt. Turhaan yritämme huoneustoon ja odotussaliin, mutta viimein onnistumme sentään tunkeutumaan sisälle erään takaoven kautta, jonka käyränenäinen jalokivikauppias oli havainnut. Vastaamme löyhkää epämiellyttävä pahentunut yöilma.

Ihmisiä seisoo, istuu, nukkuu ja on kuin silakat suolassa. Tuossa ovat sopusoinnussa nahkapukuinen altailainen ja kaukaisen lännen hieno intelligenttinainen, avoimin kaularöyhellyksin, toinen toisensa nojassa. Väsymys ja avuttomuus ovat poistaneet luokkarajat. Pyrimme kiireen kaupalla takaisin junaan, mutta liian myöhään, sillä sen pyörät ovat jo liikkeessä — me jäämme. Juutalainen selittää:

— Ei tässä ole terveellinen pakolaisten olopaikka, Irkutskiin vähintään on päästävä, sillä kaupungilla kuuluu uusi hallitus tekevän voimakasta nousua.

Siperian radalta Omskin kaupunkiin on matkaa muutamia virstoja. Juna vei meidät kaupunkiin. Saimme "hotellista" ovetoman huoneen, jonka ainoana huonekaluna oli rikkinäinen rautasänky, ilman patjoja ja vaatteita. Lokaisen kadun varrella oli leipuri, joka myi paksua, valkoista rusinoiden sekaista limppua. Ostimme sitä ja ihmettelimme että oikeinko sitä voi syödä. Paitsi jalokivienkauppiasta, oli asuntotoverinamme vaimo, jonka paksu, väliaikainen mies oli yhtä etuhammasta vailla. Tästä poislähteneen hampaan jällel jättämästä aukosta oli mies saavuttanut riivatun tarkan maaliinsylkemistaituruuden. Hän voi osata tarkalleen tirskahuttaa huoneen yli uuniin, vaikka uuniin suupellit olivat kiinni. Sylky uiteli sisälle

peltien alaosassa olevasta kymmenenpennin rahan kokoisesta reijästä. Sylkytaituri oli joutunut jalokivienkaupiaan kanssa riitaan sentähden, että yöllä oli jälkimäinen kutittanut edellisen akkaa varpaasta. Aamulla oli vielä sananvaihto jokseenkin korkeassa äänilajissa. Meteli nousi yhä korkeammaksi sentähden, että venäjänlehtiä pureva taiteilija oli valinnut naapurin kultahampaisen suun koe-kentäkseen. Rauha palautui vasta sitten, kun kauppias oli lähtenyt ja siinä aamukiireessä haalannut vilttinsä ja meidän matkalaukkumme mukaansa.

Muistikirjan lehteen on tullut merkittyä 29 p. huhtik. 1918: "Asumme Hospitalnaja kadulla No. 11, erään Kromskin luona. Ruotsalainen vaimonsa osaa välttävästi suomea. Olemme onnellisia asunnostamme. Asuntopula kaupungissa on vallan huutava. Uusia asukkaita siirtolaisina virtaa kaupunkiin idästä ja lännestä. Niitä asuu kaduilla, asemilla, jokistöyräillä ja ulkopuolella kaupungin olevilla kedoilla, höyryttäen tshaijua ja ahmien himokkaasti valkoista limppua sillä nämä ihmiset ovat nälkämailta tulleet.

Tänään tapasimme Matti Hjelmannin, oli saanut tietää meistä Granon luona Varlamovskajalla, jonne meidät oli ensiksi "hotellista" toimittanut eräs suoranenäinen juutalainen. Herra Grano oli suomalainen pastori Omskissa. Hänen suosiollisella välityksellään olimme tämän asunnon saaneet. Kaupungista löysimme vielä muitakin suomalaisia herroja: ins. Rudberg'in ja Weltheim'in sekä vanhan Platan ukon. Viimeksi mainittu oli kirjansitoja, karkoitettuna tullut Siperiaan jo 50 vuotta sitten.

Omskin kaupunki on suurelle alalle rakennettu, Irdisan ja Oman yhtymäkohtaan arolle. — Leipää, oikeata

valkoista myötiin halvalla ja syötiin uskomattomalla ahneudella. Leivän valmistuksen sanottiin paistokustannusten tähden nousevan hinnassa, polttopuita kun ei ole. Uunit on lämmitettävä oljella, heinäkorsilla, eläinlannalla, poltettiinpa rehukakkujakin, varsinkin talviaikoina, koska se oli halvempaa kuin halot. Vesi on ostettava, ja on se vaikeasti saatavissa suunnattoman syvistä kaivoista. Kadut ovat leveät ja suorat, suureksi osaksi lautakäytävillä varustetut. Oikea maanvaiva on lentohiekka, joka juoksee kuin elohopea kaikkialla. Kovat tuulet lennättävät sitä kuin sumua. Ja muukalainen on hyvin pian havainnut tulleen sa silmänsairaaksi, ellei kokonaan sokeaksi. Tätä ehkäistäkseen voi kaupoista ostaa n. s. hiekkalaseja.

Maan asutukseen ja kansaan tutustuakseen sai kauppareilla jonkunlaisen alkukäsityksen.

Nahkoihin ja päällystämättömään turkkiin puettut kirgiisit ja tatarit muodostivat enemmistön. Kauppaa käytiin patriarkallisilla esineillä, kuten puuakselikärryillä, joissa ei ollut rautaa pyörissä, eikä muissakaan osissa. Tökötti oli "kuranttia" ja vähintään joka miehen tarviketta maalla. Sen käsityksen sai siitä, että ruumiin verhoa kenkään ei kantanut missä tököttiä ei ollut. Se oli ruskettanut kädet, nenänpielet, kiillottanut piipun ja lakeerannut ruskean lammasnahkatakkin hihat ja liepeen.

Vielä omituisemman vaikutuksen sai kaupassa olevista ruostuneista jalka- tai kalvosinkahlekimpuista. Kun tahdoin tosissani saada niistä selvää, selitti Matti, joka tuntui olevan hyvä koiranleuka, niiden olevan varastoon kerättyjä vankien jalkarautoja, jotka Europasta Omskiin tulleelta oli vasta riisuttu. Selitys tuntui vallan uskottavalta, mutta siitä huolimatta jäi se minua kiusaamaan. En kuitenkaan

kehdannut mitään kysyä, vaikka ihmettelinkin mitä varten niitä sitten ostetaan ja myödään. Ajatus tästä kahleiden maasta puistatti aluksi, mitä sitten lopuksi. Kirgiisit kauppittelivat "kuminia" — hevosen maitopiimää suurista pyöreistä nahkasäkeistä, jotka olivat puutulpilla varustetut ja riippuivat ratsusatulain etupuolella kahtapuolta hevosta, tahi kanniskeli piimäsäkkiä jalan astuva kauppias selänsään. Kaveri kysyi hinnan, osti ja maistoi — tarjosi tuopin. Sitkeältä tuntui, tuikeanhappamalta maistui, aivastamaan pani, purra hanakasti piti, että eroon pääsi. Tarjosin tuopin pois. Kauppiaan punasenasruskea pyöreä naama virnuili, oikoi kurjenkaulaansa ja minua matkien luksahutteli kurkkuaan kuin luun niellyt korppi ja nauraa vikitti. Mustat, kaarevat kulmakarvat tekivät monia liikkeitä. Hän tarjosi lisää kohteliaasti toisesta säkistä, ja puhui paljon. Matti molskasi hänelle venäjää, josta ukko ei paljon tietänyt, viittasi vain "laadnoksi". Kysymys koski: seisoaltako, vai istualta hevosia lypsetään. Jälkimmäisessä tapauksessa pitää olla ylhäjäkainen urkujensoittajan tuoli.

Vielä saimme tietää kansanvaltuuskunnan viljan ostokonttorista Varlamovskajalla. Siellä tapasimme Maria Hellen ja Huttusen. Helle itse oli Moskovan matkoilla. Olivat toimittaneet Vaasan valtakunnan eteläiseen raja- maahan punaisille heimokansoille 6—7 täyteen lastattua pitkää leipäjunaa. Ja hommailivat uusia suuria kauppoja Novonikolajevskissa. Tulloon tässä mainituksi, että päivän aikoina olimme mekin nähneet kolme raskasta lastia hinattavan hiljaa kahden veturin voimalla yli Uralien. Olimmehan silloin junamiehistönkin nähneet, joiden kyselyihin kotimaan kuulumisia olimme huudelleet.

Viljan lähetys Siperiasta Suomeen valkoisten voiton

tähden oli katkennut. Tämän ajan jälkeen Suomen työtätekeville viljan toimittaminen oli mahdotonta, sillä lahtarit ruokkivat heitä pistimillä ja pampuilla, jälkiruuaksi antaen nikkeliä.

Olemme taasen olleet kaupungissa kylliksemme, olimehan jo kaksi viikkoa. Ja pyhä riippukoivu yksin tietää, miten olimme asiamme finanssipuolen järjestäneet. Kuitenkin täytyy pietarilaisten tovereiden kunniaksi lukea, että Jalmari Väyrynen — ties miten ja kuinka hän oli hommannut — asemalla vain pisti suljetun kirjeen taskuuni viime hetkessä. Kirjettä en ollut muistanut ollenkaan. Ja nyt Omskissa, kun oli aikaa tehdä inventario taskujen sisällöstä, löysin tuon kuorenkin. Tulin sen temmanneeksi auki — — —

Kumma ja ihme, onko tämä unta? Vai täyttä tottako tämä on? Eteeni pöydäksi tehdylle laatikon kannelle oli valahtanut muutamia seteleitä suomen- ja venäjän rahaa. Sanomalehdestä temmattuun lippuseen piirretty: *“Ei lahjana, mutta velvollisuudesta”*.

“Rintamatoverit.”

Käteni vapisivat. Katseeni kiintyi kirgiisihuoovan palaan lattialla, ainoaan petivaatteeseen, minkä ruotsikko oli lainannut ja jonka päällä Hilda viihdytteli silmänsairasta Jimiä, päivän häikästessä silmiä niin että ikkunaluukut olivat päivin suljettuina. Löytöni ilmoitin. He molemmat ryntäsivät laatikolle, minkä vieressä lattialla istuin tuolin puutteessa. Laskimme rahoja olevan 400 markkaa ja ruplia 87. Emme voineet käsittää ilomme tähden kaikkea mitä saimme.

Asiasta toinnuttuamme olimme kuin uudet ihmiset. Pois oli epätoivo! Pois murjotus ja synkkyys.

Ensiehtävä meillä oli mennä lääkärille. Elämä oli kuin satua. Vaikeuksia mitä suurempia ilmaantui, sitä ihmeellisemmät olivat myötäkäymiset tähän asti olleet. Nyt asetimme valkoista limppua laatikon kannelle oikein näkyviin asti, niin että sitä voi syödä noin vaan kulkiesaan ohikin. Sai syödä niin paljon kuin maittoi. Haukata ja katsella miten se siinä paksuna, pullevana ja muhevana lekottaa eikä vähene kovinkaan joutuun. Jimi kuiskaa korvaani:

— Isä, nyt olemme rikkaat.

— Olemme totisesti! Bolševikien limppu on verra-tonta. Kuinka Suomen nälkäiset lapsetkin olisivat rikkaat, kun täältä limppua saaneet olisivat. Kirgiisihuvolla pojan kera heitimme karhunpainia, sillä valon pilkahdus uusilla toiveilla oli vallannut sielumme.

— — —

Kaupunki oli mielestäni lopen kirjava. Sen yksikerroksisissa kortteleissa asui monia kansoja, jotka puhuivat omia kieliään ja kannattelivat omia elämän tapojaan. Öillä vartijat soittelivat "puukellojaan". Se kuului outona laplatuksena yli kaupungin. Omituinen muinainen aasialainen tapa. Yösydännä sen ääni tuntui kuin huuhkaimen, tahi korvenkolistajan, hiiden tahi hornan peikon kumajava öinen ääni. Se kuulostaa ikivanhalle, kuin olisi se vuosituhanten suruista, sammunutta säveltä. Se on kuin maatuneiden kansain haudantakaista huutoa.

Bolševikit olivat lipuin ja tunnuslausein kaunistaneet virastot, neuvostotalon sekä muut julkiset rakennukset. Vasta muutamia kuukausia päälle puolen vuoden siitä, kun tsaari röyhkeästi tshinovnikkoineen "ikuista" valtaa piti Venäjän Aasiassa. Mutta vaikka vallankumous olikin

pyyhkäissyt palatseista kruunut lokaviemäreihin Europan Venäjällä, pysyivät siitä huolimatta vielä kauan vanhat tavat ja izitokset voimassa täällä. Punaista lippua kaukaisen idän auringonnousun maille ensimmäisinä kiidättivät Kronstadtin matruusit. Junalla saapui 300 merisotilasta, jotka kautta Siperian radan perustivat v. k. komiteoita ja neuvostoja. Tämä joukko samalla hajosi kautta Asian kaupunkeihin, jääden valvomaan punaisen hallituksen voimaan astumista. Mutta tämä oli vasta vähän, se oli kuin hytтын ääni taivaan avaruudessa. Kaikki pohjoiset ja eteläiset avarat valtakunnanosat ja kaupungit elivät oman onnensa nojassa. Varsin hyvän käsityksen saa erään suomalaisen Obin laivaston sotilaskomendantin тов. Routun kertomista havainnoista sisämaassa:

“Sen jälkeen, kun olimme ottaneet Siperiassa vallan uudestaan käsiimme, purjehdimme keväällä 1920 jokilavastollamme maan sisäosiin tarkoituksella vaihtaa Kaa-rianmeren rannoilla englantilaisilta erilaisia taloustarvikkeita. Sitä varten olimme varanneet muutamia proomullisia raakanahkaa mukaan. Tapasimme tällä matkalla kaupunkeja, joissa vahvasti hallitsi vielä tsaarin virkamiehistö. Heillä ei ollut aavistustakaan niistä monista kumouksista, sodista ja rintamista, mitkä olivat raivonneet etelässä “avaralla maailmalla”. Ja kun kohotimme punaisen lipun ja neuvoimme uusia menettelytapoja, olivat obdorskilaisetkin sangen hämmästyneitä ja epäileviä.”

Selvyyden vuoksi olkoon mainittu, että tsaaristinkaan Venäjä ei alistanut monia luonnon kansoja asevelvollisuuskutsuntalakien alaisiksi. Heidän “alamittaisuutensa” ja kiinnisaamattomuutensako lienee siihen vaikuttaneet. Niinpä Suomen kansakin kuului “kääpiö”-kanso-

jen listalle. Kääpiöihin, järjellisen aseiden käyttöön nähden. Tämä ivailtu väite järjien alamittaisuudesta, on liiankin paljon tosi, varsinkin valkoisten asian puolustajiin nähden.

— — —

Ilkeät huhut kaupungilla tiesivät kertoa, idästä päin pian lähestyvistä valkoarmeijasta joka tuo tullessaan "vapauden" bolshevikien orjuuttamalle Siperialle". Ja koska toinen huhu kertoi, että bolshevikit panevat sodan sotaan vastaan ja "pirun pientä kiveä vastaan", niin tässä keskilinjalle voipi jauhaantua liian koristukset huulinuuskaksi, joten on parasta väistää niin kauaksi, ettei kukaan kuule, eikä päivä näe.

Vielä huhut kertoivat ympärysvaltioiden, Amerikan ja Japanin avustuksella laskevan joukkojen idästä maihin, josta muodostuu Ukko Platanin lausunnon mukaan: "sellainen armeija, että se syömällä ottaa haltuunsa kivettömän Siperian ja beltsebuubin punaiset pirut kyörää edellään halki Euroopan Pyrenneiden niemennipukalle, sille korkealle engelsmannin Gibraltarin kivelle, ja hyppäyttää siitä tasajalkaa kunkin bolsun erikseen sinne syvyyden kaivoon, maailmansyrjän reunasta alas. Sen jälkeen seuraa se hyvien ihmisten yhteys, kuten Bibliassa luvattu on — tuhatvuotinen valtakunta maan päälle — — —"

Ukko Platan oli järkähtämättömyyden esikuva, huolimatta korkeasta iästään. Useat illat istuin hänen luonaan ja kuuntelin paljon kokeneen miehen neuvoja, vaikka olimmekin eri mieltä siitä, kumpi armeija mereen hyppäytetään.

Omskissa löysimme myöskin Amerikan konsulin, jota puhuttelimme ja joka päätään pudistellen luki dokumenttimme. Lippujen hinnat itään rautatiellä hän ilmoitti ko-

58

honneen 200%. Muutoin hän lopuksi oli avuton ja tietämätön, sillä uuden sodan pakokauhu näytti vallanneen pian koko kaupungin.

Irdishalla

Torstaina 9 päivänä toukokuuta soivat Omskin kirkkojen kellot kumeasti. Ne olivat jo soineet neljättä päivää yhteen menoon. Pääsiäinen oli parhaillaan. Olimme lähtöä kaupungista hankkineet aamusta alkaen. Matti oli käynyt ostamassa matkaliput "Rusk" laivaan. Touhukkaana hän tuli ja ilmoitti lähdettävän heti satamaan, missä sotatilanteen tähden passien tarkastus ottaa aikaa.

Kun kaikki oli käynyt hyvin, olimme sijoittautuneet hytteihimme. Kello kuusi illalla lähdimme matkaan. Laivan kannella kävelimme ja katsoimme poisjäävän kaupungin valkoisia rantarakennuksia. Laiva ui vauhdikkaasti myötävirtaan Tobolskia kohden, suoraan pohjoiseen. Olimme ajatelleet ja harkinneet tehdyn päätöksen moneen kertaan, kumpaan suuntaan — etelään Altailleko Kiinan rajaa kohden Semipalatinskin suuntaan, vaiko tänne pohjoiseen. Edellisen kannalla olin ollut minä, mutta koska toiset vänkäsivät toisaanne, hyvin perusteltujen näkökantojen mukaan, niin ei auttanut, oli myönnyttävä. Etelän haaveista oli luovuttava.

Toukokuun tyyni, kirkas ilta Irdish-virralla, vasta valkoiseksi maalatun jättiläisjoutsenen kannella, on ihanimpia näkyjä. Tyvenellä päilyvällä vedenpinnalla, rantajyrkänteiden alla, kaukana kahtapuolta rantapajukoissa uivat kesyt ja villit hanhiparvet. Kalalokit kirkuen korkealla väläyttelevät suikeita siipiään. Missä rannikko alenee, kasvaa Irdishan ikuinen paju. Virran itäinen ranta onkin

monia satoja jalkoja korkea jylhä jyrkänne, sen sijaan läntinen ranta on laakea ja loiva.

Saapuu yö, hiljainen ja rauhallinen. Aromannerilmas-ton kuulakka taivas kimaltelee kevät yön syttyneiden tähtien lomassa, selkeänä ja sinertävänä. Laivan vanha-aikaiset vesipyörät kyljillä kohisevat, eivät jyskytä kuten hinaajan potkurit. Kannella tepastelee myöhään lammas-turkkeihin pukeutuneita matkailijoita. Viileys tunkeutuu meidän ohuiden ulstereidemme alle, siksi vetäydymme kajutoihin.

Seuraavana päivänä olemme poikenneet moniin sata-miin ja tehneet monia huomioita. Maalaiset ovat kaupitte-lemassa piirakoita, keitettyjä munia, valkoista leipää ja maitotuotteita. Meitä ilahduttaa, että olemme saapuneet maahan, missä nälästä ei mitään tiedetä. Jokiäyräillä ja törmillä olevat kyläryhmät ovat epämääräisiä, olkikattoisia rytäköitä. Niistä on alas virran huimaavaan kuiluun reu-hallaan olevia suistuvia sontavuoria laoteltu veden vietä-väksi. Eläinlannasta muodostuneita kuivia mäkiä reunus-taa korkea piiraita. Kunnaan kukkuralla on eläinaitauk-set, avoimet hirsistä hakatut prikonat. Hauska siinä on laivan kannella istua ja ihailia. Mutta päämäärätön matka, tuntemattomine kohtaloineen syvällä sydämessä uurtaa ajan ja kärsimysten vaisuja vakoja. — Palaammeko kos-kaan takaisin? Jos palaamme, mahtaa olla äärettömän hauskaa! Silloin on jo Suomikin punainen. Silloin koko heimomme viettää siellä kaukana lännessä suuren punai-sen isänmaamme kevätjuhlaa. — Kunpa pian saapuisi se kevät, että pakolaisetkin palata saisimme. Tämä ajatus ilmausuttuna painui mieliimme pois lähtemättömästi, oli-han sen kohdat kiinni juotetut kohtaloomme.

Taran kaupungissa

Huomenis olimme saapuneet Taran satamaan, jossa päätimme käydä maihin. Satamasillalla tapasimme naisen, joka ulkomuodoltaan paljon muistutti suomalaista. Uskasimme häntä lähestyä ja oikein olimme otaksuneetkin, "Jyväskylän Roosaksi" esitti itsensä (en enää muista sukunimeänsä.) Hän oli viikko sitten saapunut kaupunkiin venäläisen miehensä kera Omskista, Europasta ja sulo-Suomestamme. Nyt hän turhaan odotteli ukkeliansa, joka oli pistäytynyt "muutamille asioille." Sanoimme jäähyväisemme tälle tuulen tuomalle akanalle ja saimme ajurin, joka vei pajunkuorisilpputietä karvaripohatan entisen tehtaan sivua kaupunkiin.

Tavarissa Matvei, joka oli yhtynyt Omskissa konkka-ronkkaamme, lirpatti kuin oikea slavosnikka joka miehelle kuka vain vastaan tuli. Ja pian selittikin eräs jauhokuorma kulettava mies löytyvän erään "Nenättömän Marian Majatalon", jossa "tshuhonskoit muutkin ruukaa asustaa." Matti kyllä huuteli miehen jälkeen, ettei me suinkaan olla tshuhnia, vaan "siistejä finnejä"!, johon ukko vastasi: "vsjoravnoo".

Paikan ja kadun tiesivät ajurit. Ei muuta kuin antaa hyristää. Jamtshikan puuakselivankkurit pyörivät kiveämätöntä kuraista katua syvässä ravassa vaikeasti. Mutta ajuri huusi ja elämöi kuin tulipalossa, seisoen keulalla ja huitoen hevosiä.

— Vot, tämä on kai sitä siperialaista. Ja sitä se olikin,

sillä ajurit täten tahtoo kuskata komeasti "herroja". He antavat hevosten laukata karkua, niin että rapa räiskyy kintuulle, kuten "härmäläisten kilipa-ajoossa." Tätä meidän menoa sitten koko kaupunki hätkähti katsomaan. Maassa kuuluukin olevan tunnuslause: Hyvin ajan, hyvin maksa.

"Nenättömän" majatalo oli nyökällään melko paljon kadulle päin, samanlaisessa asennossa kuin jänis, mikä yhdellä loikkauksella aikoo kadun poikki. Kämmenten kokoiset ruuturistikkoikkunat katonrajassa, vuoliaisten alla, muistuttivat barbariaikoja ja nuolitaisteluita. Ruutu-
set loistivat auringon virittäminä sangen monissa väreissä. Portin kolkutinta jamtshikka heilutti täysin kourin, jotta talo tärisi. Hänellä oli hirmuinen karvalakki, jonka villat valuivat harteille, karvainsa alta portilta päin irvistellen hyväntahtoisesti hampaitaan meille huikasi sitten yli portin pihalle ja puheli mukavia. Vihdoin kuului rapinaa, rengas heilahti. Pikku portti avautui ja vanhan nenättömän naisen pää ilmestyi lautaoven rakoon. Tarkaten tutkivasti tulijoita sanoi kolkuttajalle jotakin, tämä livahti portin sisäpuolelle ja irroitti poikkipuomin. Pian narisivat portin saranat ja me ajoimme sisään.

“Nenättömän Majatalossa”

Vanha nainen katseli oudostellen pukiamme. Hän kysäisi yhtä ja toista. Sen jälkeen kehoitti kohteliaasti ottamaan haltuumme parhaan kahdesta huoneistaan. Tupa olikin iso, ummehtunut. Lattialla paljon sinisiä, punaisia, vihreitä, ristiin raidoitettuja kirstuja. “Veren pisara” kasvoi ikkunalla ison kissan vieressä.

Pian kelpo emäntä oli toimittanut suuren samovaarin pöydälle. Lounaaksi toi eteemme uunissa paistettua pak-sua haukea. Kaikki söimme, mitä eteemme saimme. Vi-hainen pureva nälkä ei vain ottanut lähteäkseen. Vatsa huusi hurjasti lisää. Ei auttanut muu, kuin työntyä ovesta ulos ja kaupungille tuoreen kalan ostoon. Matin kanssa kävelin lautakäytäviä pitkin kaduilla. Pyöreistä Urmanan sylihongista hakatut harmaat talot heloittivat vanhoina ja veistämättöminä katuvierustoilla. Vuosisatainen vihreä sammal oli nurkkauksia kaunistamassa. Tämä vuosisatain paino oli purrut usean majan pehmoiseksi tässä patriarkal-lisessa unhoitetussa kaupungissa. Ajan vintturi oli jokai-sen vanhan talon nurkkakiveä veivannut, niin että harva rakennus suorana seiso. Patriarkallinen aikakausi pis-täikse esiin monista seikoista. Olihan tämä luontaistalou-den tyypillinen keskiaikainen kaupunki. Maan viljavuu-desta puhuivat korkeat kasarmimaiset, pitkät ikkunattomat viljansäilytysmakasiinit. Kauppatorin löysimme korkealta avoimelta töyräältä, jota piiritti seitsemän valkoista vihreä-kattoista kirkkoa. Seitsemäntenä notkosta nosti muhame-

tinuskoisten moskea puolikuun korkeuteen. Se tahtoi kuin uhallakin esiintyä itsenäisenä tuossa parvessa. Lukumäärää lisää Mooseksen muistelijoiden synagoga tähtitorneineen tuolla etäällä kadunvarrella. Ovatpa aatteet löytäneet uskonnon muodossa vankan pohjan täälläkin. Näköala torilta on hämmästyttävä. Irdish virran uoma leveine rantaniittyineen avautuu kymmeniä virstoja pohjoiseen ja etelään. Idässä, yli laajan aron, kohoutuu mahtava ylänkö siniselle taivaanrannalle havumetsävyöhykkeen eteläisimpänä jyrkkänä rajana. Vasemmalla pohjoisessa heloittaa lumivalkea huikaiseva koivikko. Hirsistä hakatut avoimet "lafkat" ovat suljettuina. Aniharva liike on avoinna. Kaupattavana on suolaa, jauhoja, vesirinkeleitä. Vanhoja ruostuneita raudan romuja, joiden joukossa huiskin haiskin köllöttää jumalankuvia ja yksi käytetty rautainen hautaristi, josta entisen vainajan nimi on pois raavittu. Mutta mikä enin silmiin pistää, on taasen tuolla kokonainen nurkallinen kinttukahleita. Otanpa yhdet niistä oikein käteeni, ja vakuudeksi sovitan kalvosimeeni. Joo! Sopiihan se. Ei se Matti pakana tainnut sentään lötköä laskea. — Käsi ja kinttukahleita ovat — kahleita. Ja taasen tuntuu vilun väreily karmivan selkäpiitäni.

Tapaamme kokonaisen hauki- ja sterlikuorman tuolta seinämältä. Kudun aikana on niitä paljon saatu. Kauppias myö kaloja halvalla ja me ostamme paljon.

Kiikutimme saalistamme majataloon ja samalla, olemme tavanneet kadulla sukkelapuheisen suomalaisen, joka esittää itsensä puu- ja saha- "Karjalainen-Hampf"-liikkeen kirjanpitäjäksi, "herra Kituseksi". Kohteliaasti pyytää pistäytymään heitä katsomaan. Kiitämme, ja olemme jokseenkin hämmästyneitä.

Paistetut ja keitetyt hauet höyrysivät pöydällä. Ja kun olimme syöneet, aloimme uudestaan ja söimme entistään enemmän. Söimme siksi, kunnes oli viimeinen pienimänkin häntä heilahtanut ruotokuppiin.

Yöllä oli satanut lunta kolme korttelia. Lumimyrsky ulvoi ja vinkui hirsinurkissa raivoisasti. Kesän herttainen hetki ja tunto oli yht'äkkiä muuttunut viiltäväksi viimaksi. Kun yritimme ulos, tunkeusi vilu vuorittomien palttoiden läpi luihin ja ytimiin.

Nyt kuitenkin olimme hiukan viisastuneet ja lakanneet pitämästä alkuasukkaita tuhmina tomppeleina ja raakalaisina, sivistymättöminä ihmisinä, hassuina, jotka eivät osaa pukeutua kankaisiin, vaan kesätkin kulkevat lampaat selässä. Päinvastoin tunsimme itsemme jokseenkin vähäpätöisiksi. Olimmehan todella kuin rättejä ripustettuina seipääseen tuulen riepotettaviksi. Saamattomina ja turkitomina seisoiimme siinä Siperian kesälämpimissä. Mitä sitten talvella?

Yritimme ottaa selvää siitä, mikä hallitus piti valtaa käsissään. Punainen lippu tosin liehui kaupungin talolla, mutta liehui se siellä Kerenskin aikanakin. Kadulla tuli vastaamme kirkkaasti kuuratuissa napeissa tsaarin virkamies. Leveälierinen jyrkkälippuinen lakki päässä, hyvin korkearyhtisenä. Matti käväsi virastossakin, mutta tiedustamaansa asiaan viitattiin "laadnoksi", ja "että emme tiedä, olemme muuttopuuhissa."

Itävaltalaisia, unkarilaisia ja saksalaisia sotavankeja käveli harmaissa sinelleissä siellä täällä, tyhjän toimittajina — kentiesi koti-ikävässäkin.

— Tässä kaupungissa hallitsee vähän joka mies, selitti insinööri Karjalainen, jonka luona olimme useana iltana

vieraana. Herra Hampf asui alhaalla rantakadulla muhamettilaisen Ismaelin talossa, jonka lattiat olivat ylä- ja alamákiä. Uteliaina ja iloisina vaimonsa Auran kera tulivat kuulemaan Suomen uutisia.

Matkaa aioimme jatkaa Urmanaan, missä Karjalaisen tuttavalla oli huuttora, jonka hän Matille sanoi myövänsä "pilkkahintaan" rakennuksineen päivineen, kun omistaja agronomi Paturi aikoi Suomeen.

Tehtiin kaupat, jotka seuraavana päivänä allekirjoitetaan.

Illalla olimme majatalon lattialla asettuneet yöpuulle rouva Hampf'in tyynyt päänalusina, kun kuulumme portinkolkuttimen äänen ja emäntämme riensi avaamaan.

— Tshuhonskoista tullaan.

Eikä kauaa aikaa ollutkaan, kun sisään astui kaksi ihmistä, pitkä ja lyhyt mies. Siihen hetkeen asti emme olleet tutustuneet vironkieleen, mutta nyt meidän tuli tulla toimeen. Suomea puhua, mutta viroa ymmärtää.

Vastatulleet olivat veljeksiä, saapuneet ratsain. Lyhempä ontui pahasti, tuskin rahille voi astua. Kuudenkymmenenkuuden virstan taipaleella oli ratsusatula hieraissut miesten ahteria pahoin. Yön-aikana meistä oli tullut hyviä ystäviä. Pitkä mies oli ahavoittunut, voimakas, suoravartaloinen. Silmät ilmaisivat luottamusta ja paljoa kokemusta. Puhui hyvin suomalaiselle ymmärrettävää vironkieltä. Lyhyesti kertoi elämän tarinansa, sanoen olevansa karkoituskanki, iäksi Siperiaan. Hän sanoi retkeilleensä paljon tässä maassa, Mantshuriassa ja Mongoliassa, jossa kertoi olleensa suomalaisen tiedemiehen tri Granon avustajana ja opastajana. Kun olin lukenut joskus Granon teoksen ja muistin siitä jotakin "Kallesta", myönsi pitkä mies olevan-

sa sama henkilö. Keskustelu johti siihen tulokseen, että aamulla emme enää päättäneetkään matkustaa Uranaan, vaan aivan toisaanne, Tshuhonskoihin, Budakovaan, Buge-
neen, Finskii voolostiin, kuten sitä monilla nimillä kutsu-
taan.

Suomalaisten insinöörien sahaosakeyhtiöyritystä oli kohdannut kova kolahdus maailmansodan ja vallanku-
mouksen aikana. Ostettu ja kaadettu metsä jäi loikomaan
sisävesistöön aarnioerämaassa. Sahalaitoksen voimakone-
ostot Turusta epäonnistuivat. Sahalaitos aarniometsän reu-
nassa suurten vesistöjen rannalla ei ollut alkujaaan hul-
lumpi ajatus.

Matkaanlähtö Tarasta ei ollut niinkään helppo kuin
luulimme. Kevätrospuuton aika oli, ja tämä sanottiin Sipe-
riassa olevan melkein mahdoton aika näillä alavilla mailla
nelipyörillä matkustaa.

Ismailin jamtshikka olisi tosin lähtenyt heti lumen
sulattua 100 ruplasta kahdelta hengeltä kyytiin. Mieles-
tämme tämä olisi rautatielipusta Pietari-Omski riittänyt ja
siksi katsoimme sitä paljoksi ja päätimme odottaa.

Matka Tshuhonskoihin

Seuraavana päivänä oli Matti löytänyt arabialaisen erakon, jolla oli hyvät hevoset ja tämä lupautui ajamaan 30 ruplasta Losnikovaan, mikä oli puolimatassa. Kahden istuimme Matin kanssa leveään tarantassiin, sillä olimme päättäneet, että toiset jäävät kaupunkiin kesään asti.

Nelipyörät vierivät kevyesti pois kaupungista, pahka-koivikkoon. Viimeisen kadun varrella näkyi vankilan hirsi-aitaus, jonka takaa näimme tyrmän ylimmän kerroksen rautaristikkoikkunan, missä luulimme nähneemme ihmiskäden liikuntaa — ties mitä tarkoitti. En silloin aavistanut tieni vapauteen kulkevan tuon tyrmän porttien kautta.

Huutaen ja meluten ajurinrenki ohjasi "pritseskaa" joka laukkoivat sivulla, että lumitierat ja rapa lensi korkeassa kaaressa suoraa päällemme reslan perään. Aisahevonen hölkkäsi toisen askelen laukkaa, toisen ravia. Tarantassin suuri, pajuista kudottu kori tuntui minusta heiluilta riihivälppäseulalta meidän ollessa kuin tähkä- ja akanapalloja, jotka pompotamme laidasta laitaan, tipahtamaisillamme alinomaan päällemme suohon. Mutta mepä emme vain pudonneet, kynsin hampain pitelimme itseämme laidoista kiinni. Ei siinä ollut aikaa sananvaihtoon. Matti vihaisena mulkoili kyllä jo silmiänsä, yrittäpä jamtshikalle purkaa sisunsa koko ytimen, mutta mitään ei tullut kuuluville kun lumitieroja satoi lakkamatta ääniaukolle.

Koivikko oli aikaa jäänyt jällelle ja me porhalsimme tällä ylenpalttisella kyydillä läpi pohjattomien soiden, joi-

den yli tulvien pehmentämä maantie rakettu oli. Jumalanviljalla ruokitut villit, väkevät hevoset kieriskelivat valkoisia vaahtopalloja, mutta yhtämittäinen juoksu ei hiljennyt.

— Kaikkien vähämielisten kelkkaan sitä pitääkin ihmisen joutua. Ennenkuin ilta on häävisti käsillä, olemme pehmoiset kuin hillukat, puheli paanari.

Todenperään hän istui, makasi ja koetti olla vuoroin kyykyllään pamppailevassa korissa, mutta siitä ei ollut apua. Vihdoin hän tuskitellen solahti seisomaan, kapusi jamtshikan korvalle, huusi turkkiniekan kuuluville.

— Pos voltti! Padastii! Tavaris jamsikii, bolshe nie hatsuu takoova! Kävelemme perkkiis ennenkuin jauhatamme itsemme. Maksamme mokoman kouraan. Ajurinrenki, joka oli toivonut juomarahaa lujasta ajosta, oli hämmästynyt. Kun siinä seisoimme keskellä veden peittämää suolakeutta, nihin hevosten jalka uppoutui polvia myöten, järkeilimme jalan astuntaa. Sanoi Matti:

— Tarjoan tuolle muhametille kolme ruplaa, jos hän suostuu ajamaan ihmisiksi. Kauppa tuli ja niin sitä päästiin taasen matkaan. Kaverin selityksestä sain senverran ymmärrystä, että selitti *minun* pakarassani olevan pahan paiseen. Keksinnölle ajurin renki hohotti, että sylki suusta pärskyi. He molemmat pitivät hauskaa minun kustannuksellani.

Joskus oli puro paisunut järveksi ja peitti maantiesillan. Yliajettaessa tuli vesi tarantassille. Silloin seistiin "smirnaa" ja oltiin valmistauduttu uimaan mahdollisen tarpeen varalta. Matkan varrella ei ollut asumuksia 35 virstaan, pajukot ja vaivaiskoivut kasvoivat heinikkörimpien rannoilla. Joskus avautui laajoja aroja, joilla törrötti viimevuotinen kuiva heinä korkeana ja paksuna luhtana.

Pian saavuimme hieman kovaperäisimmille kriivoille (särkkä), Osa-joen rannoille. Vasemmalla Partinovan kartano, kauniin joen lehtokaltaalla. Losnikovan suuressa kylässä saimme levätä, tarkastella ja puhdistella illalla itseämme. Uuden ulsterini selkämykseen olivat korin vitat aukon hieroneet. Pietarin kadut vei saappaista pohjat ja käret astunnalla. Siperian tarastassi riisti takista selän istumisella. — Varmaankin mantshurialaisen teknikon yksityyräinen kamelinselkä olisi vienyt housut.

Seuraavana päivänä ajoimme edelleen. Maisema oli muuttunut koivumetsäiseksi asumattomaksi erämaaksi. Sama sileä tasainen maanpinta, vailla minkäänlaista multakumpuakaan. Harva metsä oli vanhaa, itsestään lahoavassa tilassa olevaa koivikkoa. Vanhojen puiden rungot seisoivat suorina kaltevassa asennossa, muistuttaen sileitä kallistuneita pilareita latvahattaroineen. Tulimme vielä yli aukean kriivan ja suon-salmen kovalle maille. Kyytimies ilmoitti tässä olevan Tshuhonskoin voolostin rajan. Ahaa! Me astumme siis vihdoinkin heimoveljien kihlakuntaan, oikeammin heimohylkyreiden — täällä kaukaisessa Siperian korvessa. Siirtomaan rautatiestä yli neljäsataa virstaa pohjoiseen ja 66 virstaa sivuun erämaan laivaliikenteestä. — Eikö tuota jo täällä rauhassa olla anneta!

Oikeinpa metsän puutkin tervehtivät meitä sukulaisina. Ja silmämme ovat näkevinään sopusointua. Vehmaisia raiskioita, kotoisia koivikoita, joiden lomista syysviillokset vilahtelevat. Vainioiden ranteilla keksi tähyilevä silmä metsäpirttejäkin (isboja), joissa takalistoilla kesäisin työskentelevät talonpojat asustivat, kämppiä, jotka yhdeksän kuuta vuodessa peikkojen asumasijoina olla saivat. Näihin korsuihin väsynyt "roisto-raataja" raihnaiset luunsa veti,

illoin öiksi suojaan susilta ja sääskiltä. Siinä oli siis takamaat ja salojen salaiset sylit aukaistu asutukselle. Siihenkö oli osa heimomme karkoitusvankien elämän pakolaisuutta päättynyt? Siinäkö oli vasta luvallinen kyntää, kaivata ja kaihota. Hukkunutta nuoruutta oli lupa tässä lientää. — Kaivata, vaiko kirota kaukaista isänmaata? — —

Mutta miksi juuri tänne olivat soitten ja rämeiden sisään, tiuhoille koivikkoselänteille, pimeihin viittoihin asumasijansa karhujen kesken ottaneet? Tähän saamme myöhemmin vastauksen. Tiedämme vain, että rauhaton loukattu sielu etsii lepoa niin kauan, kunnes on sen uskonut löytäneensä korprien kätköistä, tai sitten haudan hiljaisuudesta.

Bugenessa — suuressa Suomen kylässä

Vielä kaksitoista virstaa vahvaa koivikkoa ja tuolla näkyy Bugenen siirtola. Suuren kylän poskottinan portti ja piiriaita. Portti on kahdella pielisellä ja päälispuulla ympäröity lautareuhkana, jonka puulinkku lipuu lukkoon kaltevaa riukua pitkin. Aita ei ole hämäläistä kolmivitsaa, vaan Rajakarjalan viistoa latoaitaa, niin että jokaisen tyvi työntyy maahan asti. Aidaksena on käytetty kahdenpuolen pälhittyä koivuriukua, pajuvitsoilla haapaseipäihin nidottuna. Havupuuta ei kuulu kussaan, ei hammastikun vertaa. Veräjällä, koivikon reunasta katsottuna, on pitkän kylärähjän olkikattoiset eläinaitaukset. Lanta ja rikkatunkiokasat heti tulijaa tervehtivät. Takapihat paljastuvat räikeässä alastomuudessa, niin että heti voi katsoa ruokoamattomuuden ja suuren huolimattomuuden vallitsevan ulkonaisessa järjestyksessä. Tähyillessämme ulomma mahdollisia nähtävyyksiä röhöttää edestämme yht'äkkiä ylös suuri sikalauma, joka oli asettunut päivää paistattamaan raparunnissa maantien ojan takana. Pitkäjalkaiset hoikat harjassiat häiriytyivät makeasta unestaan ja savisina laukkasivat suinpäin virtsa-allikkoon ja siitä mätikköniitylle, röhisten kuin kontukarhut. Jamtshikan kaksi koiraa yritti perässä, mutta paksunahkaiset kruuvikuonotpa tekivätkin äkkijyrkän liikkeen, hyökäten kuin yksi sika koirien kimppuun. Siinä sikamylläkässä huomasin paljon olevan korvattomia ja kärsättömiäkin rohjonpoikia. Jamtshikka se-

litti, että sudet ovat laitumilla närineet liiat kidukset pois. Huntti kuuluu olevan vallan perso porsaille ja sorvaa siinä sivussa sitten ison siankin. Mutta laumoissa voivat puolustautua, hirveä kuuluu sika olevankin viiltelemään jos keran toran ylettyville peto päätyikse. Kylän koirat olivat kuulleet jamtshikan aisa- ja luokkakellot, joita oli kolme mourua, ilmoittaen "herrojen" tulosta virstojen päähän. Ajatella sitä juhlallisuutta, mikä kylän läpi ajettaessa syntyy. Ensinnäkin hihkuu ajuri minkä jaksaa hevosille, seisoen kuskipukilla ja huitoen ja paukutellen ja läimäytellen kaksisylistä rahnikkoruoskaa. Mourukellot luokissa, ja yksi aisassa lämpättävät. Kylän rakit ja isot koirat ottavat innolla ja himokkaasti osaa seremoniaan. Hevoset laukkovat tässä ilmestyksessä kahdenkymmenen kippurahännän kanssa kilpaa kylän rapaista raittia, mistä sikalaumat lakovat likalammikoihin. Oi mikä mieltäkohottava juhla- meno onkaan tämä! Oikein itkettää, hävettää, naurattaa ja kykyttää meitä "herroja gospodiinoja". Lapset hyökkäävät kaduille. Naiset työntäikse kujilta kauvojaan. Uteliaina naamoja näyttäikse ikkunoihin. Ja koko kylä kurkistaa pian avatuista akkunoista, koko suoralla valtakadulla, uteliaina tulijoihin. Ja kun olemme pysähtyneet stantsajalle, keskelle kylää, rikkaan Daavetin paradnajalle, pettyy koiralauma ja kaivatusta ilosta pettyneenä kääri hännät kerille, laantuu ja lauhtuu, koska sivu eivät ajaneetkaan, että olisi virstan matkaa kylästä kyytiä saanut. Mäyräkoirat ja rakit kyllä vielä räkittävät, mutta niidenkin suut tukitaan. Lapset ja naiset koiralauman kera uteliaina ympäröivät rapaiset vankkurimme. He katsoivat, kun kapusimme neljän orren päällä olevasta pajukorista alas, ja oijoimme ja verestelimme puuttuneita, keppisuoria sääriämme.

Rikas Daavetti, talon isäntä, portilla seisten, kohteliaasti alkoi hieman oudolla suomenkielellä:

— Outtengs' Suomen ruotsii? Min oun korlakka. Niit kurkun leikkaajii, kuten mejän viittaaan kutsutah. Min' oun siin elänt pienest penust saa. En ossaa huastaa. Vot, opettajat elläät siin, hiä voip huastaa teijän viittaaan.

Sanomme kyllä ymmärtävämme hänenkin puhettaan ja kun keskustelimme ukon kanssa, niin päästeli hän puhdasta suomea.

Maksettuamme kyytimiehellemme, menimmekin kirkkokoulun opettajan, Lehdon luokse. Pian tutustuimme ja kerroimme ikävät uutiset Suomen kansan keskuudessa, kotimaassa tapahtuneesta sisällissodasta. Sillä aikaa hänen terhakas emäntänsä, tamperelainen diakonissa Evi Ketonen, laittoi haukattavaa. Kalatsia ja piirakkaa kahvin kanssa. Lehto kertoi koulutyöstään ja papillisista tehtävistään kirkossa, koulussa ja hautausmaalla.

Iltapuoleen "Suutari-Kallen Annuska" tuli pyytämään meitä saunaan kotiansa, tien toiselle puolelle. Vaikka sauna olikin ollut vasikka-huoneena ja siltä jäleltä, heitimme roimat löylyt ja Matin kera hivutimme ja hakkasimme hampaat irvissä nahastamme pois europalaiset tomut ja syöpäläiset, ja päätimme, ettemme niille äsken päivin tule nahkaamme syötäväksi viemäänkään, jos Aasiassa olla saamme.

Saunan ovesta kylvyn kuumuuteen päänsä pisti Suutari-Kalle itsekin. Vanha pukinparta mies oli hetkeksi heittänyt pois polvihihnan ja pikilapun ja livahti alastomana "Suomen miesten" kera kylvylle.

Sukkelaliikkeinen ja pehmeäpuheinen mies selitti saunan antaneensa tyhjentää heti vasikoista jo silloin, kun

olimme rikkaalta Davulta opettajalle pistelleet. Hän haastoi tähän tapaan:

— Täällä erämaassa tulee ihminen hirveän uteliaaksi. Kaikki ulkonaiset ja sisäiset aistimet pinnistäytyvät käsittämättömällä voimalla esille, haluten tietoja, jos ei muualta, niin taivaan tuulista. Kastoi vastan vesipytyyn ja laski kihisevälle kiukaalle. Huusi savuttuneen ikkunan rikkeytyneestä ruudusta pihalle:

Annuskaa! Ota se pienempi sieltä hyllyltä ja tuo tänne! — Viskasi vettä vuoreen ja jatkoi toiseen suuntaan:

— Vieraat, kaukaiset veikot, älkää panko pahaksenne vaikk'ei sauna ole siisti. Vaimoni vasta kolmas on kuollut, nämä tytöt opastusta saaneet ei paljon ole. Naiseni korlakoita olleet ovat. Itse olen karkoitettu, kuten arvaatte, Kalle Dahlberg on nimeni, Orivedeltä kotoisin olen. Kuusitoista suvun jatkoa nousemassa jälkeeni on. Pistän väliin:

— Ahaa! Hämäläisiä siis, sieltähän sitä minäkin, naapuripitäjästä.

Entinen kahleita kantanut karkoitusvanki sipasi pukinpartaansa, nosti äkkiä katseensa, ja jäi vaiti tuijottamaan minua. Sylki sitten kouraansa ja tempaisi kuuman vastan tyvestä kiinni, vetäisi sen hitaasti pois kuumilta kiviltä sanoen:

— Vasta toisen tapaan kotipaikaltani näinä neljänäkymmenenä vuotenani.

Annuskan käsi työnsi oven raosta pitkän pullon, jonka suulla kumollaan kilisi pieni jalaton pikari.

Onko synti ottaa ryyppy siperialaisen saunan lauteella tervetuliaisiksi rapajuopoksi paatuneen hämäläisen, kahleita kantaneesta vankivanhuksen kourasta? Onko synti

riivatun kovalle raittiusmiehelle kallistaa pikari pohjaan hämäläisen heimoni hylkyrin kunniaksi, joka 40 vuotta on lymyillyt Siperian korvessa, vaan sen tähden, että on ker-
ran kajonnut kapitalistin kalleuksiin? Työntääkö tylästi sivuun helmeilevä pikari, jonka karkoitusvanki — vuosi-
kymmenten yli kestänyt, kyyneliin heltynyt sankari hyvästä sydämestään uudelle kohtalotoverille ojentaa?

— Ei! Totta totisesti se ei ole synti, vaan sakramentti, joka meidän karkoitettujen ja isänmaan kavaltajain sielut ja ruumiit yhdistää ajalliseen iloon ja autuuteen, täällä sarvikuonojen maassa. Tämä pikari on kuin viimeinen kalkki, joka meidät nöyryyttää täydelliseen tasa-arvoon kaikkien kristillisen yhteiskunnan vihollisten kanssa, niin, että me näemme loppujen lopuksi kohtalon ivan pirulliset kasvot ilvehtivän edessämme sivistykselle, kulttuurille, yli-inhimillisyydelle, *parempana ihmisenä*. Kokemusten kou-
lun kautta huomaamme lakanneemme ketään heistä hylkiöistä halveksumasta.

— — — —

Istuin vielä saunan eteisessä ja katselin pihan yli pirttiin astelevaa suoraa, höyryävää alastonta pukinpartamiestä. Hänen vartensa oli vielä voimakas sukupuu, josta kolme "laillista Eevaa" oli imenyt elämän nesteen 16:lle juurivesalle, joissa tulee kauan elämään oriveteläisen kanta-isän Kalle Dahlbergin muisto. Olkoon tässä mainittuna myöskin 88-vuotias "Paimen-Kalle", se "toinen", joka samasta pitäjästä kotoisin ollen, asui vastapäätä Dahlberg'iä ja oli "bimi-suutari".

Hän myöskin tuli tervehtimään meitä, sanoi elinkautiseksi joutuneensa varkauksista, juopotteluista ja tappe-
luista. Kertoi olleensa sangen huomattu ammatissaan, jota

monet aikansa virkaveljet olivat katein silmin katselleet. Tämä "Paimen-Kalle" on vieläkin mielenkiintoinen mies, johon palaamme. Nyt vain mainittakoon, että Oriveden kirkossa rovasti Renjus-vainaja, kaikkivaltiaan korkeuksissa asuvan pyhän isän tykö lähettämässään palavissa esikartanorukouksissaan puhui sodasta ja metelistä, verisistä vaatteista, ruttotaudista, nälästä, kalliista ajasta sekä maantierosvo Kalle Fors'in äkillisistä hurjista päällekkauksista ja kuolemasta — varjele meitä oo herra! Ja kansa kohisten virsikirjalautoihin kumartuneena vastasi: "Amen!"

Entäs vielä "Lukkari-Kalle", järjestyksessä kolmas, pori- ja tamperelainen. Hän vastatusten kujalla tuli, hännystakissa(!), äänen jo kaukaa harmaja halliparta päästää:

— Terveh teille Suomen poijat! Min pahan tehnyt liette, että tienne tänne kulkenevi. Eihän satu monen mieronmatka tiestä tästä.

— Ah, pakoh tulima, kotusota kova kalvoin kamppailti.

— Jokos raittirahvas julkes kapinaan miesmahdin kanssa. Kauvan jo vuotimmekin viestejä, milloin sisu paisuu äyrähille asti. Vieläkö kauvan kestänevät rengit — mietin, riistäjien piinaa . . .

— Hävisimme! Ukko kulta.

— Hävitä! Se tietty — vielä tällä kertaa. Hävitä oli tarkoitus meillä myöskin, "oman käden ottajilla". Kuinka riemu rintani täyttäne, että itu elää . . .

Mitähän tuo ukko oikeen tarkoittaa merkillisellä puhe-tavallaan? Ylevää on ajatus. Pahantekijöinä varmaan pitää — olkoon menneeksi, pitäköön vertaisenaan. Mer-

killiset sanat myöskin. Mutta ylevää on käytöksensäkin. Juhlakuoreen pukeutunut vartavasten on ukko, sen huomaa. Jotain papillista piilee hänessä. Ukon elämän tarina on merkillinen, sen aavistan ja perästä näemme. Nyt ei kertomaan jouda, kylään tutustuttaa tahtoo hän meitä. Näin hän alottaa:

— Tuolta kylän eteläpäästä, aina Punasen-Jyrin otsasta pohjoiseen, Tyntsän otsaan asti, on kuusikymmentä taloa. Ja ylijoella Magnuksen otsasta lasinleikkuri-Oskarin otsaan asti on neljätoista taloa. Koetan tässä muutamia muistaa. Kolme suurinta Jyrjeff veljesten. Tuo uusi petäjäinen Matti ja Mari Jyrjeff'in. Mari on reiluin emäntäihminen tässä kylässä. Paavon on tuo kaksikerroksinen, hän on stolari ja seppä, ja muutoinkin mukiinmenevä mies, sillä hän on poikani appi. Sitten Mustaparta Martti, tällä kertaa Saksassa pleenassa, sanojaan säästelevä mies. Tuolla Saskan ja Kaabergin talot, Simon poikia — vanhetuneet sotareisuilla. Olga Onrejevna Klemberg, tarmokas mummo, miehensä muinoin menettänyt, lapset kunnialla kasvattanut. Tässä täti Augusta, Suomen nainen, vanhan opettajan leski. Siinä näet lukkari-Kallen (Helenin) kaksi pirttiä, joissa vieläkin on sahaamattomat nurkan päät. Tuuli niitä tosin on jo yli 30 vuotta vingutellut, taitavat sahaamatta siihen jäädä. Herra on siunannut minulle enemmän hame- kuin housuväkeä. Venäläisestä naisesta näet jauhoin supi suomalaisen. Siinä vastapäätä on vävyini Hokkanen, hevoshuujari, osaa puhua kuin pääskynen, sulaa suomea, viroa, korlakkaa, hohlien ja venäjän kieliä. Nastan-lesken matala maatunut "isba". Rovastin vanha piika, katselee silmälaseillaan jo 80:ttä ikävuottaan. Naapurina hällä on torviseppä Bryki. Entäs Wille Dahlberg — hyvä

yhteen jos toiseen, kantaa kylän piissarin virkaa. Sitä vastapäätä voolostin virasto, kuuluisan ison Ondreen vanha kauppatalo. Ukko itse on vanha ja halvattu. Täällä kylän koulu ja Lehto jonka tunnette, samoin suutari-Kallen. Eteenpäin vain, Kalle Forss'in mökille, vaimonsa hämeenkyröläinen loimilangan kehrääjä. Heidän kämpänsä on ensimmäinen asunto tässä siirtolassa. Kalle itse, seurakunnan kellonsoittaja ja villabimien nahkoittaja. Kirkko sitten on siinä. Tosin on se pahasti kallistunut, kuten näet, ja torni väärässä, koivusta rakettu. Tämän herran huoneen muistan minä suoranakin olleen, ihka uutukaisena, valkoseinäisenä helakkana. Minulla on ollut kunnia siinä ensikerran herran pyhää sanaa selittää. Ukko Helen oikein heltyi puhumaan. Hän nojasi vasten lahoa, kirkon puu-aitaa ja silmänsä kiiluivat:

— Ajatelkaapa nuoret miehet. Minä, joka olen ollut rosvo, ja kontannut kirkkojen viinikellareissa, nousen saarnatuoliin vasta veistetyssä tempelissä, joka on ahdingossa kansaa. — Ei ristikansaa. Ei! Vaan kirottuja kammottuja rosvoja, murhamiehiä, huorintekijöitä, varkaita ja salavuoteuden harjoittajia. Ihmisiä, joiden synnit veriruskeat olivat. Tällaisten ihmisten yhteyden me tänne korpeen perustimme. Minä en saarnannut heille parannuksesta enkä kutsunut heitä kyykäärmeiden sikiöiksi, jotka helvetin paistinkouruihin kuuluisivat, vaan ihmisiksi kutsuin heitä. Me, jotka tahdoimme elämässä oikeutemme ottaa yksilöinä, emme joukkoina, kuten te — viimeiset veljet. En saarnannut heille laista enkä evankeljumista, en ylenpalttisesta hyvästä, jos en vaivanpaikastakaan. Käskin vain elää ja nauttia, naida ja huolia, mutta kielsin väärin-tekemästä itseä ja lähimmäistä kohtaan, joka on syntiä ja

rikos luonnon lakeja vastaan, ja josta rangaistusta ei voi välttää. Ja sen kerran perästä, rosvojen seurakunta kantoi syntinsä ja nyyttinsä jalkaini juureen ja minä lohduttelin heitä tulevan elämän koettelemuksissa. Ymmärryksen mukaisesti annoin osviittoja rauhaan menevien vuoteiden äärellä. Kastelin vedellä pienokaisten päitä ja nimiä annoin, seisoin vakavana vainajien avoimilla haudoilla. Muutoin itse olen elinikäni maallisia iloja rakastavainen ollut ja makiaan menevä, siksi lohduttelinkin ja virvoittelin uskovaisten sieluja ja ruumiitakin. Ja kun vanha rovasti Grano-vainaja Omskissa oli saanut kuulla vaalisaarnastani, saapui hän paikan päälle ja vihki minut papilliseen virkaani Bugenen siirtolan seurakunnassa, sillä hän oli myöskin sangen ymmärtäväinen, kansan suosima sananviljelijä.

Käymme edelleen kylän katua, siinä näette köyhän-Daavetin tönön. Ajanhammas on senkin, haapaisen pirtin pehmentänyt, leipää siinä on syöty ja lapsilauma kasvatettu. Emäntä Anni Suomen kirjaa harrastaa ja lapsetkin tarkkoja ovat puustaimille. Tuo kulmarakennus jäi esittelemättä, siinä näette koristeelliset ikkunalaudat, se oli rikas Daavetti, jonka jo tunnette. Siinä taasen Oligan Josu, bolsheviki, kahdeksan lapsen isä, ollut Japanin ja maailmansodan juoksussa sekä punaisten ja valkeiden lyömisessä, kova ja itsepintainen juurakko. Entäs Washka poikami, Paavo pohatan vävy, aina nytkin kylän kaunein ja sorjin mies. Hän vetsherkoilla ja lekkotulilla tanssittaa koko kylän tytöt vieläkin. Miniöikseni pakkautui koko siirtolamme 12:n kylän kauneimmat ja rikkaimmat hempukat. Mutta kuten aateveikot hyvin ymmärtää, emme voi kolmeatuhatta vaimoa ottaa, vaan on työskenneltävä julkisesti yhden ympärillä. Oikea karhu ja voiman mykyrä on Wash-

ka poikani, ei tässä kylässä ollut sellaista patua, joka olisi hänet sylipainissa voittanut. Nyt hän on slusbassa. No niin, olemme tienhaarassa, oikealla näette kirkkoväartin, joka sunnuntaisin siproja muuttelee. "Vanhasta paikasta" tulleita, suurena tulipalokesänä. Satavuotias Simo siinä vielä talonsa kehitystä uumoilee.

Koko Tshuhonskoiden ja Budakovan vokkimestarin talo tämä, jonka ukrotalla tuomet pian lehvi. Unkurin tytär siinä emännöi. Mikkelin poikinensa kymmenen vuotta haudassa on maannut sorvitomun tappamana. Jooseppi, kylän keskellä, rehti ukko, tuore vaimonsa lahjoittanut lapsia paljon. Saksaa, suomea ja venettä taitaa, toimeen vahvasti ennen tulleet. Vot, punainen talo, vihreäkattoinen. Kuka luulisi erämaassa mokomaa olevan. Kalle Wokin kauppatalo. "Hänen käessä" on siirtolan finanssiasiat — mies, joka joi ja tappeli, housuttomana hoiperteli kylän raitilla, nai suomalaisen Fredriikan, jonka jälkeen kohosi työllä ja kaupalla kunniaan ja maineeseen.

Vanhan Sakon taivastunut talo, bolshevikipoikainsa kantaisä. Michissä elävät saman katon alla. Väkeviä ovat pojat ja pahasisuisia, pian siinä talossa nokkansa katolle saa. Siinä toinen veli Mikulka, hurjapäinen hevosten kuranssaaja ja bolshevikivihaaja, keisarivallan kannattaja. Antaa seipästä bolshevikeille, onpa hivuttanut veljensä Sakon miesten selkiäkin, vaikka ei ilman vastalauseita. Susi Jyrin vellot, elävät enemmän tökötin tuotteilla, kuin aattran. Saska, vot peltomies, sakolaisia hänkin. Pirttiviljelys kilpailee luugan kanssa, mutta siitä huolimatta myö leipää puuta puudalta muillekin. Lotan Mikko ei ole elämän iässään hamohiin mennyt, välleen naista vaihtoi, kunnes Magnuksen tyttärestä pysyväisen sai. Kjiireen

jättää heelmiä antavaisen, "närijii" näet ei ole tarvis. Mies, ruskeasilmä, samakontkapillien kä'reistaa. Pikku Miska, luja mies luoja luomella merkinnyt. Lukumies myöskin on hän. Vanha Pietro, Orikovan Jokoroita, hevosen kesyttäjä. Mies, joka vasta varsan kolmetoista vuotiaana valjastaa. Kas vastapäätä isbushka, mökki, joka muistiaikani on kyljellään kyyköttänyt. Nykyään sitä isännöi "Iisalmen hirmu", rakkahin makian viinan maistaja, viuluniekka, tuntee Biblian paremmin kuin Lapatossu rautalapion ja kuokan. Häntä Hermanni Ronkaiseksi kutsutaan. Taitava takoja, verraton veistäjä. Šoittaa ja laulaa, sekä elää herran hengessä, jolta voiman ja väkevyyden uskoo tykönsä tulevan. Hermanni käy 90:ttä ikävuottansa, mutta siitä huolimatta on ylen nuorekas, kuin poikasena, niinkuin vastasyntynyt varsa. Kirkkomiska, rovastin vierailupaikka. Vainajan aikana Miska itse, suntio ja seurakunnan raadin, lapseton perhe. Ärmannin talon portit ovat tässä, nykyinen rukintekijä, ja oikea sanasuutari ja bolshevikki. Mainittakoon: Marketta-leski, Salvuri-Konovala, Abotian, Tyntsä, Pitkä-Jaani, Suen Simo, Savotsikka Pauli y.m.

Esittelyni loppuukin, kun vielä käväsemme fuolla sillan toisella puolen ja luettelemme: tökötin polttaja Magnuksen, plotnikka Suran, Illin Marketan, Domon Simon ja Sulo Siljanderin maluhkat. Illin tyttöjen talo, kommunistikomissaari, Stepana Andrejeffin maatunut maja. Illin Vana, maailmanmies, Amurin astuja, nyt on mies köyhä, lapsia paljon. Kämpän turvekatto on keskeltä taipunut alas, ja on se kuin poikkiselkäinen "Ressun Taavetin" hevonen siellä Hämeessä. Saskan Senkka ja pari Suomen ruotsalaista leskeä sekä teerenampuja Domo, Morosen

Marketta, lasinleikkuri Oskari ja Adamko. Vieläkin on muutamia muita taloja ja isboja, joiden nimiä en jaksa muistaa. Kuitenkaan älkäämme unhoittako ennen sivuuttamaamme pimeätä-Dimkaa, joka on menettänyt silmänsä Lenan kultakaivoksilla laukeamattomaan ampureikään pitkällä iskiessä. Hänellä on kolme urhoollista punakaartin sotilaspoikaa, Mikko, Simo ja Jyri, vanhimmat heistä, varsinkin Simo on taistellut aina Volga-virralla, hamaan Amuri-virtaan asti koko Aasian, moneen kertaan punaisen lipun puolesta. Dimka itse tuntee kotikylän seudun monia neliövirtoja myöten, vaikka ei ole muuta kuin keppi silmänä metsiä matkatessa.

Tässä onkin Bukene-siirtolan volosnoin kylä edessämme esitettynä osapuilleen sellaisena, kuin se 1918 keväällä ensisilmäyksellä nähdään. Mutta vaikka ensikatsaus näyttääkin yksinkertaiselta, ei sen sisälliseltä elämältä romantiikkaa puutu. Maailman mullistusten luultiin sangen vähän vaikuttavan tänne siirtomaan sydämeen ja siinä mielessä Suomen punaiset pakolaisetkin suuntasivat matkansa kaukaisille seuduille, osaksi tänne, mutta muihinkin suomalaisiin vankisiirtoloihin kuten: Fridskovaan, Jalaniin, Kolonian stantsalle, Bajarkalle, Wernesuedungiin, (Kamenoirot) sekä virolaisiin tuntemattomiin suomea puhuviin kyläyhdyksuntiin kautta laajan Siperian, asettuen koskaan pois lähtemättömästi, vapaan talonpojan elämää hiljaisuudessa asumaan.

Bugenen-siirtolassa olevista muista kylistä mainittakoon suur-suuomenkielisinä: Laronkylä, Fedkina, Moroskina, Orikova, Viigerka ja Kriiva, sekä Pasankkina. Viimeksi mainituista Kallen'in hovi, oikea karjankasvatus- ja jalostustila, oli erillään kyläyhteiskunnasta, soiden takana.

Taran kaupungista oli maantielinja avattu siltoineen vuonna 1912 Tshuhonskoihin ja siitä edelleen vedetty kylästä kylään. Tämä ei sanottavasti edistänyt liikennettä, päinvastoin, sillä talonpojat yhä mieluummin käyttivät omia vanhoja nurmiteitä, joissa pyörät eivät painuneet sade-aikana niin syvälle. Kuivana taasen kovettui musta savi halkeillen kappaleiksi, joiden päälle paljasjalkainen hevonen aristeli astua. Kyseessä olevan kylän läpi virtaa Bugene-joki, johon yhtyy pienenpienoinen Bluuho-puro, ujuen Arkunan sydänmaan soista. Puroja on suokuivausten takia auvottu ja suurista oomatoista ovat kalalajit vähenneet, paitsi pieni ja maukas koljana ja ruutana.

Halkometsässä

Pastori Lehto oli luovuttanut minulle suomalaisen halkosahanterän. Sahan lappelte oli leimattu: "Timantti Priimaterästä." Omskista olin ostanut yksiteräisen "leuhkan". Kauppias myi sen halusta, sanoi sen ostajaa etsineen jo vuosia siinä kaupanikkunalla. "Eivät ne osaa hakata amerikanskillä, toporia haluavat, Bilnäis-pruukin toporia."

Olinhan Amerikoissa "lumberjäkkinä" tottunut sekä kaksi- että yksiteräiseen leveälapaiseen kirveeseen, joten tämä oli oikeastaan onnenpotkaus.

Kyllähän ukot naurahtelivat salaviteen siinä Tshuhonskoi koulunpihalla, kun asetin pitkän hoikkaan koivukylkivarteen kuusinaulaista kirvestä. Jopa joku ei malttanut olla huomauttamatta, miten viisasta olisi varresta puolet lyhentää, tahi hyljätä "leuhka" ja ottaa "topori". Ajattelin lausua jotakin, mutta parasta oli olla vaiti, ehkä ukot ovat oikeassa. No, metsässä nähdään, kun kokeilen. Olin nimittäin heti huomenis huomannut siirtolassa kauemmin olleiden, kunnioitettavassa iässä olevien miesten hienosta vihjauksesta, miten tärkeitä "isänmaankavaltajillekin" on nyt, kun aikovat jäseneksi tähän kirkonvarkaiden yhdyskuntaan, työnteko ja omanvarpaan alta eläminen.

Renginpaikkoja, niitä kyllä olisi ollut kuulema, mutta ei kannata käydä "korlakalle" raatamaan päänsä menoksi.*)

*) Korlakka-kurkunleikkaaja, siperikkotshuhna, polveutuu karkoitetuista kahlevankeina tuoduista suomenmaalaisista pahanteki-

Ja hätäkös oli oman jalan alta elelemään käydä maassa, jossa oli luonto vapaa *kaikille*. Rajalinjoja eikä kulmapyykkiä kussaan. Maapösöt eivät olleet täällä mäkitupalaisia jahtaamassa, ei kotureita kurittamassa.

— — — —

Toista viikkoa on kulunut. Talven routa oli sulanut kuin siivellä pyyhkäisty. Aurinko heloitti kuin Saharan erämaassa. Tiet olivat kuivuneet. Tulvalammikot laskeutuneet. Valkovuokot ja smetangat seppeleinä reunustivat viheriöitsevät niityt ja jokirantamat. Soilla soitteli sammakoiden monimiljoonainen kuoro ylistystä auringolle. Sammakot laskivat kilvan kutua, kasvatellen nuijapäitä. Kiu-runen kiirien souteli sini-ilmojen korkeudessa ja liversi kilpaa taivaanvuohen kanssa. Kottarainen — murheenlintu, minkä lauloi, sen totta lauloi ja kosketti kulkijan sydämeen. — — — Halkoraiskioni ohi ajelevat kyntömiehet takalistoille, isbushkoille. Aatrat ja äkeet, sahrat ja astavat, leilit ja leipäsäkit, shumpkat ja thueskat heiluen ja

jöistä, ja Virosta sekä Venäjän Karjalasta, kuin myöskin Inkeristä maanpakolaisuuteen ajetuista Suomea puhuvista suureomalaisista pankkirosvosta, asessoreista, pormestareista, insinööreistä, puukkojunkkareista, hevosenvarkaista ja kaikenlaisiin kansakerroksiin kuuluvista ihmisistä, jotka ovat laillista esivaltaa, kristillistä säätyä ja järjestystä vastaan rikkoneet, ja sen jälkeen Siperiassa enemmän tahi vähemmän aikaa mekastaneet ja vahvaa maaperää siementäneet. Kylähän viittauksia on olemassa, ettei suomea puhuvia heimoja Siperiasta koskaan ole puuttunut, vaan että niitä on ammoisista ajoista asti harhaillut pieninä heimoperheinä ympäri laajan maan ja että nämä heimot ovat säilyttäneet muinaissuomalaiset tapansa niin tarkkaan että kun ovat sitten yhtyneet yllämainittuihin Suomenniemen siirtolaisiin, ovatkin viilmemainitut Kalevalasta heitä kauempana. Korlakka (kurkunleikkaajan) nimen ovat nämä jälkeläiset saattaneet itselleen hankkia salamurhauksillaan. Korlakoilla oli erikoinen hyöty omahelmoisista kahlevangeista. Vasta saapuneen he ottivat kyllä mielisuosiollla vastaan ja ottivat tavallisesti rengikseen. Vuosia kun teettivät näillä töitä, murhasivat lopuksi hiljaisuudessa palkanmaksun kuittauksena. Kyläyhdyksunnissaan harjoittivat tällaista viime aikoihin asti. He olivat yhteisistä kylänryöstömurhista vaitelaa yksimiellisiä. Kylän läpi matkannut, tahi yöpynyt matkustaja saattoi hävitä hyvän hevosen, tahi vaatekappaleen takia jäljettömiin. Helmokavaltajaa ilmiantajaa, saattoi kohdata sama tuntematon surma. Vähinerin kantusi ympäristöön kahu korlakoille yöpymästä.

tärysten rattailla. Siinä nyt seisovat, seitsemän kirves-syltä halkoja kolmessatoista pinossa! Kovalle se otti aluksi. Sahan teroituksen oppiminen vei aikaa. Riukusuoria, oksattomia, heleän valkoisia koivuja seiso i siinä, kuin humalistaa vierivieressä. Kun olit iskenyt yhteen hikesi ja väkäsi ja kun välähteli leuhkan leveä terä ja lastut lentelivät kauaksi luutuneesta nivaratyvestä, tuntui innostus hiljaa nousevan työn huumavaksi huumeeksi. Tämähän on maailman helpointa! Halkojahan hakkaan lopun ikäni! Riistin pois paitani ja päällytysten liehdoin ensipäivänä puita kumahtelevalle tantereelle kuin tulipalossa. Kämennahat eivät viime vuosiin olleet tottuneet tällaiseen. Pakettien kääriminen ja vesivoimaturbiinin käyntiinpanopyörän ruuvaus eivät voimia kysyneet. Sentähden illoin paisuivat punaiset paisumat nahan alle. Ei auttanut, yrittää täytyi, halu voitti kivun. Paksu, Evi Lehdon leipoma limppu ja auringossa palvattu, kärsättömän ja korvattoman raittisian sitkeä liha maistui kantopöydällä maailman mainioimmalta. Suuren riippukoivun kupeella tihkui ja tipahteli kirkas smaragdinen mahla mustaan rautaiseen saapasvarsitsainikkaan. Vilvoittava arontuuli lehytteli ohi moita ja otsaa.

Viimeinen koivu oli paksu, sen olimme yhdessä sahanneet Hildan kanssa Suutarin Mikon tylsällä "justeerilla." Pinolla oli vain sekin nyt tuossa, vuosisataisvanhus. Kylähän Kirkko Simo partasuun poikansa kera kärryiltä huuteli tieltä:

— Hyljätäkää jo mokoma tuhma työ, honkia hakata, onhan siinä hoikempia!

Sitten, kun olin kannot matalasta mitannut, kuten Suomessa suvaitaan, tuumivat ukot:

— Hassua on hakata tyvinivarasta, "lonkassa leikon mitta". Piisaa puuta Siperiassa!

Ajattelin vastata: Tiellä pitkäkanto kaskessa, mutta tottakai satavuotias vanhus, kuuskymmenvuotisen poikansa kera viisahampi maassa tuiki tuntemattomassa.

Kun katselin maan omien miesten raiskioita, olivatkin kannot "lonkkaleikolta" mitattu, joskus rinnankin korkeudelta.

Siinä olivat siis nyt valmiina, mitä talven tuiskuilla tarvitahan, paukuvilla pakkasilla "petskoon" pistää, rautakiukahin kiikutella. Eihän tapaja kuulema "väri" leivinuunista kerran päivässä lämmitettävistä. On tarvis herkeämättä peltikaminoissa lieskan liikuskella.

Talvimujeita hankkimaan

Nurmi otti kohotakseen, maan vihanta nukka kaunisti kaikkialla. Ajatukset askartelivat: Ollapa lehmä. Millä päästä sen omistajaksi? Tämä kysymys vaivasi meitä yötä päivää. Ollapa nyt rohkeutta panna viimeiset likoon ja kysyä lainaa. Kyllä lypsäisi, kyllä saisi maitoa syödä ja juoda. — Osta jauhoja, hankkia siemenperunaa, niitä ilman oli mahdoton jäädä. Lehmän hinta oli 340 ruplaa. — Olihan sitä jo silmättykin. Myyjiä kyllä löytyy, mutta *käteismaksulla*. Kunpa olisi vain "kiirenskoita" tahi "keisarloit", kyllä "karovia" laumottain löytyisi.

Tiesimme Matilla olevan vähän ruplia, mutta huono oli kysyä toveriltakin. Mies tuntui olevan sitä maata, että antoi vaikka viimeisen roponsa, jos toisella vaan oli otsaa ottaa. Ja kysymättä laina olisi kenties jäänytkin, ellei hän itse eräänä päivänä olisi siinä suutari-Kallen pihamaalla katsellut kylän karjaa paisunein utarein astumassa, virkoi:

- Etkös osta sarvipäätä?
- Yh'hyy! — Noin tuota, kyllä on ajateltu.
- Parasta ostaa.
- Rahasta pula . . .
- Lähe liikkeelle, jos paikan tiedät.
- Larinofkassa olisi.

Köykäsesti nousin siitä klatavajan printsoilta, tuntui siltä, kuin olisi jäänyt toimeentulojen murehien kivisäkki siihen kynnykselle. Kerkeesti kohoili jalka kolmen virstan

päässä olevaa kylää kohden. Inkerin Aantreen prikonasta valitsin pitkäkarvaisen, "muiden karovien opisoitteman", ennen nähdyn "kyytön." Nelivuotias se oli, sarvet sujakat ja hienot, jalat matalat, häntä pitkä, tuskin kitkoselkäinen. Takajalat taiteesta sisälle, mutta varpailta ulkonevat, maitosuonet mutkaisat ja pitkät. Ei muuta kuin lue kopekat ja Matti maksaa puuttuvan. Mutta rahasta ei ole Antreella vastaan. Matti valikoi "vyötiken" itselle, koska ukko on halukas ja tarjoaa. Niin ajamme kaksi lehmää kotiin suureksi riemuksi. Aamulla oli jo astioista suuri puute ja ihmettelimme panemmeko maitoa hattuun vaiko pyttyyn. Ja vaikka olimme juoneet sen kuin vatsat vetivät, jäi sittenkin lypsyastiana käytetty rautapata pisinpirron. Illaksi uursin jo uuden lisvinapuisen kiulun. "Vjeedroista" kuuluikin olevan suuri puutos kylällä.

— — —

Kuten edellä olemme huomanneet, sijaitsee vainiomaat kaukana takalistoilla. Kylän ympärillä viljaa ei kasvatettu, vaan oli n. s. poskottina (hakamaa) metsineen kylän ympäröimänä. Tässä vapaassa aitauksessa sijaittivat kadut ja talot, käsillä olevat hevoset, joista kesyimmät pistivät päänsä sisään avoimista ikkunoista, hamusivat leipää laudalta, tahi keskiyöllä isäntää hirasivat, että tupa tärrähti. Siinä olivat sikalaumat. Isommissa taloissa tiedettiin vain emien lukumäärä, "isot rohjat", mutta "rohjonpojat, kuka heist' kehtas lukkuu pittää." Joka sabatin päiväksi paistettiin ja perattiin kuukauden vanha ruuvikuono, isoimmiksi praasnikoiksi kolmikuinen, jouluksi ja jyrkiksi ammoin kuohittu jortti. Oikea herkku kuuluu olevankin vasta syntyneen porsaan paisti, maakkapiirakka, (valmusieme-

nen) kermakaralka, aivupilmeni ja munakaakku "kirpits-haijun" kanssa.

Viljelysmaiden etäisyydestä oli se hyöty, ettei tarvinnut aitoja suuressa määrin kunnossa pitää muttei myöskään käynyt lannan peltoon pano, jos ketä olisi sattunut niin hassu tuuma häiritä. Niinpä niinä 80 vuotena, siirtolan olemassa oloaikana, oli kertynyt oikeita prikona kunnaita lantamäkiä, maanmiehen kultavuoria, joiden kukkuiloilla yhä vain kyhjöttivät karja-aitaukset, kunnes koivun postipuu oli mädänneenä painunut uusien lantakerrostumien peittoon. Tullapa suomalainen kyntömies, juureva pönäkkä talonisäntä tuohon, "kultavuoren" kupeelle, katsomaan uskomattomia aarteita, joita piilee lantahangoaluttuvilla! Muhevaa mustaa mutua luomakunnan luomusta! Ihailtavaa ihmettä! Ja mitä hän näkisi ja tuntisi? — Paratiisin yrttien ihanan tuoksun, luvatus Kaanaan, kaihotun Bagdadin pellon jo täällä ajassa astuvan esille. Ja katso. Hän hylkäisi ruokamultakaihottelut haikeassa hallaisessa kivikarussa pohjolassa, paarialuokan kustannuksella. Hän heittäisi hiiteen valkoisen lahtariaatteen ja alkaisi elää ihmisiksi. Eihän maasta mokomasta mustaa murhaa, veristä versovaa veljesvihaa, eikä kalvavaa kauraa kantaa kehtaa. Kun kerran laitumet laajat, upporikas elämä uinuu esi-isäin Aasiassa.

Hävitetyn vanhan talon muhineen lantakunnaan, maatuneen asuntomuiston, lammasonnea terästääkseen poistuuttaneen eläjän lampsit ja hyljätyn kohdan lupasivat naurussa suin, suut kahallaan, kylän ukot minulle tarhamaaksi.

— Ota veli puhasta ketoa, ota sie Suomen poika kus' kohast halajat himoita. Haventa myö emme murra, annam-

me siula opusta apihin. Vot uuen kohan jos otat, iluen siin on ollaksesi. A, vana paikka, kiirehen kiusan kiertäikse. Pahan silmän karehin katsoma.

Vanhan kohdan otin, puut ja pohjat aidoiksi perkasin. Mustan muhevan mullan laajalle levitin. Kartoskit kylvin, lantut laitoin, kaalit kasvamaan asetimme. Näin, ahkeran työntouhuissa unohtui hetkiksi ikävät vanhat muistot. Ja kenties olisivat pitkiksi ajoiksi hautautuneetkin, ellei politiikan peikko meitä olisi ottanut vaikutuspiiriinsä.

Lähtevätkö tshuhonskoit sotaan?

Eräänä päivänä näin tarhamme aidan yli, Vallanmajan paradnajan korkeilla printsoilla seisovan matruusin, jonka ympärillä avaralla pihalla häälyi taaja talonpoikain satapäinen joukko. Toisia oli vielä satuloissakin istua könnöttämässä, turjottaen juroina niskat kireessä, päät nyöpässä kuunnellen rapulla seisovan puhetta. Toisia talonpoikia seisoskeli pitkin aidan vierustoilla ryhmissä kuulematta ollenkaan mitä sanoja tarkoitti.

Kuten aina, toimitetaan nytkin asiat suomenkielellä, huolimatta siitä, että joku viranomainen olikin "laatinut" asian venäjäksi. Koko Volosnoin suima oli koolla. Käsillä oli sangen tärkeä asia ratkaistavana — sotaan lähtö.

Bolshevikihallituksen edustaja selitti: miten vastavallankumouksen vaara on suuri ja vihollinen hyökkää idästä, sitä vastaan on joukot kutsuttava lippujen alle puolustamaan työläistalonpoikaishallitusta Siperiassa. Lopuksi hän vaati vastausta pikaisesti. Lähtevätkö miehet, vai eivät lähde? Vastaus on annettava edustajalle suoraa suullisesti.

Joukossa syntyi kohua.

— Lähdetään!

— Ei lähdetä!

— Ei meillä ole tarvis tapella.

— Riittää jo sota!

— Siellähän ovat vielä puolet miehistämme "pleenassa" Saksassa ja Ranskassa, ken tässä lähtee? Huuto ja

kilvanpuhuminen yltyi. Bolshevikien vihaaja Mikulka sai suun ja piti rätisevän puheen, jossa on sana suomea, toinen viroa, kolmas venettä. Hän rutosti huitoo, hosuu ja syljeksii, noituu ja maikkii, vihdoin lopettaa. — Vot “Nikolai”, hänen iest vielä maksaisa lähteä, mutta bolshevikat kuratit, mitä he ollaah? Talunpojan pajan puhastavat seljäst ärä! Meijän viittaaan sanottuna: heist’ on saatava lahti ja ajettava siit’ väljään.

— Harassoo! Perkile, otta nyt puksut silt’ Mikulkalt lahti ja anta paljal... Sinä musta kekäle, olet loikonut siin kotitanhual koko sodan ajan, kuin kollikissa kollittamassa. Sinust ei oo lähtiäksi punaisille, eikä valkoiselle Nikolaille!...

— Saanko mää suuni tehdä lahti, ja sannoo, ettei meillä bolsuja ole tarvis! Mää on olt’ raut’tiel ja ajanut massinal...

— Älä honise nenätön!

— Antaa Stephan Veilerin vaan puhua suunsa puhtaaksi!

— Ei! Mutta Orikovan miesten puolesta minäkin...

— Rääki tosiaan sinä Stepan Andrejeff, sinua kuulemme! No orikouskoit! Paksu arvokas talonpoika puhelee:

— Kyllä miehet, jos toden lausua saan, hyväksi ei ole, ellemme sotaan lähde. Minä olen vanha mies, mutta meiltä lähtee pojat polshevikien puolesta, jos toiset olette sitä mieltä, enemmistö Orikovasta tuumii tätä.

Kokousta kesti iltapuoleen. Kylän “piissari” heilui sangen epäillyttävästi ulos ja sisälle. Lopuksi nousi ääni kuin yhdestä suusta sotaa vastaan. Ja niin punaisen hallituksen lähetti matkusti pois vielä samana iltana. Tshuhonskoista

mukanaan koko vallan päätös, ettei valkoista armeijaa vastaan sotaan lähdetä.

Vielä illalla kokoontui oman kylän "suima", jossa Ärmanni, Sakonpojat, Oligan Josu, Domon Steban ja Magnus y. m. bolshevikat saivat lujasti pitää puoliaan, koska he olivat muka "alentaneet kylän mainetta. Ja Tshuhonkoin siirtolan kunniaa".

Vihan ituja ilmenee

Senjälkeen seurasi hiljainen jännittävä aika. Valkomieliset kerenskiläiset, keisarivallan kannattajat, menshevikit, eserrit ja sosialivallankumoukselliset, sikäli, kuin viimeksi mainituista siirtomaassa tiedettiin, nostivat vahvan kuoron "ryöväreitä" ja "tasaajia" vastaan. Kaikki bolshevikit ja "kuministat" on hirtettävä ja pistettävä rasvoiksi maailman rattaan akseliin, sillä he ovat syntipukkia siihen, että elämänjärjestys ei pyöri tasaisesti, vaan on alkanut vimmatusti lonksuttaa.

Viesti viestiltä saapui valkoisten etenemisestä, ja Omskin valloituksista.

Kun kevään kylvöjä vielä viimeisteltiin, olivat valkoiset ottaneet Taran. Oikeammin Omskin jokilaaksoon olivat punaiset kaupungissa tyhjentäneet virastoista edesvastuulliset ja varman terrorin käsiin joutuvat henkilöt, sekä aseistusta, elin- ja ampumatarpeita ja vetääntyivät Irdishaan pohjoiseen, sisä-Urmanaan. Eräs "silminnäkijä" kertoi olleen 12 alusta sotilaita, "sotakraamia" ja yhtä vaille 50 puutaa "solotoita." Ja että rauhassa olivat seilanneet sivu Tarun linnan punaisine lippuineen, vaan kun rannalla aiottiin "kivarloida" tulella seisattaa sitä jälessä tulevaa "solotoi parahodua", niin varjele ja suojele, mitä siitä seurasi! Aikoivat hajottaa koko Tarunlinnan. Ruis-kuttivat tulisia "kärväsiä" kaupunkia vastaan. Lugalla luomia kaatui kuin luokoa. Pysäyttivätpä priistanilleja, tu-

livat maista ottamaan kaatuneiden luomain lihojakin, joita "tassivat ja mennessään veivät."

Urmana on havumetsävyöhyke, jonne todella punaiset sissijoukot vetääntyivät mainittua tietä, suurten soiden taakse. Tänne linnoittivat tukikohdan niin lujaksi, ettei Koltshakin hallitus sille mitään mahtanut.

— — —

Tshuhoinsoinkin vallan majan kuistin harjalta riistettiin punainen lippu alas. Ja uuden, Omskin diktaattori-hallituksen virkamiehet astuivat toimiin. Kevätkesä näytti — "nitshevoo", eikä suurempia häiriöitä erämaan oloissa pinnalta pitäen huomannut. Sattui kuitenkin seikka, jota en unohda.

Olin metsässä heinätyövälineitä hakemassa, jossa yhytin oudon miehen, kyseli erästä seikkaa, jota en käsittänyt. Vihdoin näytti taskustaan kahta lankaa, punaista ja valkoista. Niiden avulla ymmärsimme toisiamme. Sain selville, että hän odottaa kahta ratsua idästä päin tulevaa tietä. Selitin sellaisia kaksi iltamyöhällä menneen etelää kohti ja että olivat olleet päivän ajan metsässä kylän lähetyvillä. Tämän kuultuaan tuli hän hätääntyneeksi ja virkkoi:

— Pravda, tavaritsh?

— Pravda!

Niin hävisi metsän peittoon, etäällä kohotti hattua, asetti sormen suullensa vaitiolon merkiksi.

Hetkeä myöhemmin älysin saman miehen olleen sen, joka Tshuhonskoin Vallanmajan printsoilla seisoi matruusin puvussa, kuukausi aikaisemmin pitämässä sotapuhetta.

Seuraavan päivän aamuna taasen oli kähyä neuvostotalon edustalla. Siellä pihamaalla olivat ne kaksi bolshevi-

kiratsua vankina. Tarasta pitäen valkoinen odrata oli heitä seuraamaan lähetetty, sitten Moroskinan kylässä saavuttanut ja taisteluitta vanginnut.

“Otuksia” katsomaan keräysi uuden vallan kannattajat melkein koko kylä, sillä himokkaimpien kynnet alkoivat syyhyä.

— Tsortti, heit’ on tarvis nemmoshko hivuttaa.

— Ääh “sabakit”, vieläks huntit haluttaa käydä talun poikiin kallalle?

— Vetee kuramukset “verohfkillä” tuonne patsaan “otsaan”, niin ylös maasta, ettei varpaat tapaja tantereseen.

— Hyvä on siun nyt rikas Davu huutaa, “kakoini bud” saapuikse se aika, että nämä bolshevikat vallan ottaa.

— Kovin julkeesti haastat, kyllä sa olit “uhkee” vielä “nätäliä” siinä, tahot viimeisen “buuvan” mejjän siäst ottaa vällään ja “tassia” kesen köyhien laiskain syyvä. Tahot suurii punasii “praasnikkoi” mejjän hinkaloist ylös panna. Haukuite meit verenimijöiks! Miä saon siulle verenimettäjä, pystypiru viel suustani ärä sen, että tämä “lihunikkien klaasti” (lahtarien valta) seisop “kor-raka tuplist” ammene saa siin Siperis. Ja suusi piät lahti, mokomaiset koirat miehet, muituskin kovalle jouvut, vääräks tule. — — — — Vankien pieksäminen kuitenkin jäi sikseen. Syvästi häväistynä vietiin heidät edelleen pois. Olipa vallan vähältä kyläkylpy yhyttää heidät. Yhteisiä kyläselkäsaunoja olivat tshuhoinsoitkin, veriin menneen vanhan tavan mukaan, herkkiä antamaan. Hevosvargaat poikkeuksetta aina piestiin kuoliaaksi, huolimatta siitä, että heimo itse harjotti ennemmin mainittua salaryöstö-

murhaamista. Mutta ottaapa tshuudien omaisuutta. Seurasi siitä paha. Moneen Davuun ja Stepanaan, Vantkaan ja Ivanaan alkoi tällä eräälläkin jo "pyhä esi-isäin viha" nousta. Kalpeina, sähkyvin silmin, siellä miessakissa jo hammasta purtiin. Ja anna armias, jos kotoinen bolsheviki sattui sanan vankien puolesta sanoa, sai hän tuta päivän paahtaman luunuijan leukansa alla ja sähisevä ääni vihan vapisuttamana hihkui:

— Sie musta kekäle. Sie kyymato. Sie pystypiru. Sie sikahuntti (sikojen salasyöjä). Sie kuratin musta persnikki.

Kuten havaitaan, liikkui täällä siirtomaan syvimmissä sopukassakin verisen veljesvihan itu.

Matka Jermakan kalmoille

Vanhan luvun mukaan lauantaina 17 p:nä kesäkuuta, olimme ahkerassa työssä pellolla. Itävallan Ivana oli kyn-
tänyt vanhan puustan lievettä suon rannalla. Kynnös oli
pikimustaa, ja sen viillospalkkien päälle siementä heitim-
me unkurilta ostettua ohraa. Ivana oli opettajalla renk:nä
ja elätti henkeänsä sotavankeudessa niukoilla vaatimuk-
silla. Meillä oli kiire saada siemen maahan sen tähden,
että huomenna hankkuisimme kauas, 62 virstan päähän
kalaan. Matka oli Bugenesta pohjoiseen.

“Jaadia”, olin ratustimesta taluttanut aamusta aikai-
sesta iltaan myöhään. Vikurin hevosen perässä rahisi Mag-
nukselta lainattu pajuvitsoilla lujitettu vanha, 17 piinen
astava. Ennen iltaa olivat piit tippuneet kahdeksaan.

Ivana oli hymyilevä, tuuheaviiksinen, hyvänahkainen,
kaunis sotavanki. Mieheen oli Pasankkinan karja-Hanna
mielistynyt. Kun Hanna kerran ei osannut puhua muuta
kuin savon suomea, täytyi Ivanan oppia “immeisten sam-
moo savvoo”. Kelpo Hanna oli ollut Ivanan kelkassa
varavaimona ja tullut hekattua pikku Ivana. Tämä jalka-
puu vei tytöltä työpaikan. Austritsat, kroatialaiset, unkari-
laiset ja kaikki “plennoit”, roatoivat ja ropottivat maha-
palkoilla Siperian talonpojille, joten morsiamet karitsoi-
neen joutuivat elelemään “lahti jaloin” nurmennukasta.
Monivuotinen vankeus oli Ivanankin kuorinut ilkosten-
alasti, niin että mahtavan Frans Josefin alijefreittarin uni-
vormusta jällellä oli vain lipaton sarkanappo ja teräksen

karvaisesta sinellistä reuhkainen selkämys, jossa uumalla kiilteli vieläkin kaksi hopeanhohtoista metallinappia. Paidaton, päivettynyt rinta ja napa, paljastuivat karvaisina ja voimakkaina kuin luolaihmisellä nahkaisen hartiavaipan alta. Siperialainen valkoinen paksu limppu oli pyöristänyt tämän vuoristolaisen voimakkaaksi ja komeaksi mieheksi, ei ollut ihme, että maa vaati mieheltä vastalahjaa. Ja taasenkin lauuantaina kuuli Ivana tuon kutsuvan äänen ja hänen rintansa sykähti ilosta siinä aatran kurjella istuesansa. Yht'äkkiä pyysi hän minulta housuja kyläreissulle, johon pyyntöön mielihyvällä suostuin.

Kahdet housut minulla sattui olemaan kotikuteiselle sarkatakille, joten oikeastaan, sekä vanhan että uuden aatteen mukaan, olisi pitänyt luopua toisista ikuisiksi ajoiksi Ivanan hyväksi, mutta itsekkyyden musta kyy kuiski vastaan, koska Ivana vielä vakuudeksi: vuoden, kahden kuluttua ennusti kaikkien miesten Siperiassa kävelevän "kukot paljaina" kuten hänkin. Kankaitahan ei tulla saamaan todennäköisesti ensimmäiseen vuosikymmeneen.

— — —

Jo kylvyn jälkeen samana iltana hankkiusimme viikon matkalle. Suutari-Kallen tulpan kannoin Magnuksen opusien kolmipyöräisille vankkureille. Asian laita oli sillä tavalla, että paras ystäväni, vanha virolainen ukkeli, oli etsinyt "opusiansa" koko iltapäivän ja tällä matkalla tavannut suuren talon Josun "tykkyin" (peltoheittojen) liikkeeltä, "puustalta", hunttien haaskaaman ihkaoman pässinsä. Lihat olivat vielä siksi terveet, että saattoi parhaat paikat kotiin kantaa. Mutta ennenkuin saalis oli keitetty ja lapa kypsetty lautaan ja toinen evähäksi reppuun, tahriintui aika siksi pieneen, että lähtöhetkellä oli vankkurista

se rikkiön, neljäs pyörä "praavittamatta". Vierusta puuttui palsoja. Yksi palsa siinä puolapuissa tosin vielä keijotti, mutta kolme oli tipotiessään.

Ukko Magnus oli nöyrä, rakastettavan hyväsydäminen vanhus, joka tahtoi auttaa kaikkia ihmisiä. Yksi vika oli avustuksessa se, ettei kukaan muistanut korvata ukon tekemiä palveluksia, sentähden olivat hänen eineenhankintansa sattuman varassa. Nytkin hän oli turhaan juossut koko kylän kärrynvierua lainaamaan, tapaamatta "koista ni ketänä". Nahkuri Mikulkalla olisi ollut, mutta senkin "vierun kesk'aukku" oli nisukkainen kitsas. Ja Miskan Juhana, joka oli "ylen hyvä mies, oli pakissut linnah'saa."

Ei auttanut muu, kuin voittaa vikanainen vanha vieru ja pistää tököttöitynä teljen otsaan. Olihan siinä jo muituskin tunnin vuotelleet mukaan lähtevät herrat Hampf ja pastori Lehto. Vihdoin siis päästiin matkaa alkamaan. Kyllähän vankkuri vähän lonksutti, mutta Simo Magnus oli viisas mies, hän määräsi asettauduttavaksi istumaan takasten vierujen telkipuun kohdalle retelissä, niin ettei paino vaikuta etupuolelle. Siksi toisekseen oli pouta paahtanut tien arinaksi. Vielä olivat lohduttavia asianhaaroja ukon mielestä ne, miten hän oli ennen takavuosinakin kahden vierun kera kulettanut kotiin raskaan ja kalliin kuorman kauppiaan tavaroita. Sellaisessa tilanteessa sekin yritys oli tapahtunut, että keskellä tietä, keskellä erämaata oli "rapaltanut" (hajonnut) etu- ja toinen takapyörä. Ja kotiin vain oli tultu kuin tultukin. Ja vielä oli hän muinoin kahdella "latdilla" (riuku), tyvet ruomiin työnnettyinä, hevosen perässä tiettömässä erämaassa, vetelässä mätikkökörvessä laahaten kuormia kuljettanut. Uusi aika oli nyt muuttanut kulkuneuvotkin.

“Märä” ja “Kovurka” juoksivat rikirinnan vimmatusti edellä ajajien jälessä, sillä soiden kohdalla yöllä hyökkäsivät syöpäläiset yhteisvoimin ahnaasti kaikkia “verenimetäjiä” piinaamaan. Meillä “ohutnahkaisilla” oli suuret vastat käsissä, joilla hosuimme ja kylvötimme kaikille suunnille tässä viholaisaunassa. Itikoiden musta pilvi ympäröitsi meidät ja se paksuni arveluttavassa määrässä kuta kauemmas korpeen painuimme. Auta armias Luukkosen luoja, miten tulisilta suolavesineuloilta niiden pistot pinnassa tuntuivat. Jos etupuolen hieman hosui hetkiseksi vapaaksi, niin takapuolta jo touhasi tuhannen tulimmaista. Kasvoja jos pyyhkäsit, kävi kätesi punaiseksi verestä ja ihonpinta paisui perunan puolikkaille. Varpusten kokoisten korpiverenimijöiden pitkät imupiikit ylettyivät sarkahousujen ja “kalsonkien” läpi helposti aatamille asti. — — Hohlien (vähävenäl.) kylän läpi ajoimme aika vauhtia, mutta korvesta sukeltanut sääskilauma seurasi mukana. Enkä minä enää malttanut olla ilmoittamatta Magnuksen Simeonille, joka rauhallisena ohjasi kolmella nuoralla “Märän” ja “Kovurkan” juoksua: “kuinka villist mua purtaan!” Jamtshikka iski vain rauhallisena tuluksia ja kun taula syttyi, höyrysi pian varreton nysä ukon nenän alla, virkkoi:

— Vot tökötti voitta natukkainen, siis ärä läivät! Kaksi viimeistä sanaa hän sanoi huutamalla, ja ellen suuresti siinä yön pimeydessä erehtynyt, johtui äännähdys kurkuun niellystä makiasta naurusta.

Hevoset hän seisautti ja pyörähti vikkellästi retelin alle, missä killeksinä killui kaksi tököttipurnua. Toisen purnun runtireijästä veti ulos hampupensselin, minkä

tuohentervaan kastettuna työnsi eteeni. Arvelematta tökö-
töin käteni, kasvoni ja kaulani.

— Votta, votta rohkemp, eisit' ole halle. Veikkenen
lahap juure ka. Kun sanoin jo avuksi tuntuvan tulevan
tämänkin ja etten välitä juureen asti, tervasuti kourassa
sirkasi ukko minua veitikkamaisesti yön pimeydessä lähel-
tä kasvoihin, riemastuneena tokasi:

— Siis kuratit ärä läivät! Kun hän oli huomauttanut
mukana olevasta suutari Kallen tulpasta ja kun olin sen
vetänyt päälleni, olivat asiat kaikin puolin hyvin. Olimme
sivuuttaneet monia kyläryhmiä, joista muistan: Kotoussi-
kovan, Aleksandrovsjakajan, Nekovan ja Mikolskoin. Vii-
meksi mainitun luona leiriydyimme puron rannalle hevo-
sia syöttämään. Sääskiä eikä "höröläisiä" ei enää näillä
mailla ollut. Salaviteen minäkin hain saippuan laukustani
ja hiivin jokirantaan, jossa pesin tuohen tervan ohuem-
maksi kasvoistani.

Lounaan jälkeen saavuimme Buskarovaan, joka on
ylhäistä aavaa seutua, sieltä näkee sekä etelään että poh-
joiseen, laajalti vehnä- ja ruisvainioita. Ruislahot tuu-
heina lainehtivat tähkää tehden. Ylängölle kulkevalle
maantielle siinsi taasenkin tuo kaukainen ylhäinen Urma-
na. Havumetsäiset aarniopuistikoiden sinisalot sieltä siin-
telivät majesteetillisen ylhäisinä. Tällä kohdalla levenee
Osa-joen laakso viljavaksi maakunnaksi ennen Irdishaan
laskemistaan. Hyvin rakennettuja, varakkaan näköisiä
kyläryhmiä, kuten Semenovskaja. Katujen puoleiset ikku-
nat rusoittavat punaisia ja valkeita puhjenneita ruusuja.
Elävien huonekukkaisten suosinta näkyi olevan yleinen.
Maanantai-iltana olimme saapuneet määräpaikkaan Snaa-
menskoihin. Tällä kohdalla Irdisha on leveä ja virtaa voi-

makkaasti. Maailman aikoina on jokialanko muodostunut virstoja leveäksi vesijättöniityksi, jonka monilla äärillä on isompia ja pienempiä tulvajärviä. Näiden järvien rannoilta saimme hyvin ongella pientä kalaa. Yöksi sousimme päävirralle, josta pitkällä siimalla ajattelimme kokeilla pientä sampia ja sterliä. Nämä harvinaiset kalat olivatkin pienoiskoossa jokaisen kalamiehen korissa.

Kun kaikki oli kunnossa, rakensimme nuotiomme tammimetsää muistuttavaan pajupuustikkoon, Osan ja Irdishan väliseen niemeen. Siperian suurten virtain kaltailla, tunnettu pitkälehtinen aarniopaju, paksu ja lyhyt puu, kasvaa hitaasti ja elää vuosisatoja. Puun suuri kestävyys tulta vastaan ilmeni nuotiotulessa. Yksi kuiva kelo saattoi palaa loimuten tuntimääriä. Suuret pitkäkintuiset ruskeat sääsket alkoivat ahdistella täälläkin, joskaan päällekkarkauksissaan eivät ole korpisukulaistensa kaltaisia, mutta sensijaan tuntuu niiden pisto cubalaisen skorpionin tuihaisemiselta. Savun karkoittamina olivat jotenkuten "ihmisiksi", niin että voimme leimahtelevan tulen loisteessa paistaa kalaa ja ihaila säteilynsä menettänyttä päivän pyörää, arotai-vaan rantamalla.

Kun toiset olivat jo kontanneet suurten tulppainsa alle parkuvan elonarenan keihäsmaailmasta, minä vielä valvoin ja kuuntelin kammitsoihin raudoitettujen hyppelevien hevosten yökasin pehmentämän ruohon ahnasta purentaa. Nythän minulle oli jo selvinnyt monta siperialaista salaperäisyyttä, kuten nuo ihmisten ja hevosten kahleraudatkin — — — Sorsat olivat lakanneet kaislikoissa kaakattamasta. Joskus leikkasi ilmaa vesilintuparvien vinkuvat siivet. Siinä kuuluisa Irdisha sameana, savirantaisena ja salaperäisenä, kolmituhatvirstaisena hiljaa vyörytti kiih-

keitä kiehkuroitaan, pyörrepäitä hiidenhirmujaan, kaukais-
ta Kaarian merta kohden. Se toi terveiset Semipalatinskin
yhdeksänsataisvirstan taipaleelta, Orenburgin polttavilla
aroilla paimentelevilta jurttakirgiiseiltä, Altain vuoriston
kalmukeilta, paksuhuulisilta afganistaneilta, Mongolian ja
Kiinan maista, vuorilta, mistä Indus ja Ganges imevät
alkulähteensä.

Lojuin siinä tanteressa horrosunta, mielikuvat loihtivat
esiin historian aaveita. Olihan Jermakka, tattarien urhea
sotapäällikkö tässä taistellut. Vuosisatain yli vieläkin kur-
koittautuu tuohon virtaan syöstyn armeijan kädet ja kei-
hääät. Ehkä nuo ikipajut kertoa voisivat noista verisistä
temmellyksistä — — — —

Olin nukkunut. Edessäni ylhäisellä töyräällä seiso-
i paksu haarniskapukuinen mies, sen korkea katse hallitsi
koko seutua. Hänen tapparansa vaskiset piikit kiiluivat
juuri kohoutuvassa aamuauringon ensi loisteessa. Lam-
masnahkainen mustavillainen kauhtana olalla putoamaisil-
laan. Päälaetta peitti kirjailtu vaskinen kupu. Vimma-
tusti hän huusi käskyjä rannalla taisteleville. Vihan lie-
kehtivät silmät verestivät, kirposi niistä tulisia, murhan
mustia nuolia. Vihdoin vääristyivät hänen kauniit kasvonsa,
saivat kamalan ilmeen. Hän puhalsi rinnoilla roikku-
vaan vaskitorveen, mutta sen ääni hukkuu eläimelliseen
ulvontaan. Kun katsoin töyrään alle rantaniitylle, oli siellä
hirmuinen näky. Sekasortoisena vyörynä, askel askeleelta
muhamettilaisten tuhannet keihäät taka-askelia ottaessa
taittuilivat päälle karkaavien slaavilaisten rintoihin. Slaa-
vilaiset kaltaan päältä painoivat Mekan uskoisia Jermakan
miehiä virtaan. Töyräällä seisonut mies karjui vaahtoisin
suin, pyöritti tapparaansa korkealla ympäri pään, heitti

viittansa ja hyökkäsi viimeisten miestensä kera rynnäkön keskeen. Taistelu tulisesti jatkui, mutta ylivoimainen ylhäältä kasaantuva kaatuvien miesten massa painoi kaiken virtaan. Hirsilautalla heilui Jermakan tappara vanhasti vielä. Viholliset verisin päin virtaan suistuivat, mutta rannalta uudet astuivat sijaan. Lautan virta painoi rannalle, missä sadat kurkoittavat piikit työnsivät urohon virran vietäväksi — — —

Unessa tuntui siltä kuin piikkien kärjet pistäisivät minua. Heräsin siitä yölliseltä vuossataiselta taistelutantereelta vuoteen 1918. Hikisenä ja paukumille purtuna hyppäsin ylös yökasin kastelemasta maasta — — Magnus oli opuset, "Märän" ja "Kovurkan" tuonut lähemmä, kun olivat hiestanneet niinisen kammitan irti ja toinen "lahtijaloin pakissut väljään". Aurinko oli korkealla ja toipuakseni oikealla tavalla, riisuin reippaasti verhot ja juoksin vellamon virkeään syliin. Uimasta tultuani tuumi Magnus-ukko.

— Ei mokomaista ole nähty siin, ett varahin ommukki vees inemiset ujuvat. Kiireen siihen ukkup, sil siin on Jermakan kalmat.

Syytön Paavo Okkonen

Paluumatkalla Jermakan taistelutantereelta oli mukamme tarantassillinen pieniä sterliä, mitkä halaistuina ja suolattuina säilyivät kuumallakin ilmalla.

Kolmivieruisten vankkuriemme neljättä pyörää olimme turvottaneet joka ojassa ja "praavittaneet" joka syöttöpaikassa. Ja kai sillä olisi jotenkuten helkutellut virsta virstalta, ellei eräässä kannettomassa sillassa olisi kehräkavut lyöttäneet niskahirttä vastaan poikki. "Kovurka kyllä ois köpötellyt matkahirren niskaakin hiljaa yli puron, — arveli ukkeli, — mutta "Märä", se se aina oli juoniansa jauhanut retelien rikkomiseksi, että olis päässyt mitä pikemmin viheriöitseville hiirenherneniityille laiskana takapuoliaan kasvattamaan. Tämä oli suoraan suomennettuna ukon tuuma molemmista "opusistaan". Vähältä se vain piti, ettei "Märän" selkänahasta kehrävarsia kiskottu. Vitsaa kyllä se sai ja kuono köytettiin kuivan puun kylkeen niin korkealle kiinni, ettei suinkaan "vihreätä näkynyt." Sitä vastoin "Kovurkan" annoimme kyllä hampsasta heinää, vaikkapa vehnäpellon latvuksiakin.

— Vot opusella on tarvis kuri ja järki yhes, nisukkainen mees ja ineminen, ei saa opunen olla ku huntti, että veerut särkeep — — — Mikolskoille asti kiinnitti ukko vierun tilalle koivuseipään niin, että se myötäkarvaan, hyvin vinossa, laahasi ja kannatti koria, eikä sitä paljon huomannut oliko vankkureissa kolme vaiko neljä pyörää.

Buskarovan naiset olivat Tshuhonskoin miehiä viisaim-

mat, he nimittäin ajelivat vapaana kesäkautena penikulman päässä olevalle vainiolle lantaa. Niitä ei ollut muutamia, vaan monia kymmeniä oikeita lantakaravaaneja. Reslan nokalla istuessaan lauloivat ja kutoivat sukkaa.

Kylän karjapaimen oli keksinyt helpot päivät, syötteli jokimutkassa ja piiriaidan takana karjaa. Mikäs oli siinä "karovien" kellottaa hyvässä niityssä, syödä, juoda ja maata. Paimen oli tien äärelle rkentanut vitsoista puun puutteessa tiiviin majan, jonka oli kattanut turpeilla. Hän onki joesta kalaa, ja keitti "rohokipetkua". Punapartainen hän oli ollut ja pikkuinen mies. Vaikka paimenen parta ja hapsot olivat jo harmaat, oli kasvot nuoret. Hän hääri siinä räiskyvällä tulella, einettä puuhasi. Suomalainen tuppi vyössä heilahteli. Hänkin katsoi, palava oksa kädessänsä.

— Päivää — — ?

— Päivä-ä —.

— Olette suomalainen ?

— Olen.

Pysäytimme hetkeksi hevoset ja saimme olla harvinaisen maanmiehemme kanssa yhdessä puolisen tuntia. Pian hän kertoi elämäntarinansa. Ikävä vain, että Suomi oli jo paljon unohtunut. Nimensä oli Paavo Okkonen, Kerimäen pitäjämästä, Mikkelin läänistä. Sanoi olleensa Siperiassa jo 40 vuotta. Hiljainen, syvämietteinen rauhan mies näkyi hän olevan. Puhtoinen lapsen avoin katse hulmehti sinisistä silmistään.

— Vieläkö tuota Suomi on muistossa? Ja oletteko paluuta ajatellut.

— Totta kai, kunhan tässä "keritään". Olleikko nuo ruununmiehet äijän vihassa.

— Mitäs Paavo on rikosta nuorra miessä tehnyt?

— Miestapostahan minä.

Sitte hän jäi synkkämietteiseksi. Hyvästellessä yskäsi hän yks' kantaan ja aloitti kuin keskenjääneen asian:

— Enhän *minä* sitä miestä tappanut . . vaikka tuomion sain. Toinen sen tappoi.

Hevoset jo juoksivat kaukana tiellä ja minulla pisti vjhaksi etten voinut ukon kanssa keskustella.

— Enkä minä muutoin, mutta eläiskö tuolla — Ulla,
— olisko toiselle mennyt, kaheksantoistavuotias kun olin?

— Ehk'ei ole mennyt, ehkä elää lohdutin tiellä mennessäni.

Vot djenga nietu. Huuteli hän, milläpä mennä!

Piti lohduttavasti sanoakseni: Ehkä kutsuvat karkoitettut kotimaahan kruunun kyydillä, kun isänmaassammekin on itsenäinen hallitus. Mutta en voinut sitä hänelle huuata. Olisin itsekin halunnut samaa kuulla jonkun muun sanovan.

Mutta mitäpä "pahantekijöistä". Kenen mieleen valkoisessa Suomessa olisikaan juolahtanut ajatus kutsua kotiin valkopartaiset vanhukset valtion kyydillä Siperiasta. Ihmiset, jotka vuosikymmenien aikoina eivät ole lakanneet ajattelemasta kotimaata ja tanhuita. Ihmiset, joilla on ikuinen tuomio harteillaan kannettavana. Ihmiset, joita ei ole oikealla tavalla kuulusteltu eikä tuomittu. Nuo nöyrtyneet sielut, tomuun ja tuhkaan tuhannet kerrat polvistuneet olisivat kerran halunneet palata. Heissä on palanut sammumaton toivonliekki saada vihdoinkin ihmisten ja omaisten kasvojen edessä näyttää toteen ne johtavat langat mistä teko onkaan aiheutunut, tahi miten rikosten tekijä on tehnyt välttämättömyyden pakosta minkä teh-

neeksi on tullut, tahi että oikeus on tuominnut "raskauttavi-
vien asianhaarojen vallitessa", selvästi todistamattomana
— syyttömän, kuten myöhempien kuulojeni mukaan, Paa-
vo Okkosenkin nelikymmenvuotiseen kärsimykseen.

Kerrotaanpa nuorempana hänen vallan vaikeasti käsit-
täneen, miten syyttömiä voi "oikeus" tuomita "keskellä
jumalan päivää ja hänen silmänsä edessä" ilman, ettei
korkeuden isä asiaan puutu. Ja vahvasti uskoikin Okkonen
kerran asian oikeavan. Jumalan hallussa oli hän sitä asia-
taan pitänytkin ensimmäiset vuosikymmenet. Mutta Her-
manni Ronkainen ("Iisalmen hirmu"), joka tunsu "Bib-
lian" kannesta kanteen, oli kerran naurannut makeasti tälle
lapsen uskolle päin silmiä. Silloin oli Paavo Okkonenkin
lakannut "herraan luottamasta". Olipa sattunut "kolmen
Kallen" kestiin suutari-Kallen pirtissä, jossa "siionia"
soitti "itse Hermannin". Helmeilevä hekuma virvoitti ja
huhuhoi hetkiseksi mielihaikeudet. Ja kuorossa korottivat
äänensä ammoin väinämönuskossa eläneiden länteen koi-
peltaneiden, maatuneiden kansain suurelle isänmaalle, jon-
ka autioita ahoja tässä asumaan ovat äityneet. Sen peräs-
tä oli Paavo Okkonen käynyt koettelemusten lihallisen

Kesäkuumilla menetti malttinsa syöpäläisten takia, rii-
sui itsensä ilkoisten alastomaksi ja karkasi karjuen kor-
peen, missä tiesi niitä vahvimmin olevan.

— Imekää nyt helvetin sikiöt kerrankin kylläksenne!

Korvessa seisoj liikkumatta yksissä jalkainsa sijoissa.
Palasi sieltä vasta tunnin kahden kuluttua hampaitaan
kiristellen yksin puhellen:

— Ruumis on luotu olemaan, ja ihminen elämään, eikä
kuitenkaan rauhassa olla anneta. — Kokeista kuului olleen
se hyöty, ettei pikku puremat vaivanneet pitkiin aikoihin.

Yhteisiä pyrkimyksiä

Pidettiin heinä-“suimia” koko kylän kesken. Saako Suurikylä tänä vuotena viikatteineen painua Basankkinan soihin, vaiko Argunan erämaihin? Larion kylän miehet olivat suurikokoisempaa, auringon paahdattamaa, tuulen ahavoittamaa, väkevää kansaa, kun sen sijaan ensin mainitun, pienikokoista, kimakka-äänistä, huutavaa, pahanahkaista väkeä. Aluksi puheleminen kävi jotenkuten maltillisesti. Ei oltu vielä päästy vauhtiin. Kuitenkin “suiman” säännöistä tolkulle pääsi heti vieraskin, ei niin tomppelia voinut olla. Puhevallan otti kuka tahansa millä hetkellä ja mistä asiasta ikinä tahtoi. Kenellä kitalaki oli korkeampi ja ken viitsi suunsa panna “lahti” ja jaksoi huutaa korkeammassa äänilajissa niin kauan, että tuli “orasaksi”, herätti toisten huutavien huomiota. Kun näin oli tapahtunut, lakkasivat naapurit huudostansa ja auki jääneet suut painuivat hiljaa lukkoon ja alettiin kuunnella. Esiintyjältä vaadittiin melko suurta sisäistä painetta ja jaksavaisuutta. Asian esittäjät tosin saattoivat poiketa yht’äkkiä pellostä, pellon aitaan. Juontuipa siinä hampaankolossa naapurin persoonariita-asiakin mieleen — “huoripukkimaisuus”, tahi “silmäkarein” katseleminen, “elukkapotradat”, joissa tilaisuuksissa naapuri oli “särkenyt” seipäällä selkään “meijän kitsiä”, tahi heittänyt lehmän lonkkopuoleksi.

Tämä “ruokoton suun ruuki” vaati tuoksuavaa vastausetta päin silmiä kaikkien kuullen. Ja niin oli syytetyn pakko “reistata” suoraa kilpahuutoa, tahi muuten pitää

suurta mekastusta vaimentaakseen haukkujan sanat kuulusta.

Osuuskauppa-asia tänään oli päättynyt penkin alle, suurella äänekkäällä enemmistöllä vaadittiin entisiäkin "djengoja poikkeen." Toiseksi "ryssän" koulurakennuksen aloite hyljättiin. Hirret tulee myöä ja rahat syöä. Heinämaiden jakoasioista pari kolme tuimaa tuntia huuettiin Vallanmajan kuumassa, tupakansavun täyttämässä ihmishikilöylyssä. Olivat ukkojen ja akkojen paidat märkinä. (Kuten myöhemmin tuntemaan tullaan, olivat tshuhonskoiden emännät ottaneet sangen huomatuksen jalansijan kyläyhteisön asiain järjestelyssä). Uksia eikä lakeisia ei saanut tehdä lahti.

Heinämaiden jakoasia tänä vuonna — kuten aina kaikkina muinakin vuosina — oli päättynyt "huntin häntään", se on samaa kuin että: "rohta soap ikä yks lyyä sen, kun on vajaa". Lammaspaimen-asia oli kupera ja kitsas. Ei tahtonut löytyä miestä, kun Kallekin oli tullut vanhaksi, eikä tahtonut luopua nahkavirsujen "praavittamisesta", paitsi ylenpalttisen suurella palkalla ja ratsuhevosella. Asia jäi päättämättä siitä huolimatta, että Andreen Kati oli nähnyt "likkeellä" seitsemät huntin vuonat. Tähän joku Tynsy huomautti:

— Vot sa koveraselkä vana mutsu, sul itsilläs rohkempuonii, kun meillä muilla, voitsa lähteä kaitsemah!

Ylimääräisenä asiana muutamat maikkivat ins. Kalenia siitä, että tämä pitää 3000 saaton heinämaata hallussaan ilman, ettei sitä tarvitse. Ja että hän on "bursui".

Joku huomautti, ettei nyt enää puhua niin, sillä valta on vaihtunut.

— — —

Asuntopulan tähden aloimme ajatella pakopirtin tekoa. Ja jo asettelin ristiin niitä haapaisia hirsiä, jotka kylältä olin haltuuni saanut 170 ruplasta kylän luovuttua koulunrakennusaikeista, ei puun hinnaksi, vaan ajokustannuksiin, sillä metsässä kyllä koivua ja haapaa oli. Siinä salvoja kalkuttelin hikihatussa, kun kuulin jamtshikan aisakellon lämpättävän poskottinan portilla. Kylän koirat varustautuivat vastaanottajaisiin, heittivät auringon paisuttamisen, kiskotellen työntävät etujalat kauas, notkistaen selkensä. Aukenee suu vingahtaen ja pitkä kieli kivertyy kuin päreen karsi kauvas ulos. Tämän voimisteluharjoituksen jälkeen ruopaisevat kerran pari maata takavieteillä ja sitten vinkkasevat kilvan tomuiselle tielle. Kun jamtshikka on tehnyt asiaan kuuluvat seremoniot kerääntyneen koiralauman kera, sekä kylän, että kyydittävien kunniaksi, pysähtyy kuorma rikkaalle Davulle. Tarantasista kohoutuu maanmiehiämme: Aura, Tanner, Hendrikson — esittelevät he itsensä.

— Terve tulemaan, kakistan minä kuivaa janoista kurkkuani. — —

He menevät taloon tshajulle ja minä painun takaisin kirvestöihin. Tämä siis oli toinen lähetys, tahi oikeammin kolmas jälkeemme. Edellisellä viikolla saapuivat toverit: Virtasen Jalmari, Ida ja Matti Erikäinen. Ennemmin saapunut Matti oli käväissyt Omskissa jo parikin kertaa ja mukanaan tuonut "karamelli"-Kallion. Samoihin aikoihin saapui "pissari" Kitunen ja upseeri Sedei Martta-morsiamensa ja Valma-siskon kera. Heidät ynnä muut oli levoton aika karkoittanut kaupungista kyläämme.

Matvei ei ollut toimeettomana. Erikäisen ja neiti Vartiaisen kera, mestari Salminen mukaan luettuna y.m. pe-

rustettiin raittiusseura "Aamun koitto". Tämä oli pastori Lehdon suosiollisella avustuksella jaloillensa saatu tarkoituksella panna vastalause "Kolmen Kallen kestien" kokouksille, jonka puheenjohtajana oli "herra" Hermann Ronkainen.

Ja mitä ihmeellisintä! Ilmotuksesta luettiin että jo kuuden päivän kuluttua, ensi sunnuntaina, juhannuspäivänä vietetään suuret kansalliset raittius-kesäjuhlat Bugenen siirtolan puiston kentällä, jossa esitetään: "Uunintakana", "Parturissa", "Hengellinen kuoro", puheita suur-Suomen ja venäjänkielillä, lopuksi Matilta: "Kun ikkunat helisi ja lattia tömisi".

— Tämähän nyt jotakin on, että täälläkin saadaan tällaista aikaan, innostuivat kaikki. Alkuasukkaatkin oikein haltioituivat.

Kolme Kallea ja Hermann "myötä olivat myös". Ja asettivat tynnöriin paikoilleen panoksen, "teriä turpuun" Helenin Kallen maluhassa ja sitten "silittäväksi separeerissa", niinkuin kellonsoittaja Kalle tapasi sanoa. Palkkioksi Hermann lupasi Helenin Kallelle "tuurintiputtamisesta" sen ohutlehtisemmän saarnakirjoistaan sätkäpaperiksi. Vaikka Hermann olikin edellämämainitulle vielä vihainen lainaksi annetusta "Daavidin kanteleen" polttamisesta, mikä tapahtui jo viime vuonna. Syytetty tosin oli pannut vastaan siinä suutari-Kallen pirtissä, missä asian selvittely oli tapahtunut ja väittänyt, ettei hän ilmoisna ikinä hengellisen kirjan lehdestä kiedotusta sätkästä uskalla nielusavua sielunsa sisään kiskaista! Vaan Hermannipa olikin kokenut "vanha hanhi". Häntäpä eivät vakuuttelut tyydyttäneetkään, vaan tempasi puoliksi poltetun palturin Helenin Kallen suusta, purki palaneen paperin, lasi sen

pöydälle ja asetti varovasti pajalasiat silmilleen, sirkasi paperia. — Aivan oikein, Hermannin nosti sormensa ja katsoi alta kehyksien ensiksi Kalleen, sitten muihinkin kuulijoihin, korotti äänensä ja luki julki:

“... kultakruunut ja valkeat vaattehetkin.” Ulkomuistilta oli hän lisännyt: “...harput joilla he soittelevat.” Silloin ei ollut syytetyn Kallen parantunut sätkytellä, mutta koska kuitenkin tapahtumassa löytyi sentään lieventäviä asianhaaroja ja koska laulukirjan polttaja senjälkeen teki täydellisen, vilpittömän tunnustuksensa ja puhui lopuksi liikuttavia sanoja synnintunnosta, tupakan himon, viinan ja kaikenlaisen hekuman muodossa, esitti Suutari-Kalle, Paimen-Kallen kannattamana, että Lukkari-Kalle “keittää” sen kaurapuoliskon, mikä yli siemenen oli säästynyt ja laulaa joka sunnuntai kirkossa yhden ylimääräisen virren niin monena sunnuntaina kuinka monta laulua oli Davidin Kanteleessa ollut. Ja vielä tulee Lukkari-Kallen kastaa ilman “maasimista” kolme vasta syntynyttä poikalasta “Kalle” nimisiksi. Päätökseen oli heti Hermanninkin suostunut sillä lisäyksellä, että tulee kastaa neljäskin poika, jolle annettakoon nimeksi “Hermannin”. Löytyi ihmisiä, jotka todistivat näiden päätösten tapahtuneen syvän vakavuuden vallitessa ja täytetyiksi tulleen.

— — —

Larion kylän Unkurin myllyn neljännen siiven oli myrsky murtanut. Samalla kertaa, kun myllyn puuremonttia korjattiin, oli isäntä Unkuri pyytänyt minua — “myllyn tuntijana” takomaan, sekä yläsen, että alasen kiven. Pyyntö tapahtui keskellä juhlakiireiden ja juhannusaattovalmistusten. Mutta koska juhannusjauhojakin oli saada tarvis, niin eihän käynyt kieltäytyminen. Herra Kallion kanssa

olimme iskeytyneet kivitöihin. Mies oli ahkera "herraksi", hakkasi kaikin voimin vasarapikalla auki ahdasta kivien rintaa. Jauhوپinta olikin levinnyt lähelle kiven silmää ja entäs riilat, niitähän ei ollut ollenkaan. Kun työ oli sitten valmis, oli pohjalaisen isäntämme pöytä katettu komeaksi.

Herra Kallio oli mies, joka ei entisyydestänsä mitään tietoja antanut, mutta ruumiillisen työn teko hänelle näytti olevan vasta alkavaa. Ja hän väsyikin tyyten työstä. Kaljaa, olutta, taaria ja viinaa oli ruokapöytä kukkuroillaan. Ei muuta, kun ala latkia kauha kädessä. Vanha nautintojen mies söi ja ryyppäsi, ryyppäsi ja söi. Minunkin raittudestani hän epäilevästi sanoi:

— Jo taidamme tässä Lariossa näytellä "Uunintakaset" valmiiksi.

Olin syönyt vahvasti ja haukkasin rasvaisia piirakoita päälle ja join voimakasta kaljaa, nousin pöydästä isännän ja Kallion ihmeeksi.

— Mutta Hämeen poika, maailman juoksu ja kilvoitus on turhuus. Syövä ja juora, se se on pää ja ponsi tässä ajan laaksossa, missä ihmisten murehet mataa. Kuinka voit vanhan karkotetun, pilloja tehneen pohjalaasen ruokapöyrän noin ruokottomasti häväystä? Vai surkeures-tako syömättä ja juomatta taritun tavaran heität? On meillä kolmekymmentä kahreksan lehmää, jotta voita voit leivälle levittää ja mairon reraan kera kahvit juora. On hinkalossa vielä rukihia, vaikka viinoiksi asti ja ellei tapaja, avatahan aitta uusi — — —

Harmajapartainen vanha ukko Unkurī, oli noussut pöydästä puhuissansa ja käsivarteeni tarttuen taivutti pöytään takaisin.

— En juo viinaa. Syönyt olen ruokaanne kuin susi. En halveksi tarjoustanne.

— Et juo viinaa . . .

— En.

— Mies. Jos niin on, olet miesten mies. Turmion on se minullenkin tuonut. Ukko saatteli portaille, alas piha-
maalle ja portille. Tuntuipa kuin hänellä olisi erikoista sanottavaa, mutta tilaisuutta siihen ei nyt ollut.

— — —

Kotimatalla tapasin auringon paahtaman paidattoman miehen, hänen paljaat jalkansa olivat hieman levinneet kolmen ja puolen sadan virstan astunnasta. Mies oli nuori, ja mustatukkainen. Paita ja takki olivat hänellä kainalossa. Hän kertoi matkaavansa Jalanin siirtolasta Bugeneen. Ei tiennyt mitään Suomen luokkasodasta, esitti itsensä Jääskeläiseksi.

— Minulla on veriin mennyt sellainen kulkurin kaiho — aloitti hän, ei tahdo olla juuri missään kauaa hyvä olla. Tätä Venäjän maata olen vuosikymmenen mittailut, ääreltä äärelle. Milloin on ollut rahaa, silloin olen ajanut kyydillä, milloin taasen pistän jalkapatikassa sataisvirstain taipaleet. Tiflisit ja Tomskit, Uralin ja Tverin olen asunut. Nyt olen kiertämässä näitä Suomi-siirtoloita. "Silleen" hevossauppias oli isäni Suomessa, ja hänellä oli tapana sanoa: mikä viheltäen tulee, se huutaen menee. Tämän liikekannalla olevan elämäni olen ottanut sananparressa piilevän periaatteen mukaisesti.

Mies puheli siinä astuessamme tietä pitkin paljon asioita, joihin en kiinnittänyt huomiota.

— — —

Seuraavana päivänä olivat juhlat onnistuneet hyvin.

Näyttämö koivikkoon oli rakennettu "poolakoista", viljan-kuivauskankaista. Koska kappaletta, enempää kuin muutaakaan tämän tapaisen hovin luontoista ohjelmaa, ei oltu koskaan Tshuhonskoissa esitetty, herätti se monisataisessa katsomaan tulleessa alkuasukkaiden laumassa samanlaatuista ihastusta, kuin ihmisyöjäinsaarelle yht'äkkiä pystyyn pannun karusellin riemullinen soitto ja seremonia saattaa synnyttää puunkiipeilijöissä.

Into elämään — kaiho kalmistoon

Yöt satoi, päivät olivat helteiset. Kasvullisuus rehoitti paksuna ja tuuheana. "Kaura kasvoi, jotta korren kohonta kuului." Voimakas, pikimusta pelto työnsi olkea ylemmäksi. Heinä nousi kuin taikavoimalla lainehtivaksi vainioksi. Kulkutiet jäivät syviksi kuiluiksi, niin että ainoastaan kuljijan pää keikkui näkyvissä hänen arolla tahi vainiomaille astuessa. — Hätäkös on elellä maassa tällaisessa.

Maan tavan mukaan olimme kiinnittäneet viikatteet suoriin seiväsvarsiin. Kyllähän itsepintaisuudessani olin jo keväällä halkometsästä hakannut väärän koivun kempurat, hämäläismalliset varsipuut, mutta kun pelkäsin yritykselläni herättäväni liian suurta huomiota ja joutuvani naurun alaiseksi, katsoin parhaaksi tuumasta luopua. Heinä oli vahvaa kuin seinää ja hieman tottumattomina aluksi niitelimme leveälappeisilla, vuoluteräsviikatteilla. Työaseen teroitus tapahtui vaivattomasti "viikateveitsellä", tahi "luis-kalla". Viikatteen teriä säästeliää, sota-ajan kouluuttamat, tyystät talonpojat myöskin takoivat kylmiltään. Sekä aukeat että metsäiset heinäseudut olivat tasaista kuin pöytä. Ei kivistä pelkoa, eivätkä mätiköt vaivoina olleet.

Eikö ollut hauska heilua väljässä katvikoivikossa, paksussa, tuoksuavassa hiirenherneessä, joka arssinan korkuisena kimppuna heilui jo kaukaa, kun terä vaivatta veisteli virnan kauniiksi karhoksi. Ei muuta kuin niitä vain, niin kyllä on limppua leikata. Ei ole rajaa, eikä paalua, ei naapurialueita neliövirstoihin kilvoittelemassa. Kun työkaluun

tottuu, nousee työntökin. Käsi käy ja vauhti lisääntyy, iskut taajenevat ja pian riehummekin täydellä työllä heinän lyömisessä. Työläisnainenkin osoittaa pysyttelevänsä miehen perässä lakeisesta lakeiseen.

— Ei! — Tänne kodin rakennamme! Pirtin haapaisen kohotamme, vasikasta karjan kasvatamme. — — — Mielikuvitus loihti esiin pian pienen navetan, jossa talvenpakasella lämpöisessä puree leppeä lehmä vihannan vihreätä virnaa. — Saa sille antaa ihan tarpeeksi asti. Antaa vain niin paljon kun se syöpi. On sitä heinää. Ei se ole puntarin nokassa, eikä rahamarkan vaivaisena, ylpeän isännän lukitussa tallissa. Ei! Sitä on *omassa* suovassa — — — Ja sitten syntyy se valkoselkä — pieni kyyttö. Ensiajat se saa olla porsaan kanssa samassa karsinassa — — Ja joulujuusto höyryää siinä uuden pirtin uudella pöydällä uudessa pahkakupissa, kun hän on sen siihen kantanut. Ja pikku Jimi löysää housunnapin ja pyytää: äiti, pistäppä lisää. Joo, pistäppä pojulle "little moorria" — — —

No, on siinä lakeisen mittaa, koska jo tuli aukea suo koivikon takaa vastaan. Tuuli tuolla puskan laiteella heiluttaa Bugenen puron kaislikkoa. Pian juoksemme kilvan sinne oomatan vilpoiseen laineikkoon, ja huu domme uiden pois hikisistä harteista heinän helpeet.

Heinä-aikana muuttuivat ilmat oikeiksi "Eljaan pou-diksi". Sen, mitä tänään niitit, voit huomienis panna saattolle. (Saatto=kolmannes talvikuormaa). Kun saattoja oli karttunut 30—40, voit alkaa "kuhjan" teon. Se tapahtui joutuisasti, hevosen ruomiin kiinnitetyllä, maassa laahavalla köysilenkillä. Köyden mutka kierrettiin suuren heinäsaaton liepeen alatse. Saatto voitiin täten laahata pitkienkin matkojen takaa tasaisella niityllä karvan katoamatta

“kuhjaan”. “Kuhja” rakennettiin pyöreäksi, pohjasta päin pienemmäksi, suippopäällystäiseksi suovaksi, jonka ympärille pistettiin riuku-aita “luoman kaulaa” ulommaksi.

— — —

Aurinko on jo laskeutumassa, mannerilmaston kuiva kuumuus on lämmittänyt purot, vesi ei paljoa viilennä mustaksi palanutta ihonpintaa, virvoiteltava on kaivo-vedellä. Ukkospilvien kuparin karvaiset vuoret ennustavat tilapäistä sadetta. Naakkojen sakea lauma raakuu tuhatlukuisena janoisena ja äreä-äänisenä. Kylän tuulimyllyn kuusi siipeä ja katto ovat naakoilla nypytytty. Lammaspaimen kuskaa satapäistä laumaa yöksi “prikonaan”, ja pamauttelee viisisylistä rahnikkoruoskaansa. Siinä kaivon kannella on jo kokonainen kopillinen pestyjä uusia perunoita ja vihko vihanneksia. Perunat ovat kiireesti kasvaneet pataan pantaviksi. Oman tarhan tuottamaa on se, ei torilta ostettua. Mikä ilo istua pöytään lopen väsyneenä ja nälkäisenä, ei muuta kun veistellä voita keitetyn kuori-perunan pinnalle. Ei kaipaa leipää, kun on suolaista sampea. Tehdä työtä, josta saa itse tulokset, olla rauhassa — mitä muuta ihminen halajaa.

Huomenna on sunnuntai ja haudataan “vanha-Liisa”, 108-vuotias nainen. Vasta viikko sitten käpätteli hän keppi kädessä pois pojanpoikansa luota, Larion-kylälle. Kuulin saman pojan kerran nuhdellen haastelevan:

— Ei kuole! Kiusalla elää! Mikä koira naiselävä, ei tule surma. Lapsensa kaikki elliit 80 vuotiaiksi, kuolivat poikkeen, eipä kuole mokoma kuiva kypy. Syöttää täytyy ämmää, vieläpä viinaakin vaatisi, palkasta haukkuu. Pojanpoika oli myöskin jo vanha ja saita, niin saita, että “tyystyys tulen ottaa”. Ja kun nyt “ämmä” kuoli, oli se

suuri onni, vieläpä niinkin pitkälle potkaisi onni, että surma saavutti akan sukulaisissa ja arkun laudat säästyivät häneltä.

— — Joen toisella puolella, jokitöyräällä, "kalmoin" kohdalla, on pitkä rivi vanhoja rakennusten perustuksia, kellarikaivauksia. Ne ovat merkkejä siirtolan alkuasuksesta. Niiden hävinneiden kohtien eläjät ovat siirtyneet parin sadan sylen päähän yli "lugan", korkeaan uljaaseen koivikkoon, "kalman koivikkoon", lepoon ja rauhaan. Yksi aikalaisistaan vielä eli — Liisa-mummo. Nyt oli sentään koittanut aika, että hänetkin sinne huomenna siirretään. Ei tietty, eikä ymmärretty, miten luoja oli unohtanut Liisan pois kutsumatta. Olihan jo kasvinkumppaninsa ihmispolven iän lehdossa levännyt. Olihan jo muistomerkitkin maaksi maatuneet. Uudet ihmiset, oudot ympärillä vieroksui. —

Ei siihen metsään, missä muinen Tshuhonskoin menneisyys lepäsi — kukaan ollut kirvein kajonnut. Sellaisena se oli, miksi puhdas luonto sen oli kehittänyt ja minkä ihmiset pyhäkökseen hirsi-aidalla olivat eroittaneet. Sen veräjä oli kuin tuonelan portti, pimentyvän aarniolehdon liepeillä. Ja kun astuu siitä sisään, tuntee tulleensa rauhanpaikkaan, jota kohti olet kulkemassa. Raihnainen rinta ilosta sykähtää tänne pääsemisentoivossa.

Hauta oli luotu läpi muhevan multakerroksen, valkoiseen hiekkaan asti. Neljän laudan välissä, siinä muinaisajan ihminen maahan laskettiin. Ei monta ollut vaivautunut haudan partaalle. Noettu arkku armoa anellen kainosteli myöhäistä kantamustaan. Sattumoiksi saapui siihen punakottuinen tyttöparvi, kuin äänettömän tuulen tuomana. Pikkukätösinkin kukin heistä multaa koppasi — hautaan

heitti. Kumisi arkun musta kansi kaikuna tuonelan tanhuvilta. Sanoja tuhlaamatta, hymisi valkoparran virsi ja hauta umpeen peittyi. Kummulle laskettiin pitkälleen koi-vuinen kuorittu keppi — arkun mittapuu. Samanlainen mittapuu näkyi muidenkin vasta umpeen luotujen hautain kumpuloilla. Katselin siinä vainajien leposijoja humisevien riippukoivujen alla. Koko kalmistosta löydän vain kaksi rautaista seppä Ronkaisen takomaa ristiä, muut ovat puisia. Onpa muuan tahkokivenkin tuonut, se on Koskis-Kallen, Suomen miehen hauta, sanotaan. Mies kirvesmiehenä mainitaan. Lie tahko verstaan oma ollut. Kivipä rauhassa ei kaunistaa niinkään saanut, vaan tulustarpeensa näri siitä koko kylä. Eihän ollut kipinäniskentäkiveä Uralia likempänä.

Puuristeissä puukolla kaiverretut kirjoitukset olivat epäselvät. Suurin osa haudoista ovat mykistyneitä. Ruohoinen pengermä, tahi laskeutunut kuoppa, tahi ristin tynkä, ovat osoittamassa elon juoksun määränpäättä. Paljon on siinä "suomenruohtiakin", jotka ovat surnut ärä. Vainajia, joiden elämästä ei kukaan mitään tiennyt, eikä kukaan kyyneltä vuodattanut. Kumpuja on siinä, koskaan ei ole kukkanen niitä kaunistanut. — — — Silmääni pistää petäjäinen taivastunut pötkelö, nostan sen ylös maasta sammalen peitossa, vinoon siroasti leikattu ympäri puun pintaa taitavalla kädellä: "Marja Engberg, 1856—1888". Kummallista, että ei ole ollut ristiä, pyöreä hongan pölkky vain, jonka yläpää on ollut suipennettu ja katoksi on kauniisti kääräisty peltin pala. Nimi ja aika, ei uskonnosta mitään.

Ponnistusten, ikävän ja huokausten, monien taisteluiden viihtyisä valkama on kalmisto tää.

Erämaan elokuunyö

Argunan erämaa on Bugene siirtolasta kaakkoon Kuvankriivaan, Lehmisuon, Mikan särkän ja ison-Argunan suon takana. Ja jos mielit mennä Hokkasen isbushkalle, niin marssi vielä hetkinen aika syviä heinään uponneita teitä Paavon takimmaisesta isban ohi, pitkin särkän selännettä etelää kohden, siitä vasemmalle johtavat ujut, vievät sinut Sakon bolshevikkien metsäpirtille, josta taas virsitan verran Sianin erämaankylän puoleen, saavut ammuin ruohottuneen ja sammaltuneen, lähes tukkoon kasvaneen hetteisen joen rantatöyräälle. Kas tästä alkaa Hokkasen vainiomaat. Sen saman talon, jonka karjoineen ja kahdeksine hevosineen eilen ostivat siirtolaan vasta saapuneet suomalaiset veljekset Aura ja Helle.

Koska heinätyö oli jo loppunut, ja saatotkin "kuhjiin" koottu, niin elokuun helteet kiirehtivät työtä toiseen. Kypsiä käpristyneet ruskeat ruispellot kiirehtivät katkaisemista, sillä ne kärysivät riihikuivalta korrelta. Nyt oli ensikädessä leikattava Susi Aatulalta ostettu pelto mikä oli valjenneena ollut kauemmin.

Aamulla saavuimme metsään sille alueelle, missä peltojen sanottiin olevan. Kauan kuitenkin sai ratsain ristiin rastiin laukata hevosen kylkiin kurottavassa heinikkoerämaassa, ennenkuin työpaikat löytyi. Työtä me viisi henkilöä paljon iltaan mennessä aikaan saimmekin.

Jääskeläinen ja Ilmari Aura nylkivät iltanuotiolla äs-

ken ampumaansa jänistä. Otukselta tosin oli "mursu" pään puolentanut.

Koska ilma oli kirkas, emme päättäneet yöksi isballe (metsämökille) lähteä, jonne oli matkaa kolme virstaa, vaan siihen pellon kupeelle yövyimme.

Kaksi siperialaista tyttöä, Katria kumpainenkin, katseli vähän altakulmain jäniksen nylkemistä ja laittelivat "rohoshaijua" ja tuoretta suolakurkkua ja "sliifkissä" paistettuja sieniä, leipää ja voitueskan siihen kentälle levitetulle liinalle. Kun jäniksen nylky oli päättynyt, sekä lihat purrossa pesty, sanoi "Äskylä" (niinkuin siperialaiset Jääskeläisen nimen ristivät):

— Voitte panna nyt ne lihat sitten pataan. Kun tytöt eivät olleet koskaan nähneet eikä kuulleet jäniksen lihoja syötävän, kieltäysivät aluksi, mutta laittoivat kuitenkin "tsukunan" tulelle.

— Vot, huntin ruokaa syömään käytte, laha kun pääl- lenne tulevat teijän syövät. Mokomaista "syökki-kraamia" ei siin Siperis suoitta. Mikä ruoka mokomainen, ottaa "mursulta" jänis, thui!

"Äskylä" vaan vakuutti jänön suureksi ja lihavaksi ja alkoi itse hääräillä nuotiolla. Kun oli lihat keittänyt, paistoi hän ne voissa ja himokas rasvan ja tuoreen paistin käry levisi meidänkin sieraimiin ja tuuli kantoi sen laineh- tivalle heinäarolle. Me muut söimme "pöydälle" pantua.

— Laha huntit tulevat yöllä, — kinastelivat tytöt.

— Antaa tulla.

— Vot "Äskylän" syövät.

— Varokaa omia sääriänne.

— Puuhun Äskylän ajavat, kiusasivat tytöt.

— Nukun Katariinon keskellä, mistäpä ottavat.

— Et nuku!

— Et nuku!

— Nukun!

— Rattailla nukumme, "vilkalla" pistämme jos tulet.

Tytöt laittoivat avotaivaan alle kärrynkorille yöpuunsa. Kävivät ajamassa "pakisseet" hevoset lähemmä. Korjasivat ruoat. Me olimme panneet loput "vihkot" (lyhteet) kuhilaalle ja kannoimme kuivia pötkelöitä yönuotiota varten. Äskylä vei ruunalle jalkakahleet. Kellertävä lännen ranta alkoi tummeta ja sinitaivaan kuulakka kupu muuttui mustanharmaaksi, ja muutamia punaisia tähtiä tuikki alhaalla huopuvien metsäsaarekkojen välissä. Yötuuli suhisi korkeassa ruohikossa. Vihannan, puoliksi kuivuneen leikatun elon tuoksu sekausi heinäkukkien hajuun. Kaukaisen erämaan yöllinen yksinäisyys orpoutti mielen apeaksi. Keskeyttäneet olivat kinastelunsa Katrit ja Äskyläkin, tuijottivat äänettöminä tuleen. Ilmari — herkkätunteinen mies, kertoili kaskuja, kunnes muuttui totiseksi. Hän oli katseensa kääntänyt yötaivaalle, kädet pään alusina loikoili karvapeitteellä. Kentiesi taasen oli muistanut nuoren vaimonsa, joka lahtareita paetessa oli sinne Värtsilään jäänyt. Kahta pienokaistaan mielestään ei unohduksiin saanut. — Mitä miettinevät nuo kaikki muut? Tunnelma on kuin juhlaa, salaperäistä ja hiljaista, mustaa murheista tuonelan tupaista tuntua. Se on yöllisen luonnon suurta lepoa. Ikuisen olemassaolon suurta unnuntaa. Me kuulemme sen hengitystä, tasaista ja pitkää yöllistä puhaltelua. Suhisevan tuulen kuulumattomat kuiskaukset sytyttävät kaipausten kaihoamassa rinnassa vienoja virvattulia...

Auringon polttamat, aron immet ovat istuneet vastak-

kaisella puolen tulta, tuolla rikirinnan nuotion takana. Silmät sinisinä ja viattomina, haaveita harhaten hakevina. Mitä miettineekään aron lapsi, millaiset kuvat loihdia voisivat. Toiveiden tausta, mitä sieltä kuumottaen kuultaisikaan. — — Ehkä arvojen arojen lainehtivia kukkas-kenttiä, Tshuhonskoin soiden hehkeitä koivikkosärkkiä. Ehkä erämaan immen sielunpeilistä nähtäisi näitä, ehkä vielä halki maisemien villisti ratsastava nuorukainenkin punaisine paitoineen — sotaan lähteneenä heiluttaen hurjasti hattua heille. Ehkä sinne sielun hämäriin kätkeytyy paljon pohjatonta ja syvääkin — — — Jopahan virittävät nuo kaksi, hiljaisen, tuskin kuulumattoman laulun. Pian tekisi mieli pyytää heitä laulamaan kovemmin, ei voi, saatavat herjetä, parasta olla hiljaa. Käsikädessä kaulakkain, päät yhteen nojaten huojuvat hiljaa kauan kuin tuulenhenkäystä kiehtova kaisla. Viriää vieno sävel. Se on kaukaista käsittämätöntä. Sanoja ei eroita, niissä ei ole venäjää, suomea eikä viroa, ehkä kalevalaa. Kuin kuolemaa, varovat he sanoja kuullen lausumasta. Siksi onkin laulu hienoa joikumista, joka pohjautuu enemmän säveleihin, kuin sanoihin, matkien luonnon ääniä vississä rytmisissä.

Tytöt olivat lakanneet, eivät "juljenneet", eikä "saaneet" enemmän laulaa vaikka kuin olisimme pyytäneet.

- Itsekö olette oppineet?
- Ah, ammoin ema opetti.
- Kust ema oppis?
- Ka emalta.
- Onko siinä sanat?
- Kuis muituskin?
- Sanokaa!

— Neit ei saa suust pois.

— No sepä kumma!

— Ne haastaisksee meijä viitta, työ alkaat narrita.

— Ken sanoi?

— Myö tiamme, ema sanos.

— Emme jumalan iest'narri!

— Ei saa sen perast...

— Miks'ei, min perast. Vaitiolon jälkeen jatkoivat tytöt:

— Myö ooma "korlakoi", työ outta viisait herroi.

Tytöt nauroivat ivallista ilkamoivaa kikatusta, me katselimme nenämme varsia alas, noloina sihdaten kuin joussipyssyn kaaren yli nuotioon, emmekä enää osanneet kysyä.

"Mursu" oli hiipinyt tuolta valopiirin rajalta, missä makasi kerälle kääriytynynnä, korvat höröllä, Äskylän tsukunan vierelle, aukoi haukotellen suutaan, vainoten padasta jäniksen jätteitä. Äskylä itse, oli varannut itsensä tyttöjen vankkurille ja oli pää keskellä tyynyä, olevinaan umpi unessa. Hän kuuli, että tytöt olivat nostaneet tsukunan "Mursulle", juoksi hätiin, mutta se oli myöhäistä. Tyttöjä ei hän saanut kiini, sillä he väistivät oivallisesti valorajaa ulommaksi. Poika otti vankkurin omaan hotteisiinsa. Eihän siinä kuitenkaan kauan levätä saanut, kun sai saapasvarsi tsainikallisen kylmää vettä niskaansa, ja niin tuli hänelle vankkureilta lähtö.

Karvapeiton ja satulamaton levitimme kentälle, pään alle kuhilaasta kannoimme vihkon. Kolmen kesken kööriissä lauloimme "Hurttiukon" säveleitä: "Usein yöhön istui valvehilla— — —"

Mutta kun olimme heittäneet risuja nuotioon ja aset-

tausimme seljällemme "tähtiä tutkimaan", ulvahtivat Siain soitten susiurokset kaukaisena ulinana, joka pitkään venyen yön kaikkiin suuntiin ulottavaan uikutukseen yhytti huntti poikueet arolla harhaillevine emineen antamaan merkin yöllisen saalistamisen alkamisesta. Kavahdimme pystyyn, kuin sotamiehet yht'aikaa hyökkäysharjoituksissa. Tytöt nostamatta päätäänkään vankkureilla sapurinsa alta uhosivat:

— Vot Äskylä! Laha huntit tulevat. Ken siut kutsu "zaidsan" syvä huntin murkinalle, min peräst puutuit?

— Enhän minä, puolusteli toinen, eihän meillä pysyäkänä, vot Mursuhan sen.

Tytöt olivat taikauskaisia heimonsa mukaisesti eivätkä jänöä eikä joutsenta tappaa tahtoneet.

Ei sinä yönä uni silmään saanut, kaukainen ulvonta oli yhä korvissa. Haimme uusia puita nuotioon, kuten tytöt neuvoivat ja taasen yritimme unta. Yht'äkkiä alkoivat hevoset pärskiä ja puhaltaa sieramiinsa, tömistivät maata, laukkoen jalka-kahleissaan. Likeinen ulina ilmaisi susia olevan läsnä. Me hyökkäsimme kolmisiin taasen ylös todella peläten. Siperikotkin nousivat jo vankkureissa tiedustain totisina:

— Onko varsa näkyvissä?

— Ö, — ei sitä näy.

— No kiireen juoskaa!

— Mihins me, ulos nuotiolta ihtiämme syöttämään!!!

— Ni justiin, kuhus työ kolt tuplia miestä!

— No lähdetään pojat!

— Enkä lähde mie.

— Enkä minä!

— No en minäkään yksin, mutta varsan syövät.

— Laukaise Jääskeläinen se pyssy.

— Ammu sinä puuropyssylläs, eihän tyhjä rauta mihin laukee.

— No kuulat pojumatti?!

— Pojat soittaneet pilkkaan ja närhien häntäkarvoin! Ilmeinen susilauma pimeässä korvessa jahtaa hevosten karjunnasta päättäen varsaa. Tytöt seisovat vankkureilla ja ovat turhaan kehoittaneet kiirehtimään. Vihdoin menettivät malttinsa:

— Oi millaiset miehet ollaah! Mokomat uhkeet haastamisen kää! Lasette opusenvarsan hunttien syyä! Tytöt huusivat, ja juoksivat nuotiolle, tempasivat pitkät tuliset kekäleet tulesta ja hiukset hajalla karkasivat pauhaten pimeään metsään, niin että kipinät korkealla kirposi. Mekin oikein miehistyimme ja otimme pienet nuppulat noudattaen esimerkkiä ja seurasimme perässä. Mutta metsä oli sysimusta, pian hiipuen kekäleemme sammuiivat ja mitään emme nähneet, tytöt olivat hävinneet ja äänet loittonivat.

— Herran tähden toverit, palatkaa nuotiolle-e! Ja tuokaa pui-ta-a-a-a!!

Äskylä, se se, siellä tulella huuteli ja pelkäsi.

Ilmarin kanssa kahmimme mitä risua olisi käteemme sattunut, mutta mitään emme löytäneet syvästä heinästä. Ja niin palasimme himmentyneelle nuotiolle, missä vielä hehkui hieman hiiliä. Äskylä siellä seiso i heinähankoineen ja koroitti kolmannen kerran huikkauksensa:

— Ho — ho — hoiii — iiiiii! Tavarissat huu — uu uu — ui-iii! Lakkasi kolmannesta otteesta ja riemastui ikihäväksi, kun huomasi meidät saapuneiksi "ihka elävinä". Kaukainen susien ulvonta vastasi suon takaa:

— Uu—uu—iii!

Tytöistä ei pitkään aikaan kuulunut mitään. Me aloimme pelätä pahinta, sillä me emme mitään niin paljon toivoneet — kuin tyttöjen palaamista — sillä susien kuoro ei ollut kuin hetkeksi vaimentunut, kun alkoi se uudelleen. Sinne olivat hevoksetkin laukoneet kuulumatomiin. Tuli oli häipynyt, eikä puita tahdottu löytää parhaalla tahdollakaan. Kuitenkin Ilmari oli löytänyt ruispellon syrjältä vanhan, piittömän astavan puun, jota kutsui kantamaan. Tällöin kuului metsästä liikettä. Äskylä kirkasi taasen siellä nuotiolla, juuri kuin olisi susilauma miestä raatelemassa. Mursuhan se sieltä metsästä hyökkäs hikisenä ja märkänä esille ja peloitti miehen.

Olimme kantaneet astavanpuun ja kirvestimme siitä syttypuita. Vanha "pirunkelkka" oli maailman aikoina tervattu ja siitä veistetyt lastut paloivat kirkasta valoa. Lastusoihtujen avulla tuulastimme puita puustalta ja saimme nuotion uudelleen loimuamaan. Katselimme toisiamme siinä nuotiolla kuin painissa häviölle joutunut maailmanmestari morsiantaan. Missä oli miesten miehinen miehuus, siitä, eikä muustakaan ollut puheen aihetta. Vihdoin aloittaa Äskylä:

— Kyllä eivät likat taida palata.

— Eivät palaja, joo.

— Sinne painuivat.

— Kun eivät vielä...

— Kun ei vain...

— Kuivakintut tuttavuutta tekisi?

— Ei tämä Siperia tainnut olla terveellinen pakopaikka. Jos lahtarloita ei ole, niin on susia. Hetken perästä jatkoi Ilmari kuin myrtyneenä.

— Asetta ei ole hyvä. Taistelun tielle kun ollaan lähdetty, ei pitäisi pakoilla.

— Mutta olihan turhaa meidän tällä erää jatkaa.

— Oli, mutta onhan Venäjällä kansainvälinen — punainen armeija, sen riveihin tulisi rientää nyt rehellisten vallankumousmiesten kautta maailman. Jos nyt eivät bolshevikit jaksakaan voittaa, vaan väsyvät taistelusta koko maailmaa vastaan, tiedättekö mikä silloin seuraa?!

— Silloin seuraa häviö!

— Joo, mutta millainen häviö?

— Taitaa tulla tappolaki.

— Kyllä siitä seuraisi koko Venäjän köyhälistön veri-sauna. Reunavaltojen siinä sivussa ja monen muun maan. Maailmaan tulee kauhea aika. Jos nyt eivät ulkomaiset työläiset tiedä tehtäviänsä Venäjän auttamiseksi, jos se apua tarvitsee, seuraa siitä uusi pariisilainen katastroofi, tilanne, jota ei ihmiskunta ole ennen nähnyt.

Politiikasta pitempi puhuminen äkkiä keskeytyi, kun Mursu nosti korvansa ja samalla valopiirin ulkopuolelta kuulimme askeleita. Pian näimme pimeästä astuvan tyttöistä toisen, horjuvin askelin lähestyi ja kantoi pikku varsaa luontevasti niskansa varassa. Kun kantamus oli maassa alotti hän:

— Vot Äskylä! Siin'on nyt varsa. Laha, mitä peremies sanop. Hunttien annamme opuset raania. Kyllä ollah koriat miehet.

Tyttö vihaisena ja hikisenä touhuten kursailematta repi alushameensa liepeen irti ja satoi varsan vertavuotavan reiden. Ihmeellistä kyllä varsa kompuroitsi pystyyn ja hirnasi kimakasti emälleen, jota toinen Katri suitsittomana ohjasi selästä. Nuhdesaarnan piti tytöt siitäkin, minkä-

tähden ruunan jalat oli illalla kammitsoitu, vaikka he olivat irti jättäneet. Olisihan ruuna huntit loitolla pitänyt.

— Kuulkaapas tytöt! Käyvätkö sudet isojenkin hevosten kimppuun?

— Sellaisten miesten kallalle aina käyvät, kiireen raanivatkin, kutka muituskaan tunne heposten ympär työt tehdä.

Miten olivatkaan nuo tytöt muuttuneet silmissämme ihmeellisiksi, rohkeiksi, miehuutemme mittaa suuremmiksi, pelkäämättömiksi, toisiksi ihmisiksi.

Elämää isbuskolilla

Laiskana heinätyössä eivät sääsket olla antaneet. Ihmeellistä kyllä, eivät ahkerata kiertäneet. Puolivälistä heinänteon, alkoivat syöpäläiset vähetä ja nyt elokuulla niistä oltiin kokonaan rauhassa —.

Hokkasen isbushka oli turvekattoinen, kaksi syltä kulmaansa, kahdella päänmentävällä lakehisella varustettu savusauna. Nurkkaan, multapermannolle oli koivuntyvikempuran ympäröimälle lavetille savesta tehty tulisija ilman savutorvea. Katossa oli samalla kohdalla suurella turpeella suljettava kipinä ja savuaukko. Kahdella seinällä olevat leveät "polatit" olivat pahnoilla päällystetyt. Harvaksi ravistuneen matalan oven edessä oli vielä katon alusta, jonka alla voitiin säilyttää satuloita, ajo- ja työkaluja. Ja rankkasäisten ilmojen aikoina voitiin vetää vankkuritkin sinne suojaan. Tämä isbushka oli äärimäinen Argunan sydänmaassa, mitä tshuhonskoilaiset olivat sinne rakentaneet, sillä Sianin suuren suon kainalo katkaisi kovan maan särkän selänteen, minkä kärkeen pelot päättyivät.

Elokuun aamun kello neljän aikainen aron takaa nouseva aurinko tunkeusi oven halkeamista pimeälle saunan multalattialle, missä pahnoilla sikeästi nukkuivat seitsemän siperikkotyttöä. Kahdeksas "Uli" 35-vuotias vanhapiika, kuului juuri tuoneen hevosekseen isballe. Hypähti alas ratsailta, että tanner kumahti. Askarteli vielä jotakin ulkona ja asteli ovea kohden, työnsi sen rämähtäen auki.

Vaivautui matalan uksen aukosta sisälle, pitkät päivettyneet säärensä oli aamukasi kastellut. Hurstinen hame oli liepeistä märkä huolimatta siitä, että sitä oli kääritty uumalle niin ylös, että polvet ja osa täyteläistä reittä paljastuivat. Äänettömänä otti uunilta "toporin" taulapussin ja tulukset, astui takaisin ulos.

Ovipielessä matalalla polatilla hieroin huikaisevia silmiäni, sillä aluksi todenteolla en muistanut olinpaikkaani. Unessa olin ollut Suomessa synnyinsaunan seinustalla, minkä editse luikerteli loriseva Lumpus-puro. Sielläkin oli ollut aamu, ja kasihelmet kimaltelivat saunapatama-saaren ruohikossa. Äiti siinä puron poikkiportaalla paitoja pesi, ja siskot juoksivat vasikkain saatosta, mäkipellon polkua alas kilpaa, käsissä heillä oli mansikoita ja mätämehiläisen kennoja.

Uni oli ollut niin kaunis ja ilmielävä, että olisin sen tahtonut nähdä uudelleen, mutta ei se käynyt laatuun. — Saunassa niin, olin minä nytkin, kaukana Siperian korpi-saunassa. Se oli totta, sitä ei voinut nukkua pois, sillä unta tämä ei ollut.

Todellista elämää tämä oli. Illalla olivat siperikot laittaneet vuoteeksi tämän polatin ypöyksilleni, kainosti ja viattomasti se kävi. Ja kun pahnat oli tasattu, peite ja tyynykin vielä pantu, sanoi heistä joku:

— Nyt, sä Suomen poika, ensiyönä täs majas, lusti pyhä uni näe, min sa naet, sen totta naet.

Johtui mieleeni synnyinsauna, ja ihme, päivä myös huomenna syntymäni on.

Illalla olivat tytöt väkivalloin, yksissä tuumin pistäneet Äskylän ovesta ulos — koirankujeitta kuin eivät olleet. "Lasemme hunttien syyä", olivat tytöt sanoneet. Tämä

toimenpide johtui siitä, että Äskylä oli varoituksista huolimatta kutitellut tyttöjen varpaita. Ja tunkeutunut tilaa ottamaan vielä lattiallakin, vaikka hallussaan oli kokonainen lavetti. Äskylä oli rukoillut "auksta lahti" ja olivat sen tytöt vihdoin avanneetkin. Oltiin jo umpiunessa, kun Liisa ilmoitti julki haasteen Äskylää vastaan. Mies kyllä teki selväksi ja väitti, että hänessä on unessa kävijän vikoja, mutta ei se auttanut. Poika katsoi kuitenkin parhaaksi ajoissa puikkia pois saunan nelisnurkkaisesta, ennen kuin hameväki kaikki havahtuu. Mutta silloinpa suoriintuivatkin tytöt viimeistä sorkkaa myöden miehen jälessä pimeälle tanhualle. Korven syrjässä, pajupehkossa, saivat miehen kiinni, kentälle kantoivat, saapasvarsi tshainikallisen lähdevettä yön alle kaatoivat. "Kun et mokoma kitsi herkiä ihmisiksi, niin myä siun opastamme tytsten kallalle. — Kuin siivaat työ Suomen miehet ollah, turakokoiks elkäät luulka meit Siperin tsuhni".

Oven takana oli mies kauan uikuttanut ja oikeaksi aviovaimokseen luvannut heidät ottaa joka ainoan, jos vain sisään laskevat. Lukkarin Mari sitten lauhtuikin ja uksen avas, johon toiset tytöt sitten huomauttivat: "Laha toimitat asias, kakuini puit sust mutuskin lukkarille vävy tulep. Sa tahot vain makiat narita ja pillojasi naljan perast teha". Ja Uli siskoista vanhin lisäsi: "Kolme sissoo siististi lukkarin juuress elamme tia se Äskylä — —"

Oli lauantai, mielet olivat reippaat, sillä nyt hän päästään kylään viikkokunnista. Kun Ulin roho tshaiju oli kiehunut, avasi hän saunan oven ja päästi ilmoille puoli viiden ajoissa aamulla sellaisen kohteliaisuuden kuin että:

— Älkää siellä karsinassa koko ikää märätkö! Ei

tämä ole mikä lasaretti, eikä hienojen herrojen lepokoti. Ettekö te vetolaiskat tiedä, että ollaan työmailla. Ette kehtaa edes lauantaina ihmisten ajoissa ylös nousta, monta tuntia ovat naapurin pellolla jo leipää niittäneet. Hoo-saatte kun hautausmaassa. Mutta nyt minä otan Äskylän kirkkoon!!!

Ulilla oli jo täysinäinen vesikousa ojassa, mutta Mari töyttäsi voimakkaasti kyynärpäähän, jotta kylmä vesi pirs-kui ympäri saunan. Ylösnousu tapahtui oikeassa huli-nassa, niin ettei siinä ollut aikaa haukotella, kissanunia. Eikä hetkeäkään venytellä ja verestellä jäseniä. Astu vain henskelit hampaissa huikaisevin silmin puolisokeana ulos peseytymään. Uli emäntä valoi lähdekylmää vettä kumar-tuneen käsille ja kaulaan, tarjosi piikko pyhkeen, hiukset sai haroa viisipiikkisellä, tahi antaa törröttää.

Tämä oli jok'ikinen aamu Ulin ylösnousun taksa. Hän huusi puhtaaksi suomeksi, viroksi, tshuhnaksi ja venä-jäksi, riippuen siitä kenelle kulloinkin haastoi. Muihinkin näkyi tarttuneen sama tapa, että meille puhuttiin vain suomea, paitsi "julkeina" ollessa haukkuivat millä ta-hansa.

Tshuhonskoiden haukkumasanavarasto suun pieksen-nässä on vertoja vetämätön. Voittoa et saa ihmishau-kunnassa, älä lähde kilpasille, saat suusi ja silmäsi täysi sanoja, joiden merkityksen tajuat, vaikka et ikinä ole kuullut, mutta miten voit niihin vastata. Käsien puhuminen olisi tepsivää, mutta arvoa alentavaa.

Ruista nitimme kilvan, paahtavassa päivänhelteessä. Välillä saimme virvoitusta siten, että paidan poveen ja niskaamme valoimme kylmää korpivettä. Märkä paita

tuntui tuulen hengessä vilvoittavalta, enemmän kuin paljas pinta.

Illalla olimme kotimatalla. Tyhjät leilit, putinat ja purnut, tuohitueskat ja tsukunat keikkuivat ja kalisivat vankkureilla. Pitkin Argunan kriivaa ja Lehmisuon laiteita yhtyi uusia laulavia vankkurikuormallisia kotiin viikkokunnista palaavia elon niittomiehiä. Yli siintävien heinäsoiden pulskuttivat hevoset polviin asti ulottuvassa vedessä. Tien ujut mutkittelivat läpi paksun ruohikon, kuin tyyneet virtaamattomat leveät joet. Vaivoin vetivät parihevoset akseliin asti uppoavia tyhjiä puukärriä, joista ihmiskuormat pian purkausivat alas ja kahlasivat paljain kintuin lamaan kaatuneen heinikön tallatulla heiluvalla pinnalla. Joskus saattoivat hevosetkin ryöstäytyä sivuun varmaksi koetellulta uomalta ja vapaasti pyrkien ihmisten kinttupolulle sotkemattomaan ruohostoon. Ja jos kärrielle jäänyt kuski ei saanut niitä kääntymään saattoivat hevoset hypätä hautoihin, jotka monesti tuntuivat pohjattomiltakin. Sinne juhdat painuivat luokkia myöden ja silloin ne oli miesvoimilla ylös kiskottava, kun ne ensin oli valjaista vapautettu. Haudat soihin olivat syntyneet siten, että muinoin ruutikuivina kesinä, suuret palot olivat polttaneet kuivan sammalen syvältä pohjattomaksi.

Kun oli päästy laineiden harjanteita muistuttaville särkille, kulkivat tiet pitkinpäiseen suuntaan, tasaisina kaulniiden koivumetsäin keskitse. Silloin taasen kajahti laulu voimakkaana joikuna ylös kärrikuormilta ilmoihin. Lau luun otti osaa moniäänisesti kunkin oma kuormakunta.

Kylässä saatettiin kuulla ja saunaa kiirehtiä salolta saapuvien viikkokunnissa olleiden kaukainen laulu. Lauantai-illat muodostuivatkin kesäisin täten juhlahetkiksi.

Sauna ja "suimat" olivat alkuasukkaan ihanne. Siellä tultiin tietämään tapahtuneet isot ja pienet asiat ja kiperä politiikka. Myöskin saatiin tietää kuinka monta saattoa mikin talo heinää oli jo pannut. Kuinka tupli oli kunkin talon ruis, vehnä ja kaura. Kenenkä leipä tapajaa omille, kenelle vieraallekin tulee "lisnoita". Koko kylän 70 talon asujamet tiesivät kenen vasikka on saanut otsaan ja kenen on pölkynnyt (jonkun syyn tähden tapettu ja kuopattu), ken on käynyt linnassa, kaupungissa ja mitä maksaa voinaula ja karttuuna arshina. Oliko maitosavotan uusi hoitaja laatumiehiä. Rähjäsikö maitopankin ja kraadosnikan kanssa, nuoliko näppiä vai punnitsiko voin reilusti. Että Tökötti-Micka on palanut Oosalta ja saanut tököttipankista (ämpäristä) ennen kuulumattoman hinnan. Ja että Kinterrin Bruuno on omakeittosen kaupalla ryssiltä keinotellut oman ruunan ja rattaat. Ja että hän on uuden kuorman saanut teriä valamista varten.

Oikeastaan asioita oli uusia niin paljon, että niiden oikeassa pohtimisessa olisi pitänyt olla kaksi pyhäpäivää kunnolliseen keskustelemiseen, kun nyt sen sijaan täytyi kaikki sulloa menemään mykkyrässä, jos mieli hiemankin hamuta korviinsa viikon varrella tapahtuneita asioita. Mutta väli sillä, voitiin sitä metsässäkin hätätilassa pistäytyä viikolla ratsain naapurin isballa ja yötisaikaan käsitellä monioita tähellisimpiä asioita. Poliitikasta ja bolshevikkeista oltiin tyyten lakattu puhumasta. Tuntuipa siltä, että se asia vaikenemalla eletään yli. Joku kyllä puhui Uralilta päin uitelevasta ujusta, mikä tuulen henkäisyn mukana korvasta kulki: ettei lyöminen muka vielä olisi lakannutkaan, vaan että Europan Venäjällä vielä olisi

Moskova ja Pietari bolshevikeilla. Sellaisen puhujaa vastaan naurettiin päin silmiä ja pidettiin pilkkana.

Mutta asia, mistä voi keskustella ja mihin saattaa syventyä, oli se, että maksoiko tshuhonskoiden ollenkaan kävellä sahran ja aatran perässä, tahi ratustimesta talutella astavahevosta. Ei kannata, väittivät useat ukkelit. Voipi sitä läpi muutoinkin päästä, voihan esi-isäin viittaanelellä viinankeitolla ja tökötin poltolla. Ja siinä sivussa karjaa, luomia ja pieniä elukoita pitää. Toiset tiesivät Koltshakin avanneen kaupungeissa viinapuodit auki ja että pian kruunun kapakka avataan Tshuhonskoihinkin, niin ettei korpipoltto silloin drotsi. Kyllähän se nyt olisi kannattanut, kun teristä puolet antavat polttajaisia ja kuuluu samerialainenkin ja vesikkäinenkin viina täydestä menevän. Eihän ne "tykyt" monia vuosikymmeniä kasva, tarvitsi oikeastaan isbat muuttaa uusille särkeille, mutta mikä siinä onkaan vaivana. Mennepä puhkaisemaan uusia peltomaita pahkametsien sisään lyhyenä aikana, on se vaivan ja työn panttina. Aikaavoittaen mikä on hätänä puhdistaa ja perkailla aina uutta metsää vanhan puustan sivusta. Ei tarvitse koivumetsä muuta, kuin tyvet ympäri kuorit ja anna seistä siinä puoli vuosikymmentä, kyllä maa juuret muhii mullaksi. Jos ei tuuli kaikkia kaada juurineen, niin voit itse loppuja perkkoa. Vanhemmasta päästä peltoja, huonokasvuisia voit hyljätäkin.

— — —

Siinä vanhan Andreen suuren saunan eteisessä, joen rannalla, suutari-Kallen prikonan takana, istuin vilvoittelemassa harmaapartaisten "äijien" seurassa. Äijät olivat jo kahdesti nahan kuumentaneet kovassa löylyssä, ja nyt valmistausivat kolmanteen loppukarkaisuun. Miehenä

muistin minäkin kotisaunan kiukailta Suomessa löylyä syytäneeni, miksei nytkin voisi hieman harjoitella ja hienokseen totutella heimoni vieraskestissä heidän laisekseen. Ja kun sitten kolmannen kerran ulos tulimme kylvystä, istuimme höyryävinä siinä päistärisellä penkillä, uskoivat ukot minustakin löylmiehen ehkä vielä tulevan, joskin tuo mestaruus on suurten sitkeiden ponnistelujen ja kilvoitusten takana hämärässä tuntemattomassa tulevaisuudessa. Tämänlainen kylpy ei kuulunut olevan muuta kun "himoon hivutusta". Vasta "viina kylpy" sanottiin oikean koetuksen osoittavan, siinä miessakissa lauteilla äkkimies "kiireen nahkansa naittaa". Vaan ken on osavasti harjoitellut, niin kestää kuin kestääkin.

Kirkko-Simo, joka viimeistä kymmentä lopetteli elonarenan pitkänmatkan juoksijaisissa, ei ollut paljoa puhuvainen, 'min lausui, sen päätteheksi lausui'! Puhkesipa puhumaan taannoin elähenistä ja entisistä ajoista.

Simo-äijä kertoi

— Kymmenvuotias vasta olin, kun isän kera tänne tulimme. Vanha paikka tuhkana tuhonomaksi oli jäänyt. Meitä kolmisenkymmentä käreystä saloja samoili. Urmanaan oli meillä määrä. Tökötin poltto oiva oli ansio myöskin. Tanometsät suuret oli muinen siinä. Rauhaa vanhat miehet rakastivat ja tahtoivat, rauhaa, kohtaa, kussa ei kaiken kansan virsu tietä tallaja.

Paikoiltaan siihen sitten saunat selvettiin, mutta poissa onkin jo rahvas, poissa. Hatasarvia siinä, olivat metsät täynnä. Karhut karjuivat korvessa aivan majan takana. Luomat mokoma kaatoi. Petojen pelissä saivat miehet mitellä. Syöpäläisiä silloin oli summa, rohkeemmin oli, kuin on nyt. Enemmän silloin työtä tehtiin, mutta rauhemmassa olla saatiin. Ei virastoja, eikä veroja vuosikymmeniin. Rahasta ken ei mitänä tiennyt. Mitäs tarit, sen teit, tahi tuohen tervalla vaihdoit vierahalta. Vot huntin ja ahnaan kärpän ja majavan turkkia rahan iestä käytettiin.

— Kertokaahan, miten susia satiin?

— Huntia! Niin, huntti on pahin kiinni otettava näillä tasankomailla. Mutta kadiskaan menee, ja kuoppaankin, jos hyvin peitellä osaat. Ennen oli niitäkin enemmän ja hyökkäilivät huonoina jänisvuosina, talvisilla taipaleilla ja keskellä päivää "troikallekin kallalle". Kadiska oli seipäistä pystytetty, kaksiseinäinen ympyrähäkki. Keskelle oli tavallisesti illalla viety lampaan vuona, joka määkimi-

sellä herätti lähistöllä olevien susien huomion. Ulommaisessa piste-aidassa oli portti, josta voi peto mennä sisälle ulommaiseen piiriin, mutta siitä vuonaa ei vielä saamaan päässyt eikä, alinomaisesta piirin ympäri juoksemisesta huolimatta, uloskaan enää tietä löytänyt. Useasti juoksi ansaan koko poikue, mutta silloin ne, milloin särkivät seinät, tahi tekivät "ahotnikalle" (metsänkävijälle) tuhon. Huntit kadiskoista pistettiin hangoilla. Kerranpa huntit Rätseppä-Samulin omalla kadiskallansa söivätkin, mies oli kotoisin Suomen Sysmästä. Kärhevästi huutamalla ajaessa, hyökkäsivät huntit pitkään nuoraan laahaamaan asetettua porsasta ottamaan. Silloin voit helposti ampua otuksen reestäpäin. Kiiman aikoina vieläkin sudet ottavat tieltä ihmisiäkin.

Joululta kun vasta tulevat paksut lumet Tshuhonskoihin, ajelimme koko kylän miehet hevosilla ratsain, hunttia selästä. Pian väsyivät laukkomasta, ja niin sai hevonen tallata, tahi mies keihäällä pistää. Tämä metsästys oli pakollista senkin tähden että pedot kävivät öillä kyläin kimppuun, ovelasti söivät suihinsa koirat, koirain haukkumatta. Nurkissa iltapuhteilla vaanivat lapsia, tahi kiskoiivat korkeista hirsiaitauksista eläimiä. Yhteisistä talviajoista oli se hyöty, että liikkuvat laumat eivät lumisille metsillemme puuttuneet. Asunta susille riittikin jänistä ja riekkoa tarpeeksi. Eikä "omat sudet", jatkoi ukko, ole koskaan pilloja tehneet sille, ken ei heitä liiaksi hätistele.

— Kuinka esimerkiksi?

— Siten, että huntin pesän kun löydät, penttuihin älä puutu.

Sen jälkeen sielultaan poikamainen vanhus, kertoi tapahtumia kesyjen "kyläsusien" seikkailuista.

— Kylmät olivat talvetkin, hyvin kylmät. Nythän sitä on maailmakin lämmennyt. Kolmisenkymmentä "raalia", on enää, harvoin yli neljänkymmenen.

— Entäs ennen?

— Kenpä hänen mitata taisi, soitteli se tosin rumpuinen ruutu silloin toisin ikkunassa. Kujilla ja aidoilla paukutteli, linnut lentoon jäätyi. Riekot ja tuulastetret*) koviksi kopertuivat. Hevoset huurtui lumivalkeiksi, ahdasta oli hengitys niillä, turpaan kasvoi maahan asti ulottuvat puikot, ja vaikeasti vetäessä, ne päristivät verta . . .

— Varmaan turkin vieläkin vaatii.

— Kanieshno! Ilman turkkia on siin elo paha. Laivoja siihen aikaan ei liikuskellut. Myöhemmin alettiin keitettyä ja siilattua voita viedä Omskiin, tahi Tatarkuun, karpän nahkain ja tökötin kera. Matkalle pantiin kolmikko valjaisiin, parhaita, sitävarten ruokittuja kasvatehevosia. Niillä hevosilla ei käyden ajettu. Siitä huolimatta kahdeksan sadan virstan taipaleella viipyi viikkoja, jopa kuukaudenkin.

— Paljaspäinen "äijä" puhdisti jalkansa saunan pors-tuan lattialta tarttuneista pellavan päistätistä ja veti reippaasti pyykin puhtaat hurstiset alushousut jalkaansa. Kun katselin hänen sileätä suoraa vartaloansa ja paksuja kurtuttomia lihaksiansa, unohdin kokonaan että hän on äijä. Että hän on vanhus, ammoin elänyt mies. Monta myrskyä, tyventä, tuulta, pakkasta, taistelua tuimaa nähnyt, ja kaikki kestänyt mies.

Tiedustin tuhoisaa tulta, joka "vanhan" paikan poltti.

— Satakaksikymmentä taloa liekit tuhoi. Enin osa

---

*) Tuulastetriksi kutsuttiin soihdulla pakkasöinä hängesta etsittyjä metsälintuja, mitkä olivat vilua pilloon pistäytyneet.

pois läksi asujamista. Kolmessa joukkueessa kulki, kotikonnuilta kaikkosi inehmot. Viiteenkymmeneen vuoteen ei pohjoisimmista Obin varsille siirtyneistä, vielä tästä virttaa viisisataa edes, mitään kuulunut. Niinpä aina uskoimmekin miehet mokomat surman suuhun saanehen, tahi jällettömiin hävinneen, joukkoryöstömurhan ja päällekkarkauksen uhriksi joutuneen. Mutta mitäs ollakaan, eräänä talvena tästä kautta miehet Omskiin ujusi, kummia kertoivat puhtahalla mejän kielellä haastoivat: "Että siirtola siellä on kaukainen, jossa paisunut on väki paljon. Äijän on eläjiä siellä", paikan sanoi ja kylän kertoi, vaan kenenpä ois asiata mokomaan matkaan. Palatessa linnuntietä enemmän pakista päätti, mutta varmaan muualta kautta ajeli kosk' ei mieron matkajata kuulukana.

— Kolmekymmentä ajas'aikaa on siitäkin jo kulunut, eikä uutta matkamiestä ole puuttununna. Eikäpä tuulen henkäyskään heistä rohkeammin hiiskunut ole. Kaakolle kaikkoneista en tienne myös mitänä. Mutta vanha paikka uudelleen noussut on ja kaksi sataa kuusikymmentä taloa sinne rakettu.

— — —

— Miten paljon, ja harvinaista tämä äijä olisikaan kertoa tiennyt. Muistan hänen seuraavana kesänäkin vielä tomerana olleen. Puuhailipa pirttiä ja itsekin salvolla heilui saadakseen pahasti nurinmenossa olevan, kaatuvan talonsa, uuteen kengitykseen partasuun poikansa-pojan asuttavaksi. Usein sunnuntaisin, kun hän oli viikkokunnista kotiin tullut, tapasi istuskella vuosikymmeniä sitten kaatuneen tuulimyllynsä raunioilla. Myrsky oli sen myllyn siihen eräänä syysyönä rytinällä kumoon rymentänyt. Äijän luo usein silloin rauniolle astelin. Hän sanoi

surevansa sitä seikkaa, ettei ole saatavissa lisvinahonkaa, josta saisi ikuisesti kestävän tuulimyllyn hollimaston, jonka juurta voi syvälle maahan, mikä ei märkenisi eikä myrskyt poikki painaisi.

— Kenpä nyt hollihongan toisi! Minä olen vana, pojilla heposet heikot. Matkaa havumetsiin satavirstoa. Mutta — sinä poikaseni, jatkoi äijä, olet Suomen mies, tunnetko työtä tätä? Käy auttamaan myllyäni pystyyn joskus. Tullitta sun teräsi aina jauhan, kaurasi kakkujauhoiksi lasen.

— Joo, auttaa voinen, tunnenhan myllyä minäkin hie-
man, mutta mökki, äijäkulta mökki ensin itselleni.

— Kyllä viisasta on olla oma sauna Siperiassa. Vaan paljon on työn takana talo täällä, ruttuhun ei se tule. Paljon on rahvasta siin iän kaiken elänyt, eikä saunaa saanut ole. Lienekö sinussa miestä?

Sovittiin siinä sitten seuraavasta kesästä. Lopuksi hän pakai:

— Vot viluh vuoten aikah käy mua katsomah. Tupa miul on lusti, kiuas kaunis ja kokolias. Paljon sulle paki-
sen, asioista entisistä jos uhkee et sa liene. Suomen kiriaa sukuni taitaa, kirikos aina käynnä oomme.

Vaikka sanojn että tulen, etten uhkea ole, niin sittenkään en käymään joutunut. Seuraavana kevännä Simo-
äijä kuoli. Koko kylä heristi korviaan.

— Vai jo Simo-äijä kuoli, vai jo nyt? ? ?

Sain olla maahanpanijaisissa kutsuvieraana. Tarjottiin taaria ja piirakoita, vieraan myllynkiven jauhamista jauhoista leivottuja. Pian sen jälkeen, ei kukaan muistanut Simo-äijää, sillä hänet oli viety kalmoille. Eikä kenen-

152

kään mieleen johtunut lapioida kumpua hänen haudalleen,
vaan arkun mittapuu laskettiin siihen maan tasaan luodulle mullalle.

Siperialaisia talouspuuhia

Syyskesä oli poutainen. Tiilien teko valkeasta savesta kävi laatuun mainiosti. Valkoinen savi oli maassa ruokamultakerroksen alla, ruskean saven päällä kahdeksan tuuman paksuisena. Hiekkaa ei ollut maan kuuluvilla. Valkeasta savesta voi kalkkipitoisena lyödä tiiliä ja kuivata tuulessa kivikoviksi, sekä muurata ne polttamattomana uuniksi. Tällaisen käytännöllisen tavan olimme oppineet alkuasukkailta. Oikeastaan harvoin he tiiliä tekivätäkään. Leivinkiukaansa rakensivat he sangen yksinkertaisesti ja olosuhteisiin sopivan, ilman savun kiertokanavia tavattoman lämpöisen, siten että uunin "lesti" tehdään puusta jotenkin korkea, kaareva ja parin arshinan mittainen, joka määrää uunin sisäisen ko'on. Tämän ympäri tehdään lauta-kehys niin lähelle, että sillä määrätään uunin ohien paksuus. Ohet ja kiuas ovat tavallisesti hyvin ohuet. Uunin laki laitetaan suusta paljon matalampi ja perästä korkeampi. Tämän puumallin päälle isketään vikatteella vuoltu savijauhe, puujuntalla lujaan ja tasaiseksi, niin että kiukaan päällystä tulee kyllin korkealle. Uunin suun eteen samoin kehyksien avulla valetaan liesi, ja siitä suoraan ylös savutorvi turvekatolle. Katon vesirajaa ylemmä ei voi savitorvea jatkaa koska sadevesi sen helposti liottaa, sen tähden sinne on tavallisesti kumolleen asetettu vanha savipata, josta pohja maailman aikoina on pois puhjennut. Tästä johtuukin, ettei savipata Siperiassa ole arvoansa menettänyt senkään jälkeen, kuin pohja on pois poltettu,

vaan on se hinnassa kohonnut. Kun uuni on valmis, viritetään tuli ja pian kovettuu muuri yhdeksi suureksi tiileksi. Uunin perustukset eivät saa olla kylmät, eikä umpeen muuratut. Valmiin lattian päälle asetetaan ennen muurausta "kiukaan salvo", jonka aukosta uunin alle voi laittaa hankoja, koukkuja ja patoja. Sitä paitsi arinan alusta on ohut ja voi täältä kautta hehkua helposti lämpöä. Pelti on katonrajassa, ollen kaksinkertainen. Uuni sytytetään, ensin täyteen halkoja ladottuna, perästäpäin. Savu uitelee pois suun ja matalan lieden kautta vetotorveen. Huoneessa vaihtuu myös ilma täten hyvin pian. Uunit ovat tavallisesti pian lämpiäviä. Illalla ne jo ladotaan ja viritetään aamulla 4—5 aikana. Naiset sen tekevät miesten vielä nukkuessa. Emäntä on lypsänyt lehmät katottomassa navetassa, leiponut piirakat, ja keittänyt samovaarin. Sen jälkeen hän herättää miehensä halailemalla ja hyväilemällä herkulliseen pöytään. Uunia kahta kertaa vuorokaudessa ei lämmitetä. Kivi- ja rautapadoissa säilyy sopat ja piirakat lämpiminä iltaan asti. N. s. tuhakuoppa on arinan nurkassa, missä tuliset hiilet säilyy ympäri vuorokauden.

Hitaasti uunissa kypsytetty ruoka ja haudutettu olut ovat tämän maan ominaistuotteita. Ja täytyy sanoa, että siperialaisen emännän laitoksille kyökkiasioissa ei maan piirillä löydy vertaa.

Lämpimiä eläinsuojia ei ole, vaan on karja valtoimena hirsiaitauksissa. Näihin "prikonoihin" on varattu yksi osa olkikatolla, jota samalla käytetään heinäin säilytyspaikkana. Sillä siperikko ei luota minnekään muualle säilöön asetukseen, kun katolle, jonne lehmä eikä sika voi nousta. "Ja heposelle", sanoo hän, "on hyväksi, että se saa kur-

koitella heiniä, joskus taivaan lakuaiselta, paremmin tulevat pystypäitä.” Talviaamuin 30—40 asteen pakkasessa housuttomat naiset reippaasti lypsävät kymmenpäisen karjan kukin, eikä vielä ilmoisna ikänä tämä nainen vilua valittanut ole. Tahi keskellä kirkasta kuutamoista yötä kirkuvasta kireästä pakkasesta kuulee hän yövuoteelle outoa ammontaa. Tällöin hiipii hän ylös, sanaa lausumatta pujahtaa ulos hoitajaksi ruskean punaiselle härkävasikalle. Joskus hän voi löytää selkäkopallisen vastasyntyneitä porsaita viillättämässä emän kera kilpaa kylän lumisilla tanhuilla. Joskus tämän naisen tapaa tervaamassa vasta katkennutta lehmän häntää, jonka se on jäädyttänyt märän sonnan kanssa tantereeseen ja sitten ylös hypätessään lehmä itse on sen katkaissut. Mieli pahalla hän merkitsee sen vahingoksi, sillä “hännätön lehmä on kuin akaton mies.” “Ja akaton mies on kuin aidaton niitty”.

Karjan kantamisen jälkeen talviaikoina lehmät kylmässä eivät paljo heru. Luonto on tosin nämä “karovat” varustanut mukaisikseen. Oikeastaan lehmiksi karvapeitteensä alta niitä ei luulisikaan, niin että äkkiemäntä pian uskoisi karhua lypsävänsä, ellei sarvista selvää saisi.

Patriarkallinen omavaraistalous vallitsee talonpojan kodissa. Itse on suoraa luonnosta tuotettava ja jalostettava, vaatetus ja jalkineet ynnä muut tarvistamineet. Sekä kenkä että turkisnahkat hän itse parkitsee ja “ruukailee”. Kangasta kudotaan pellavista nelivartista ja kaksniitistä.

Ja pellavaloimiin lyötiin kuteeksi kierrettyä karva tahi villalankaa saburi (viitta) -kankaaksi. Sarkaa valmistettiin samoin pellava- tahi villaloimisina, paksulla villalankakuteella kankaaksi, mikä kumoon käännetyn tiinun pohjan päällä tuhkalipeän kanssa vanutettiin. Tässä työssä tarvit-

tiin paljon tottuneita, voimakkaita naiskäsiä. Naiset istuivat piirissä kumotun tiinun ympärillä, yht'aikaisella liikkeellä laulaen vanuttivat sarkaa. Kehrääminen tapahtui värttinällä, mutta myöskin vankisiirtoloissa ovat Suomen ja Viron miehet valmistaneet jo kauan rukkiakin. Kangaspuut ovat alkuperäiset ja puutteelliset. Yksinkertaisimman kankaan valmistus naisilla peltotyön, karjanhoidon, kotiaskartelun, ja lasten kasvatuksen ohella ottaa pitkän ajan sivutöinä. Panna uusi, värttinällä kehrätty paita päälle, ei olekaan ihan joka miehen tehtävä. Sillä on paljon partasuuksi kasvamaan kerinneitä miehiä, jotka paitaa eivät omistaa ole saaneet. Vedä vain karvasapuri, tahti lyhyt turkki aatamin peitteeksi, etkä ole köyhä silloinkaan. Ei, kaukana on köyhyys. Kellä on nahkainen lammas-turkki ja tuppihousut talven viluja vastaan, ei ole köyhä poika, eikä vailla ajallista mammonaa.

Lammasrotu Tshuhonskoissakin on huono — karkeavillainen ja laiha. Lanka siitä villasta kehrättyä tuli lauskaa ja sarka huonoa. Joskus tauti ja sudet tappoi lampaita satamäärin, sukupuuttoonkin. Jopa monesti manattiin hii-den kattilaan koko paikka ja uhottiin lammasonnen kalitsemiseksi muuttaa uuteen kohtaan. "Kas orikovalaiset, muuttivat — lammas onnen saivat". Merkillistä kyllä, työjako oli kulkenut ja jakaantunut kyläkunnittain niin, että samassa kyläyhteisössä saatettiin vain harjoittaa määrättyä käsityöammattia. Tshuhonskoit olivat tulleet maineeseen hyvästä lehmänlannattomasta tökötistään ja karvaasta paloviinasta. Kirilinnalaiset hyvistä "kirpitsoista". Jokorovskoilaiset lujista villabimeistä. Orikovalaiset lammas-tuotteistaan. Hohlit olivat tunnettuja suutarina ja Sianin miehet rättiseppinä. Urmanasta käsin saatiin sahaurtei-

sia puuastioita, männyntervaa, svaakkaa (purupihkaa), pikiä ja tärpättiä. Kaikilla näillä tuotteilla käytiin kaikenlaista vaihtokauppaa. Kaupassa suurinta osaa näytteli leipäjauhot, varsinkin maailmansodan huonoina aikoina, Osan maakunnan kanssa, joka oli läheisin leipämaa. Parhaasta päästä vietiin ulos voita suuret määrät vuosittain. Olipas sentään Tshuhonskoissa kauppatorikin. Toripäivät olivat jokaisena perjantaina. Mutta oikeat suuret markkinat pidettiin lokakuussa, jolloin oli tarjoiltavana "ikä-sukuista kraamia" mitä vain maa päällään kantaa, niin kuin hevosenlänkiä, kärryjen vieruja, puupohjarekiä, raut'kiukkahia, krupankoveria, puulapiota, tököttiplaskoja, niiniköysiä ja kammitsoja, lehmänsarvisia täikampoja, tano- ja nahkavirsuja, raaka- ja valmisnahkaa, puisia heinähankoja, kokonaisia kuormallisia niinipuisia naimaluokkia, villabimejä, suuret määrät jauhoa, vesirinkiläröykkiöitä ja summaton määrä muunlaatuista "syökkikraamia". Niin että, jos tahtoo tutustua Tshuhonskoin lokamarkkinoihin perinpohjaisesti, on parasta matkustaa paikan päälle.

— — —

Rahaa, eikä hevosta ei ollut, miten saada metsästä puuttuvat hirret ikkunan päälle asti hakattuun rakennukseen? Syksy teki tuloaan. Keltaisia lehtiä lenteli alas tielle. Jopa monesti sanottiin talven tulevan lokakuun alkupäivinäkin. — — — Leikata kauraa kymmenen päivää polvillaan Argunassa, parempiväkisten pellolla tesettikaupalla, ei ole leikintekoa. Köykkiminen ensin kysymysmerkkinä aamusta iltaan sirppinyrhin kanssa lakoista eloa vihkoille tekee selän kipeäksi, kuin "silmäterän". Michinen mies ei pärjää naiseläjälle tässä työssä, ei vaikka hiu-

kenis. Ota vain häviö ja yritä minkäs perässä pääset. Vaikka housuja hieman surku tuli, niin ei sekään mutka auta, ei auta kierteleminen, eikä kaarteleminen. Polvistu vain nöyrästi peltoon ja ala leikata. Vaikka olisit lukenut fysikkaa ja kemiaa, tuntisit trigonometriaa, tahi tietäisit astronomiasta jotakin, ehkä koettaisit Phytagoraan väitöksen, tahi algebraalisten potenssien avulla tuon vaikean kaurapeltourakan probleemin ratkaisemista, mutta ei vain auta! Mitähän se tietosanakirja sanoisi sirpistä? Tuskin sen kohdan kirjoittaja on perinpohjaisesti selvillä tämän työkalun käytöstä! En oikein usko. "Kyllä ne tieteet ovat vain laiskojen loikkarien kujeita". Mitä hyötyä on Marsin kanavien tietämisestä Siperian korvessa kauraa leikkaavalle ja kyntävälle miehelle. Kuinka pitkälle on ihminen tähtitieteessä päässyt kolmen tuhannen vuoden aikana? Niin pitkälle kuin vuoden vanha lapsi voi päästä talousasioissa. — — — Kun tässä polvillaan hamuaa kouriinsa kauranolkia, niin ratkeaa päivän mittaan monta kiperää probleemia. Ratkeaa lanka langalta yhä selvemmäksi ihmiskunnan ja yksilöiden olemassaolontaistelun laki.

Ansaitaksemme rahaa, on oltava metsäpirtillä ja nouseva syyspäivän kera kilpaa urakkatyöhön. Siinä olisi 425 ruplaa tiedossa, jos olisi tuo limppu katkaistu ja kuhilaille pantu. Eipä se tule huutamalla ja ajan viettelemällä. Ja elleimme tuota rahaa saa, emme myöskään pirttimme rakennusta ajatella voi. Talven tulo ei salli ajan tuhlausta. Ja koska yhdet housut voivat maksaa enempi, kuin koko työ, niin ei muuta kuin koeta vain köyrytä kuin kaalimato, eihän toisen ihmisen selkä ole luotu sen suurempana olemaan, kuin toisenkaan. Olkia hamuilevat sormet ja ranne alkavat panna vastaan. Aamuisin ovat nyrkit pöhöttyneet,

päivemmällä vertyvät ja tottuvat. Selkäkultaa parannamme siten, että tavantakaa asetun mahalleni jonnekin notkopaikkaan, missä jalat ja harteet hieman ovat ylempänä. Elämäni taipaleelle lähtenyt nousee paljain polvin, koko painollaan kipeän paikan päälle ja kikattaen kuuntelee vihlovia avunhuutojani. Hieraisu paljaalla polvilumpiolla kiristyneitä selkäjäniteitä ja pakaroita vastaan tekee sekä makeaa että kipeää, niin että itkettää ja naurattaa yht'aikaa. Ja sitten kun siitä notkosta nouset, oletpas kun uudesta syntynyt. Ei muuta kuin iske taas kiinni elämän leipään. Ja vimmatusti haukkookin sahateräsirppi taasen kauraa. Kun selkä on väsynyt, niin laske taasen polvillesi vaihteeksi ja näin on päästy päivät iltaan ja tehty työala laajenee.

Vasta pimeässä palaamme isballe jossa jo muut työläiset ovat ulos kentälle keittonuotion rakennelleet. Välistä tulusten puutteen takia oltiin pakotetut virstojen päästä, toisilta isboilta ratsain laukottamaan tulta kytevässä lehmän lantaämpärissä. Syyskuun yön valju kuu ei kohonnut korkealle, Sianin erämaan soista se nousi ja kurkisti isbamme edessä tuikkavaa tulta. Tehdyn raskaan päivätyön jälkeen, kuvastui öinen maisema ihanalta, unohtumattomalta elämän täydellisyyden unelmalta. Kuutamopaistoi rattoisemmin, pehmoisemmin ja luontui siinä haaveiden ja muistojen yhteinen toivo. Väsymys verhoo pettymysten varjot ja nuori voimakas ihminen löytää työstä kaikkien unelmien täydellisyyden ja ratkaisun ihmissielun uinuville ongelmille.

Välistä tuli tulen noutaja — reipas sinisilmä siperiatar nuotion luo, ratsunsa kannusti, jalustimelta alas laske, hehkuvia hiiliä rautasankoon sai ja kiireesti arotielle takaisin

pyörtäikse ja loittoni kuin syksy-yön punainen airut. Mutta iloinen, keskeytymätön tyttöjen laulu kaikui räiskyvän rovion ympärillä, missä porisivat tsukunat ja saapasvarsi-tshainikat. Näлкäinen ruumis vainusi veroaan kuin ahnas himoitseva susi. Ja kun vatsa oli osansa saanut, vaipuivat jäsenet ja koko olemus kaiken unohtavaan uneen.

Kymmenen päivän kuluttua olivat eväät syöty, mutta työkin oli tehty! Siinä se aava kaurapelto oli kuhilailla. Mutta nytpä meillä olikin rahaa, millä maksaa hirsyä vetäville hevosmiehille. Iskeä vimmatusti kiinni "leuhkan" varteen ja kumota huilakoita koivuja vielä suojaksi talven tuiskuja vastaan.

Oma tupa

Syksy oli muuttunut sateiseksi. Vaikeata oli ollut saada paikalle puuttuvat rakennustarpeet. Olimmehan jo lokakuun päivissä. Kaduimme jo koko puuhaa. Miksemme rakentaneet turvemajaa, aron asujanten malliin. No, vihdoin sentään aineet paikalla olivat. Leuhkakirvestä oli tarvinnut tahkota monet kerrat, mutta olivat kuin olivatkin vihdoin selkähirret päällä ja viillokset päätyissä. Vuoliaishirsien päälle olimme ruoteiksi pystyyn asettaneet heikkoja koivurimoja, joiden tyvet lepäsivät rästäskourussa ja latvukset ulottuivat harjahirrelle. Välikatto oli laskettu ja multakerroskin sammalen päällä. Pakkaset öillä pitenivät ja lujenivat niin, että voittivat jo päivän lämpimän. Pian alkoi routa kuortaa maata ja uhkasipa seinän alta ja auki olevista ikkunoista kylmä työntyä pirtin alle uuteen kellarin, missä olivat ne yhdeksäntoista kärrykuormaa juurikasvia, mitkä muheva prikonan pohjatarha oli meille kesänmittaan muninut. "Insinööri-Mikko" oli avulias mies ja kaivoi kanssani kellarin montut ja takasi perunain siellä säilyvän vaikka ei taloa olisikaan lämmittämässä. Vihdoinkin koitti vielä yksi kaunis aurinkoinen päivä, joka sulatti roudan ja saimme auran pystymään ketonurmeen, mistä maan tavan mukaan käänsimme ohuita sitkeitä kattoturpeita. Viillokset lapiolla katkottuna kannettiin tikapuita ylös, ruoteiden päälle levitetyille tuohilevyille, kastiin asetettuna, alhaalta ylöspäin. Ja ennenkuin illalla myöhäinen kuu oli noussut, kannoimme viimeisen harjarivin turpeet ylös.

Ja kaksihuoneisen pakolaispirtin katto oli valmis. Huoah-tain istahdimme sinne katon harjalle pimeänä iltana ja tarkkasimme Sianin sydänmaan suunnalta nousevaa loka-kuun-illan kuuta. Työn ilosta taasen sykähti rinta ja ikä-vän kaipauksen tunteen olimme kohtalostamme hetkiseksi unohtaneet.

Seuraavina päivinä saapuivat pakkaset. Nyt oli kiire ovien ja ikkunain sulkemiseen. Rautapeltikamini auttoi muurisaven sulilla pysymiseen ja esti perunain lattian alla jäätyksen. Kun vihdoin ikkunakehykset höylättyinä ja kitattuina oli saatu suulle ja muurit olivat valmistuneet, olikin jo marraskuun 22:s päivä.

Hämäläiseen takkauuniin pystytimme kuivia koivun-halkoja ja pian loimusi tuli hulmuten ja humisten uudessa uunissa. Valkoiseksi vastapesty lattia höyrysi tulen lois-teessa. Valkoiset haapaseinät hajusivat uuden uutukaista metsän tuoksua. Kodin tuntu ja hyvähengetär iloineen astuivat hiipien tupaamme, sillä hämmästyimme suuresti, kun nuorisoa sylvähti oven täydeltä sisään laulaen ja soit-taen. Lupaa kysymättä ilot pystyyn koko illaksi panivat "Saskan Senkka", ontuva nuorimies, suomea puhuva venä-läinen, aika hulivili, sehän se joukon johtajana.

Tulipa siihen sattumalta illan kuluessa kaksi Kallea ja Hermannikin, tuvan uudistajaisille. Hermannilla oli jalka kipeä, jonka hän sanoi käärmeen puremaksi, niin usko-mattomalta kuin se kuuluukin talven pakkasella.

Kun tupa oli tyhjä, istuivat ukot kauan takkatulen äärellä, lämmitellen valkoisia pukinpartojaan. Puhe tällä erää ei tahtonut luistaa, sillä olihan vasta pari päivää sit-ten sattunut veljille syvä suru, joka vielä harmaan pul-sonkiparran juureen asti valkeaksi muutti. Ei lieventänyt

surua Hermannin "vastamyrrykkykään", jota oli kyllä pitkä pullo "käärmeen puremaa varten" sillä veljiä oli kohdannut syvä suru.

-Kolmas Kalle oli jättänyt kenkien suutaroimisen Tshuhonskoissa ja muuttanut isien tykö. Paikkaan, missä ei saappaita eikä ruojukenkiä tarvita, ei puunauloja pilhota, ei pikilankaa hangata, eikä myöskään makeaa viinaa maisteta. Sillä kellonsoittaja-Kallen lausunnon mukaan: "Ei taivaassa raketa rautateitä, eikä kaiveta aalopin monttuja..."

Suutari-Kallen oli murtanut keuhkotauti ja työ. Hän ponnisteli joka päivä valmiiksi kolme uutta kenkää. Koko elämänikäisen suutaroimisen aikana oli se ollut vainajan työtaksa. Tästä ahertelusta kertyi 547 paria vuodessa ja työn kysyntä oli niin suuri, että ukon oli raadettava pyhinäkin. Mies oli kuitenkin harvinaisen joutuista, eikä hänellä koskaan ollut näennäistä kiirettä. Ihmiset vihastuivat, kun hän puhui sairaudestaan ja pakottivat ylitöiksi korjailemaan arvaamattoman määrän vanhoja rajoja. "Työn lujutta vastaan ei ollut kellään sanomista", selittivät aikalaisensa.

Olinhan käynyt Kallen kuolinvuoteen ääressä, tosin vasta vain viimeisinä päivinä. Suomesta puhui hän ja sinne unohtuneista omaisista: "Vieläkö nuo muistaisivat, ja tiesivätköhän mitään minusta? Lähetinhän minä terveisiä kerran, ja kirjoittihan se vaasalainen pormestari muistikirjaansakin. Ja se asessorikin on minut tavannut, mutta mitäpä ne herrat. — Niin ja vankejahan me olemmekin, vankeja. "Pahantekijöiksi" hän meidät siinä kirjassaankin mainitsee. Pahantekijä sanoo pahantekijää pahantekijäksi. Se ei tosin paljon loukkaa, niin ja yhteiskunnan vi-

hollisiahan me kuitenkin kaikki olemme olleet, vaikka eritavalla.” Näin oli vainaja muun yhteydessä lausunut. Tuossa istuvat nyt kolme hänen parasta ystäväänsä, murheen koskettamina, partojaan nyhtäsevät, harvasanaisina tuleen tuijottavat. Illan kuluessa muistosanoja muutamia kanssamatkustajasta mainittiin. Mutta juttu tänä-iltana ei luistanut, vaiteliaina hyvää yötä lausuttiin. — — —

Seuraavan päivän iltapuoleen ukot kantoivat uuteen pirttiin tervashonkaisia leveitä luutuneita lautoja. Joukolla höyläsimme uuden uutukaisen pikkuisen ”oman tuvan” Dahlberg-vainajalle tuonelan hiekkapermannolle, minne se seuraavana sunnuntaina laskettiin. Kun hauta oli luotu umpeen jäiselle kummulle, harmaille parroille kierähti vesihelmet, joita ei konsaan nähty oltu ennen näillä miekkosilla. Sanatoinna heistä yksi arkun mittakepin laski pakkasen puremalle penkereelle ja sen päälle kuivista kukista kyhätyn seppeleen, lausuivat toverit jurosti:

— Kestää se Kalle tämän vuoden aikoina haudattuna vuosikymmeniä mätänemättä.

Marraskuun kirpeä pakkanen paukkui kalmiston hirsiaidoissa. Pohjoinen puhuri kiidätti valkoista lunta jokitöyräällä olevien raunioiden yli.

Kuvernöörin huopasaappaat

Hätäkös oli uurtaa puuastioita lämpimän hirsihuoneen seinien sisällä ja kypsennellä aina puoliksi punertavan rautauunin päällä makeita paistinperunoita ja kastaa rasvaiseen raittisianlihakastikkeeseen ja haukata puolikkaan kerralla ja sitten hohottaa suu selällään, ettei laki palaisi. Mikä hätä oli ruokkia kahta lehmää haapaiseen pikku läävään hiirenvirnalla ja odotella joulujuustoa. Mikä hätä oli pistellä kesäpoutain kuivaksi korpeamia visaisia koivuntyvihalkoja tuvan takkaan, jos pureva pakkanen liiaksi tutuksi tuppaili. Turkittoman miehen oli "turhaa tieniminen jumalan ilmassa" talvisen taivaan alla. Ei muuta kuin uurra ihmisille pyttyjä ja pistele vanhoihin vanteita, niin kyllä heinät ja halot kartanolle korjahuu. Kyllähän sitä oli syksyllä ajatus pyörinyt lampaannakatakin perässä, mutta nietu! Kerrassa niet !! Sotavuodet olivat vieneet entiset lammastuotteet, nahat ja villat niin tarkkaan, että lampaan omistajat olivat itsekin "alasti". Elossa oleva lammaskarja oli muualta tuotu "siemeneksi". Koko turkkijutulle nauroivat päin silmiä. Tiesiväthän he, ettei minulla "karmanossa" mitänä ollut. Sitäpaitsi tilanne oli talonpoikaiselämän palauttanut rahataloudesta täydelliseen luontaistalouteen. Kuten kokemuksesta tietää sainkin, ei Vallanmajan-kylässä ollut yhtään lammasnahkaa, Lariossa oli sitävastoin yksi. Ei ihme siis, että sodasta palanneet löysivät entiset turkisvarastonsa tyhjinä ja loppuun syötyinä, rikkaiden varastoihin pantattuina. Mitä oli jäänyt,

olivat ne kotiväen villattomiksi kuluttamia kesiä. Bursuilla niitä sitävastoin oli, vaikka viidet päälle pistää, kuten sitten myöhemmin tässä nähdäänkin.

— “Onhan sinulla halkoja, mitä viel’ on tarvis! Laha (odota) herran aurinko lämpimäksi kääntyy.” Ja kiukaan kissoina kaikki muutkin turkittomat maan alkuasukkaat olivat, olin sen huomannut. Jos talossa sattui olemaan yksikin lammastakiksi ennenmuinoin kutsuttu, mutta nyt hinskoina oleva reuhka — oli hyvä sekin, saihan sitä vuoroon pitää. Sai takkia tuulen suojaksi, puu- ja heinäreisuille, lypsyille ja kylän välille vetää. “Suuret sukulaiset” kyllä tulppia vuorottelivatkin. No, niin, olivathan vanhat verhot. Oli, mutta siperialainen viima vaatii nahkaa, jossa Suomen ketineet karpäsverholle vertaa vetävät. Nahkaa, ja pitkää karvaa. Alkuasukkaan tavalliseen kylän ulkopuolella käytettyihin pistäytymisiin kuului: turkkiliivi, lyhyt turkki ja tulppa, leveine hihnavöineen.

Entäs “bimit” (villatossut), mistä tässä oikeastaan tarkoitus olikin puhua. “Bimit” ovat ainoat jalkineet, joissa eivät varpaat hiiliksi palellu reissureessa istuessa. Sellaiset isot “bimit” sain ostaa jo syksyllä. Tosin olivat ne vanhat ja eri paria, toinen oli niistä sininen, toinen ruskea tossu. Ostostani onnittelivat, sanoivat että minua on todella potkaissut suuri onni! Luulin sen irvipuheeksi, mutta eikö mitä, täyttä totta ne bimittömät minua kadehtivat. Suuret ne olivat, reessä niillä oli vain reissuilla istuttu ja siihen tarkoitukseen tehtykin, puolireisiin olivat varret, pyörimään niissä mahtui. Minä aloin kutsua niitä “elefanteiksi”. Ja oikeastaan jos olisi karvalleen mitattukin jäljet, mitkä niillä astuessa lumihankeen tulivat, niin olisi ne

todettu juuri puolta pidemmiksi suurimmankin elefantin jälkiä.

Sangen merkillinen pikku historiikki sattui niillä "bimeillä" olemaan, kuten kylän ainoa ammattimies ja toden puhuja ja "bimien" nahkoittaja, kellonsoittaja Kalle Fors (Paimen-Kalle) itse kertoi.

Kalle Forsin talon olemme maininneet, sijaiten se, kellonsoittajan ammattiin sopivana, lähinnä kirkkoa. Se oli kodikas, vanhuuttaan kyyköttävä kämppä, kottaraisonteloita kannattavain tuomipensaiden ympäröimänä. Sisälle taloon pääsee pihan puolelta pahasti vingahtavan, aidaksista ja laatikkolaudoista kyhätyn koppelin oven kautta. Tämän oven korkean kynnyksen yli eräänä hämäränä talviiltana hinasin "elefanttini". Ja kun hapuilen pimeässä koppelissa etsien "mänveen" suuta tupaan, avataan matala vino lautaovi, jonka raosta hyökkää valkoinen rakki, kalliina kotinsa puolesta, säärteni kimppuun. Voit siihen "elefantin" nokkaan väkäsi ajaa kiinni, ei siitä hammas varpaalle ulotu. Aikansa kun oli kiukkuinen mäyräkoira näri-nyt, niin heitti elämän pidon, ja vihainen hämeenkyröläinen ponsilause kuului sisältä:

— Kyl mää sun perkkuus opetan vierait syömään ja bimilöit närimään!

Toissilmä ja kuuro Loviisa se siellä, talon emäntä, Kallen kristillinen aviovaimo, pakisi. Nainen oli ollut nuori ja kaunis kuin aurankukka, kun kahleissa tänne oli tuotu, mutta Siperian karkoitussiirtolan viisikymmentä vuotta olivat hänestä tehneet köyryselkäisen, aistiviallisen, vähemmän viehättävän ihmisen. Kalle siinä vielä istui naskali-pöytänsä edessä kirkassilmäisenä, villakenkä kumollaan laihojen reisien välissä. Eipä tarvinnut 88-vuotias suutari

silmälaseja. Hämystä huolimatta pisteli harjakset vastakkain samasta naskalin reijästä ja viuhautteli syltäpitkiä pikilangan mutkia paljon ompelun taiteilemalla luontevuudella. Hän oli perinyt vasta manalle muuttaneen suutari-Kalle-vainajan lestit ja naskalit. Naskaleita messinkiheloi-
neen kiilteli siinä rikirinnan pystyssä pitkä rivi. Kaiken sälyn kukkurana kellotti kulunut korttipakka. Loviisa-
emäntä hiipi kumaraselkäisenä takaisin rukilleen, pani sen pyörimään ja sujutti langaksi luisilla sormillaan lautaisesta kuontalosta hampun kuituja. Kulunut oli rukin polkimen reikä väljäksi ja hiulu lonkautti pahasti kallellaan. Vaimolla oli lyhyt, hepenehtivä, säkkikankainen, reikäinen hame. Paita oli tuhkalipeässä tummutettua piikkoa. Kerrottiin tämän olevan naisen ainoan puvun. Nurkassa suutaripöydän kohdalla naulassa roikkui Kallen "riplakko"-
pyssy ja jumalankuvahyllyllä pyhimyskuvia. "Rakki" oli noussut penkille bimikasan päälle.

Ajattelin kysäistä että aikovatko ihmiset tappaa tämänkin Kallen suutaroimisella, kuten naapurinkin, mutta jätin sentään. Poikamaisella vilkkaudella sanoi mestari aloittavansa nyt ompelemaan oikeita nahkakenkiä, että heittää kerrassa pois bimilöiden kuromisen mikä onkin nälän takaa-ajamista. Ajattelin: näinköhän minunkin "elefanttini" jäävät pohjaamatta? Mutta eihän hätäillä, tiesihän Kalle mille asialle olin tullut, ymmärsi yskän. Puhuimme siinä peliasioistakin. Hän selitti, ettei ole koskaan kortinsilmää halveksinut. Että tamperelainen raittiriivarin tapa on iän päivän seurannut häntä, että "kortti tuo ja vie, talonpojan työ on onnen toukoa". Kertoipa hän kortilla talojakin voitaneensa. Jos tänään oli isäntä, saattoi huomenna olla keppikerjäläinen.

Kaikesta päättäen tämä Kalle oli muista karkotetuista ollut nuoruudessaan hurjin, sillä luonteen ominaisuudet tulivat esiin vanhalta muistilta voimasanoina ja oikean "sälin" reilulla tavalla. Puukkoa ja seivästä sanoi "hieromakaluinaan" paljon käytelleen nuorra miessä, kuinka kulloinkin asia vaati. Kalle sanoi paljon niistä apua oleenkin, sillä kauniille puheille ja nöyrille "kyykistelyille" herrat vain irvistelivät ja nauroivat. Mutta aivan toisen vaikutuksen teki heti asialle, jos seipään osasi asettaa oikealla tavalla tanssimaan "syökärien" selkään. Varsinkin jos kahtakynteen "hivutti pempulle isän kädestä", niin oli moni poliisi ja "valeksmanni" heittänyt "vinoilemisen". Pahemmassa tapauksessa jos vielä "kuollutta verta kuppaili" himpun verran niin heittivät hetkoseksi aikaa halunsa perään hangoittelemasta. Kas silloin eivät nauraneet, vaan virnuilematta naamataulunsa antoivat olla...

— No — jatkoi Kalle, saivathan ne minuakin Kangasalan kirkolla kerran hinatuksi ranteista kaakintukkiin. Neljäkymmentä paria hivuttivat sitä ennen, vähemmällä päästivät Jämsässä.

— Vieläkös sen saunan perästä teki mieliä?

— Kyllä ojennukseksi sitä en ottanut. Rupesin hautomaan kostoja. Ja Kakolasta karkasin ja tuumani täytin. Ei piiskuri eikä vallesmanni uskoneet, kun siinä sanoin, että omiksi kaulavilloiksenne minua räökkäätte. Ei muuta kuin nappilakki huusi: "Lyö, lyö! Lujemmin iske saata-naa!" Ja kun vitsuri ei kai vielääkään oikein kättä kohottanut, tempoi herra ruoskat ja hakkasi, kunnes väsyi. Kun sitten pääsin siitä pinteestä, kysyi herra: "vieläkös sisu on tallella?" Minä tulin sanoneeksi koston sanat.

Ja sitten niiden sanojen perästä teostani myöhemmin kiinni jouduinkin, ja Siperiaan tuomion sain.

Hetken kuluttua lakkasi ryhdikäs vanhus ompelemasta, pani "bimin" syrjään ja varmalla päättäväisyydellä lausui:

— Koiralle koiran kuolema! Röyhkeä oli se herra, pirun röyhkeä. Mutta röyhentelemästä se lakkasi kerrassa! Siksi onkin omatuntoni nyt rauhassa. Nöyräilnyt ja nuoleskellut en ole milloinkaan, siksi kai vihamiehiä sitten sainkin. Siihen aikaan herrain kanssa oli parasta panna kipu sisään samalla mitalla ja painua korpeen petojen sekaan. Puheensa päätteeksi löi jysähtäen nahkapuukon pystyyn penkkiin. Minusta tuntui, kuin se isku olisi ollut toisinto jostain entisestä. Ja kun mietin hieman, niin vaakaantui yhä enemmän tieto siitä, että viidenkymmenen vuoden maanpakolaisuus ei ollut suinkaan ojentanut tuota miestä, vaan myrtyneen miehen kostonhalu oli paatunut, kirkkaaksi varmuudeksi kypsentynt. Hänelle oli tehty katkeraa vääryyttä ja kohdeltu eläimellisesti, sen maksoi takaisin samalla mitalla.

— Kun siinä iltahämärässä katseli hän minun huopattossujani, kun niiden korjauksesta puhuin, pääsi Kallelta raikas nauru:

— Tunnen veli nämä bimit, ei ne ole ensi kertaa silmäini edessä. Tuon sinertävän olen itse tuonut Tobolskista (!). Näet siihen aikaan kun palvelin kuvernöörin kuskina ja myöhemmin sihteerinä (!), lahjoitti herra ne vanhat biminsä minulle. Varsovasta sanoi ne napamatkailijalta ostaneensa. Kerran taasen Krasnojarskin matkalla, kun istuin neljä viikkoa kuomureen hollipukilla, niin torkkuessani olikin toinen tossu taipaleelle tipahtanut. Kuomussa istuva kuvernööri poikkesi Tomskin maaherran vie-

raaksi jolle hän heti nauroi miten "sihteeri Forsilla oli kaksi jalkaa, mutta yksi villasaapas". Siinä paikassa huusikin toinen herra heti keittiöön että: "Tuokaahan tänne sen palaneen 'vaalingin' vaarapuoli". Ja niin hän lahjoitti minulle tuon punaisen.

Hämmästyin kokolailla saadessani tietää, että kävelen "kupernyörien" jalkineissa. Ja kun naurahdin vihdoin ja leikiksi käänsin, närkästyi Kalle ja sanoi ettei enempi tahdo soitella Tshuhonskoiden kirkonkelloja, jos hän niin suuren synnin olisi suustaan laskenut. Sitten otti Kalle jumalahyllyn kulmalta joukon russakoiden tuhraamia savuttuneita kirjeitä ja löi pinkan pölähtäen eteeni penkille huutaen:

— En usko teiltä maankavaltajat löytyvän tuollaisia dokumentteja!... Kirjeissä todella löytyi mainitun kuvernöörinviraston lomakkeille kirjoitettua venäjänkieltä ja leimoja. Kalle tulkkasi mitä kukin kirje "merentieraa". Kirjevaihdon sanoi johtuneen siitä, että "kupernyöri" vaati häntä väinväkisin tulemaan sinne takaisin. Myöhemmin kyläläiset todistivat kirjevaihdoissa Kallen olleenkin. Toiseksi otti hän ruskean villatossun ja vartta puukolla veistään osoitti kapineen joskus punaisen olleen. Mutta kun huomautin villatossut kauppias Vokilta ostaneeni, sanoi hän:

— Nitshevoo. Täällä tavara kulkee kädestä käteen, huonotkin, varsinkin tehtaan tekoa olevilla on arvoa, eihän tarvitse muuta kuin pohjia niihin pistelee niin kestävät ihmisiä.

Olinpa oikein ymmällä siinä ja äänettömänä pimeässä, kuvernöörinsihteeri Kalle Forsin nykyisessä kabinetissa,

sillä hän oli täydellisesti puhunut minut pyörryksiin. Vihdoin hän lausui:

— Voithan jättää joskus bimit tänne, voin ne vastoin ennen tekemääni päätöstä vielä kerran pohjata. Tämä päätökseni peruutus johtuu siitä, että napajalkineiden nykyisenä omistajana on paljasjalkainen pakolainen. Senkin syyn takia, että olette Suomesta tuoneet viestin, jotta siellä vielä elää pojissa isäin henki, että siellä miehet osaavat panna hiat heilaan ja "hyrskyn-myrskyn", missä asia kurssia vaatii.

Poistuessani ulos vingahtavasta porstuan ovesta, näytti Kallen ränstynyt maja ulkoapäin paljoa arvokkaammalta. Talven viima vihelteli kolmessa kottaraisen ontelon pesäaukossa ja soitteli kireäksi jännitettyjä "tuulikanteleen" kieliä kyyköttävän kämpän seinässä. Ties mistä syystä halliparta teräskielet oli siihen kinnannut. Sitten minä tein jälkiä vitilumeen "kupernyörien" huopasaappailla.

Metsävoron muistelmia

Muutamana iltana istuin taasen Kalle Forsin vieraana. Niistä jutuista, joita hän kertoi Turkin sotaretkiltä, en tahdo mainita. Tuonnemmaksi toiseen aikaan jääkööt myöskin vankisaattueen matkavaiheet tähän maahan. Vielä olisi mieltä ylentävää pistäytyä ukon matkaan pohjoisesakin. Nyt mainitsemme muutamista nuoruusaikaisista asioista.

“Metsäkaartilaiseksi” hän sanoi ruvenneensa seikkailuhalun kaipauksissa, kun ei ollut “parempaakaan huvia”. Maailmansyrjä ja Sutki, olivat kyllä hyviä ystäviä, mutta vikoja heissäkin oli ollut muutamia. Syrjä oli ollut arka, selkäänsäottavainen “huono voro”, mutta hyvä säilyttäjä. Sutkissa taasen oli ollut pahoja kettumaisia “varkaanvikoja”. Haapaoja, taasen oli murhaaja eikä voro. Hän oli peto, joka vainosi ihmisten henkiä asian aiheetta. Suoraan sanoen, hän oli kylmä kaveri, jonka kanssa oli vaarallinen seurustella. Myöskin hän oli epärehellinen yhteisiä varastoja säilyttäessä. Sutki oli taasen auttavainen köyhiä kohtaan. Siihen aikaan rakennettiin Hämeenlinnan rautatietä. Rahavarat pääkaupungista kuletettiin työläisten palkkojen maksamiseksi hevoskyydillä. “Sattumalta” Hattulan pitäjässä käsiimme joutui kruununvoudin rautainen rahakirstu. Sen kirstun käsiimme saaminen oli kyllä helppoa, mutta kappaleille hakkaaminen korvessa, pahalla kirvesnylkällä, vaati kärsivällisyyttä, sillä täytyihän takaa-ajajia välillä “hänkiä” loitommalle.

Kalle kertoi olleen suuren hyyssääjien verkon maakunnissa, jatkaen edelleen:

— Jospa vielä Suomeen menisin katsoisin kahta kätköä. Paha, etten niistä tullut tarvitsevaisille maininneeksi, voinhan niistä jo sinulle julki haastaa. Lempäälässä esimerkiksi Mantereen kylässä, valtamaantieltä, suuren sillan luota sinne kääntyvän maantien mutkassa, olevan virstan tukin luona, pitäisi olla saman kylän kirkon rippikaluja. Sitten Messukylän Takahuhdilla, on myöskin kopero helminauhoja, sormirenkaita y.m. kamaa, jotka Hatanpään hovista ovat kotoisin. Vaikea oli siitä pesästä aluksi mitään saada. Ikkunasta sisään menin nukkuvan neidin kamariin. Ei muuta kun naputin vaan ruutua, niin heti aukeni. Sainoin etten rakastelemaan tullut, mutta kihlojeni isän piirongista pois hakemaan. Ja hiljaa, koreasti se likka siinä tuolilla koko ajan istuikin ja katseli päältä, että oikein pois lähtiessä hävettämään tuppasi. Mieli heltyikin niin paljon, että lahjoitin likalle kaulaketjuista yhden. Oikeinpa kädestä hyvästi heitti ja ikkunalta varoitteli jalkojani poikki hyppäämästä, uudestaan tulemaan ei muistanut kutsua. Pirkkalan krouvista juovuspäissä kiinni saivat, mutta tyhjän kourasivat. Yöllä kuitenkin "vankivöörärisä" särjin koppini oven, pieksin vartijani ja otin häneltä tunnussanan, jossa hän sitoutui enää milloinkaan rehellisten vorojen vartijaksi rupeamasta.

Oriveden Juuassa, Väihin ja Väärälän torpissa oli oikea varastopaikka. Tämä seutu oli niin etäällä sydänmailla, ettei sieltä koskaan voitu tavata tavaroita, joita varastetuilla hevosilla kuormittain kuljetettiin. Siellä lähellä on järvi, mihin pistää kolme nientä. Pisimmän niemen kivikkokärjellä on sysilato, minkä seinälle maahan,

on pistetty monet kilisevät kuparit. "Vaivaspoikien" tyhjentämistä ei oikea "reilu" rosvo toki kehdannut harjoittaa, eikä niistä saatuja kuparilopoja selässään kanniskella. Mutta joukossa on monta mieltä, kun on päätäkin, niinpä siinäkin "seurakunnassa". "Rillu-Vilihen" vaivasrahat hautasimmekin sinne. Eipä kirkon kalkkejakaan ollut hyvä kaupitella sellaisenaan. Sulattaa täytyi ja Turkuun myydä. Viiden pennin varkaita emme olleet. Tässä miiluladossa kerppujen alla makailimme päivin, milloin takaaajajat ensin vainosivat. On minulla monta muistoa sieltä. Eihän ollut helppoa antautua kiinni piestäväksi. Kerran kun oli maineensa menettänyt, täytyi yrittää, kävi kuinka kävi. Vaikka kuinka olisi rehellisesti aikonutkin elinkeinoaloja muuttaa, oli siitä aina kylvötys tiedossa. Niin sitä sitten tuli tuumittua, että antaapa mennä yhteen lykkyyn niin kauan kuin kiinni kerestävät. Kiinniottajat olivat raakoja, pitkin pitäjää jahtiin kutsuttuja hulluja renkiä ja hölmöjä könsän äijiä. "Riplakko"-pyssyillä, kangeilla ja kirveillä varustettuina. Joukoissa ne kulkivat ja suurta elämää pitivät. Eivät uskaltaneet yksin harhailla. Armotta hakkasimme mekin, kenen pahimmista "rehvasimme". Mutta varoituksilla monet päästimme. Sitä emme käsittäneet, miten vähävaraiset "kotamikotkin" meitä kiukkuisemmin jahtailivat, vaikka koskaan köyhiltä mitään emme ottaneet. Jos keneltä otettiin, liioista se otettiin. Anna armias, jos se jahtijoukko kynsiinsä sattui saamaan, pahoin selän takoivat.

Olihan se Syrjä niin hassu, että itsensä pieksätti paisikkaaksi mokomilla mielettömillä. Ja kun me sitten hänen otimme pois vankikärryiltä ja päästimme vapaaksi metsään kuin taivaan linnun ja annoimme luvan "vankivöörä-

rille” kyyditä meitä tärkeälle metsästysreissulle, niin ei muuta kuin antaa vain hevosen mennä täyttä laukkaa. Ja me viskelimme palavia tuohiskäppyröillä kiedottuja ter-vaksia ruutikuiviin halko- ja tukkiraiskioihin. Ja sen jäl-keen tuli sota. Koko pitäjä komennettiin meitä jahtaa-maan. Me panimme sodan sotaan vastaan. Suvikuumalla sytytimme uusia kuloja ja heinälatojen annoimme humis-ta. Pian uhkasivat tulet ihmisasunnoitakin. Tästä tuli heil-le uutta työtä ja me saimme tilaisuuden olla rauhassa. Hounamaisilla rengeillä, jotka leipäpalkasta röyhäsivät kartanoherrain usuttamina kintuillamme, ei ollut muuta maallista kuin se “pyöryläinen” ja känsäiset kourat, ja sii-hen sitä olikin iskettävä. Savon ja Kuoreniemen miehet tietäisivät kertoa jos eläisivät. Varkauspuuhat muuttuivat metsätappeluiksi. Ja öillä kartanoilla ja kylän raiteilla kähistiin. Mutta loppui se sekin ilonpito. Muutamat jou-kostamme pakenivat ties minne. Toisia voroista otettiin kiinni. Ja kun syksyn kylmillä värjöttelimme miilulatomme tienovilla, niemessämme, oli meitä vielä kolme uskollista “kaartilaista”, meillä oli yksi ja sama päämäärä: Ruoveden kruununvouti, Lopen vallesmanni, poliisi ja herrastuomari lautamiesten kanssa, olivat väsymättömiä pukareita ja jos heitä ei olisi sattunut olemaan olemassa, olisi rauha taa-sen palannut keskuuteemme. Teimme päätöksen ottaa heidät “nirriltä”, kun eivät varoituksistamme huolimatta heittäneet vainoamista.

Silloin sattui pieni kammellus siellä niemessä. Vaino-laiset olivat Syrjän tyhmästä menettelystä saaneet miehen kiinni ja tämä huusi apua. No me tietysti autoimme. Paukkurautoja meilläkin oli monioita, mutta ei ollut lataa-jia. Syrjä, joka oli ennen sitä virkaa pitänyt, kyykötti

kyljellään kanervikossa ja "kuunteli mettisiä". Kankipelissä siinä lepikkolimikossa liuhtoessa oli toinenkin kaverini häviöllä ja jäin ypöyksin. Nappilakit tussahuttelivat tussareitaan pusikosta, osaamatta kuitenkaan. Ensin oli siinä kallion solassa "mekonlestiä" niin sakealti, ettei hankkinut tassu käymään mahtua, mutta harveni se mies-saki, kun hirveitä näki. Hikisenä ajelin heitä kanki suorana takaa, iskin kintut alta, missä tavotin. Torpaltapäin kuulin huutoja ja uutta melua. Riika emäntä oli pannut Oton juosta linttasemaan luoksemme. Pojalta kuulin, että siellä on uusi renkiroikka huutaen tulossa tavit olalla tappeluun. — — — Ei auttanut muu, kuin perääntyä miiluladolle ja niemen kärjestä heittäytyä järveen ja uida rannalle hyökänneiden nenän edestä, yli ruuhettoman rynkörantaisen metsäjärven, vastaiseen niemeen.

Sisujaan purkaen viskelivät puita ja kiviä perään, vaan uimaan eivät uskaltaneet. Yrittihän ne järveä kiertää, mutta liekö onnistuneet.

Tällä kertaa emme jouda seurailemaan Kallen matkoja, vaan on meidän jäätävä tähän sysiladolle... Minäkin nousin ja sanoin hyvää yötä ja astelin uudeksi laite-
tuilla villahuopatossuillani Siperian Tshuhonskoin kylän raitille. Mutta nyt oli niille tullut kummallekin uusi nimi "Tobolski" ja "Tomski", mikä tshuhonskoiksi on "bimi". Viimeistä keksintöä on "elefantit". Kaikki ne merkitsevät "suursuomeksi" huopatossua.

Miten jouduimme santarmien kirjoihin

Jos olimme kotoisen rauhan onnistuneet saamaan puutteita ja pakkasia vastaan, horjuttivat huhut henkisiä vaimojamme rauhattomuuteen. Sanomalehditön, lukutaidotonkin kansa, on tiedonhaluinen ja hankkii tiedot omalla tavallaan.

Kulkupuheet kulkivat kylästä kylään ja talosta taloon. Milloin ne kertoivat Urmanaan paenneista bolshevikeistä, että ne ovat ainakin jo yhdeksännen kerran lyöty perinpohjin, niin etteivät ne sieltä notkosta koskaan nouse. Syksyn mittaan oli Omskista uidellut monta uutta tietoa, että Omski on nyt julistettu "koko Venäjän" pääkaupungiksi. Että suuren valtakunnan pääkaupunki todella muutetaan tuhansia virstoja sisämaahan Siperiaan, se se meitä hieman "räknyytti". "Asiantuntijat" selittivät että: "Joo, valtakunnan ja hallituksen turvallisuus vaatii sitä". Ja me arvelimme asian niin olevan. Samalla aikaa mateli tieto, etteivät polsut olekaan ihan tarkkaan kuolleet, vaan että sätkyttelevät nälkäisiä koipiaan Pietarin ja "Moskoon" "uulitsoilla" seljällään olevassa asennossa, lietsoen ilmaa kuin keisarin viheriästä sukeltaneet torakat. Ja että vaikka nyt jo oli kulunut näin kauan, niin oli se "perun perua", ettei henki alkanut helpoittaa. Tuntosarviaan koikottelivat, kun tointuneet turilaat. — Tämä se kiukutti.

Siinä nyt Tshuhonskoissakin kolmen mourukellon

kanssa vihreissä poleteissa ajelivat "herrat". Sapelit ja kannukset kuurattuina silkasta messingistä. Ja leveä keisarin lieriö kiiltolippuineen päässä keijotti. Aleksanterin "plokavyö" housuista ulkona olevan paidan päällä uumalla upeili. Tsaarin harmaihin sinelleihin oli kiilto-
napit kurmittu paikoilleen, mitkä bolsujen puukko Puolan "okopilla" irti ratkoi.

Mikä on kantaessa Koltshakin kannuksia ja olla helyjen herrana, tsaarin sinellin alla ja häyhentää "loppakorvaisille" talonpojille. Äyskäse ja polje jalkaa lattiaan, nagainia tavotellen, niin heti pitkätukat tomuja nuoleksivat. Ellei hevoset olleet heti vauhtiin valmiina, piirakat pöydällä, portit avoinna ja lakki kourassa, talonpoika "smirnaata" tekemässä portinpielessä, niin ei ollut hyväksi kestitys.

Jopa kotoiset bolsut salaviteen "vintrailivat" peukalo-sormillaan olkainsa yli nurkkien takana naapureilleen:

— Vot "herroja"! Näettekö tsaarin santarmia. Sanoivatpa herrain mentyä vapaamminkin ajatuksensa, isomankin joukon kuullen. Samaan ääneen yhtyi muitakin. Tulipa siihen Suomen punikkikin ja härmäksi uitti ulos ajatuksensa, mille Tshuhonskoin polsut makeasti nauroivat. — Nämä keskustelut eivät menneet kuuroille korville, jonka tähden Koltshakin kannattajat alkoivat katsella bolsuja ja punikkeja karsain, katkerin silmäyksin. Varsinkin punikit joutuivat silmälläpidon alaiseksi, "kunniallisten kansalaisten" taholta, joiksi itsensä lukivat kaikki "samahotat", itse Suomesta saapuneet. Tarvitsihan heidänkin kortensa kantaa yhteiselle isänmaan alttarille.

Että salainen viha oli kytemässä, sen tulimme aluksi kokemaan pienessä jutussa. Eräänä päivänä tuli luokseni

ennemmin mainitun bolshevikivihaajan sisar, suustaan pahaan huutoon tullut, sisukas "koveraselkä" nainen. Hän oli keksinyt juonen, saattaa meidät valkosen santarmin tuttavaksi. Toverit olivat kerran hänestä jotain maininneet ja käskivät olla akan suhteen varovaisen. Kun oli akka käynyt meillä ennenkin, niinpä nytkin pistäysi ja kaupitsi "halvalla" puntaria.

— Eipä tässä ole mitä punnita, vielä vähemmin millä ostaa. Mutta akka ei hellittänyt. Hän oli nähnyt meillä 50:n ruplasen. Ja kun oli aikansa puhunut, hinnan pannut uskomattoman halvaksi ja kun puntari oli kerrassa hyvä, niin mitäpä siinä, me ostimme sen 45:stä ruplasta, vaikka emme tienneet mitä sillä teimme. Kummeksimme sitä seikkaa, että kun akka on rikas, rahaa ja tavaraa paljon, periaatteeltaan kyynillisen kade ja vihamielinen punaisille, niin että mistä tämä meidän rikastuttaminen nyt johtui? Annas olla. Parin viikon kuluttua tuli vihreä odrada kylään. Katselimme rauhallisina jamtshikoiden hurjaa ajoa ja koirain haukuntaa. Tuli sitten ilta ja asetuimme yölevolle. Puolenyön jälkeen hirveällä elämällä hakattiin ovelle. Säikähdyimme ja hermostuimme perinpohjin, emmekä voineet avata. Vihdoin sain selville, että ulkona on bolshevikivihaaja itse, omassa persoonassaan, aikailla juovuksissa vaatien minua santarmien eteen "tilille". Vaivoin sain palautumaan tyyneyteni työntämästä nyrkkiä elämöitsijän ääniaukkoon. Rauhoitellen mielipuoliksi säikähtänyttä kotiväkeä, lähdin kiroilevan yörauhanhäiritsijän jälkeen.

Rikkaan-Daavetin perätuvat olivat täynnä juopottelevia "herroja", sekä muutamia monarkiahallituksen kannattajia. Kaikki huusivat ja puhuivat kilpaa. Pöydän takana

istui juopunut mustapartainen natshalnikka, jolle bolshevi-kivihaaja pöydän yli kiihkeästi puhui korlakansekaista venettä. Toisessa päässä pöytää istui hänen siskonsa, killistellen juopuneilla vuohensilmillään virkamiestä. Natshalnikka kovenee minulle siitä, etten ole antanut tuon eukon puntaria pois, vaan käytän sitä punnituksissani, kuin omaani. Selitän vajavaisella puhetaidollani, että puntarin olen ostanut sellaisesta hinnasta omakseni, enkä voi sitä pois antaa siitä yksinkertaisesta syystä, että sen eilen myin naapurille rahan puutteessa.

Mutta siitäpäs äläkkä nousi, niin hirmuinen, ettei suun vuorosta ollut puhetta. Akka huusi juopuneen veljensä kanssa kilpaa, ettei puntaria ole myyty, vaan lainattu (!). Ja ettei tämä mies näy vieroksuvan toisen omaa. Yritin selittää, etten tarvitse lainata sellaista kapinetta, koska ei ole myytävääkään mitään! Vastaan puhumiset oli lopetettava kerrassa kuittiin, sillä lahtarin piiskanvarsi iskeytyi pöytään sellaisella kuivalla paukauksella, että sen edessä "et mutkittlekaan punikki jumal'auta!" Ei auttanut muu, kuin ottaa syy päälle, "tunnustaa" vain mitä ikinä halusivat, ja poliisi kirjoitti kirjaansa. Nimenomaisella huomautuksella että: "sinun on tuotava pois tämän akan puntari ja hyvitystä maksettava. Kyllä me tunemme teidät polsut, tavarain tasaajat täälläkin! Ei olisi pitänyt heidän asioilleen lähteä Siperiaan." Kun akka oli saanut puntarinsa, astelin minä allapäin, jokseenkin syvästi loukattuna, pimeää tietä kotia kohden. Ympärillä tuntui apea autius. Ensikertaa, barbaarimaan tavaton musta tulevaisuus oli auennut ilki alastomana esiin. Me käsitimme, että edessämme on viritetty varma ansa ja tuhon päivät ovat odottamassa. Mæassa, jossa elämme

inhimillisten lakien ja hallituksen ulkopuolella, saattaa olla odotettavissa mitä hyvänsä. Salainen vihollisen silmä oli seurannut meitä tänne korven komeroihinkin. Ja kateuden musta itu oli antanut meidät poliittisina pakolaisina ilmi valkoisen santarmin kirjoihin, valmiiksi tutustuttanut seuraavia ikävyyksiä alinomaisella mielenjännityksellä odottamaan.

Pari muistikirjan lehteä

Omskilainen gasetta "Zarjaa" alkoi ilmestyä kerran viikossa. Se oli valkoisen hallituksen äänenkannattaja. Lehti oli painettu ruskealle pussipaperille ja saapui Tshuhonskoihinkin toisiksi ilmoiksi. Lehdestä saimme tietää ihmeellisiä asioita. Kerrottiin Suomen "kuningaskunnasta". Että Saksa terrorisoi Suomen demokratiaa. Että Hollannin ja Ruotsin kuninkaat on pantu viralta. Että englantilaiset ovat ranskalaisten kera nousseet maihin Muurmannilla. Että englantilaiset auttavat Suomen punikien uutta isänmaahan hyökkäystä ja ajavat pois saksalaisia maasta. Että Vladivostokin tie lopullisesti on avattu ja siellä lasketaan maihin ympärysvaltain, Japanin sekä Amerikan joukkoja, joiden avulla miehitetään valkoisten selkäpuolta, kun nämä hyökkäävät punaista Moskovaa ja Pietaria vastaan. Ja että yhteisvoimin tullaan marssimaan Reinille asti, Saksan teutonien veristen kenttien yli. Lopuksi lausuttiin julki, ettei tsaarinaikaisista rajoista tulla luopumaan, ettei Suomen, Puolan eikä Itämeren maiden itsenäisyyttä tulla tunnustamaan.

Samaan aikaan Tobolskin kautta ilmoitettiin että Novo-Nikolajevskin sivu ovat huristaneet ensimmäiset liittolaisten sotilasjunat Uralin rintamalle, ja että heitä vastaanottamaan suurilla juhlallisuuksilla varustausi koko Omski. Myöhemmistä tiedoista samalta taholta saatiin tietää kuvaavia seikkoja samoista juhlista, joissa "suuren innostuksen vallassa musiikit puhalteli keisarihymniä". Osa ylei-

söistä alkoi kuitenkin viheltää ja huutaa: mitäs tämä on? Paljastetuin asein panivat vastalauseitaan. Silloin oli hymnin esitys pakosta keskeytetty.

Torstaina 19/12 1918 — — — Emäntä Andrejeff tänään sai pojaltaan valkoisesta armeijasta kirjeen, jossa kerrotaan englantilaisista ja ranskalaisista joukoista Sheljabinin kaupungissa. Että siellä on elintarvemellakoita. Että Europasta saapuu yhä kotiin palaavia sotavankijoukkueita, jotka kertovat bolshevikeilla olevan siellä Uralin takana lujat varustukset. Ja että nämä punaiset kohtelevat vankeja hyvin, antavatpa ruokaa mukaankin, sekä lämpimät vaatteetkin. Vaan meidän valkoisten staabeissa tutkitaan heitä kovasti, syytetään bolshevikien agenteiksi ja pistetään istumaan. Ken saa tulla, häneltä riisutaan puku pois "kun se on valtion omaisuutta". Novatroitskin vähävenäläiseen kylään samoihin aikoihin palasi sotavankeja, jotka olivat vihoissaan siitä, kun heiltä kruunun puku oli riisuttu. — Kylämme kauppias oli käynyt omilla hevosilla jokatalvisen tapansa mukaan Omskissa jouluostoksilla. Hänen palaamistaan odottelimme monet ajat suurella mielen jännityksellä ja nyt tänään 22/12 kuului hän saapuneen. Ennen kuultujen lisäksi kertoi paljon uutta sotasasioista: Että punaiset ovat alkaneet edetä Volga-virralla itsepintaisuudella. Ja vahvistui hämmästyttävä tieto, että Englanti salaa työntää punaisia legioita Suomeen.

— — —

Joulun aattoamuna heräsin ylös uudelta "polatilta" (kattosänky). Oli siellä lämmintä ja hauskaa mustan "Hurnau-Katinpojan" kanssa selällään kellottaa. Yksi vika siinä sentään oli paha, että se oli liian ahdas, liian lähellä lakea. Siperikot olivat neuvoneet polatin teke-

mään hyvin korkealle, sitä lämpöisempi se kuulemma on. Harashoo, eihän lämmin luita säre. Kyllä se kattosänky liki lakea sattui tulemaankin, illalla sinne oli kiukaalta päin vetäännyttävä supisuorana, ähkien puhkien yöteloille. Niukuinnaukuin vasta syönyt vatsa siihen koivusta latistetun laen alle mahtui. Siinä sitä oli aikaa mietiskellä elämän probleemia, merkillistä kiertokulkua ja syntyjä syviä. Ja eritoten siperialaista kekseliäisyyttä. Tuolla alhaalla kuumuudesta rapsahteli peltikamini, toinen kylki punaisena, se oli kun mikä sähköpatteri, joka lämmitti ja piti huoneen ilmaa kuivana. Ikkunat alinomaa paukahtelivat kahden luonnon voiman rajamailla. Monikymmen asteinen pakkaneen vallitsi ulkona, kuukausimääriä koskaan laskematta. Kylmä oli kasvattanut ruutuihin paksun jäävaipan, mikä vasta keväällä sulii. Tässä oikeastaan eleli kahden taistelupuolen rajamailla. Ihminen oli asettunut lämmön puoleisen puolen johtajaksi ja oman sulina pysymisensä ja ruoan hankinnan puolesta seisomista sanottiin elämäksi.

Kerran tahi kahdesti yössä oli tultava ales orsilta pistämään puuta pesään. Ei tarvinnut murheena pitää sitä heräämistä. Nukkui vain ihan huolelta, kyllä se seinän takainen vihollinen sitten aina säännöllisesti herätteli. Pakkasen puntarina käytimme tyynillä ilmoilla ulko-oven punttivuorauksessa olevaa kolmea naulariviä. Viidenasteen tarkkuudella olivat sattuneet naulain välit, kun nimitäin "justeerasimme" niitä muiden ihmisten astemäärä- arveluihin. Jos ihan ylimäinen naulankanta huurtui, kun kaminassa oli tuli, merkitsi se sitä, että meidän "raalilasi" on alkanut "kronuveivata" eli toisin sanoin, pakka-

nen on noussut "huntin häntään saa", mittaamattomiin asti.

Olin aikonut havupuun puutteessa kantaa iltahämärissä sisään "joulukoivun", johon Jimi olisi asettanut ne lampaantalista valetut kuusi kynttiläänsä, mutta sattumalta samana päivänä venäjän opettajatar oli 100 virstan päästä saanut lahjaksi kaksi pukinhavumäntyä. Molempia koska ei hän tarvinnut, niin luovutti mielihyvällä toisen minulle. Mikä hämmästyys ja riemu, kun illalla kannoin "joulumännyn" sisään. Pian sen oksilla riippuivat rinkelit, hät'hätää keksityt leikkeleet. Sattumalta pirttiimme pistäysi Valmasisko ja Laina Kallen. Pasankkinalta olivat kylään yhyttäneet. Kylältä saapui pari alkuasukasten lasta leikkimään suomalaisten pian joutunutta joulua. Palautuivat joulu-muistot vuotta aikaisemmin Suomesta. Kotoista rauhan-joulua se silloin vielä oli ollut, mutta aika sen jälkeen pian monivaiheiseksi muuttunut oli. Suomen porvaristo oli ottanut työtätekevien "rokkatorvesta" sen kuuluisan otteen, mikä matalan majan ilot murehiksi muutti, punan kasvoilta kalvisti.

Illalla 31/12 uudenvuoden yönä valvoimme vanhan tavan mukaan ja vartosimme kellon 12:n tuloa. Kahdelle hartaalle kuulijalle kerroin takkatulemme äärellä uuden vuoden öistä ikuisten vuorten uumenissa, kaivostyömiehen kokemuksia yövuoroilta Coloradon vuoristossa, "Pilvikaupungin" kaivannoissa "Iltatähden" ja "Jussinvuoren" safteissa, "Moijerin" ja "Elpäsön" mainissa, Ironwoodin East Norriessa, Dunhamin ja Diemlingin alkoholipuukämpillä, ja suurten järvien tokkatöissä. Entäs Suomessa siten, kotikylän työväen mukana vuodet vierineet olivat. Männikön keskeen yhteisvoimin yhteisen pirtin puuhasim-

me, pirtin uhkean, jota Amerikan työläistoverit dollareineen avustivat. Sen saman talon lattialla vielä vuosi sitten, punakaartin poikain, uljaiden miesten, taisteluharjoitusmarssi kajahteli. Urhojen! Uljaiden sankareiden, joista jokainen henkensä antoi. Kaikki ne miehet kaatuneet ovat pelkäämättä, horjumatta, hymysuin tuleen rientäneet. Tahivaiteliaina sorakuopan äärelle uhriksi astuneet. Ken heistä tietää, kertokoon lapsellensa vuossatain vierryttyäkin vielä. Vasta vuosi kulunut niistä unohtumattomista ajoista. "Mene tekelimme" silloin seinällä oli, lukea emme sitä tainneet. — Aavistettuna kentiesi elämä hengen hinnalla väikkyili. Heittäydy vaakaan kaikkinesi kun kerran pyhä kumous kutsuu! Onnellisia ne harvat, ketkä se kutsuu. Kumouksen henkäisy tulista on, kuisketta jumalaista, kutsua huumaa! — Min kuolon sa kauneimman muun valita voit! Astutko ees'? Vai väistytkö syrjään? Henki, perhe, omaiset — talo ja kotisi onni, houkko! — Kaikki palaa! Kenties maanpako kurja. Kärsimykset, terveyden menetys ja hauta. Mieti ensin. Päätä sitten — — — Päätös on tehty, vakaan vallankumoukseen astun — ja tuomion kuulen:

— Häviö! Maanpako. Lähde kodistasi ja isäisi maalta alastomana! Katso etäisyyttä Siperian korvessa, kas siellä paikka on pahantekijöiden jo ammoin ollut! Kyhää majasi emosi petturi! Katso kurja kuoli tahi eli...

Kas niin, nosta pääsi uuden majasi nurkkanuotiolla. Kaduttaako?

— *Ei kaduta.*

Vuoskymmenten kuluttua ei meitä ole olemassa. Aine ja arvot — min hinnan annat niille. Eikö todella alhaista ja matalaa ole nöyrytminen eessä kilisevän kullan. Tule-

vaisuus lasten on ja huomen. Kun he nousevat, häveten
ettei haudoillamme käydä ois tarvis — — — —

Hiillos häipyi, pirtti pimeni, aamuyön kuuhut kirk-
kaana kumotti. Uusivuosi alkanut oli — koettelemusten
ja kärsimysten vuosi 1919.

Kutsuntaan

Pitkin talvea saapui uusia tietoja sodasta. Ihmiset ovat aivan kuumeessa, niin että koko Tshuhonskoi on tullut sotahulluksi. Toinen juttu on toistaan hirvittävämpi. Niillä on turhaa kirjan sivuja täyttää, mutta koska kuitenkin koko Siperian kansa näyttää oireissa meidän "poliittisten" tiedonhalua vieläkin korkeammalla olevan ja elävät niin tyyten sielultaan sodasta, että unohtavat heinät vetämättä ja jättävät perunakellareidensa ikkunat hallan kuljettaviksi, sillä seurauksella, että vain harvan talonpojan alustassa eivät ole "kartofelit" hillona, niin lienee toki syytä tästäkin mainita.

No on siihen muukin syynä, ettei vaan kuulokalvojen teroittaminen. Tänä talvena on "jäätymisen kää vastus", sillä onko mokomaista kuultu, kun maa kahdelta syleltä kylmää. Onko siis ihme, että Uralin "okopeilla" (juoksuhaudat) on yhtenä vuorokautena 10,000 englantilaista ja ranskalaista sotilasta jäänyt. Olivatpa ihan ilman aikojaan sihtausasennossa keppikankeina, kiväärinperä poskella. Ja bolsut olivat antaneet heidän siinä vain rauhassa "sihtailla". Ja marssivat sivu lammasturkeissaan Ufaa valloittamaan. Ja siellä ne selän takana vieläkin sihtailevat, länteenpäin. Ufassa oli valkoisten läntisin muonitus- ja viljavarasto koko Orenburgin aroilta, aina Kasanin, Samaran ja Ekaterinburgin sivu ulottuvalla rintamalla. Ufan valloituksessa sanottiin punaisten saaneen suuret viljavarastot.

“Tämä oli ihmeellistä, että jumalatkin olivat ruvenneet pahan puolelle”. Eihän sitä oltu ennen nähty. Olihan lohduttavana asianhaarana tullut sana sentään, että Perm oli joutunut valkoisille. “Niin, niin, ylhäinen on pitkämielinen ja viisas. Hän antaa aurinkonsa paistaa pahainkin ihmisten pään yli”. Kummallista se vain on, etteivät liittolaiset voi tarjeta Siperian pakkasissa. Ja kuinka paatuneita ovat ihmiset, että alkavat vaaranhetkinä kapinaan, kuten Omskissa ja Tymenissä nuoret sotilaat uudenvuoden attona riivaantuivat. He hyökkäsivät kasarmeista yöllä vankiloiden kimppuun ja vapauttivat 650 punavankia. — Niin, mutta toppi tuli kerrassa! Toppi niin. Omskissa jahtaamalla saatiin sentään vielä 40 kiinni kaduilta ja Irdishan kaltaalla “mahan lasettiin”. Ja entäs vielä saivat sotapojat?” Engelsmannin Frantsian “maximot” ja “luisat” pesivät kasarmien seiniä minkä kerkesivät. Mutta kovassa siellä oli Kriivan*) miehet olleet “Kuulabiltusiensa” kanssa. Sinne nukkuivat Andrejeffien ja Rikkaan-Daavetin pojatkin. Kuka käski nousta kristillistä esivaltaa vastaan, kuka!

Valkomielisten harmiksi puhuttiin vielä Koltshakin hallituksen Omskista Novo-Nikolajevskiin muuttamisesta.

Prikaasit oli naulattu julki, joissa aseisiin kutsuttiin seitsemän ikäluokkaa.

Jo alkoi kohu ja kuumeinen touhu. Tässä taitaa sota vielä tulla kaukaiseen Tshuhonskoihinkin. Nyt se muutti hieman ääntä kelloon. Viisivuotinen maailmansota oli vienyt isät ja vanhemmat pojat, jotka vieläkin olivat teillä tietämättömillä, kaatuneet tahi vankeudessa. Ja nyt oli

*) Kriivaksi kutsutaan erästä virolaista kylää, joka on 30 virstaa Bugenen siirtolasta lounaalle. Kylästä valkoiset mobilisoivat miehiä riveihinsä.

nuorimpain vuoro, vasta kasvaneiden. Jos olisi edes viholinen ja rotu, jota vastaan taistella mutta kotoinen "lyöminen", onko se kunnollinen sota? Bolshevikit kiusanhenget saaneet tämän kaiken matkaan. On se ilmeinen ihme, etteivät koko maailman valtakunnatkaan heitä pyyhi maan piiriltä, mitä sitten korkeimmat voimat, joilta kaikki hyvät antimet tulevat.

Huokaukset, suuttumus ja kirvelevä kiukku, raivosi ihmismielissä, aina kiroilemisiin ja sadatuksiin saakka. Sodan aikoina muutoinkin olivat jumalankuvatehtaat alkaneet työskennellä kolmella vuorolla ja uusia tehtaita oli perustettu ja tehdastuotteilla olivat täyttyneet Siperiankin talonpoikain jumalankuvahyllyt. Kullankarvaisilla ja hopeanhohtoisilla jumalilla olikin peitetty vanhat savuttuneet lautajumalat, "jotka jotenkuten auttaneet olivat". Lautajumalat auttoivat toki Turkkia vastaan, mutta vikuria nekin olivat Mukdenissa tehneet ja vinosilmiä maaslikoivat. Sinne jäivät kalmankentälle kymmenettuhannet partasuut mushikat. Moni tomerankin talonpojan emäntä alkoi olla "syön täynnä" kotoisissa puuhissa hääriessä.

— Mitä jos lakkais palvomasta. Jospa uuniin ruojat syytäis. Pellolle mokoman rihkaman tassis, niin vanhat ja uudet. Ja kävelisi vain niin kuin ei mitään olisi tapahtunutkaan. Olisi uhallakin juuri niinkuin bolshevikit. Eikä asia taitaisi pahemmaksi käydä.

Oikein ryhti suoristui kun sitä ajatteli, silläköhän ne punaiset ovat niin pystypäisiä? — — — Hetken perästä luonto antautui takaisin. Ryhti lyykistyi entiseen nöyrään kumaraan asentoon. Viettelyksen piru oli vähällä astua ihmis-sieluun. Kuinka lähellä se olikaan? Parasta rukoilla kaikkia, uusia että vanhoja erikseen niin paljon

kärsivällisyyttä kuin se kysyikin keskellä kiireiden. — —
 — Sitten taasen muistui se miesten sotaan lähtö — viimeisten miesten! Tuskan hiki ja kamppailu alkaa uudelleen. Kärsivällisyys ja murhe tulee ylivoimaiseksi. Bolshevikit sanoo: Älkää lähtekö sotaan — Mihin menet?! — Metsään!...

— — —
 Harmaana talvisena päivänä saapui Stepana Klemberg kotiin. Yhtäkkiä siitä levisi tieto koko kylään. Kaikista mörskistä ryntäsivät eläjät talviseen ilmaan ja miehinen väki piiritti "Vanhan Oligan" pienen majan ja vaati, että Stepana muitta mutkitta tekisi tässä paikan päällä "meriselityksen" yksiltä kuumilta siitä, mitä maailmaan kuuluu!

Joo, mies alkoi kertoa. Sanoi lähteneensä Elsas-Lotringista ja oli matkalla kolme ja puoli kuukautta. Ker toi sitten kaiken, minkä tiesi jo koko kylä. Oikeastaan uutta oli vaan se, miten he vangit olivat karkausyriytyksiä tehneet tuhkatieheään, vaan joutuivat aina kiinni, jonka jälkeen rangaistiin seisottamalla kylmässä jääkellarissa vuorokausittain, siellä Elsasissa. Kellarissa heitä oli ollut kymmenen miestä. Luolan pohjalla oli polveen asti vettä, joten nukkua ei voinut, paitsi siten että yksi mies kerralla toisten harteilla seinää vasten nukkui tunnin vuorollaan. Vielä tiesi hän kertoa että Saksassa n.s. spartakus- (kommunisti)puolue on hävinnyt taisteluissa perinpohjin. Johtajat on tapettu armotta. Muistipa Karl Liebknechtin ja Rosa Luxemburginkin murhatuiksi tulleen. Tämä uutinen oli huomattavasti talonpojille vastenmielinen, joskin toinen osa riemullakin tervehti kommunistien kaatumista. Kuitenkin kun oikein tarkkaan muisteli, niin tiesi vielä Harbinista nousseen Semenovin kasakka-atamaanin jouk-

koineen, ja jo ottaneen haltuunsa kaukaisen idän, paitsi rautateitä, jotka kuuluvat liittolaisten miehitykseen. Tiedot eivät lohduttaneet niitä, jotka olivat kutsuntaan velvoitettuja.

Samana päivänä tuli vielä tieto Tatarskin taisteluista tshekkoslovakien ja krasnojarskilaisten kasakkain kesken. Kun kasakoilta taistelun päätyttyä kysyttiin: "Kenen ja minkä puolesta he yrittävät?" Vastasivat nämä "Tshortti nje snaju, kun häntä vain tappelee".

— — —

Illalla kutsui naapurin emäntä Anni saunaan.

Täällä saunan eteisessä ihmeen äkkäsin. Keskellä suurta olkisuojaa paloi rovio, jonka päällä höyrysi kolmen saavin kattila, kuin tavarajunan veturi. Pata oli kannella varustettu. Kanteen oli asetettu mukavasti reiät, mistä johitivat piiput tislusastioihin. Ensin minä uskoin että siinä keksitään höyrykonetta, tahi ainakin voimakonetta tänne Siperian korpeen. Mutta kun maltoin mieleni, sain sanotuksi:

— Tähän taitaa olla viinan keittämistä???

— He, he, kyllä se muuta ei ole. Kas tässä kousa, jolla sopii löylyryypyt...

— Kuinkas te näin keskellä päivää kylässä?

— Valkoiset vaatii viinaa. Herrat ovat pyytäneet oikein virkateitä.

— Kuinka niin?

— Volosnoin piissarin ja sen stanovoin kautta. — — Ja mitäpä siinä otetaan djenka poikkeen lurjuksilta ihmisten "karmantoon".

— No jos kerran niin on, niin ottaa vaan...

Herra*) Hermanni Ronkainen vasta heilui ja kieli sammalsi. Kun astuin kylyn puolelle, ilostui hän nähtävästi ja astui alas lauteelta rautaisella sepän kourallaan tervehtimään:

- Her... her... — — noin suokaa anteeksi.
- Ei mitään puhetta sellaisesta.
- Mutta eiks' ny ole vähä hyvä olla?
- Kuinkas muutoin, onhan sauna poikaa pakkasella.
- Poikaa on tuoda jäätäneet jäsenensä tänne taivaalliseen ilohon. Mutta me olemme muutoinkin alkaneet elää sitä suurta Bibliassa puhuttua aikaa, jossa sanotaan, "ei sinun ulos ja sisälle käymiselläsi tarvitse silloin häpyä oleman, sillä on tuleva hallitus ja hetki, kuin ytimet ja munaskuut, manna ja makia viina, ynnä naiset nautinnoiksi annettu on." — — — Ja minun henkeni ja lihani myös nyt halajaa hekumaa. Sillä minä leskenä kuusi vuotta ollut olen, sanan jälkeen siveästi elänyt. Mutta nyt! Nyt minä sen luostarielämän lopetan. Minä aijon heti naida piian, jolla on oleva nisät, kuin kesakkovuohen kaksi vohlaa. Ja hänen uloskäymisensä on kuin auringon nousu. Hänen jalkansa ovat sirot. Hänen pohkeensa ihmeen viettelevät ja valkiat kun närikköpyyn liha. Ääni on kuin enkelin ääni. Hänellä on silmät kuin vastapuhjennut päivänkakkara, jonka terällä yökäsin kookas pisara auringon noustessa kimmeltää. — — — Sillä minä olen taistellut lihanhimoja vastaan ja havainnut, että kaikki kieltäymys on turhuus tässä maailmassa...

Saunaan astui juuri susijahdista saapuneet, Priiskan-Tepana, Matin Aleksanteri ja Daavetin-Andree. Miehet oli-

*) "Iisalmenhirmu" suvaitsi itseänsä kutsua tällaisissa tilanteissa herraksi.

vat väsyneitä ja kohmettuneita. Viime yönä olivat huntit hyökänneet kylään ja vieneet Mikkelin-Annilta suuren sian, Marin-Marilta kolmekymmentäkahdeksan hanhea, muilta joukon raittiporsaita sekä yhden koiran. Miehetpä eivät kalavelkaa iltiksi jättäneet, vaan ratsain aamulla läksivät. Ja nyt heillä oli pitkäkoipinen papuilves ja yksi huntti saaliina.

Myrkytetyltä haaskalta olivat turhaan niitä ensin väjyneet, kunnes jahtiin läksivät. Huntti kuuluu olevan viisas, kalvelee vain haaskalta myrkyttömät paikat. Korppia kuolleena koperoittain kuului olleen. Yksi susi oli hotkaissut pyörtyneen korpin, mutta oksensi pian ulos, susi oli kuitenkin jäänyt "toistaitoiseksi" ja tämän olivat ukot saavuttaneet.

Tällä aikaa oli Hermannin pistäytynyt viinurin luona porstuassa, josta tullessaan toi sinkkinapollisen höyryävää "laarattua" viinaa. Kiuas kiljui. Ukot istuivat ylimmälle pattaalle ja kuuma nappo kiersi kädestä käteen. Minulle puhelivat:

— Vot siua velikultaa, kun olet hyväsi hyljännyt.

Kun toisiin lölyihin menoa varten purevan pakkasen käsissä ulkona seistiin aatamina, selittivät kaverukset:

— Kunnes vot ihokarva valkiaa, silloin karkajamma uusiin otteluihin. Ja kun sitten taasen kiuaskivet halkeilivat, vastat viuhuilivat ja nappo kierteli miehestämieheen, haastelivat kylpymiekkoset:

— Nyt hallitus on hyvä, mutta sotaan emme lähde.

— Ei mennä ampumaan eikä ammuttaviksi.

— Tänäänkin Dimkan poika saatti kirjeen Omskista, mikä oli tammikuulla kirjoitettu.

— Mitä sanoo?

— Sitä sanoo, että hallee oli katsoa niitä vankeja ja niiden vapauttajia kun 48 asteen pakkasessa Irdishan jäällä riisutettiin ilkasten alasti ja sitten ammuttiin.

— Mitä niistä riisutettiin?

— Vot vaate on kallista.

— Sitten kirjoittaa, että ihmiset huusivat ennen "lase-mista", että kust' työ outte et' myö tiämme kottiin tiion laittaa. Ei siinä sinisenä värisevät miehet olleet mitään vastanneet.

— Ei ole sekään hyvä.

— Ei ole tämä hallitus hyvä.

— Viinaa kyllä keittää antaa, mutta meidän poikia tappaa.

— Voip sitä korvessakin keittää ja mejän karvaisten antaa elossa olla.

— Voip voip!

— Loppu täytyy tästä elämästä tulla!

— Minä olen bolsheviki enkä lähde kutsuntaan.

— Ja minä!

— Ja minä!

— Ja herra Hermannin kans! Hääh Suomen poika, eiks' tän päälle kannata ottaa yks' pieni?!

— Kannattaa, jos päätös pitää.

— Päätös pitää!! Hurrataan pojat!

— Eläköön Lenin! Eläköön Trotski!

— Eläköön bolshevikit!

— Hurraaa-aa!! Hurraaa-aa-aaa!!!

— Eläköön Suomen punikit! Eläköön!!

— Eläköööööö! Eläköööö-ö-ö-öööö!!!

Pyryä ja pakkasta

Marraskuusta asti oltiin jo yhtämittäisiä pakkasia vastaan harjoiteltu helmikuun lopulle. Kertaakaan ei ollut kylmä laskenut alle 25 asteen, mutta monasti kohosi yli 40:n. Viimeiset kolme vuorokautta oli yltyvä pohjoinen puhuri saanut tuivertavan tuiskun. Viima vihelteli nurkissa. Ikkunoita vastaan kieputti lentävä huurre korkeita kinoksia. Teräksenkarvaisella kuuratulla taivaalla purjehti siellä täällä valkoisia höyryhahtuvia. Nämä höyryt kuon-
tuivat toisinaan paksuiksi tummiksi pilviksi, jotka pian purjehtien kiitävien hattaroiden takaa-ajamina häipyivät taivaanrannan taa. Kirvakkana, punakultaisena, sitten vihreän kellertävänä, heijasti hetken päivänpyörän laskulla rusko, muuttuen pian harmaaksi iltahämyksi.

— Tämä tietää vilua ilmaa, puhelivat kokeneet naapurit, kanniskellen puita tanhualta tupaan. Ajattelin: "Savetut hirsiseinäiset huoneet, hätäkös heillä." Vaikka pirttimme olikin hakattu leveälle varaukselle ja hyvin sammallettu ja vähin tilkittykin — ei se ollut sitä kun siperialainen tupa. No, osapuille mekin illalla kannoimme puolisyttä halkoja sisään. Tosin viimeiset vuorokaudet olivat kutittaneet aika loven puupinoon. Ja kokotalvisen laskelman mukaan tällä menolla halot eivät piisaa. Valo ja lämpö olivat niissä — paljon kului. "Olisipa savetut seinät, puolelta tapajais."

Nytkin olivat jo sammalsaumat viimavalkoisiksi muutuneet. Oven ääret kuroi kylmä väljiksi rakoloiksi, joista

huuruiset "villakoirat" vikkelenä vierivät takan kulmalle asti, häipyen vasta rautauunin kuumaan kylkeen. Varusteluista huolimatta, ulvova myrsky repi seiniä, kuin villipeto ja tunkeusi tuntemattomista saumoista sisään.

Kuta myöhemmäksi yöhön aika joutui, sitä kiihkeämmäksi tuulen kulku muuttui. Hirsihuone tämän ilman käsissä tunnusti aidaskoppelin arvoiseksi itsensä. Pistipä pelko jo mieleen pahintakin. Pysyttelimme kuitenkin rauhallisina. Seinät ja katto huojuivat, taistellen pimeässä yössä meuraavaa myrskyä vastaan. Me puimme vaistomaisesti kaikki ryysyt päällemme, vilun ja kaiken varalta valvoen, aioimme kerran jo naapuriinkin, uskaltamatta kuitenkaan ulos. On sangen koomillista pelätä huoneessa, kovalla tanterella, mutta niin oli vain laita. Hämäläinen porttimme, ikäänkuin purjehti Siperian rannattomalla aavikolla lumimyrskyssä. Tietämättä joudummeko Vrangelin maalle, Sahaliinilleko, vaiko Altain vuoristoon. Olimmehan toki nähneet, sekä sisä- että valtameriäkin "ja seilanneet rautalaivoissa", joissa tunsimme lattian allamme huojuvan 45 asteen kaltevuudessa. Olimmehan vaahtopäisten hyökyjen nähneet syöksyvän uivia kaupunkjamme vastaan. Olimme kuulleet raakapuiden pahaa narinaa ja mastoköysien soittavan vihlovaa musiikkia. Ja hätäkellon kiireisiä määräyksiä miehistölle. Mutta emme olleet koskaan ennen istuneet kiinteässä maassa, peruskivillään seisovassa huojuvassa pirtissä, jonka liitokset natisevat ja uhkaavat erota salvoistaan. Ennen emme olleet kuulleet niitä pahanhengen naukujaisia ja vihellyksiä, hornan huokauksia, pitkää lakkaamatonta, alinomaa vaihtuvaa suhinaa nurkissa, joihin hangattiin kuin virstan mittaisilla hirtehisen viulunjousilla. — — — — Äänettöminä ja

sanattomina, vaiteliaina vain istuimme. Milloin tilaa kamiiniin tuli, kohta sinne halon työnsimme. Tämä oli kuin juhlaa jonka ohjelma on jännittävää ja peloittavaa. Se tuntui kuin viimeiseltä myrskyltä, joka lakaisee maan päältä kaiken pahan ja saastan. — — — Olihan se myrsky nyt käymässä — punainen myrsky, minkä vihaiset vihurit ovat vimmaisina päässeet irti ja maailman mahtavia kamalasti peloittavana riehuu suuressa idässä ja Euroopassa. Työn lyöttämä orja, on vihdoinkin suuttunut. Hurjasti se ruimii joka suunnalle ja joka miestä. Rumaa ja kaunista, vähäistä ja väkevää, valtakuntia ja kruunupäitä, kaikkia vain ketkä asettuvat sitä vastaan. Se lyö mitä vain ja millä vain. Se käyttää kivääriä ja tykkiä, ruiskua ja tankkia, patteria, sekä linnakkeita, se luo tehoksimman torpedon, murhaavimman pommin ja kyynillisemmän sisun. Kaikki ne aseet ja ominaisuudet, mitkä ikinä orjuuttajansa onkaan sille kaikkialla opettanut. Mikä elämä, pelko ja kauhu siitä onkaan syntynyt. Koko maailma sotasovassa on hillitsemään rientänyt. Kuolaimia uusia tykkien takaa tarjoavat. Päitsiin pyydystävät tankkien ja pattereiden avulla. Bolshevikin punaista petoa he kilvan pyydystävät ja tuhota tahtovat, petoa, joka verissäänkin aina vain jaksaa.

Onko moista taistoa ennen nähty!

Tämä kummaa on! Muinaisten kladiaattoreiden uskallusta. Rooman orjataisteluiden jatkoa tämä on. Tämä on Pariisin muureilla murhatuiden kostantaa. Tämä on spartakusten avunhuutoa. Tämä on Ivana-Julman teloittamien vihan viljan vihertävää laihoa. Volgan aalloista kohoutuvien Stenkan sankareiden ylösousevien haamujen tem-

mellystä. Monivuosisataisten tsaarien miljoonaiskoston sotaa tämä on.

Kunpa kestäisivät. Kunpa taistelun voittajina seisoisivat punaiset loppuun asti kerran! Ettei syöstäisi taasenkin häpeään, taasenkin pilkkaan turmioon ja turmaan. Kunpa jaksaisivat bolshevikit Venäjällä, ettei kävisi kuten meidän — koirakuopille, sorahautoihin, mäkisyryihin, nälkähelvetteihin, tahi Siperian korpiin syöstyinä. "Kunniattomina pettureina".

Isänmaa, jossa ryvettyneet metsäkapitalistit mahakkaina rähmivät. Koronkiskurit ja pankkirosvot edelleen hallitsevat. Missä talonpoika huokailee verotaakan alla. Missä suomalaisen kansaheimon arvo ja maine ovat murhamiesten lokaan tallaamina. Lahtari, jota koko maailma inhoo ja rajantakaiset heimot kammolla keskusteluun hänestä käyvät. — — — —

Vasta aamulla ilma tyventyi. Kun kerroimme naapureille aikeistamme yöllä yksin tulla, varoittivat he toiste sellaisesta aikeesta, sillä "pihanpoikki ette olisi päässeet". Sitten he kertoivat ilmoista, jotka raivoavat viikkomääriä.

Kun oli pari viikkoa kulunut, saimme tietoja vallinneesta myrskystä: Kylmyys aroilla, missä myrsky kulki nousi 60 asteeseen ja jääteli paljon ihmisiä ja eläimiä. Valkoisessa armeijassa teki se suurta tuhoa, valkoisten joukkoja vieläkin valkoisemmiksi. Sotilaat, jotka olivat taistelujärjestyksessä ja muista maista tuotu, eivät jaksaneet kestää. Omskin ympäristöllä ja Krasnojarskissa tuhoutui paljon ihmisiä. Jaroslavissa hukkui matkalla oleva hääjoukkue kahdeksalla hevosparilla ajaen siten, että edellä ajava morsiuspari eksyi tieltä ja heitä läksi koko

seurue ajellen etsimään eksyen kukin suunnalleen. Heidät löydettiin vasta rajuilman jälkeen. Soltatovassa vei myrsky koulusta palaavia lapsia. Rajumyrskyn ja vaikeiden olosuhteiden vallitessa ilmoitetaan valkoisen armeijan siirtyneen uusiin parempiin aseisiin, ja että niinmuodoin punaisten, jotka hyökkäsivät lounaasta Siperiaan, ilmoitetaan edenneen 2,000 virstaa, ottaen haltuunsa uralilaiset kaupungit ja valloittaneen Permin. Uudella tiedolla kuitenkin lohdutetaan peräytyviä ilmoittamalla Pietarin olevan venäläisten, ruotsalaisten ja suomalaisten valkokaarti- laisten käsissä, jotka myöskin ovat valloittaneet Narvan ja Libaun. Edelleen tiedotetaan, että Prinssien saarella pidetään kaikkien Venäjän puolueiden kongressi, että neuvostojoukot pakenevat Novgorodin suuntaan, missä Trotski on saatu vangiksi, jota ennen tämä on vanginnut Leninin.

Korpielämän valkoisia hetkiä

Työn touhuihin yritimme turhaan hukuttaa epämääräisyyttä. Kiduttava odotuksen jännitys lähestyvistä taisteluista kalvoi mieliä. Iskeä täysin voimin ruumiilliseen työhön, tuntui olevan ainoa lääke estämään ihmistä tulemasta tylsäksi, mielettömäksi, tahi suoraan hulluksi, sellaiseksi — jollaisiksi sodanpakolaisen ja monien tovereiden olin nähnyt tulevan, kun heidän mieliä kaikella tavalla korvetaan alinomaisilla uhkauksilla.

Olimmehan siirtyneet melko etäälle, toivossa saada rauhaa ja koskemattomuutta. Lähteäkö ulos pakkaseen ja pyryyn kuolemaan, vai jäädä paikoilleen odottamaan taisteluiden jalkoihin kylien polttamista ja valkoisten hurjasteluille alttiiksi. Sikäli kuin toivoi toiselta puolen odotettuja joukkoja, vapauttajia, lisääntyi yleinen sekasorto ympäristössä. Äkkiä oli levinnyt se tieto, että ulkomaalaisetkin valkoisen vallan alueella mobilisoidaan. Puolan, Viron ja Suomen alamaisten on astuttava riveihin valkoiseen armeijaan, koska Omskin hallitus ei ole tunnustanut näiden maiden eristämistä Venäjästä. Koltshakin ilmoitetaan tehneen tämän päätöksen terrorisoidakseen Suomen punikkeja Venäjällä, koska nämä olivat tulleet valkoiselle alueelle salaisina bolshevikien käytyreinä, levittämään punaista propagandaa. Ja vielä, koska suomalaisia vapaaehtoisia Venäjälle paenneita punikkeja taistelee kymmeniä tuhansia, kuuluisina verivihollisina bolshevikien riveissä valkoisia vastaan, niin olihan oikeus ja kohtuus näin menetellä. Ja

kukas voi väittää, etteivät nämäkin muutama tuhat Siperiaan saapunutta punikkia tilaisuuden tultua yhtyisi punaiseen armeijaan.

Kaikkeä tätä kuullessa tahtoi mennä sekä työ- että ruokahalut ja kaihottu kodinrauha olikin vain turhaa kuvittelua ollutkin.

— — —

Koko Bugenosiirtolan Tshuhonskoin volostialueen hevoset oli ajettu "kamissiin". Katu, valtatie ja pihamaat olivat niitä täysi, sillä tänään oli hevosten sotaankutsunta. Valkoinen armeija tarvitsi hevosia. Hevosten oton yhteydessä ilmoitettiin 18/3/19, että kaikki miespuolinen väestö 18—45 ikävuoteen, tulee olla lähtövalmiina käskyn saamisen varalta. Sitä ennen oli 12 ikäluokasta nuoremmat vuodet viety.

Tottakai tästä jotakin valmistakin tulee, koska näin kouraantuntuvasti puuhataan? Vielä kuitenkin ilahdutti mieltä tieto Ukrainan alueelta valkoisten joukkojen poistuminen. Että Pohjois-Saksa on vielä punaisilla. Että Englannissa ollaan suurissa lakkoliikkeissä. Vladivostokissa kiinalaiset terrorisoivat valkoisia.

Pian taasen muuttui ääni kellossa. Muutamia pakolaisia, jotka olivat syksyllä hankkineet itselleen hevoset, olivat Omskin matkalla viipyneet jo kuukauden ja tänään huhtikuun ensipäivänä saapuneet. He toivat mukanaan sangen merkilliset tiedot: Bolshevikit häviävät niinkuin "siimaa". Valkoiset ovat valloittaneet suurilla voimilla takaisin Ufan ja osan uralilaisia kaupungeita ja että punaiset perääntyvät vahvan ylivoiman edessä Venäjälle. Omskissa olevat amerikalaiset joukot käyttäytyvät röyhkeästi. Ja englantilaiset ovat vahvistaneet Koltshakin dik-

tatuuria. Rautatiet ovat yksinomaan sotilasliikennettä varten ja suuressa epäjärjestyksessä. Heti sanottiin englantilaisten ottavan rautatiet haltuunsa, jonka jälkeen avataan pohjoinen rata Pietariin ja puhdistetaan koko Europa "bolshevikirosvosta". Vielä kertoilivat matkalta saapuneet kautta maan tapahtuvista hirveistä joukkomurhista. Merkillisyytenä sanotaan näissä tapahtumissa sen seikan, että väkivallalla murtaajat ovat *valkoisen vallan virkavormuissa*. Rosvot pitävät muka kotitarkastuksia. Niitä toimittaessa ajetaan koko perhe, tahi joukkokunta, luukusta lattian alle. Ja kun kalleudet on saatu, murhataan säännöllisesti koko perhe, niin ettei todistajaa jää eloon. Matkalla olleet itsekkin olivat nähneet kahdeksanhenkisen perheen murhattuna. Kyläin ja kaupunkien lumen kaato- paikoilta löytyy paljon murhattuita ihmisruumiita kurkut poikki leikattuina.

Tulipa tieto siitä, että Urmanassa oli tullut verisesti lyödyksi kolmaskin kasakkaodrada, joka oli sinne lähetetty kukistamaan paenneita bolshevikeja. Tämä oli ainoa paha uutinen Tshuhonskoin bolshevikivihaajille. Eikä tätä seikkaa voineet olla lausumatta kaikkien kuullen. Monarkistit oikein innostuivat kertomaan, miten pian se sentään taasen palautuu "järjestys".

— — —

Olin kantanut kolmet suksipuut pirttiin, sillä olin sitoutunut juusto- ja jauhopalkalla tekemään suksia Kallenille, kuten luontaistalouden aikakaudella on tavallista. Kirveen ja höylän kanssa hikipäässä heiluin ja olin saanut iltaan mennessä suuret määrät lattialle lastuja. Puhui kuka ja mitä tahansa, oli se yhdentekevää. Leuhkakirvestä kun heilutti aamusta iltapimeälle, niin olihan taasen polatilla

yökin rattoisampi. Olisikin kesä, niin pääsis pöhikköön vähän väljemmälle neljänseinän sisästä. Metsään hui-lakoita koivuja kumoamaan ja "piironkia" pistelemään. Olihan uurastamisella toinenkin tarkoitus, oli kateellisten ihmisten huomion kiinnittäminen ja eihän leivänkään lisä haitaksi ollut. Niin, ihme siinä lastuläjässä peuhtoessa ta-pahtui. Ovesta urotniekan poika sisään astui ja ojensi kirjeen...

— Istu ja pala! Kirje se vain on! Ja Rooseveltin "stampilla" varustettu. On siinä leimoja Nipponin, Kitais-kin ja Koltshakin. Avata, niin kirje, joka on kymmenen kuukautta etsinyt osoitettua henkilöä ja vihdoin löytänyt tämän "läven", jumalan seläntakana.

Kun istun siinä lastukasassa — katselee arshinan kor-kuinen mies, silmät renkaina ja pikkuinen suu auki. Ky-symysmerkkinä on maitamatkaan lähtenyt elämäntoverikin siinä. Olipahan unta, tahi totta, mutta pää kuoresta vain auki ja katsotaan ovatko kuulumiset mitä laatua.

Rochester, Wash., 3/1. 19.

— — — — —
 — — — — — Heikkisen Henryhän se sieltä piirtelee!
 "— — — — — En tiedä kuinka minusta tuntuu kuin taivaa-
 seen kirjoittaisin. Olemme teitä taivaan asukkaina kohta
 vuoden pitäneet. Oletteko te sinne karkoitettuina, vaiko
 käpälämäkeen päässeinä. Pääasia on siinä, että teissä on
 elo ja henki pihisee. — — — Siellä kotipaikkasi punikit
 ovat lakanneet olemasta ja hengittämästä. — — — N".

Nämä olivat kirjeessä ensimmäiset rivit. Vielä kerrottiin joukko arvaamattomia asioita. Ihmeteltiin kirjeessä, mi-ten on ulos voitu päästä verisaunan ovenraosta. Häme,

Pori ja Uusimaa ovat kokonaan jääneet lahtaripiilun terän alle — —”

“— — Oletteko siellä Siperiassa refannut Nikua? Hänen kirkkautensa kuuluu Tobolskin kuvernementissä puskevan tukkitöitä bolsuille — —”

Ennenkuin olimme kirjeen oikeen kerinneet itsellemme selväksi saada, oli kansaa kämppä täysi.

— Vai siul veli saatettih paketti sagramitsasta?

— Saimme kirjeen Amerikasta.

— Veli tiiot tarkat kaukainen seukko siul latelee?

— Ah, kiruttaako kotusovan meijan moas kovan olevan ja lyömisen lujan?

— Vot apih kos loatiaa tullah . . .

Kirjeen lukemisessa se ilta kuluikin, olihan tehtävä selvä, mitä siinä “seisoo”. Tulihan elämä iloisemmaksi. Olihan tämä toivon pilkahdus suuressa synkeydessä. Ajatukset olivatkin matkailleet maita ja meriä, alinomaisia mahdollisuuksia etsien. Öiden unet olivat aina kaukaisilla mailla asustamassa. “Vaikk’ ruumis on täällä, sielu on siellä”. Ihminen kun näet henkisesti harhailee, ovat ympärillä olevat vaikutelmatkin kauempana. Nyt sitä taasen näki naapurinkin puuhia, jolta ikävä kyllä, oli sauna palanut vasta viikko sitten. Mutta kun hän oli luja työmies ja yrittäjä, niin oli hän viikon kuluessa “suurten sukulaisten kää” uudestaan rakentanut puoliseiniin palaneen saunansa, voimalla ja väellä sammutetuista hiipuneista hirsistä. Ja nyt tänään lauantaina jo kylille kutsui. Saunan porsuassa taasen “höyrykonetta keksittiin”. “Fabrikanttina” oli nyt mustapartainen samahota. Siinä kun heitin mekkoa pois “kukonlihalle” viluttamasta selästäni, tarjosi tulilla seisvoja maistiasia. Hiukan hätäisesti selitin, ettei maha-

tautini tällä kerralla salli hitkaista, mutta jos sitten tuon-
nempana . . .

— Niin, no sitten toisella kertaa, tässä onkin nyt vähän
kiirettä hommaa, 15 pudaä pitää olla valmiina häitä var-
ten, siitä pitäisi tuleman 75 pulloa sitä parasta. Pakkases-
sakin alastomana voi seisoa hieman aikaa tulen loisteessa
ja kuunnella niin tärkeästä asiasta, kuin selitystä viinateh-
taan koneistosta, kun niihin toinen tahtoo mielihyvällä
syvennyttää.

— Ja jos haluat Suomen mies tiiot taitavat soaha, niin
voit sa siihen tulla. Kentiesi hyvinkin keittäään alat. Vot
sin Larion kylässä! Suomen poija elläät hyäst viinan kää.
Läpi soahaat suurenkin perreen kanssa, leivässä pyssyyt.

— Voihan se niinkin käydä.

— Kiireen tääl oppii! Voip kaikkea Sipiris vastaan
sattuu.

Minusta alkoi tuntua koko tämä elämä vain tavalliselta.
Olisikohan mahdollista tosiaankin joutuminen paloviina-
tehtaan masunistiksi?

Siperialaisissa "bulmissa"

Vanha Sako, oli pitkätukkainen, lyhyt, vahva mies. Hänen päänsä oli lakuaiselta paljastunut vanhuuden tähden, mutta ihmiset väittivät hiusten lähteneen kovasta viinan juomisesta. Me ihmettelimme minkä takia mies kutsuu meitä tulemaan poikansa Volodjan ja Katri Andrejevnan bulmiin (häihin), vaikka olemme aivan vieraat ja siksi toiseksi olimme riidelleet puntarista hänen siskonsa kanssa. Olihan tuo ukko tosin sotajalalla veljensä kanssa, joka oli bolshevikivihaaja. Mutta siinäpä se nau-la taisi ollakin. Ja vielä, jos se olisi johtunut morsiamen puoleltakin, joka oli toinen niistä kahdesta Katrista, joiden muistamme olleen varhaisemmin Argunan erämaassa eräänä elokuun yönä, jolloin vankkurin korilta yönestä olivat susijahtiin heränneet.

Kosinta oli maan tavan mukaan tapahtunut äkkiarvammatta. Niin aavistamatta kuin ennen hämeessä kevättalviaamuina, jolloin "kirjukselle" pistettiin reikäleipä sarveen ja ajettiin naapuriin.

Menimme morsiamen kotiin, missä oli häänuoriso pihalla. Luutien, vitsojen, olkisuittujen ja lehmänkellojen kanssa hosuivat he portilla jossa paloi suuret olkinuotiot, ettei sulhasparivaljakot päässeet siitä sisään karahuttamaan.*) Sulhasparivaljakoita ohjailtiin "bulmaohjaksilla",

---

*) Ylkämiesten morsiamen saantia vaikeutettiin tyttöjen puolelta kaikilla "mahdollisilla" keinoilla häöpäivänä. Siitä syntyi oikea kamppailu, niin että sulhasjoukkueen oli monesti säpissä olevat ovet väkivalloin avattava, tahi tunkeuduttava ikkunoista morsiuustaloon.

jotka löytyivät kaikissa taloissa, ja ilman niitä häihin meneviä hevosia ei kuskattu. Ohjaksien valmistamisessa olivat naiset kauan — sattuvan tarpeen varalta hikoilleet. Villavärilangoista ne oli vaikeasti kuvioille kudottu ja hienoilla tupsuilla kaunistettu. "Bulmaluokki", kuvakoriste-maalauksin kukitettu ja siihen kellojen luokse solmieltu silkkinauhoja, samoin päitsiin ja silatuihin valjaisiin. Kellot ja mourut kulkuskaulavöineen kilkattivat. Sulhaspojat ja morsiustytöt istuvat hehkeän valkoisilla untuvien täyttämällä tyynyillä, rekien istuimilla. Vinoon olkain yli olivat asetetut värilliset silkkiliinat. Muutoin puvut olivat, joko tulipunaisia, taivaankaaren sinisiä, tahi keltaisia.

Hääjoukkue ajoi aina tuimasti. Niinpä nytkin muutamia kertoja ohi morsiustalon edestakaisin, aina yrittäen portista sisään, jolla luutamiehet vimmatusti hosuivat ja lehmien kelloilla säikytettiin hevosia. Lehmän kellot olivat pistetyt seipäisiin ja helistettiin hurjasti. Vihdoin sitten onnistuivat ylkämiehet karahuttamaan sisälle pihaan.

Kävelimme ohi sulhasen kotiin, minne meitä oli kutsutukin. Täällä olivat pitomeiningit käymässä. Suuret tuvat olivat kansaa tupaten täysi. Kohteliaasti ohjattiin meidätkin pitkien ruokapöytäin äärelle, mihin oli kuormitettu maallista "mammonaa" korkeat kasat. Oli siinä lihaa monenlaista, oli raittisian, oli syöttirohjon. Ruokapöydässä istuvain kilpahuuto ei hetkeksikään tauonnut. Ken oli luullut tulleensa ravituksi, hän nousi hoippuen pois, kunnes uusi tulokas täytti tilan. Vastatulleilla ensi ruokalajina tarjottiin "taaria", punakukkaisesta, ällöreunaisesta lasista. "Taari" oli makealle maistuvaa, ruskean punertavaa, uunissa paistettua ja imiinnytettyä korsikka-olkipadan läpi siilittyä vahvaa juomaa. Ja kun sen annoksen oli hitkais-

sut ja vähän aikaa istunut, niin polvet hienokseen tutajivat.

Sen jälkeen jaettiin pitkässä puukotissa virahutetut puulusikat ja "sitserilimpun" viipaleet itsekullekin. Ei muuta kun käpellä kiinni väärävarteen, olihan tämä tuttua hämäläiselle ja ala litkiä yhteisestä eteenkannetusta maljakosta karvaalle maistuvaa sipulinoraskaljakeittoa. En tiedä, mutta vasta "rantaan" saapuneesta Suomen nahkiaisesta ei tämä maistunut. Samoin hapankaalikeitolle irvistelimme. Senjälkeen vaihdettiin jo kolmas vati. Siinä olikin "porsaanpilmeniä", ne olivat oisterin tapaisia kääriäisiä ja maistuivat hyvältä. Entäs tuore liha-peruna-kaalikeitto! Punaisten pippurien purema maku olikin mainiota. Seurasi paisteja, niitä olisi voinut kolmesta lajista "silminkin syödä". Oli siinä pässin pakaraa, maitojuottoporsaan-kotlettia, kirisevää hanhen kupua ja himoittavaa vasikanpaistia rasvaisine selkämunuaisleikkeleineen. Jokaisen pöydän päässä oli "juomanlaskija", jonka käsi ei saanut olla "honganoksa". Nyt ei auttanut kieräily, oli sanottava suoraa, ettei olla käytetty väkijuomia.

— Kuin siä bulmat pilahan panet? Narrimah meit ot tullut . . .

— Elkäät pankka pahaksenne, maistaa malja makiata.

— Ei hyö halaja, kovin kehnoks katsoot!

— Kovin uhkeet ollaah!

— Korlakoit haleksiit!

— Sammoi tshuhnii hyö eivät ou! Parempata rahvast sumlaset outtiih.

— Myö oumma sellaissii mokomii lyhyen järjen kää olevi sikkoi . . .

— Kyl hyö viinaa latkii, mutta lymys tarita on tarvis.

— Kovin koirat ihmiset ollaah.

— Muiuskin halajaat!

— Kuin työ alatte bulmis vierait källäjään? Kovin rumast haastatta. Eikö hyö sammaa mejän kansaa olla? Kostita meiän on tarvis...

— Juo suomenpoika, pillojasi pois pakissut. Tervehenä mejän luo elämäh tullut. Hyvä mejän kesen siun on ollaksesi. Myö siun kimppuus hunttien käyä emma suahte! Vellona koriast piamme.

— Emme anna! Huntit jos kallalle käyvät siulle, apih tulemma!

— Syö Suomen poika, on elloo! Tapajaa syökki siun karvaselle!

— Juo mejän kesen peitos emma suahte!

— Kulkkuusi kaan! Takillesi heitän, innostui jo juopunut juomanlaskija. Mejän lustimp ois sua nähä kuin sie raitilla rallatat...

— Hän on toreesta viinahan menemätöön mies! Sen minä vellot voin teille toristaa — alkaa toisesta pöydästä Unkurin Matti, pohjalainen halliparta puolustella.

— Kuin hän naista on ottant, kuin hän ei hekumast lahti ole olematta ollut?

— Viisas et sie liiaks olle kons' hyvääs et tunne. "Henttelissä hempukka parasta".

— Tottas taaria juot, mun bolshevikkipoikani bulmien pioksi. Koskas verevänkaartin mies siekin kuulut olevan, — kuiskii isäntä korvaani melun keskellä.

En voi olla tarttumatta olutlasiin, hyvästä sydäimestä tarittua. Mutta hetken perästä tunnen taasen polvieni omittuisesti tärisevän, sitten käsivarteni ja vihdoin koko ruumiini. En oikeen jaksa seurata ruokien tarjoilua. Tunnen

että olen "syntiin" lankeamaisillani, tahi jo kokonaan langennut. Päätä huumaa ja varvas alkaa omituisesti heilua, tuntuu välttämättömältä tarpeelta nauraa ja katsoa noiden elämää. — Jokatapauksessa näyttää tuo oudon kansan elämä, rehkiminen ja äänekäs meluaminen villiintyneeltä laumalta, jotka yltäkülläisyyden syömisessä rypevät kädet ja kasvot rasvaisina, silmät veristävinä. Mutta juomanlaskijan viinaämpäri täyttyy yhä uudelleen. Koväänisesti hän huutaa yli melun:

— Ken halajaa; Vot siun ja siun pittää saaha!

Naiset eivät työnnä luotaan ojettua "klaasia". He kallistavat vuorollaan, kuten kilvoittelevassa elonleikkuussa, tahi lakehiselle lähteneet niittomiehet, niin ettei huonomaksi joutuisi. Tarjoilun väliajat syöden, tahi hillitysti haastaen posket punoittavina, hikihelmiä kuvaillen. Liinat ovat leuan alta solmusta "lahti" päästelty. Äidit ovat avanneet reilusti rintansa takin povet, ja vetäneet esille molemmat pulleat rinnat. Imevä lapsi voi niitä molempia mielin määrin hyväkseen käyttää. Partasuut hymyilevät ja laskettelevat kompia ja ihmeen monimutkaisia lauseita, joihin on salaisesti ja taidokkaasti kätkeyty koomillisuutta ja villiä vitsiä. Mutta kähmäistäpä siinä vierasta naista, tahi sivukulkeissa, tungoksessa halata toiselle kuuluvata eukkoa, minkäs vastaukset saat? — Läimäyksen, tshortti, siulle antavat! Kunniasi kuulet kaiken "svinini", koko elin ajaltasi. Oletkos koskaan salaviteen ketä meinannut, vaikkapa ajatellutkin vain, saatika sitten hyväillyt. Ja jos itseään mies puoltaa ja naista sättii, yhtyvät muut naiset apuun, ja auta armias, silloin miesten kunnia on kuultu. Ken sattuu olemaan kylässä langennut nainen, ei häneltä asiallista puolustusta puutu. Joku vanha nainen on ihme-

teltävän kaukonäköinen niissä asioissa. Keskusteluun ottaa osaa Helenin Kallekin:

— Intohimoinen ihminen on muutamissa suhteissa korkeammalla kannalla — selittää hän, kuin päinvastainen.

Ihminen, — jatkaa hän, on kehittynyt muita luontokappaleita korkeammalle juuri sen tähden, että hänen sukupuoliviettinsä ovat aina hereillä. Kallen filosofia saa vilkasta kannatusta, mutta myöskin ankaraa vastaanvääntämistä. Naiset selittävät, ettei mokomista miehistä olekaan sitten muualle kuin "pirttitöihin".

Paimen-Kalle, hän on tolttimies, supisuora kuin seiväs, pitkä ja komea hän on ja punaposkinen, seisoo tuolla toisen pöydän päässä ja kallistelee kaikki hänelle ojetut lasit harmaaseen partaansa. Ei kunniankaan vuoksi huonommalle puolelle hän jää. Rintaansa kekistäen sanookin:

— Nuorra miessä olin häissä monioissa ja pidoissa parahissa — kolmissakin katkeamatta, enkä vielä oikeata päihtymystä saavuttanut, vaikka "klaasit" kaikki kallistelin. Mutta häihin kun neljintiin menin ja viikon vierrettä vierittelin niin jo hiukan karvanjuureen kohosi kohmelo.

Toiset jo toki pistävät vastaan, mutta Kallepa lujenee miehevyystään, jopa muistuttaa korkeasta virkaurastaan kuvernöörinkirjurina. Kas silloinpa olikin ääni "toopissa", varsinkin jos tuli bimisuutarin asioista puhe. Ja ken uskalsikaan Forsia vastustaa, jokainenhan sen oli tullut kokeeksi, jos ei aina luissaan, niin ainakin talviaikoina varpaissaan. Tällä kertaa kuitenkin Kallen kestävyys alkoi horjua, kieli alkoi sammaltaa ja hän riensi porraspäähän ja oksensi ulos kirkasta viinaa. Siitä huolimatta perään ei mies antanut, jalkojaan ei juonut. Sisälle toprakkana

asteli ja uusille elämän hurmalakehisille kävi miehuuden mittelöön hokien:

— Olen minä ennen monesti viinakylynkin tyhjentänyt, lauteet yksin olen haltuuni ottanut saati sitten toimeen tulla lastenleikissä.

Ja mikäli Kallen maine kosketteli viimemainittua, tunnustelivat toisetkin hänet orasaksi koko kylässä vastaanheilutusasioissa. Mutta hänen kylpyneuvoksen arvoon kohottamisestaan vastaan oli herra Hermanni osannut aina tuoda erittäin järkeviä asianhaaroja. Olihan juuri Hermanni se mies joka korkeimmalla pattaalla oli viimeiseksi Kallen rinnalla rimpuillut. Sepän kouria ei löyly koskaan korvennut, mutta selkää, sitä hän viikottain kirveli, kunnes oli orvaskesi pois tyyten kirvonnut.

Naiset ja miehet olivat virittäneet vuorolaulua, johon ottivat kaikki osaa. Sanoista selvää ei saanut, koska se oli korlakan ja venäjän sekaista. Pian saapui pihaan morsiuskaravaani, jota vastaanottamaan riensivät kaikki. Maan tavanmukaisilla seremonioilla se tapahtui siten, että morsian, pää huppupeitossa, astui sulhaisen rinnalla pirttiin. Pöytä oli kierrettävä kolmeen kertaan, jonka jälkeen puhemies ruoskan varrella kohotti hupun pois morsiamen silmiltä. "Naittäjä" oli kulkenut morsiusparin perässä ja viskellyt jyväsiä printsoille, y. m.

Saapasvarsiharmoni nykytteli lakkaamatta. Kolmannessa tuvassa alkoivat tanssit. Piirakkapöytäin ääressä me vain jatkoimme hartaasti harjoituksia. Isäntä asteli mahattavana punaisessa paidassaan ja leveässä kussakassa, sekä komenteli:

— Syökääät mushikat! Syökääät naiselävät, kunnes vatsanne yhtehen yltyvät. Häätantsua katsomaan tahdoin

minäkin ja niin nousin "kesken" pöydästä. Hinasin pöydän alta pois "elefanttini", ja pujottelin "narodan" keskittse "ilunpitohuoneeseen".

"Pikkuryssää" ja "Piiterin polkkaa", "Rankankalikkaa" ja "Vanhaloikkoo" tantsuttih. Vanhemman ajan tantsuun ottivat kaikki harmaat ukot ja keukkaleuka-akat innolla osaa, sillä se oli "piessanilust" hommaa. Kahdeksankymmenenvuotias kavaljeri nykytti olkaa, keikutti lannetta, reksutti polvia ja tassutti bimiä lattiaan; hihkaisi hampaattomalla äänellä, löi käsiä reisiin, pyörähti kanta-päillä ja kieppasi valkokutrisen seitsenkymmenvuotiaan hempukan tantsuhun. Riivatusti liikkui villatossu, leveät samettihousut lepsutti, harmoni vikisi kun kellarinluukun alla kuoleva kissa. Lyhyeen ja taajaan sylkytti pelimanni, hänen harteensakin hytkytti, posket pullottivat, toisinaan suikkeni suu ja silmät riemua iskivät. Mutta parastaan laskivat "neidotkin". He niiasivat, pyörähtivät, nikkasivat silmää ja suikkasivat suukkoa, kiepsuttelivat, asettivat jalkaa.

Ja kuka olisikaan voinut moittia, ettei kaikki käy "jetsulleen". Minusta näytti siltä kuin kaikki ottaisivat tantsuun osaa, sillä nekin jotka seisoivat, reksuttivat itseään paikoillaan. Pelimanni tanssi, lattialla väki tanssi, katsojat tanssivat, uunikoukutkin tanssivat, ja oli vaikeata minulle seistä siinä yksin, kun jaloissani olevat "bimit", vanhalta muistilta tahtoivat mukaan.

Äkkiä nuortuneiden vanhusten silmät kiiluivat kainosti, toisinaan katsoen intohimoisen palavasti, joskus luuli "neidon" unelmoivan katseen sammuvan sankarin harmaan liuhuparran alle, painaltaen päänsä turvaa etsivästi ryppyiseen rintaan. Ken tietänee, mitä merkitsivät katseet nuo?

Mitä piilineekään kuusikymmenvuotisen taipaleen takana? Syvällistä elämän hurmon heräämistä, näissä luonnonkansan bulmissa täytynee olla, jota vain he itse oikealla tavalla voivat ymmärtää. Niissä on heijastus varhaisemmasta nuoruudesta, niissä uusiintuu sammuneet unelmat. Niissä herää entiset muistot ja ihmisen elämän aamu kajastuu.

Kaulata naista tantsuloissa, ei ollut rikos. Bulmissa ikäänkuin irtausi kaikki ja löyhtyivät aviolliset raja-aidat. Viehkeys ja vapaan luonnonihmisen aistimukset menettivät kulttuurin kasvattaman valheverkon. Ja pimeä mustasukkaisuuden vaippa oli hetkeksi häipynyt alas, ja onnellisten ihmisten kasvoissa kajasteli hetkellinen kauneus ja ilo.

Hevosrosvoja ylkämiehinä

Kaukaisesta Fridskovan siirtolasta oli saapunut kaksi suomenmaalaista häävierasta, jotka todeksi kertoivat ennemmin kuultun, juuri tapahtuneen asian. Kaksi "perisuomalaista" jätkää (ei punikkia), oli saanut suostuteltua mainitussa siirtolassa parin talon tyttäret "kristilliseen" aviolupaukseen. No, vaikka miehet olivatkin köyhiä, katsoivat vanhukset kohtuulliseksi suostua tähän naimatarjoukseen, sillä olivathan ylkämiehet Suomen miehiä. Siinähan sitä olikin jo arvoa ja rikkautta. Olivathan he kirjamiehiä. Oltiinhan sitä ennenkin nähty Suomen miesten sentään johonkin pystyvän. Olihan kunniaksi talolle omata suomenmaalainen vävy-poika.

Ei muuta kuin asiat olivat päätetty. Vanhukset suostuivat. Kirjamiehet kuitenkin selittivät, että kun he eivät ole bolshevikejä, eivätkä halaja elellä kuten mullikat metsissä, niin tahtoisivat oikein kristillisesti pastorilla vihiyttää, ja kun muutoinkin asian esitys tuntui järkevältä, niin: — Harashoo ja laadna, siihen puheeseen mielihyvällä kannatti yhtyä. Nuorille morsiusmatkailijoille alettiin suurella kiireellä ja työllä valmistaa matkaeväitä Omskin kaupunkiin. Parhaat ruunat varattiin viikkoa ennen kauraseimille. Parhaat turkit ja peitteet kannettiin komeisiin rekiin, etteivät "nuoret herrat" olisi palelemassa. Ja kun sitten kaikki oli valmiit, lähdettiin matkaan.

Se ainoastaan suretti kotiin jäänyttä isäntää ja hyvästijättökyyneliin hetyntyttä emäntää etteivät olleet huolineet

kuskista, vaikka heille sellaisia oltiin erikoisesti ajateltu. Vanhukset olivat nähneet komiat parivaljakot pyryinä läheneen pihoista, mutta tyyntyivät sentään, kun muistivat tyttöjen olleen kuskipukilla.

“Kyllähän he tuntevatkin parhaiten hevosten tavat. Mistäpä ne “vastomaiset” niin tiesikään. Sitten toiseen, “totta kai nuorista tuntui rattoisammalta kaksin ajelu.” Mutta isäntiä hieman kotiaskartelussa näykitti se, “että piti pukea mies puhtaasta aatamista alkaen omilla vaatteillaan, kuin silkoisen seipään. Ei ole muuta omaa kun se “sanonko ma!” Olisihan tästä toki pitänyt akalle mainita, mutta ei kehtaa. No mieshän se on sentään alastonkin mies, jos on ollakseen. Ja ne akathan ne naimasiat parhaiten tiennee.”

Matkaanlähtöpäivästä oli kulunut hetkonen aika.

Oli aikaa kulunut siksi paljon, että jo viikon päivät oltiin kotia palaava odoteltu. Menipä jo myötään toinenkin viikko, mutta silloinpas tulikin odottelun mitta täysi.

Etsimäänlähtöpäivän edellisenä iltana saatiin kaupungista palaavalta kyläläiseltä kuulla merkillinen uutinen:

— Pappilaan olivat kohalleen ajaneet, jonne tytöt sisälle kävivät. Ylkämiehet, jotka tunsivat paremmin kaupunkia vanhoilta muistoiltaan, hevosten juottoon menivät — ja sille tielle hävisivät, kuin tina tuhkaan.

“Kirjamiehet” eivät kaipausta ja odotuksesta huolimattakaan saapuneet, poissa pysyivät valjaineen kaikkineen. Kun tämä oli tapahtunut, oli siitä tytöille katkera pettymys seurauksena. Tyttöjen äidit kärsivät enimmänsä, mutta harjaspartaiset isät purivat haventa ja murahtivat:

— Onhan hassua lähteäkin huntin häntään. Tietää sen miten siinä käy.

Mutta enemmän kuin isäntien, myrtyivät kyläläisten mielet. Suomen punikkiviha virisi. Vieläpä lietsoivat tätä vihaa "kunnialliset suomenmaalaiset". Alkuasukkaille selittivät he: — Vot! Kas sitä heiltä sopii Suomen ryöstäjiltä juuri odottaakin. Punikkibolsevikit, he ovat hevosvarkaiden lahkoa olleet elinikänsä. Pankkien puhdistajia ne ovat. Laivat ja kymmenet junat toivat mukanaan Venäjälle. Kassat ja kultakapsäkit raastoivat. Olisivat tuoneet heinähaasioihin asti, kukot ja kanat olisivat tuoneet, niin ettei "härkävaskaa" Suomen niemelle jäänyt olisi, enemmän kuin Isonvihan aikana, ellei rakas suojeluskunta väliin olisi ehtinyt. Katkesi tie. *Kerrassa* meni poikki, kuin linnunkinttu, polku bolshevikeilta! Raudusta, Karjalan kannakselta ne valkoiset painoivat. Minne sieltä pusin perästä pääsivät, lenkissä pysyivät, lenkissä!

Tämä vihan siemen iti ja levisi pian suomalaisissa siirtoloissa aina kaukaiseen Tshuhonskoihin asti.

Raiteilla iltapimeällä juopuneet mustat voimat hihkuivat "hevosrosvoista". Kylän suimilla uskonnon tukipylväät olivat pumpatut täyteen hevosrosvojen vastaista henkeä. Tästä olikin seurauksena silmäkarein katseleminen. Ja että "kunniallisilla" kansalaisilla oli todella tuhoisa tarkoitus, käsittää siitähän, kun tietää minkä kohtalon uhriksi Tshuhonskoissa todellisesti hevosen varkaat olivat edesmenneinä aikoina joutuneet.

Voihan olla sellaisena ryöstömurhien aikoina seikkoja, että pojat joutuivat itse ryöstön uhriksi hevosjuottoreisulla. Todennäköisemmin olivat he juuri niitä nuoria miehiä, jotka Suomessa, mutta eritoten hämeessä, kesäkausina hurjastelivat mäkisyryissä ja ryöstelivät "tönöjä", murtausivat pikkutöllien aittoihin voipytyille ja leipä-

vartaille. Niitä heittiöitä, jotka ihmisten poissaollessa saattoivat ottaa perheenisän ainoan hopeakellon ja pyhäpuvun sekä pistää poislähteissä mökin tuleen. Samoja huliganeja, jotka tiepuolissa ja metsäpoluilla pimeässä väijyivät puukkohihassa ihmistä saadakseen tältä jonkun lantin tahi arvoesineen. Ehkä teon tehneet olivat samoja heittiöitä, jotka alistuivat lahtarien käytyreiksi vahingoittamaan vallankumousta kolmestakymmenestä hopeapeningistä. Ehkä he olivat sitä kuonaa, jota porvarillinen yhteiskunta on kasvattanut tsaarinaikaisessa Suomessa. Sitä samaa ainesta, joka on kaksinkertaistunut ja otettu valtion palvelukseen vallankumouksen tarmokkaiksi vastustajiksi jälkeen sisällissodan.

Kaksi kevättä

Taasen oli kevät. Äkkiä olivat ikkunoista jääkerrostumat vuotaneet loristen alas. Aurinko huikasi lumikenttiä ja koivikoita. Hanget hupenivat ihmeteltävällä nopeudella. Kolmessa päivässä olivat katot puhtaat, pöykyt humahtelivat kuuluvasti. Kaksi arshinainen lumi ei sisältänyt ainoatakaan kerstännekerrostumaa. Hevosella ajaen hangessa oli talvella ollut kuin jauhohinkalossa. Kevätaurinko paahtoi aamusta iltaan lumenpintakerrokset tiiviiksi ja raskaaksi kuin kannen. Kun iltapäivisin lumiaavikon joltain ääreltä tiivistyminen pääsi alkuun, joko tiellä ajettavan hevosen hiljaisesta juoksusta syntyneestä liikkeestä, tahi kaadetun halkokoivun iskusta, tahi itsestään virinneestä kuormituksesta, alkoi lumen vajoava humahtelu. Aluksi putoaminen tapahtui pienillä alueilla, mutta pian se kiihtyi, niin että huminalla ja rytinällä laukesi hankien paino kaikkiin suuntiin, virstamääriä voipi liikkeen nähdä ja kuulla kauas etäisyyteen.

— — —

Kun jo korkeammat mättäät paljastuivat, jätin pirttipuuhat, ja riensin kirves olalla metsään, kilpaa kevään kanssa korkeaan koivikkoon.

Taasen välähteli "leuhkakirves" hehkoisenvälkeään koivunkuoreen. Valkeampi kuin morsiusharso on Siperian kevätkoivu ja hanki. Huikaiseva kevätauringon säde kimmeltää kaikkialla, kylvään rubiineja ja smaragdeja,

helminauhoja ja helyjä, kylät, tanhuat, metsiköt ja koivikot täyteen. Metsässä hohtaa viattomuuden ja pyhyiden unelmoitua koskematonta tuntua. Tuhannet seikat siellä viekoittelevat ihmiset luokseen talosille, jäämään korven asukkaaksi. — Päätökseni onkin nyt tehdä seuraa tämän mahtavan luonnon kanssa, jota vanhan taivaslaen kupera, korkea kaari, siintävänsininen holvi hallitsee. Makea mahlalla pursuaa valtoimena kaadettujen koivujen kannoista. Todistaahan se muhevan maan voimaa ja runsaita antimia. Sivaltaapa kirveellä kuppi kantaan, niin se on samassa täysi hopeanhohtavaa terveysjuomaa. Hikeen asti heiluneena onkin asiaa ahkerasti Tapion taikakaukalolle. Sopii siinä polvillaan ollen latkia ja lörpätä miten vain haluttaa. Saa siinä sammuttaa suolaisen sianlihajanonsa ja sitten taasen raitistuneena hanata uusiin hyökkäyksiin. Ja kun ilta on käsissä, makaa haapaisia ja koivuisia aidaksia röykkiö, halottuna kotitanhuan tarvetta varten.

Istupa vierelleni tuohon mahlalta tuoksuvaan aidaskasan päälle. Kuulet kevään kaikuja ja taivaan vuohen mäkätystä, loitolla olevalta kylienväliseltä sontaiselta tieltä äyhkimistä. Raskaat kuormat kulkevat vaikeasti. Siellä puhutaan hevosille suomea, saksaa ja venettä. Kallenin saksalaiset sotavankirengit siellä kuormia kulettavat. Entäs herra itse, tapansa mukaan joukossa häärää, housut märkänä ja noituu. On mukava mies, itse raataa ja puuhaa, ei paina insinöörin tittelit Siperiassa. Sontahousut kuuluu joka ilta jalkaansa vetävän ja lypsylle menevän. Menisivät herrat muut siellä Suomessa, hui hai. Työläisten kauloja katkomaan, siihen kyllä käyvät, mutta ruumiillinen työ, se on hirteen menemistä!

Ajatukset harhailevat Suomessa. Vasta on vuosi kulu-

nut, kevät, niin oli silloinkin. — Humiseva männikkö tuossa, josta karmutuuli neulasia rapistanut on. — Sota — ilmisota, on raivonnut lakkaamatta. Pauke on kestänyt viikkoja yhteenmenoon, nyt se taukosi. — — Juoksemme ratavallille päin, missä seisoo juna. Ennenkuin oikein ehtii vaunuille asti, on juna viheltänyt ja heti lähtenyt hiljaa hipumaan. Viimeinenkö juna pohjoisesta punaisesta hämeestä! — Viimeinen, niin. On täysi, turha on yrittää! Entäs katolla onko ketään? On! Puskureiden päälläkin seisoo ja liikkuu. Rappusien viimeinen askelma — suvaitkaahan hieman varpaalle tilaa toverit. Ei voi, muutkin riippuvat ja putoavat ales ja juoksevat junan rinnalla. Edessäpäin särjetään vaunun ikkunoita, joista kiskoutuu jalat riipuksissa sisään, toinen toisiinsa takertuneet ihmiset. Jaloissa riiputaan, mutta kasvoihin sattuu saapas ja isku irroittaa. Toveri, toveria kiskoo takin kaulurista, tahi yli ihmiskasan pitelee nainen kädestä miestänsä, joka ei ole varpaan tilaa onnistunut saamaan. Tavaravaunun ovenkahvaan saa käsi kiinni, joku toveri aikoo kannattaa kalvosimesta avuksi, mutta uusi hyppääjä tempaisee käden irti. Yritys uusiintuu, kunpa käsi kestäisi kilometrinkin riippua, edes puolenkin, mutta tuskin. Muut jo seiniin tarttuneet putoilevat — hyvästiä huutelevat. Antti on huomannut vaunusta ja hetken perästä on saanut aikaan toisten välityksellä pienen avun. Kiväärin kantoremmi solahdtaa oviriparaudan ympäri soljitettuna alas. Remmin mutkaan hädin tuskin jalka enää voi kivityä. Viisitoista kilometriä kyllä jaksaa seistä yhdelläkin jalalla — niin — tuolla samalla, joka tuossa aidaskasalla märkänä ja hiki-senä höyryää — — —

Punainen yötaivas

Valkoisia aidaskasoja riittämään asti tanhuan ympärillä. Syksyllä käännetty mustamultainen keto oli talven kirren murentamana kuohkeata ja oli siihen heti lumen sulatua kiire asettaa juurikasvien istukkaita. Kun se oli tehty, olimme naapurin Pikku-Madun kera käyneet siirapin keittolle. Pahkakoivikkoon, syltäisten puiden sekaan, kuljettimme rautakattilan. Ja pian lori kuudestatoista koivusta, niiden kaarnoihin tarkoin sijoitettuja peltikouruja pitkin, mahlaa ämpäreihin. Tämä oli hauskaa hommaa. Hahla-raudoissa riippui musta pata, roihuavan rovion liekeissä. Padasta höyrysi vesikaasua lakkaamatta. Täysinäiset mahlaämpärit kannettiin pataan, niin että se oli aina täysi, kuitenkin niin paljon vajaana, kuin kuohuva liemi tilaa vaati.

Kahden yön ja päivän kuluttua annoimme kattilan kiuva. Padan pohjalta ihmeeksemme, löysimme rohkean ämpärillisen vahvaa siirappia. Tosin maistui se hieman pohjaanpalaneelta ja savulta, kun emme osanneet välillä tyhjentää puolivalmiina ja sitäpaitsi padastamme puuttui kansi.

Ajatella tätä herkullista asiaa — miten herautaa vesi kielelle, kun levittää koivusiirappia valkoiselle ohrarieskalle. Kolmivuotisen sokeripaaston jälkeen tuntuu tällainen hetki yhdeltä ihmiselämän makeimmista ja kurkkua kutkuttavimmista hetkistä mitä auringon alla lahjaksi taritaan. Sota-aikana, jolloin sokeripalasta Suomenniemellä

ja Europan maissa tuskin moniin vuosiin nähdä sai. Ja nyt mokomainen mesimätäs Siperian korvessa vastaan tuli. Ei sitä vain tuollaistakaan herkkua joka pojan nenän alle näillä mailla tuhanteen neliövirstaan vedetty. Helenin Kalle tosin oli nähnyt puheiden mukaan sellaisen miehen, jonka vuokralaisella oli ollut vuosia sitten yksi sokuripala, jota tämä oli tshaijupöydän päällä langassa killuttanut. Suuttunut oli siihenkin "kärväsensontimaan" ja siitä alkain väkevänpuolta "retanekassa" käyttänyt oli mies.

— — —

Maa oli kuivahtanut. Sini ja valkovuokot nostivat väri-viehkeyttä. Talonpojat ennustivat tänä vuonna hyvää heinävuotta, koska "palit" (heinäkorsikulot) voitiin aikaisin laskea. Vanha, viimevuotinen heinä, kuloutui kautta arojen ja metsien, toisinaan suurinakin valkeina, sytytellen metsäpalopalin. Palit paloivat tänä vuona suurella vauhdilla, uhaten tunkeutua kyliinkin. Öillä hehkui pimeälle taivaalle veripunaiset ruskot. Missä metsäpirtin pali oli saavuttanut, nousi valo oikeaksi patsaaksi. Pian saapuneet sateet useimmiten apuun ehtivät.

— — —

Arolta palaavat tökötiinkauppiat kertoivat kauheista asioista: sodasta, ryöstöistä ja murhista. Urmanasta tulevat tärpätinkuljettajat ajelivat Tshuhonskoin kautta etelän kaupunkeihin suoraa, ja toivat pohjoisesta tietoja siellä olevista punaisista. Bolshevikien asema kuulema siellä on lujittunut. Kaikki sinne lähetetyt kasakkaodratat ovat yhäkin verisesti saaneet selkäänsä, monesti hajoitettu ja viimeiseen mieheen tuhottu. Toisaalta näitä tietoja vahvistivat huhut bolshevikien hyökkäyshankkeesta Taran kaupunkiin. Valkomieliset taasen, rauhoittivat mieliä sillä,

että Vologda on vihdoinkin valloitettu, pohjoinen rata avautunut ja apuvoimia saadaan lännestä. Valkoista terroria lujennetaan kautta Siperian ja vastaanousevat armottomasti tuhotaan ja vähäinenkin ääni tullaan tukahduttamaan.

Kerrottiin julki, että kesän tullen alkavat valkoiset ratkaisevan toiminnan. Että "Venäjän hallitus" on nyt palannut idästä, takaisin Omskiin. Valitettavana seikkana kuitenkin mainittiin, etteivät amerikalaiset sitten talven ole enää esiintyneet kyllin kärhevinä, eivätkä ole antaneet enää tehoisaa apuansa punikki-bolsujen salvistamisessa sen ison kylvötyksen jälkeen, joka tapahtui silloin talvella, sinä suurena pyry- ja pakkasyönä. Kuuluvat vain hautovan omia yksityisiä pyrkimyksiänsä Siperiassa. Amerikan miljardöörit aikovat maailmansodassa sotateollisuudella rosvoamansa europalaiset kullat lyödä dollareiksi ja sijoittaa Siperiaan — jos valtausaikeet onnistuvat.

— — —

Päiväpäivältä kuului yhä uutta, ihmiset olivat kahdenvaiheella kaikista asioista. Mitään pienimpääkään tointa ei tahdottu osata aloittaa, eikä mitään päättää. Mennäkö kutsuntaan? — Voipiko jäädä kotiin ja käydä käsiksi toukotöihin. Nämä kysymykset raavituttivat korvantaustaa ja tuumituttivat talonpoikia niin vahvasti, että käydessäkin askelen otto unohtui ja mies tavattiin seisomasta keskeltä tietä, kiireellisenkin asian toimitusmatkalla. Miesten mielissä taisteli kaksi voimaa, toivo ja pelko, joita löytyi kahta laatua: punaista toivoa ja valkoista pelkoa, valkoista toivoa ja punaista pelkoa. Tämä seikka sai aikaan kaikkialla paniikin.

Omskin seutuvilla ja rautatien läheisyydessä olivat bol-

shevikit heitelleet lentokoneesta julistuksia, missä talonpoikia kiellettiin valkoisille menemästä. Kutsuntaa olivat miehet kierrelleet ja kaarrelleet kaikilla verukkeilla, millä vähänkin voitiin viikkokin, päiväkin lähtöä siirtää, se siirrettiin ja käytiin naapurin keralle ratkaisemaan pulmallista kysymystä. Jos naapurin Paavo oli itsepintainen bolshevikien kannattaja, oli hänellä aina selvät suunnitelmat mielessä: "ei muuta kun metsään pojat, eikä sotaan!" Tätä puhetta mielellään kuuntelivat kaikki, vaikka kyllä toiselta puolen ei sitä käynyt oikein toden kannalta ottaminen. Kun sitten lähtö oli siirtynyt yli viimeistenkin kutsun ja miehet vain jauhoivat niskaa eikä lähdestä toden teolla näyttänyt tulevan mitään, sanottiin jo kasakoiden saapuvan pian kylään.

Kylässä oli tapahtunut melkoinen ryhmitys toiseen suuntaan, niin että kun tunnetut bolshevikivihaajat kasakoilla uhkasivat, nousi siitä suimilla oikea möläkkä:

— Laha tulla valkiit fähän Tshuhonskoihin aseet kun saamme, kyllä kurat näytämme!

— Näytämme! Tipan hännän nostamme nokan alle ...

— Pyssylöist on puutus!

— Kyllä voip kulakalla särkii, kun lähelle lasevat.

— Kot'kylän ukratalle hengens myö voimme heittää.

Voip koriammast.

— Sotaa myö emma pelkää! Tapella myö osatah!

— Osatah, osatah! Kun tarvis tulep, miut mokomaisen kotusovan kaa veljen kallalle ei o tarvis.

Silloinpa alkaa bolshevikivihaajat myöskin uhkauksin puhella yhtä korkeassa äänilajissa:

— Kuin työ julkiitte haastaa! Nagaikkii ja verofkii teil on kaikil tarvis! Vot, ko korlost puun otsaan tällä-

jäät, ko rupikonnat sätkäjäät sorkkias maa ja taivvaa verhus vapajaat, kas mokomaiset rohkeemp et leipää näri.

— Bolshevikkoiko se Mikulka tarkkajaa?

— Kuis muituskin! Heist täs on selkään antamisen ka ympär huutint. Kyl työ peräst ette nakra, kons kasakat sihi saavat. Sotaan ette kehtaa lähtii, varttokaaha vielä nemnoshka, laha särkemäh kasakka käyp!

— Huut sikahuntti! Lähet sie ite? Kotih jäät akkain kallalle pietimys. Siust ei oo miest ku suun lahti saami-seen.

Kylän suimat jatkuivat tähän tapaan joka päivä.

Kuinkas kävikään. — Eräänä päivänä ratsumiehet ilmestyivät kylään. Siitä seurauksena huomenis lähtivät puolet kutsutuista kamissaan. Toiset voivat viikon kaksi valmistautua.

Itkien saattelivat äidit poikiaan, tytöt sulhasiaan ja vaimot miehiään ulkopuolelle kylän virstamääriä, sillä so-taan kutsunnan laiminlyömisestä uhattiin kuolemalla. Ja kaikki tiesivät varsin hyvin, että asia tarkoitti täyttä totta, veläpä siinä määrin, että yhdenkin kutsutun poissajäämi-sestä vastaa koko kylä rankaisuretkikunnalle.

Tshekkoslovakilaiset vankijoukot, jotka kapinan alku-aikoina tulivat kuuluisiksi taistellessaan idässä valkoisen lipun alla punaisia vastaan, olivat edenneet Etelä-Uralille asti, aikoen sen kautta suoraa kotimaahan. Bolshevikit löi-vät heidät takaisin ja he palasivat Irkutskiin, aikoen kau-kaisen idän kautta paeta punaista vaaraa.

Kuinkas kävikään, Tshitan takana olevilla alueilla oli herruuteen noussut aiemmin mainittu kasakka-atamaani Semenov, joka aseita riisumaan tahtoi ja alistumista vaati.

Vaatimukseen vastattiin aseilla, joka päättyi veriseen tshekkoslovakkien perääntymiseen.

Tshuhonskoissa asuva slovakkiupseeri Sede, tiesi noista, sekä vielä kertoi valkoisten viranomaisten pitävän tarkasti silmällä tšekäläisiä Suomen punikkeja, että varma saa olla edessä olevista seurauksista.

— — —

Illat olivat raskaat. Yksinäisyys, orpous ja katkeamaton jännitys vei raskaiden päivätöiden jälkeisenkin unen — mikä onkaan kaiken tämän loppu? Mikä onkaan tulevaisuus! Meitä ihmisiä jahdataan kuin otuksia. Kirous ja kuolema seuraa kintereillämme.

Hauta — tosiaankin hauta! on pelastus ja paikka, minne eivät tule vainovalkein. Mutta miksi elämää on vihalle luotu, miksi toinen toisen osaa tahtoo,! Miksi sovussa antimia luonnon jakaa ei voida? Miksi taistelulle kaiken kuorman asettaa, konnain laki verivainon virittää? Syntymättömyyskin olisi ollut yhtä hyvä. Ei tahto voi olla ikuisen lain, että toinen kärsii ja toinen kunniaa käy. Mutta ken kykenisikään oikeutta antamaan, kuka? Oikeutta maailmassa ei löydy, hullujenhuone se on. Murhamiesten ja paatuneiden ihmisten temmellystanner on tämä. Ihminen, min se omistaa? Kättentyöt oman, elääksensä. Harvat tahtovat ottaa kaiken. Orjuutetuille annetaan maistaa miekkaa — — — Maatuneen miehen on sanat: "Kun kuollaan, ei ole tarvis arkaellen kuolla. Meillä ollut on raskas elo, mutta kaunis kuolo. Asian oikeus takaa levon ja rauhan haudassamme." Kuinka kadehdin sinua toveri vainaja, joka et enää ole kärsimässä maailman onnettomuutta. — — —

— — —

“Taivas on pilkkopimeässä pilvessä, siellä täällä har-
maita juovia. Tulipalo kammoen kajastuu Tobolskin suun-
nalla. Mustien pilvien kohdille yli taivaan laen alkoi hei-
jastua punervaa usvaa, niin että punainen hehku hohtaa
pian tummana kaikkialla. Kello kahdentoista aikana pu-
nertuu ikkuna ja puitteet. Harmaat juovat taivaalla muut-
tuvat veripunaisiksi. Haapaisen pakopirtin valkoiset seinät
ja muuri, sänky ja pöytä, ovat punaisia pilkkopimeänä
yönä. Oikein puistattaa. Sodan soihdutko vaiko aron palot
ovat syttyneet uudelleen?” (Rivejä päiväkirjasta toukok.
1919).

Akkain savottasuimilla

Kylän maitosavotta oli paikka, missä koko kylän naiset joka aamu ja ilta kokoontuivat. Kiinalaisine kantopuineen kiikuttelivat virstanmatkaa "kylänotsista", heikommatkin naikkoset ihmeteltävän suuria maitoämpäreitä, kertaakaan "goromugiaan" alasottamatta, tahi maahan laskematta. "Tuplit emännät" riiputtivat käsissään kolmattakin ja vieläpä joskus neljäskin "panki" nähtiin kesäkiireillä myötä olevan silloin, kuin väki metsään oli peltotöille pakissut. "Eihän kaikki mahtuneet kirkon ja myllyn viereen asumaan", niin oli maitosavotankin kanssa.

"Kylän otsassa" tavallisesti olivat sattuneet asuntopaikkansa ottamaan tiukempiluontoiset emännät, lieneekö se johtunut siitä tarakoiden kantamisien kiusaantumisesta, tahi muista syistä. Se oli järjestys sellainen siellä savotan sisällä, ettei kenkään saanut "ielle" ennentulleesta mennä. Tiukat emännät taasen olivat kylän ääriltä siksi hanakkaita, että heti karjan tultua vetasivat maidon rivakasti raintoihin ja joutuivat eellimmäisiksi savotalle. Siinä olivat lattialla "panki"-rivit, mutta siirräpä hiemankaan muita edelle, et siinä onnistu. Monet kymmenet silmäparit vartioivat ja väijyivät, näkevät kyllä vaikka eivät ole näkevinään. "Vastomaista", älä usko että heti haukkuvat, ei! Koetellaanhan, kruuvaillaanhan ihmistä, mitä on uuden tulokkaan kärvan alla. Voitpa harjoittaa kettumaisia vikojasikin, jos sinulla sellaisia sattuu olemaan, vikurinkonstia,

ihan vain rauhassa iltiksesikin. Virittävätpä eteesi ansojakin ja kun olet puuttunut — kunniasi kuulet.

Oikeastaan savotassa analyseerataan, ei yksinomaan maidon rasvapitoisuus, mutta myöskin tunnustellaan kukin kylän eläjä, miten paljon hänessä löytyy mitäkin ihmistä. Eikä ole ihme, että vuoden kuluttua koko kylä tuntee sinut, kuin kuparirahan, tuntevatpa paljon perinpohjaisemmin, kuin itse tunnetkaan itseäsi. Poikkeuksetta tämän arvostelukiirastulen läpi kulkee kylän kaikki asujamet, aina pastorista lammaspaimeneen, kauppiaasta kylänkerjuriin asti. Ja kun siitä mikroskoopista on kukin laskettu vuoroltaan pois sätkyttelemästä, kuulet arvoasteesi kiertoteitä myöhemmin, tahi sitten suimilla "julkeina ollessa" kaikkien kuullen. Parantumattomia tuskin löytyy tässä tshuhonskien yhdyskunnassa. Mutta on sellaisiakin joskus ja heille tavallisesti annetaan arvoansa vastaava nimitys: "Kyymato", "Rupikonna", "Vanakurat" "Kavalakettu", "Sikahuntti", "Mustakousa" ja "Märä", y.m. nimityksiä, joita laatunsa vuoksi ei saata kirjoittaa. Nimet tarkoittivat hyvin pahaa, aina sen mukaisesti millaisen arvostelun miikin väärinkäytös ansaitsi.

Savotassa tullaan tietämään siis kotoiset ja ulkoiset asiat kaikista parhaiten, samoin sotaa koskevat ja poliittiset kuulumiset. Savottasuimat ovat valmisteluvaliokuntana varsinaiselle kylä- ja volostisuimille. Myöskin riitaasiat käsiteltiin ja arvosteltiin kokonaisessa kuusisataa ihmistä käsittävässä yhdyskunnassa. Ja minkä tuomion savottasuima asiassa antoi, se piti useammin paikkansa kahdessa korkeammassa kylän siviilioikeusistuimessa. Merkillisen painaviakin asioita täten kylänkesken ratkaistiin, niin ettei koskaan kruunun oikeuksiin ketään haastettu.

Paitsi mikäli ne olivat rikollisuudessa niin törkeitä, että niihin yleinen syyttäjä puuttui, jos tiedon sai. Korkein tuomio Tshuhonskoiden tuomioistuimessa oli yleinen halveksuminen "Hänt on tarvis purra kun käärmettä", niin sanottiin. Tahi ilkimystä "särettiin kulakalla" (piestiin nyrkillä). Varsinainen ristikuulustelu tapahtui koko kylän läsnäollessa, "muokkaajat, onko ihminen väärä." Kokouksen jälkeen sanottiin: "Ei hie olnt väärä", tahi "en mie ou väärä". Sana: purra, oli tavallaan kirosana ja sanottiin se vahvennetulla r-kirjaimella, kuten vihatun puolustaja, omainen, tahi ystävä saattoi sanoa: "Kaik hänt ny *purra*an kun pirut emäns utaretta." Sattui tapauksia, että pahantekijä ajettiin poisikin yhdyskunnasta (s. o. kyläyhteisöstä), tahi laitettiin hänen asemansa sellaiseksi että hän "pakkis puremista". Kylän kesken ei varkautta tunnettu. Työkalut ja arvokkaatkin esineet olivat avoimissa katon alustoissa, lainata niitä kyllä voit isännänkin kotoa pois ollessa, mutta paikoilleen ne oli vietävä. Rangaistusta voitiin lieventävästi keskustella asianhaarain mukaan. Jos nälkäinen köyhä oli puuttunut vieraaseen porsaaseen, tahi pässiin metsässä, ja heti tekonsa suoraa tunnustanut, sai hän "sikahuntin" nimen ja otettu elukka oli työllä omistajalle suoritettava.

Koska painettua sanaa kyläyhdyskunnassa ei ilmestynyt, korvasi kuitenkin tämän vajavaisuuden vilkkaanlainen suupuhe. Kielenkantimistaan kerkeämmäksi tunnetulle uskottiinkin päivälehden viranpito suullisesti asiat julki kertoella. Hänen velvollisuutensa oli "gasetasta" tiedot urkkia.

Koti- ja perhe-elämä on jok'ainoasta, kuten peilistä nähtävänä. Älä ajattelekaan, ettei sinua tunneta sydämiin

ja munaskuihin asti, mitä aiot, tahi mitä et aio tehdä. Tässä vain mainittakoon yksi sadoista samanlaatuisista tapah-
tumista seuraavaa:

Lääkärien puutteen takia sattui eräältä kylän rikkaim-
malta Paavolta kuolla emäntä ennenaikaiseen hautaan.
Talous oli hyvä, karja ja pellot suuret, eikä isäntä itsekään
vanhuuttaan valitellut. Olipa mielenkiintoinen mies mo-
nessa suhteessa. Hän kynti ja kylvi, leikkasi ja niitti ren-
gin rinnalla joka päivä, syötti muille samaa, mitä itse söi,
palkan reilun maksoi, eikä kituen niukuinnaukuin elänyt.
Hän minkä teki, sen itse tiesi,

Ukkeli oli surrut vainajata monet ajat, mutta "vieras
emo pesänpilkka." Silmäsiipä nuoren korean naisen van-
han vaimon jälkilöille. Mutta tätä hänen ei olisi pitänyt
tehdä kylännaisten kuulematta. Sillä he olivat jo aikoja
savottasuimilla tämän asian ratkaisseet, kenestä emäntä on
taloon tuleva. Ettei tämän päätöksen rikkominen ole niin-
kään helppo, tulemme pian havaitsemaan. Oltiinhan ylkä-
miestä hiljaisuudessa koko savottatätien taholta hoksau-
tettu kerran, jopa kahdestikin. Mutta kerralla kolmannella
tora tuima käytiin asiasta. Mies oli juro, mörköeli vaiti
ollen, mitään lausumatta, naurahtipa itselleen, mitä par-
taansa nauroi, siks' uhallakin tiukka tehtiin ja sisullakin
asiassa selvä on tehtävä!

Tosin savottarahvas ei asiassa ollut yksimielinen,
kamppailu kova käytiin, goromugien ja pankien kera kyllä
heiluttiin ja asiaa yritettiin siten ratkaista voimakeinoilla.
Puolueetonta ei saanut olla, sanansa painavan tuli kunkin
itsensä antaa asiasta. Liisat, Kaisat, Javastiinat ja Mar-
ketat jauhoivat juonta nuoren, korian, emännäksi käyrkky-
jän kaulavilloiksi. "Suu veti revon ritahan, kieli kärpän

lautasehen”, tiesi varoa ansaan aijottukin. Kuten myrskyn edellä on hiljaista ja rauhallista, niin oli nytkin parisen päivää — asiasta ei mitään virkattu. Kolmantena yönä sitten alkoi se naisten hyökkäys asianomaisen itsepintaisen ylkämiehen kartanolle. “Otsimmaisekin” asujamet heräsivät. Naapurilta sain hädissäni ja unimielissä selväksi, ettei ihan sota ole.

— Mutta mikä on tekeillä?

— Ka kylän naiselävät Paavao naittavat.

— Kutas ne siitä . . .

— A, turakat kun ollah, tuiki turakat.

— Ehk naljan perast

— Kyll loitol siit on nalja!

— A muitus kai pelliin-käyt

— Viel siin loatijaat loajitah tappamah.

— Ehkei sentään henkiä

— Toin'toistans kulakan ka särkijäät.

Huuto ja vihellys, pellien rompotus ja hurja ihmishaukunta kuului pimeänä yönä kylän tanhualta. Naapuri selitti naisten vaativan tyttöä talosta ulos, jota kuulema kutsutaan kaikenlaisilla “suku- ja liikanimillä.” Ja siihen avuksi kuuluu rientävän osanottajia molemmilta taistelusiiviltä tuomaan kortensa yhteiseen viritettävään vihaan.

— Kas rutost viinaa naiselävät eklen juotih ja kiukkusina loajittih. Suuret sukulaiset naista köyhäks källäjäät, bolshevikaks mainitsiit. Vot, tytön veikot verevillä sluusitah. Näet nuori mies molotsio, tapa meil siin mokomainen ollah. Pervoi ras naista ottamah sie loajit oman tuuman kaa. A, toinen kerta sie leselle lupoa pyyä. Emännät sulle uuen kyllä katsoot myötämöisen. Naista viisikin (!) mies potra siin surettap ärä, multihinmoan. Ja aina sa yks’

kaik uuen soat. Ka moni ukki harmaja naisen nuoren korjannut on kerallensa kainalohon.

— Ka veli, miks naista nuorta vanha miesi?

— A, perast sen, et työt teha on paljon tarvis. Heposen ympär sorjast hulkkup nuor. Viel sauna tiänki tallajaa ja aatralla astumassa kerkiämpi.

Ajattelin — ei ole ihme, jos naiset onkin heimon kesken lyhytikäisiä, sortuvat työn raskaan taakan alla.

Aamuyöstä yhtyi tappeluun miehetkin. Huolimatta siitä, että talosta annettiin tulta ja kipinöitä, saivat juopuneet miehet, naisten tervaamat portit auki. Talossa sisällä oleva nuori pari, ei hellittänyt tappelusta, puolensa pitivät, — yhteen menivät "hyäst ellää".

Moni peremies netelit monet onnuttih, kivut kääreissä käyttiit, muotoa mustaa murjottiit. Mutta uusi emäntäpä terältä tuima oli, savottaan "pankit" neljät kerralla kantoi, arvoansa alentamatta. Sanan antoi hän sanasta kaksi parahasta. Pontevasti syyti luotaan häväistyksen ja pilkan porttonimet, otti lujalla pitkäaikaisella taistelulla paikkansa. Kävi niin, että paha kääntyi hyväksi ja köyhästä tytöstä tuli kylän yksi rehdimpiä emäntiä, jonka sana painoi savottaouikeusistuimien päätöksissä. Mutta samalla tämän muistorikkaan hääyön jälkeen jakaantui "suurisuku", sekä myöskin kylä, kahteen toisilleen vihamieliseen ryhmään, ei yksinomaan sisäisessä kotoisessa suukovussa, mutta myöskin ulkonaisessa, poliittisen maailman ilmiliekeissä olevilla barrikaadeilla.

Eräs juhannusaattoilta

Ryminällä se kaatui, sillä käsivarrenpaksuiset oksat murskasivat pienemmät puut alleen ja poikkinaisina tynkinä työntyivät arshinakaupalla maan sisään. — Siinä se nyt retkotti pölkyille sahattuna, tämän raiskion jättiläiskoivu. Puu, joka on sataneljäkymmentä vuotta erämaassa seissyt muita korkeampana ja huiman huilakkana. Uhmaillut oli se kesän myrskyjä, syksyn salamoita ja talven myräköitä vastaan. Kituen ei se ollut kasvanut, sillä aina sydäimestä pintakaarnaan asti vuosirenkaat näkyivät aina vuoteen 1779. Selvinä myöskin pakkastalvien tuntomerkit, milloin kylmän paukuttelemina, pintahalkeamat olivat tulleet monilukuisemmiksi. Jos sydäimestä pintaan päin luki 33 vuotta pääsi talveen 1812, huomasi pakkasen tuhon ja ankaruuden ilmeisesti. Jäätyiväthän Napoleonin armeijat silloin Moskovan edustalla. Yhtämittäinen mahlan juoksuttaminen 30:nä viimeisenä vuotena, oli vahvistumisen keskeyttänyt.

Vaikka halkosaha olikin kunnossa ja sillä voi pyyhkiellä puuta kun saippuaa silkkilangalla, ei tämän puun runkoon sahanpuitteet sopineet. Tappijusteerilla se oli ollut katkottava. Ja vaivatta puu halkeili, vaikka kanteleenkansia siitä olisi pälhinyt. Talvihalkojen varaus monien syiden tähden oli jäänyt aikaiselta keväältä kesän kuumiin ja karpäsiin.

Priiskan Stepana, kylän hevospaimen, ilmestyi metsästä ja istahti tuohon koivun tyvipölkyille. Mies tiesi kertoa

ihmeellisiä asioita matkoiltaan kaukaisessa idässä ja Lenan kultakaivoksilla, missä oli ollut "priiskoilla" pari vuosikymmentä. Pakoon sieltä sanoi vasta lähteneensä. Irkutskin takaisilla mailla tiesi valkean terrorin raivoavan. Viime keväänä olivat bolshevikit vetääntyneet Amurin pohjoisosaan, Jakutskiin ja Kamtshatkaan, sieltä käsin sissijoukkoina häiriten rautatie- ja jokiliikennettä. Myöskin japanilaisia vastaan taistelevat menestyksellä, niiden ollessa Amurissa vallanpitäjinä. Kertoipa mies olleensa Lenan verilöylyn silminnäkijänä ja sanoi 1912 yhtenä ainoana talvisena päivänä tsaarin kasakoiden teloittaneen 360 kaivostyöläistä. Ampuminen tapahtui lumikentällä keskellä päivää kylän takana, niin että naiset, jotka olivat kaivostyöläisten vaimoja, olivat tapausta seuraamassa. Ampuminen pantiin toimeen ainoastaan sen syyn tähden, että työläiset uskalsivat vaatia palkankorotusta. Kaukaisessa idässä olevia Semenovin joukkoja hän sanoi ammattirovoiksi, jotka ovat harjoittaneet ihmisryöväystä Mandshurian, Mongolian ja Kiinan rajavuoristoissa. Rosvojoukko käsittää kaikkia kaukaisen idän kansojen rodusta kokoonpantuja ratsasjoukkueita, joiden johtajana on Semenov.

— — —

Kun nyt oli lauantai ja juhannusaatto, niin tuntui juhralta astua saha ja kirves olalla poikki kukkaheinäpuustan johtavaa polkua kotiin. Koivikoiden varjot olivat pidentyneet ja kentille heijastuivat kullankeltaiset sädesui-kaleet. Lehtikoivujen lomista kultautui illan rusopilvet. Kimalainen surisi tuoksuavassa apilaheinäpellossa. Sini-kellojen kupuun sukeltelivat metsämehiläisten pörhösten parvet. Rantaminttu ja kielo kilpaa tuoksuivat kera kaik-

kien kukkaspaljouksien. Illan leppeä pehmoinen henki leyhytteli raisua rauhaa ja viilentävää vilpeyttä. Elämän paratiisin uhkuileva runsaus täytti maaemon upean poven. Ihminenkin vapaana astuen on kuin ylempänä kaiken matalan ja alhaisen. Leikiten kuin lapsen ihana aatos vaeltaa henki vuos'kymmenten taa, elämän aamun aikoihin. Juhannusaattoillan ilmielävänä loitsii, jo ammoin unohtuneen. Kuva kaivautuu sieltä syvältä esiin: Mustan pirtin muinoin veistetyt seinät puhtoisina tomuista kiiltelevät. Lattialla haapalehtiä on summa, ikkunoihin langat on laitettu ja siskot niihin kieloja kumoon on asettaneet riviin. Valkoselle honkapöydälle unikukkainkimpun kantavat, niiden kaulattomassa vesipullossa kaunistaan kaikkien katsetta. Veikko veitikka koivut kantoi kotikynnyksen kahdenpuolen. Valitteli isä: "jos varsa jalan taittaa reikiin, jotka syvälle pihanurmeen pistetähän". Poika polvenkoruinen muistoon puhkesi. — Nyt poloinen partamiesi, mie-ron mailla mantereilla. Maassa "murehien mustassa yössä." Maassa, mistä emo kalpean muiston kertonut oli las-
sa. Maassa Siperiassa, mistä kyynelten ja huokausten, on kansalla uumo. Karkoituspaikka kaukainen kammon kajo kolkko. "Laps' kunnialla kulje, väistä viettely ja muretta mulle saattamasta." Viaton, vieno, kuin siimen sinikukka, on lapsen kaiho katse, min tavoin vastaa emollensa. Lyö äidin sydän hellä, pyynnöin tottatarkoittavin isän ylhäisen puoleen opettaen, ohjaellen uralle onnen astunnalle kävyn kultaisen taipaleella — sen ajan oli henki. Kuinka paljon toisin kuin se aatos menee työläisten ihmiselämä! Niin kuinka paljon toisin?? — — —

Haapaseinäisellä pakolaiskotipirtillä juhannus oli jo saapunut. Pihkalehtivastoilla olimme kylpeneet, ja heittä-

neet ne saunankatolle — taikojen tekoa varten ja sinne jäivät alas tulematta, tyvet harjalle päin: "Suen nainen", joka oli Tshuhonskoin kuulu tietoniekka ennusti punaisille tietävän sen "parasta ehtoota elämässä."

Pihlajan ja tuomen oksilla oli valkeaksi savetun pakopirtin seinät kaunistettu ja hiekalla pesty lattia hohti suvisen sunnuntain hehkeätä henkevyyttä. Vihannalla pihanurmella piipitti kaksi hanhipoikuetta kullankellertävissä untuvissa. Emäsika aidan takana hartaasti haastoi kolmelletoista "pikkuniskulle", joista toiset tississä riippuivat, toiset emon edessä, mustaa maata möyriivät pulmuisenpuhtailla kärsillään. Poikki pihan köykki harmaa uroskani, kaalimaahan jyrsyhammas himoitsi. Läävän luona, uudessa karjoaidassa märehti "kyyttä" leppeänä, leyhytteli kärpäsiä pitkillä korvillaan. Kellona lehmällä kaulassa kalahтели astorialainen lohisäilykekannu. Kieleksi kelloon pistetty kamarin avain kalahteli pehmoisesti, hyväilevästi illan tyvenellä. Kellostaan ylpeänä käveli kyyttö aamuisin korkeapäisenä kylän karjaan.

— — — —

Viereemme, pirtin uusille portaille istumaan, maantieltä pihaportista, asteli inkeriläinen kirvesmies Simo Merinen. Tervehtänyt kun oli, hän poveltaan kirjeen kaimoi ja virkkoi:

— Sie kirija mies, lue mulle poikani tuomat tiot, kus frontalla hyö ollaah?

Kirje oli viipynyt kuukauden Irkutskista tänne matkassa. Poika kertoi kirjeessään m. m.: "— — Olemme siis Irkutskas kirpitsa kasarmas. Frontalle kiireen lähemme. Vot syökki on huono. Siihen tultais kahetkymmenet kuuetsukat vakonas asumme, a kuusi kertaa söimme. Nälkyys

on kova. Krasnoit pakkajavat päälle kovan lyömisen kää. Ei saa kiruttaa, mitä mieles ja syömmes ollaan. Puntta luja kasarmas meillä oltii. Koko polkka sen peräst frontalle veittiit, tulehen panivat, meitä kuusi pääs poikkeen. Pakistessa omat seläntakaa ampuut. — — —”

Vielä ukko kertoili sota-uutisia kuulleenasa Volostissa; Tomskin rautatien räjähdyttämistä ja itä-Samaran rintamalla työläisarmeija on lakannut perääntymästä ja alkanut uuden etenemisen. Onpa Tobolskiinkin Urmanan bolsutkin hyökänneet, pitäen kaupunkia päivän hallussaan. Priikaasi teiden kuntoon panosta on annettu ja huomenna on joka miehen sotalainen uhalla käytävä työhön. Piissari oli kuihannut kolme voolostia Urmanassa jo olevan krasnoilala. Kasakoita lähetetään sinne Tarasta ja Omskista. Taraan koottu nostoväki on tehnyt kapinan ja repineet upseereilta olkalaput ja piesseet pahanpäiväisesti. Sotaväki on palauttanut järjestyksen.

“Hallituksen sanansaattaja” kertoo Unkarissa kukistetusta neuvostohallituksesta, Suomi on valloittanut Petrovskin. Lehti julki ilmoittaa ettei sosialidemokraatteja, eikä sosialisteja vainota, vaan yksinomaan “kuministoja”. Että suomalaiset pakolaiset vangitaan Omskiin lähettämistä varten sota-oikeuden tutkittaviksi.” Viimemainittua uutista kuuluivat “kunnialliset” suomalaiset riemulla tervehtivän. Heidän passejaan jo nähtäväksi vaativat. Keskustelua jatkui siinä printsoilla. — Silloinpa haukahti naapurin “Pelkka” ja kylätieltä pihalle astuu oikea punikkiarmeija, kaikki Suomen pakolaisia. Heidän joukossaan kaksi uuttakin Tymenistä vasta tullutta toveria.

Tuopa postiakin Tanner Omskista siihen iloon. Matti siellä kuulema palvelee Amerikan punaisessa ristissä:

Young Men's Christian Association(!). Sieltä mies on lah-
tarilehtiä kasan laittanut. Tokiolainen "The Japan Adver-
tiser", "The Great War", "The Graphig", "The Far East",
kaksi kappaletta, sekä "The Harms Worth", "Red Maga-
zine", kaikkiaan seitsemän kappaletta. The Chicago Daily
Tribunen numerokin oli joukkoon joutunut.

Puolisille siinä pakinaa piisasikin. Hauskalla tuulella
olivat kaikki, oikeinpa nauroivat toverit pois kaiken ikävän
ja vakavuuden tunteet. Punnitsimme sentään tilannetta,
mikä joka tapauksessa näytti monenkirjavalle.

Lopuksi yötä menimme miehissä kylän nuorisokisoille
metsään, mistä kuului karkelo kauas, hanurinsoitto ja
laulu. Nuotiot roihusivat, jokaisen vasta saapuneen tulille
tulijan oli puita tuotava.

Kentällä piirissä leikkivät juhlapukuiset tytöt, miehiä
monia joukossa ei ollut, sotaan menneet olivat. "Valkean-
piletinmiehet", saivat tehdä tytöille seuraa. He vielä koto-
na oleilivat ja sotaan kutsua odottelivat. Liuhupartaiset
harmajat urohotkin kesäyön karkeloa katsomaan olivat tul-
leet. He nuotion äärillä pysyttelivät, varsin vakaina uutis-
sia haastoivat, poikiensa "saattamia" kirjeitä kertoilivat.
Lyömisestä lujasta pakaivat. Krasnoille pakisseet, utalasti
uponneet hiljaisuuteen jäänyt olivat, ei kirjettä keltänä
tule. A, bieloilla ken slusbas olliit, tuhkatihihän kotua
muistaa."

Kisailevien joukossa oli sentään yksi nuori mieskin,
Köyhän-Daavetin Matti sotareissulta kotih omin ajoin pa-
kissut. Poika Vladivostokas ollehen kuului, nyt kylässä
"lomalla" olevansa mainitsoo — tiesi joku salaa suih-
kaista.

— Vai pakissut on?

- On siinä vaan sellainen poika.
- Kuin ha oikee haastoi?
- A, naljan tautta ei pakissut.
- Vihajaan valkiit alkoot.
- Bolshevikaks maikkiit, kunnes lojon otti.
- Ohvitseerin kuppineen kuului.
- Min peras tama poiksten kallalle käytiit.
- Äläs hiivatti!

— Yöjalkaan pimiälle pääsyt oli. Kylän katuja, herroi, paljon juossut oli. Mattipa säärilleen oli selinnyt ja juossut iellä, päin oli kivarin keäntänt ja tyhjäs lasi. Aseet ja sinellit siihen heitti ja yöhön hävis. Seitsemät sutkit suossa makai ja sen peräst pois pakis ja siin rinkitansus on. Joku joukosta varoitti:

— On naapurista ääneen puhua liian vaarallista, kun tässä vielä valkoiste valtakunnassa kerta ollaan.

Tällä kertaa ei ollut nuorison karkelolla sitä iloisuutta joka luonnonkansoille vapaana ollen ilmeistä on.

Vaikka luonto olisikin houkutellut inehmot luokseen ja valmistanut sen korkeammalle valtiaalle kesän täydellisen kukkeuden, niin että hän olisi saanut nauttia kauneuden riemullisista hetkistä, ei hän nyt tuntenut sitä kutsua, sillä paha oli rikkonut rauhan. Ihminen oli jäänyt heräämättä täydellisyyteen. Paha on ihmisyyteen heräämätön ihminen, sillä sen täytyy taistella itsessään olevien alhaisten vaistojensa tyydyttämiseksi. Yksilöllisyys ja itsekkyyt synnyttää vihaa, joka kannustaa häntä rikoksiin. Ellei ihmisyyteen heräämättömiä olisi, ei olisi vihaakaan. Sentähden on tarpeellista asettaa itsekkäät ja ahneet omaisuuden kokoojat yhteiskunnan kontrollin alle, sillä se

estää synnyttämästä vihaa ja rikollisuutta, joka on alhaisen ihmisviettien tyydyttämistä.

Epäinhimillisyyden puolesta taistelevat valkoiset, ja sentähden heidän asiansa onkin tuomittu häviämään.

Ihmisyyteen heräämisen puolesta taistelevat punaiset, sentähden heidän asiansa on määrätty voittamaan, sillä se työ perustuu tulevaisuudelle.

Piirteitä suomalaisheimosten naisten kehityshistoriasta

Että Aasiassa on aina ollut suomea puhuvia heimo-kuntia, on siitä todistuksena monta seikkaa. Historiankirjoittaja Tacitus kertoo jo ensimmäisellä vuosisadalla Fenneistä: "että tämä kansa on köyhää, villissä raakalais-tilassa olevaa metsäläiskansaa, ilman hevosta ja työaseita. Asuntoja heillä ei ole, paitsi luolat ja maakuopat, kuin myöskin risu- ja havuhytit talven pakkasia vastaan. Ruokanansa he käyttävät ruohoja, kasvisten juuria, sekä raakaa lihaa. Pukeutuvat nahkoihin, makaavat tantereella pakkasessa paljaan taivaan alla. Heidän naisensa harjoittavat metsästystä".

Toinenkin vanhan ajan mies, Prokopos kirjoittaa: "Hiihto-Finneistä", jotka ovat kauheata kansaa, ottavat suuret otukset kiinni paljain käsin, eivätkä sääli käyttää hampaitaan hengenottamisessa, sillä he imevät veren suonista suoraan suuhunsa, kuin metsänpedot. Naiset synnyttävät metsissä, joka on heidän kotinsa. Lapsen heti pistävät nahkatuppeen, puunoksaan ripustavat riippumaan, missä tuuli sitä saa tuudittaa. Pienokaiselle antavat emot luuytimen suuhun imettäväksi, jonka jälkeen äiti lähtee metsälle riistan etsintään. Miehet eivät ruoki vaimoa eikä lasta."

Kun kerran tällaiset ovat olleet kolmetuhattavuotta ennen Kristusta Suomen kansan luonne ja elintavat Aasiassa, niin ne itse kukin kohdastamme voimme tut-

kiskella, kuinka paljon paremmalla kannalla asiamme ovat tänään, viidentuhannen vuoden kuluttua, sekä täällä kotimaassa että siirtomaassa Suomessa.

Jos miehet silloin olivat rasituksista vapaita, kuin taivaan linnut, niin eivät he paljon toisin vieläkään ole. Kuinka paljon muinais-suomalaisten jälkeläisiä lienee karkoitettujen yhteydessä elänyt, on hämärä asia. On kuitenkin merkille pantava vähäinen seikka, että suomea puhuva pienoinen heimokuntarotu omine puheparsineen, ei ole mukautunut karkoitettuihin Suomen suomalaisiin, virolaisiin eikä inkeriläisiinkään. Venäläinen kieli on myöskin vieras, ainakin toisarvoinen, vieläpä siinä määrin, etteivät perheen äidit sitä monesti ymmärrä ollenkaan. Heidän "omaan viittaam haastaminen", on puhdasta Kalevalaa, jota pian täydellisesti oppii käsittämään. Poikkeuksen kohteliaisuudesta tekevät heti, jos joukossa sattuu läsnä olemaan edellämaituista heimoista jokukin edustaja, sillä silloin tavotellaan mahdollisimman monta sen murteen sanaa. Virolaiselle tykkänään "rääkittää". Suomalaiselle "puhutaan" (tuuli puhuu, hiilustaan puhutaan) inkeriläiselle "hoastat poikkeen", "pärpättää", karjalaiselle "pakaiit", "pakisi", venäläiselle "govoritj". Tshuhnaksi (muinaissuomeksi) sana: kuollut — surnut — pölkky — saiotsaan, tahi sana: pyytää — kysyä — puistaa. Sana: ulos — vällään — väljään — ärä — poikkeen. Sana: pyörä — vieru — kehrä. Sana: akseli — jänny — telki j.n.e.

Jos otaksutaan, että muinaissuomalaisia heimojätteitä yhäkin harhailee kautta aavan Aasian, vähäisinä rippeinä, niin on tapahtunut, että nämä itseensä sulkeutuneet, luutuneet, halveksitut ihmiset, jotka eivät kaipaakaan mitään,

eivätkä tarvitse mitään, perhekuntina harhailen ovat lyöt-
täytyneet samarotuisina lähetysten asumaan, mutta ovat
kuitenkin niin piittyneinä omaan perinnäistapaan, etteivät
voi siitä koskaan vieraantua. Todistuksena tästä onkin
Suomenkylät, Vironkylät, Inkerinkylät. Tshuhnät asuste-
levat lähekkäin tahi ovat kaikin muodostaneet suuren kylä-
yhteisön. Tällaisessa kyläyhteisössä melskataan "suur-
Suomen" kaikkia kieliä. Mutta silloinkin, muinais-
suomalaiset — tshuhonskit — kurkunleikkaaja — korla-
kat — kaikesta huolimatta perheessä kotona "suhajavat
omaanviittaan" (viitta, omaviitta — tienviitta — kodan-
viitta tarkoitti mahdollisesti riun huippuun karsittua havu-
tupsua kodan harjalla.) Viitta-finni on lyhyenlätä, voi-
makasrakenteinen, vaalea tahi tummatukkainen suora-
otsainen harteakas mies. Silmät savenharmaat. Ihopin-
taan sekautunut mongoolialaista tummuutta. Tämä ihmi-
nen on kuin kimmoava terästanko, johon ulkoiset vaikut-
teet eivät pysty. Yritäpä ohjata heitä "paremmalle" kult-
tuurin tielle, mutta "naljan vuoksi". Toisin tekevät,
"toisin on tapa muinen". Tämä rotu on ja pysyy sul-
jettuna.

Naissukupuolen syntyväisyys on paljon suurempi. Lie-
neekö luojan tahto se, sillä naisia tarvitaan paljon enem-
män, kuin miehiä. Nainen viitta-finnien heimossa on tär-
keä tekijä heidän yhteiskunnassaan ja kotioloissa. Mui-
noin naiset hiihtivät hirviä ja kasvattivat uutta sukupolvea
yksin. Mies asusti poissa, joko "tapunoissa" sydänmailla
elätellen itseään, tahi yksin ollen. Saapuivatpa miehet
joskus havuhytillekin, katsomaan sattumalta silloin, milloin
sieraimiin tuuli kodalta korpeen kantoi karhun paistin
makean kärryn — — —

Melkein yhtä velvoittamattomina ja vapaina nytkin elelevät miehet. Työn ohella lapset nainen kasvattaa. Ras-kaana, "peräänlähteneenä" enimmäkseen ikänsä ollen. Sentäh-den ovat he lyhytikäisiä. "Naista viisikin voipi yksi mies surettaa." "Piika ei ole ihminen, eikä särki ole kala." "Yhtä kuin juosta akkain asioilla." "Onpa sinulla ämmän pää." "Sille miehelle on parasta pukea hame ylle." "On se kovin ämmämäistä." "Jalkavaimo." "Naisella ei ole sie-lua" j.e.p. Nämä nimitykset suomalaisesta naisesta ovat vain muutamia ja jotenkin siveyden rajoissa liikkuvia. Siveettömällä kielellä niitä löytyy määrättömyyksiin asti. Nämä "sananeläykset" todistavat suusta suuhun kulkeneina suomalaisessa rodussa iänikuista naisen halveksimista, mikä on polvesta polveen kulkenut historiallisena kirouk-sena. Kaikkialle, minne tämä heimo matkoakin on tämä orjuuteen poljettu sama "tarvekalu" taloudessa.

Siperian "omaviittaisia" seuraa Karjalan räähkätyttö äiti. Entäs inkeritär, oikea kuksinan kantaja. Selkensä maito-tokuksinoilla köyryksi kantanut kalpea nainen. Hänessä kauneudesta jäljellä ei muuta, kuin pellavainen tukka; ja silmien sini. Suomenniemellä tekee poikkeuksen vielä tästäkin edellä olevista heimoveljistä sekä parempaan että pahempaan. Mutta on hyvinvoivan, veloista vapaan talon-pojan kodissa monesti osa naisistamme puhjennut oikeaan kauneuden kukkaankin. Huoleton ja vapaa elämä heti on antanut luonnolle oikeutensa. Kohtuullinen ruumiillinen työ pitäen joustavana vartalon. Porvaristo onkin heti rien-tänyt työteliään talonpojan kotiin innolla omistamaan omaksi ylpeydekseen "kesäiltain lehmisavuidylliä" kirjoit-tamaan romaaneja ja maalaamaan tauluja, mitkä sitten on isänmaan hurmossa väritettyjä työtätekevän naisen kau-

neuden kustannuksella. Koskaan eivät nämä samat porvarit maalaa "tupakka-enkeleitä", "pikinytkyjä", tahi "pelukopanjalkoja" — ei! Sellainen taiteileminenhan paljastaisi järjestelmän räikeyden, johon tehtailija ja pääomailija on vikapää. Maalata kuva rääkätystä naisesta olisi epäkaunista ja epätaiteellista. Osa ylemmällä porvariyhteiskuntaylisillä olevista naisista ähkää ja puhkaa hyvin voipinakin. Heistä aihe myöskin harvoin on muilla, kuin työläistaiteilijoilla, heillekin kelvaten ainoastaan pilalehtien palstoille.

Mutta missä on työläisnaistemme enemmistö? Tupakka- ja jalkineteollisuuksien palveluksessa, sekä kehräämöissä, kalvettumassa, kuihtumassa ja tuberkelin tartuttamina. Karjapiikana raskaassa työssä jo lapsena raatamassa vesikorvoja ja ylen raskaita silpustarakoita. Sama sitkeä nainen on menehtymässä mäkitupalaisen, "koturin" ja "mekkolan" emäntänä. Alistumassa vedestä ja leivästä riekaleihin puettuna kasvattamaan "mekonlestille" sininahkaisia nälästä rääkyviä kakaroita. Miehellä, joka nöyrtyy kurjana raukkana raatamaan pennipalkalla työtä "paremmille ihmisille." Mörskan emäntiä, joilla on oma tilkku kallion kupeella, kivikkomäessä tahi, kumisevalla hiekkannummella, hallaisen suon laiteella. Tönössä, missä isäntä ei ole koskaan kotona, vaan on tukkilaistapunoissa korkomarkkaa ansaitsemassa. Mutta siunaus seuraa kintereillä, milloin kotona käväsee. Ja kun mies on mennyt, selkä on hävinnyt tienmutkaan, sillä kun himo on siinnyt, synnyttää se uuden pörröpään herkänterveessä maaperässä. Syntyy lapsia pirtillinen, herra siunatkoon, eikä ole leipää! Huushollata lonkkopuolta kolminännäistä, "ukkosen" iskemää lehmää, joka lakee henkipitimensä kallion koloista sara-

heinää alinomaisessa vaarassa saada kelpo iskun maanomistajalta toiseenkin lonkkaan. Rajapyykkipösö muistaa pitää linjat selvinä sillä "kirottu se, ken rajakiven siirtää." Haalata elukalle "varkain" sirppi kourassa talvimujeita ja taittaa lehveksiä. Kasvattaa perunoita kivienkoloissa lapsilaumalle. Kasvit jotka syömällä loppuu ensilumiin.

On kerrassa ihmeellinen ihme, kuinka tämä nainen tyhjästä voi ruokkia korvenkomeroissa monesti kokonaista lastentarhaa. Ja kuinka ihmeelliset, lempeän "huolettomat" ovatkaan tuon naisen silmät. Niissä loistaa väsynyt raukeus ja kaiken avuttomuuden ja epäilyn ilme muihin ihmisiin. Kenelläpä olisikaan hartautta ja halua kiintyä hänen henkimaailmaansa. Kiusaantuneen, kuormitetun hylkiön uurtuneista kasvoista loistaa olemassa olevaisuuden tuomitseva tuli. Kuinka suuri onkaan se velkavekseli, jonka yhteiskunta on tuolle naiselle velkaa. Kuka kuittaa ja suorittaa palkan puutteen paljosta työstä. Käsäkourainen emo, jonka jalkineeton jalka on kirren ratkoma haavoille ja halkeamille. Pohkeissa suonten siniset katkeamat ja solmut, merkkinä sairastuneen asemasta tehdystä työstä. Ylenmääräisestä, nälkäisenä ja palelevana raatamisesta, on jäänyt vanhana päivinä leinin korpeama, kuiva, muhkuinen ruumis.

Paitsi edellämainittuja maita, joissa suomalaista heimoa asustaa, on kolmisataistuhantinen siirtolaisjoukko kaukaisessa lännessä. He ovat pääasiallisesti työtätekevien kodeista Suomesta muinoin siirtyneitä.

Ehdottomasti Suomi-heimojen kovalla kohtalokkaalla historian taipaleella tulee olemaan joku merkitys 'maailmanmiehiksi' kouluutuneella heimonosalla. Koska ja millä

tavalla se tulee punaisen suur-Suomen yhteenliittämispäivää edistämään, sen on läheinen tulevaisuus näyttävä.

Mutta onko sitten suomalainen työläisnainen yhtään paremmin vapautunut kaukaisessa lännen siirtolassa? Tähän kysymykseen vastaavat parhaiten Amerikan suomalaiset naiset itse. Ei tässä tosin tarkoiteta lammasnahkahousujen silkkileninkiin ja kureliveihin vaihtamista yksinomaan, mutta myöskin henkistä ja aineellista asemaa perhesuhteissa, sekä yhteiskunnassa. Painuuko miehenne yhteistapunoihin saloille, tahi kapitalistien orjuuteenkaan mustaan yöhön kaupungeissa? Ja eikö "poikataloille" sopisi paremmin nimeksi "poikatapunat"*)). Sen tosiasian tähden, että avioliittovelvollisuuksia pelkäävät vanhat pojat, tahi niistä kokonaan laiminlyöneet miehetkin ovat paenneet, kuten heimoveljien muinaissuomalaisten rotujen miehet, yhteistapunoihin erämaahan, palatakseen hakohyttille vain silloin, milloin karhunpaistit korpeen käryävät.

Suomalaisten siirtolaisten olosuhteita Etelä-Amerikassa, Australiassa, Uudessa Seelannissa ja Cubassa, ei tämän kirjoittaja tunne, mutta mahdollisesti "lastu ei kauvaksi lennä kannoltaan." Merkillisen mötkömäistä väkeä on tämän kansakunnan ominaisuus siinä suhteessa, että se etsii paikkaa maan piirillä, missä se voisi elää *rauhassa*, niin tyyten, ettei millään muotoa häirityksi tulisi. Kaikkialla tuota omituista miestä seuraa työläisnainen alistuvaisuuden ja siveyden kauniit aseet mukanaan. Historia todistaa, ettei mies naista nosta taisteluun pimeyttä ja kur-

*) "Tapuna" — Aasiassa alkuasukas nimittää laumoiksi arolle ihmisten käsistä karanneita metsittyneitä nuorten hevosten tahi miesten joukkoja tällä nimityksellä. Miehet harvemmin enää karallevat, mutta varsat sitävastoin aina koko kesiksi tapunoituvat, joukkiutuvat mielellään.

juutta vastaan, vaan on naisten itsensä noustava, ja uusina äiteinä ohjattava pienokaisensa tietoisuuden valoisille maailmoille. — Vai yhäkö elämä merkityksettömänä hukkuu, kuin kuokuva koski kuumaan erämaan hiekkaan?!

Pikkuvajavaisuuksia

Vielä vuosi pari sitten, ihmettelimme sitä etteivät kaikki alkuasukkaat pitäneet paitaa. Nyt me olimme lakanneet sitä ihmettelemästä, yksinkertaisesti sen tähden, että saippuan puutteessa, tuhkalipeällä sinnytetyt, aurin gon paahtamat paitamme olivat hintyneet hinskoiksi. Ensin puhkesi kyynärpääät vältäväkisin, paikkuusta huolimatta repeytyi reikiä rintapieliin ja olkapäät paljastuivat. Eräänä lauuantaina saunaan lähteissä ilmoitti työläisnainen kainosti: "ettei enää ole sitä toista paitaa olemassa. Että hän kokeilee päällä olevaa pestä puhtaaksi kylvyssä oloaikana." No laadna, sopiihan se niinkin, oikeastaan oli hän itse jo aikoja sitten sitä samaa tapaa käyttänyt hyvällä menestyksellä, ollen paidatta pyykin pesupäivinä. Ei sekään mutkan heitto kauan auttanut, sillä raukeni vanha liina pian ja putoili olkapäältä ja niin huomasimme olemamme molemmat pian ilman aluskertaa.

Tästä oli se hyöty, ettei tarvinnut enää pestä pyykkiä.

Kuten seville käy, ei "sitsejä" saatavana ollut, jos oli — oli hinta sen mukainen, ettei siperialaisilla arvoilla niitä irti saatu. Vakavat merkit osoittivat Itävallan-Ivanan "kukkojutun" toteumista, että oltiin melko pitkälle kehityksessä ottamaan Iso-Aatamin öljypuunlehtipuku käytäntöön pohjoismaissakin.

Andreen Matti oli lahjoittanut karvatun raittisian nahan kahdestasadasta "kirpitsasta", jolla Paimen-Kalle jo keran oli vuorannut korkeakoskilaiset rajani — ei erittäin

sirosti. Nahkaa kun kerran vielä oli jäämään, ja kun Hilda oli pikkutyttönä Lepistön Samuilta oppinut pikilangan teon ja osasi asettaa harjaksen, niin mitäpäsi siinä, veistää vain lehdosta lestit ja ruveta ompelemaan ja nau-laamaan "jalkapussia", sillä kengiksi niitä ei viitsinyt kut-sua.

Syksyllä olimme saaneet arolla yökasissa, kolmen vii-
kon ajan liukenemassa olleista pellavanvarsista senverran
kuituja, että Ärmannin sorvilla valmistamallani "vokilla"
(rukki) saikehrätä kaksivartisen lointa ja kudetta. Kan-
kaan tekemisessä tarvitaan sen seitsemät virkit ja värkit.
Ei se käy yhtä yksinkertaisesti kuin indiaaninaisilta, jotka
puuhun riippumaan ripustavat loimivarpan ja toisen maa-
han, muita neuvoja tarvitsemattakaan.

Kyllähän eräs toveri oli esimerkkinä muille pako-
laisille keksinyt amerikalaisena miehenä käytännöllisen
keinon, minkä avulla voipi perin mukavasti ja huokealla
kankaan hankinnalla lujittaa housujen takapuolet ihkasen
ehyiksi siitä istumapaikan kohdalta; ja vieläpä reisillekin
kangasta riittää. Hän oli nimittäin saksennut ihmeen
lujista sarkahousuistaan polvia myöten leveät leuhka-
lahkeet poikki ja niillä housujen alapäillä sitten tukkinut
ylempänä vissillä paikoilla olevat aukot. Mies kertoi
Ishpemingissä saidan kiinalaisen "overhaaleilleen" teh-
neen samoin. Eroitus oli vain siinä, ettei hän itse
tehnyt tätä tyystyynen himojensa tyydyttämiseksi, vaan
asianhaarojen tälle asteelle joutumisen syistä. Entäs ra-
kennusmestari Väinö Salminen, hänkin oli sovelluttanut
rakennustaidetta housuttomien "apostoliensa" peitoksi hie-
man toisella tavalla. Hän oli jatkamalla rakentanut itsel-
leen oikeat "riukuvarret" nahasta, aina hamaan reiden-

juureen saakka, vieläpä himpunverran ylemmäksikin. Muutoin tälle miehelle elämä näytti hieman rusoittavamalta, sillä hän sanoi keksineensä raakanahkan parkitsemistavan, "joka poistaa miehiltä sekä naisilta housujen puutteen." — Erehdys se oli, sillä pohjanahka ei housuiksi kelpaa.

Muita pikkuvajavaisuuksia korvattiin monilla eri tavoilla. Kirjoitusmustetta valmistettiin yksityistä, sekä volostin virastonkin tarvetta varten puoliksi mädäntyneen korpikoi-vun kupeissa löytyvistä kaarnahikipalloista kiehuttamisen avulla. Samoin alkuasukkaat olivat keksineet sen seitsemät värisalaisuudet luonnosta. Vihtrillisuolan puutteessa eivät keksinnöt tepsineet, paitsi sipulin kuorilla, suo- ja lähderuosteella. Angermaksalla koivunkuoriparkista valmistettu kastanjapruuni kyllä otti hyvästikin kiinni rohti-housuihin. Suomalaiset punikkinaiset olivat tuoneet mukanaan taidon tuhkaissaippuan keitosta. Kun tämä tuli tiedoksi yleisemmin, oli siitä suuri onni puhtaanapidon helpoittamiselle koko kylässä. Tuhkapotaskaa helposti saatiin koivutuhkasta, niin tuikeaa, että sillä voi luutkin saippuaksi sulattaa kovan kiehuttamisen avulla.

Tee oli tärkeä jokapäiväinen juoma, joka myös loppui vuosiksi kuittiin asti. Tämä kansallisjuoman liuvotusaine oli "kirpitsoina" (tiilinä) tuotu Kiinasta. Sota-aika katkaisi kaiken kaupankäynnin. Tee korvattiin "angermaksa"-kukkasen lehdillä, tahi "mustalla kukalla". Ei ollut mikään kumma, että "siansilmänjuurta" pidettiin vieraanvarana kahvikestiä varten.

Omituinen maantapa oli miehillä palturin kiertäminen. Piippuja ei käytetty tahi ei ollut pikemmin mestaria, joka olisi osannut sen arvoisen kapistuksen omasta kädestä

tehdä. Tupakkaa kasvatettiin itse ja polttivat sitä miehet paljon. Tshuhonskoin naiset eivät käyttäneet, paitsi venäläiset. Paltureihin tarvittiin paljon paperia. Paperipula, kun oli muutoinkin, niin oli pakko polttaa kädenyletetyillä olevat kirjat. Vanhoilla sanomalehdillä ja kirjoilla käytiin kauppa. Uskonnolliset kirkonmiehetkin taistelivat aikansa lihanhimoja vastaan, mutta lopulta lankesivat syntiin ja polttivat kirja kirjalta virsi- ja saarnakirjansa, kunnes oli vihdoin raamattu jo käsillä ja siitäkin viimeinen lehti sivallettu sätkäpaperiksi. Paperin väri eikä paksuus ei haitannut, sentähden olivatkin suimatalot täysi silmiinpistävää savua. Hevoskaupoissa saattoi vanha virsikirja reuhkana merkitä suurta arvoa ja huomioon otettavaa summaa.

Nappeja valmistivat räätälit puusta tai nahasta. Parsinneuloja luusta takoivat sepät, raudasta myös, joskin kömpelöä tekoa. Teräksestä oli suuri puute kirveiden ja aatrojen kunnostamiseen. Käsityöllisyys oli kallista, koska mestareita oli vähän. Viikate saattoi maksaa hiehon, tai lehmällä vaihdettiin kovasinluiska, kipinän iskentäkivi, viila ja viikate. Ja kaupan tehnyt esineiden saaja oli onnellinen.

Koltshakin kuriirin laukku

Dahlbergin Villen musta tamma, varsojen vankka emä, oli päältä nähtynä hevosten parahia. Veti se kuormaakin, että rytisi, jos sillä isäntä itse ajoi ja pyrähytti sillä vieraskin kuormakakkulan, jos se sattui olemaan sillä päällä, ja jos sille osasi olla mieliksi, taputella harjanalustaa ja silitellä kuonoa. Mutta ruoskaa älä missään nimessä näytä, jos se seisoj ja huilaili, äläkä liioin temmo liiemmäksi ohjistakaan, sillä sellainen menettely ei ollut hyväksi. Välistä saattoi se seistä puolisen tuntia jopa tunninkin, kun muistui sille mieleen kesäiset kauralahot, joissa se yön akoina varsoineen peuhasi ja täytti maharupunsa. Mutta ennen ihmisten ylösnousua, tuli se pois samaa tietä, kuin oli mennytkin. Kun se siinä kuorman edessä seisoj ja sille tarjosi "vastomainen" ruoskasta, jupiutui ja juurtui se siihen jäseniään järkähtämättömäksi, maasta kasva-neeksi töngäksi, jota ei saa kivin, eikä kirvein 'ies eikä toakse'. Taikka varjele luoja, jos se sattui pahalle päälle, niin ei se toisinaan seisonut, pieksennästä suuttui, laukko-maan läksi, päin puita ja kantoja retelinsä rikkoi ja val-jaattomana pieksijänsä päälle tuli. Kylän hevoshuijarit, jotka *osasivat* hevosen "piessä", välttelivät kokemuksesta tämän tamman luokse mennä. Mustalainen, jonka kerran piti sitä ostaa, oli sanonut että, "se on liian viisas" ja niin ei huolinut. Oikeastaan omistaja ei sitä saanut kenellekään kaupoiksi ja niin sai se olla varsojen emänä oman onnensa nojassa.

Tänään oli koko kylä tyhjä hevosista, sillä seitsemällä "paarilla" jamtshikoitiin vihreäpolettisia herroja Riipinan volostiin, bolshevikiä kuranssaamaan. Muut kylän "opuset" ja "lossatit" olivat tyyten takalistoilla viikkokunnissa heinäväen mukana. Poissa oli Inkerin-Uolevin "kaarisapakin", joka aina kaiket yöt tupien nurkkia nuohosi ja sahasi seiniin harjaansa, jouhimato kun säkeä kovin kalvoi. Pistipä päänsä pirttiinkin auki unohtuneesta ikkunasta ja hirnasi leipää, koska oli oppinut pahoille tavoille ja kalusi ylettyvillä olevat palukat ihmisten pöydiltä. Oli se täti-Augustan "Mustamarketta" sentään kotona poskottinassa, mutta "metsän sinipiikaset" olivat palmikoineet sen harjan ja kiidättivät vallattomuudessaan laukkaa sillä ympäri Tapiolan tanhuvia, jotta harja hulmusi ja häntä soittusi suorana, kuin Hallen pyrstötähti, — niin uskoi täti.

— — — —

Sen tulimmainen tuonanenko kaikki kiireet ja pulmat yhteen yhytti, sillä silloinpa soivat mourut ja kaulakulukset poskottinan portilla sangen peloittavasti, herra ties mitä sieltä taasen tuodaan! "Pelkat" ja "Puskit", "Mursut" ja "Ruparensselit" hyökkäsivät kujilta ja prikonoista tomaiselle tielle vastaanottamaan uutta sotakenraalia.

Hevosmies jamtshikoitsi tarantassin keulalla seisoal- laan, karvalakki kōrvilla ja turkki päällä viidenkymmenen asteen kuumuudessa suoraa päätä volosnoihin...

Aivan oikein arvattu. Kuriirihan se oli, hallituksen pikalähetti. Aamulla ajaneita kuulema ahnaasti tavoittaa olisi halunnut. Kiire kova kuuluu olevan, kun jo korista noustessaan pihasta huutaa:

— Davai looshadi! Davai! Davai!

— Nitshevoo njetu . . .

— Shliishesh tii? Kutser naada!

Eihän siinä auttanut storostan antautua pitkiin puheisiin, sillä herran otsa oli pilvessä, joka ei halunnut mitään muuta kuin hevosta. Hän huusi kun kaakko nuorassa:

— Looshadi naada! Davai! Davai!

Kieli yön alla hiippasi vanha pukinparta hohli (vähävenäl. yl. tunnettu haukkumanimi) talosta taloon huutaen myöskin:

— Davai looshadi! Davai!

Kului hetki, — jopa toinenkin. Hevosta ei kuulu. Jo kipenöitsee lähetti, polkee jalkaa että lattiasta tomut tömisee.

Pihassa pitkää pituuttaan kylkikyljessä, vaahtopalloja kierineet hevoset huohottavat puolikuoliaiksi ajettuina. Ajuri on päästellyt auki vempheet ja länget. Kiukkuisena mulkoilee sivulleen, eikä hän näytä välittävän ympärillä olevasta metakasta mitään. Militsan Gaaberi kolmen muun nasapaapan kera katselee autiolla pihalla juoksentelevaa kuriiria ja selittää vieraalla sedällä olevan ihmeen kiireen.

Hevosta ei vain kuulu. Kuriirilla on paljastettu ase kädessä, himoiten vaanii joka suunnalle saadakseensa maali-
taulukseen jonkun "kelvottoman talonpojan", johon voisi tyhjentää kuulat nagainistaan, ja kun sellaista ei löydy, alkaa hän karjua äänellä joka kuuluu kaikkiin tyhjän kylän kolmeen "otsaan":

. . . . juunamaid! Tshortt koko tshuhnmat ovat bolsheviik-
keja. Vartokaahan hetkinen! — — — Ja hän näki kaukaa kylän kadulla hohlin loikkivan ikkunan alta ikkunan alle, silloin päätti edes tämän ampua opiksi muille ja ojennukseksi pukkiparralle itselle. Sinne tyhjensikin koko sisunsa

voimalla "marjat" seitsemäisestä tussarin sylinteristä. Se hieman tyynnytti.

Mutta mitäs ollakaan, hohli jatkoi purjehtimistaan talosta taloon, niinkuin ei olisi mitään tapahtunutkaan, sillä eiväthän kuulat olleet siihen lähellekään sattuneet. Autiioihin tupiin huuteli ikkunoista:

— Davai looshadi! Jamtshik naada!

Ei ole ihmisiä. Ei ole hevosia. Ei virkamiehiä koko kylässä. "Tee mitä tahot."

Herran lakerisaappaat ja lakin lippu, sapelintuppi ja nagaini välkähtelivät auringossa juhlallisesti, se tuntui kuin itse tsaari Nikolai ihan siinä tallustaisi Tshuhonskin volosnoin vallanmajan pihalla. Röyhkeä valkoinen virkamies hoksasi entisen kyytimiehensä, jonka toinen hevosta oli nostanut päänsä ja makasi puoliympyrässä kuin koira, ravistellen paarmoja korvistaan. Potkimaan kävi yht'kyytiä siinä maassa loikovia hevosia, ja alkoi aseensa avulla vaatia, että jamtshikka kuskaisi hänet vielä seuraavaan kylään.

Mikäpäsi siinä auttoi, aseensa edessä on taivuttava.

Hevoset eivät välittäneet potkimisista, olivat vain maassa, vaikka niitä iskettiin ruoskilla ja paksuilla kepeillä. Ne olivat muuttuneet kipuaan tuntemattomiksi puuhevosiksi. Käsiin saadut kylän akat ja pikkupojat komennettiin kantamaan kaivosta kylmää vettä saavikaupalla "lossatien" karvan kostuttamiseksi, mutta turhaa. Kaikk on turhaa, niin ovat siinä paikoillaan kuin laskettu lauta.

Silloinpa ihme tapahtui! Metsän peikko, hienhuikasema, oli kutsannut näkymättömillä pitkillä roukkuvitsoilla kolme "opusta", "Mustamarketan", "Varsojenemän" ja Inkerin ukon "Kaarisan" tulista lentoa kiilimällä pal-

liksi siihen paikalle. No ei muuta kun väki alkaa niitä pyydystä, miesmahdilla kiinni. Helenin Vaskan prikonaan saadaankin ne helposti salvistettua. Mutta kerestäminen ei ottanutkaan onnistuakseen, sillä takaportin kautta pääsivät pois täti-Augustan "Mustamarketta" ja se "Kaarisapa." Todesta lasta piti, ettei päässyt "Varsojenemäkin."

Hyvä — että yksikin, ajaa sitä kylänvälin yhdelläkin hätätilassa. Jo rauhoittui valkoisen hallituksen agenttikin ja nousi valmiiksi istumaan valjastamattoman tarantassin pajukorille. Kenotti siinä mukavasti ja toisten hääräillessä sytytti Vladivostokin kautta maahan tuodun amerikalaisen sikaarin.

— Ei tule nyt sedät mitään ajosta, kun ei ole isä koissa, selittää Villen-Gaaberin — pikkupoika terhakkana, sillä tamma juoksee *voimaa!*

— Mitä poika sinä hevos' asseista tiiät, ehättää akat.

— Älä sinä nasapalli turise. Kyllä mies hevosella ajaa, hohli huutaa ja hyppää kuskille.

— Jos se tamma seisoo, silittäkää kuonosta, poika itse-pintaisuudella tolkottaa.

— Kyllä on parasta tällä nemnoshka kaputtaa "häkäluukulle" ja kun on saanut ohjat suorittua, iskee uhallakin kahdesti ruoskalla hevosta, joka lähtee heti menemään "voimaa". Lakit jäävät "ukraataan" ja olipa se nipin napin, etteivät vierut hiipanneet porttipatsasta ja kaatuneet mutkassa, sillä tois-pyörää vankkurit vyhähti jyrkästä maantierummun päästä tielle. Laukkaava villi hevonen kiisi kärryt perässä kylästä ulos. Piiriportista lensi pieliäispuu kauaksi ojan taakse ja oli se onni, että vauhdilla osuttiin sillan käsipuiden välipaikalle, sillä yhtä hyvin vankkurit olisi virtaankin liipenneet. Vastaantuleva Tano Jehkima

näki jumalanarmosta silmänräpäystä aikaisemmin, niin että sai hevosen pään ja vempelen pois läveltä, mutta takateljen kävi perin huonosti. Toinen vieru meni rutisen nuuskaksi ja tuohikuorma kellahti ojaan. Mutta hyvä lykky oli, kun kalpaten pääsi, Jehkima teki kauan aikaa lakittomana ristinmerkkiä ja katseli poudalle käryävää tietä, jota pitkin eteni tomupilvi, kuin rytisevä tuulispää, joka lennättää samojeedinoitia Tshuhonskoihin kukonhäntiä sakseemaan.

— — — — —

Hauska siinä oli kolmen miehisen miehen mekastaa suuressa jokioomatassa. Vilpoinen korpipuron lähdekylmä vesi raitistutti hikisiä voimakkaita vartaloita pian uudella innolla niittolakehisille. He olivat kaikki poikamiehiä, mutta siitä huolimatta kahdeksan lehmän heinät kolmeen pekkaan tuli kesän mittaan tehdä, siitä ei päässyt yli eikä ympäri. Hätäkös poikien olisi talvella elellä puron rannalla omassa talossansa, ajella heinää ja halkoja kotiin. Olihan Elvira emännöitsijä tosin tehtaantyttö, mutta työ tekijänsä neuvo, eikä pojatkaan valtion rautateillä karjataloutta hoidelleet, niin että siinähan tuota yksissä punikit touhuavat, kun vain rauhassa olla antavat.

Niitty oli iltapäiville kumoutunut ja enää oli vain luhmainen niemi, jonka takaa näkyi maantie ja Pasankkinan aukeat suot ja Maroskinan rannaton neva. He olivat koko päivän miettineet ja keskustelleet sen kirjelaukan sisällöstä, minkä olivat Ärmannit löytäneet heinikosta läheltä maantierumpua, jonka kevätkirsi oli ylös korkeaksi töyrääksi kohottanut. Ihmettelivät pojat sitä seikkaa, miten "portvell" oli kauaksi tiestä viskautunut. Kun laukussa rahoja ei ollut, näytti löytäjä kahta kirjettä pojille, jotka

olivat kirjamiehiä. Sanasuutariksi tunnettu punapulsonkinen bolsheviki, oli Ärmanni. Toinen silmä miehellä oli hieman "vikuri", niin että hän voi nähdä kahtaalle yht'aikaa. Suvisina sunnuntaina, jolloin miehet "tiukkasivat" luomanluubabgaa kylän kentällä ja näyttelivät "norjuuksia", silloin Ärmannikin näytti "konstia", joita eivät muut tehneet. Kylän suimilla oli hän "mukavien" puhumisista suosittu mies. Tämä sama Ärmanni oli itse "omin silmin" yksin nähnyt, miten "Varsojenemä" oli pitkää hohlia ja kuriiria kyydittänyt kruunun lavealta maantieltä metsään, jossa kannikon takana kirmasi ja hirnui "Mustamarketta" ja "Kaarisapa" valtoimina. Ja kun sitten sieltä kannikosta uudestaan tielle ilmaantuivat, ei näkynyt karryistä jälessä kulkevan, muuta kuin pieni aisan pätkä toisessa rahkeessa. Siihen tielle sitten päänsä läpi solahuttivat längetkin ja niin juoksivat hännät kaarevina metsään, silkoisina kuin särjet. Hetken kuluttua sieltä suorämeiköstä suoriintui säärilleen pukkiparta hohli, senjälkeen kuriirin länget kaulalla auttoi ylös, sitoi tämän pään ja niin rauhoittuivat ja liikkasivat kylää kohden. Hohlilla olivat länget kaulallaan ja "päiset kainalossa."

— — — —

Jokirannassa olevan kuivan heinäsaaton kupeella istuivat tavarissat ja tankkasivat kirjeiden sisältöä, jotka yht'äkkiä näin kummallisella tavalla olivat ilmestyneet. Selville kävi, että ne sisältävät sotilasmääräyksiä. Valkoisen rintamaesikunnan ja kondrasvjjetgan (erikoisvakoiluosasto) leimoilla ja salamerkeillä, m. m. seuraava sisältöisiä:

"Koska Irtishalla laivaliikenteen kapinoitsijat ovat onnistuneet säamaan väliaikaisesti keskeytetyksi. Ja koska kosketuksissa pohjoinen tukikohtamme välillisesti kans-

samme pääkortteeriin näin ollen on epäilyttävää, käskeminä teidät kiireimmiten vetäyntymään Tatarskin suuntaan. Antaa b:ien saada Tobolskin kuvernementin ja hajottaa voimansa, kyllä me täällä pidämme keskustassa huolta — — —”

Yksityiskirjeessä naiskäsialalla avoimesti kerrottiin, “miten sekasotkuista on valkoisten mobilisointi. Kurittomuus ja kapinat ovat jokapäiväisiä. Nyt on kuitenkin kenraali Bryany (varmaankin salanimi) esikuntineen ja kasa-koineen idästä saapunut. Tankkeja on heillä niin suuria, että täyttävät kolmen avovaunun mitan. Sekä tankit että vuoristopatterit ovat matkanneet jo länteen. Raskasta uut-
ta tykistöä on tulossa. Vladivostokissa yötäpäivää puretaan yhä saapuvia sotatarvealuksia. Ufan ja Permin menetys ovat väliaikaisia ja johtuvat strategisista syistä. — — —”

“P. S. Nadasha*) on nyt koroitettu ministeristöön, mutta edelleenkin hän hoitaa korkeimman sotaoikeustuomioistuimen tehtäviä. Kyllä hän on nainen jollaisia suuri isänmaamme paljon tarvitsee. *Ei hänen oikeutensa edestä yksikään bolsu ole kävellyt ulos maallisilla jaloillaan.*”

Vielä oli ranskankielinen paperi, jota katsellessa tavarishat pistivät sormet suuhunsa ja mieltivät, mitä pape-reilla tehdä. Aluksi aikoivat he hukuttaa ne puroon, niin “ettei kuu kuule eikä päivä näe.” Sitten leimahti älliin eräs ajatus:

- Mitäs jos olis lennättää nämä krasnoille!
- “Kilpajuoksia” menköön, huudettiin kaikista suista!
- Joo! Ottohan se Amerikoissakin säärenvilkettä on harjoittanut!

---

*) “Nadasha” naaras verikoira, joka joutui B:n vangiksi ja teloitettiin. “Nadasha”, salanimi.

- Menköön Yrjö.
- Mulla heinänteko ja hempukka, ehän mie.
- No Jalmar sitten . . .
- Mutta lyhyet jalat ja en juosta jaksa.
- Mitähän Matti sanoisi?
- Häl' on akka . . .
- Kyllä täällä akat hoidellaan.
- Yrjö menköön, hän on vennästä selvä.
- Nuorin meistä muista, eikä turhia turaja.
- Nih! Lähtee pois, vaivan se matka kannattaa.
- Ylikö puhutte, kun sakilla meinaatte?
- Sakin päätöksellä, kuinkas muutoin.
- Onko se sitten yks'mielinen päätös?
- On!!
- No tämä poika lähtee, mutta hoidelkaahan hilsua.
- Hoitelemme! Ja kunnolla hoitelemmekin.
- Ei tarvih luulla, että tää poika tärppää.
- Sutta en ou mie ikänä pelannut.
- Urmanaanko, vaika Tymeniin tästä painelis?
- Eristettyinä jos yhäkin ovat Urmanan bolsut, kuten luulen, ei heillä ole tämä hyödyksi. Sitäpaitsi lie vaikea erämaiden soista ja rämeiköistä heitä löytää. Tymenissä olet ollut, tien tunnet.

— Tee miten mieles hyrrää, mutta laivalla voit seilata yli tuhatvirstaa, jos Tymeniin menet ja siellä ne asiatkin parhaiten tietään.

Siitä paikasta mies nousi, kohotti housuja, kiristi vyötä.

Poika on valmis, nosti hattua ja painui limikkotielle laulelleen:

“Jos minä kuolen, niin pitäkäätte huoli
että viinapullo kirstuhuni pantaisiin!

Haudalleni taulu, miss' piirretty on laulu

Täss' lepää eräs poika pommari."

Pojat toisetkin, pistivät viikatteet pehkoon ja läksivät kotia kohden. Oli heillä mielet hieman apeana. Toinen virkkoi:

— Reilu poika se Yrjö, johon toinen vaitiolon jälkeen vastasi:

— Noinkohan tuolta palannee.

Vaikeisiin tilanteisiin

Oli kuukausi kulunut, valkoiset olivat jättäneet Tobolskin rintaman ja piirin. Puhuttiin julkisesti punaisten pikaisesta saapumisesta. Tämä vaikutti Tshuhonskoihinkin siinä määrin että suimilla bolsut puhuivat jo joltisellakin rohkeudella. Nostelivatpa "kunnialliset kansalaiset" hatuakin kadulla vastaan tullessa. Jäivätppä viimeisten kutsuntavuosien miehet poisikin "kamisalta". Kääntyivätppä riveihin kutsutut matkalta kotia kohden ja painuivat vähin äänin metsäisbushkoilleen tekemään ahnaasti teitä, niin kuin ei olisi mitään tapahtunutkaan. Jopa punikitkin kävelivät päät pystyssä, hatut takaraivolla ja rintapielet rehellisesti avoinna, kuten ainakin punaisessa valtakunnassa, missä kaikki ovat vapaita, eikä ihmiset kulje ohranajahtien alaisuudessa.

Myöskin valkoiset virkamiehet olivat hävinneet kuin tina tuhkaan. Volosti oli ypöyksin. Piissari oli hiipinyt hiljaisuuteen ja pitkä pukinpartahohli oli koipeltanut kotiaan vähävenäläiseen Novaja Troitskin kylään. Ja sieltä takalistoilta syvimpään korpeen heinäsuovan sisään, mihin ystävämme Magnus kertoi hänen rakentaneen salaisen pakolaispesänsä, sillä ukko käsitti itsensä "isoksi virkamieheksi", jota punaiset etsivät suurella metelillä ja kauhumuksella (on tainnut unohtua tässä esittelemättä ukko hohli kokonaan, hän nimittäin lakaisi vallanmajan lattiaita ja printsoja, lämmitti uuneja ja teki oviloikkarin virkaa.

Vanhamies oli nöyrä valkoisten asioilla ja seiso i lakitta päin, milloin oli siihen tilaisuutta).

Kun virastossa sentään jonkun olisi pitänyt olla, niin etsittiin siihen sopivata ja rohkeata miestä koko Tshuhonskoin kahdestatoista kylästä. Mutta sellaista ei löytynyt. Oli nimittäin asian laita sillä tavalla, että punaiset eivät ottaneet epävarmuuden takia paikkaa ja valkoisille se oli tällä kertaa hirmu.

Paimen-Kalle julkisella "hätäsuimalla" selittikin että: "mies, joka sen toimen juuri tällä haavalla vastaan voipi ottaa, pitää olla raakinverta juonut mies. Ja koska tässä kylässä muita ei sellaisia ole kuin minä, joka Turkin sota-reissulla Plevnan kuuluisan varustuksen edustalla seistessä olen ennen taistelua taritusta ämpäristä ryypännyt, ja koska sitä maistaneelle miehelle heti ihmisverta nähtyään tulee jääkarhun sisu ja villi hurmeen himo, niin minä voin volostin virkahuoneet kyllä haltuuni ottaa."

Tämä ilmitullut iloinen salaisuus riemastutti kaikkia ja Kalle asetettiin virkaa hoitamaan sellaisilla valtuuksilla kuin hän itse vain halusi ottaa. Ja Kalle huomauttikin jo etukäteen siveästi: "että miten kaunista ja hauskaa olisi, jos sinne ei kukaan pahalla päällä saapuisi." Että tällaisia miehiä Tshuhonskoissa oli itsellä olemassa, oli kaikille heimoveljille suurimerkityksellistä.

Ja katso, sinä aikana kuin Kalle Fors hallitsi Tshuhonskoissa, tapahtui, että rauha ja hyvä järjestys sekä myötäkäyminen seurusteli sekä omien heimojen että vieraiden keskuudessa. Ja hän käskyn antoi ulos sotaan määrätuille: "Että ken halajaa se menköön, mutta nuolkoon itse haavansa."

Eräänä päivänä tuotiin halliparralle vihainen viesti:

että kriivalaiset bolsut, hänen alamaisuudessaan, aikovat perustaa punaisen rintaman valkoisten mahdollista palaa-
mista vastaan. "Sekin on hyvä — oli hän vastannut, sillä
kussa taistelun lujin nujakka, siellä minä hengessä läsnä
olen, ja kannatukseni antava olen." Ja tapahtui, että mie-
het korpiin painuivat odottelemaan, mitä tästä kaikesta
tulemaan pitää. Mutta Kalle pysyi lujalla kädellä virka-
pöydän takana ja otti vastaan asiakkaita, kuunteli valituk-
sia kärsityistä vääryyksistä, teki päätöksiä, ja löi leimansa
ja "virkatemppeleinsä" kaikkiin papereihin kaikille, jotka
niitä olivat vailla. Ja kaikki sanoivat: "harassoo kakoini-
pud toimeen tullaan."

— — — — —

Mutta tämä hallitusaika ei ollut pitkäaikainen. Kaik-
kien suureksi ihmeeksi ja kummaksi oli vielä koitunut se
hetki, etteivät bolshevikit olleetkaan hyökänneet heidän
jälessään, vaan päinvastoin perääntyivät, ties kuinka
kauaksi Uralin keskustaa kohden. Valkoiset palasivat ta-
kaisin juoksuhaudalinjoilleen, jopa edentyenkin kuusi-
sataa virstaa. Tätä ei voinut käsittää edes Urmanassa ole-
vat punaiset sissijoukot Irtishan ja Obin välisellä alueella.
Heikkouden ja hajaannuksen merkinä sitä jokatapauk-
sessa valkoiset pitivät. Tämä innosti heitä uuteen kiih-
koon, jopa oltiin valmiit kokonaan uskomaan pikaiseen
punaisten häviöön.

Tshuhonskoissakin innostuttiin ja elettiin Suur-Suomen
konsulin Omskiin saapumisen ilonpäiviä. Se oli vain paha
seikka, ettei miestä alkanut kuulua. Tälle viipymiselle seli-
tettiin syyksi Suezin kanavan kautta matkaaminen, kun ei
näet osattu aavistaa pohjoisen radan aukenevan näin kä-
denkäänteessä. Tavalla tahi toisella oli tullut tietoon kui-

tenkin Yrjön Tymenin matka, josta paraiksi oli saapunut takaisin. Tiedot siellä kuuluivat päinvastaiset: että Europan Venäjä on, ja pysyy punaisena. Unkari on edelleen punainen sekä puolet Itävaltaa ja osa Saksaa, ettei Pietari ole koskaan ollutkaan valkoisilla Kerenskin jälkeen. Ettei ole puhettakaan pohjoisen radan aukenemisesta. Tiedettiinpä vielä Amerikassa lyödyn uuden rahan valkoista Venäjää vartenkin ja että laivanlasti jo puolen ruplasia on saapunutkin. Että bolshevikien maahan hakkaamisesta liittolaisille annetaan Kaukainen Itä ja Länsi-Siperia, aina tarpeen mukaan Uralia myöten. Vahvistuipa keväällinen huhu suuresta Volgan taistelustakin, jossa valkoiset menettivät 45,000 miestä käsittävän armeijan, joka kokonaan hajalle lyötynä pakeni suinpäin vuoristoon.

Pariisin rauhan konferenssissa oli syntynyt erimielisyyttä Venäjän tilanteesta, kun ei bolshevikiedustajaa kokoukseen tahdottu kutsua. Olivatpa Aasian jaostakin suurvallat selvillä: Japanille tulisi Sahalini, Ranska saa Afganistanin, Amerika ja Englanti aloja Siperiasta. Se vain on ihme ja kumma, että täytyy lähettää tuhansia miehiä, tankkeja, mörssäreitä, panssariautoja ja panssarijunia, meri- ja vuoristotykkeitä, kymmeniä ja satoja miljoonia ammuksia, granaatteja, shrapnelleja, kokonaisia ilmalai-vasto-eskaadereita ja ilman kautta tiputeltavia "kaimaus-kapsäkkejä." Laivanlastittain pitää kulettaa "valkoisentyöntekijöille" oikeita säilykepurkkeja ja amerikalaisia silavavuoria. Rakentaa Muurmannin kalalokkien kalliolle oikea sotilas-varastomakasiinikaupunki, mistä serbialaiset kansainväliset "lihanleikkaajat" Karjalassa ja Arkangelissa "putseroidessaan", imevät elinvoimia. — Tahi purkaa Riigaan, Rääveliin ja Liibaun satamiin Judenitshin bul-

dogiarmeijalle colteiksi, kivääreiksi ja polisinhänniksi ja-
lostettua terästä, tahi Denikinin ja Vrangelin johdannan
alle, Krimille ja Kaukaasiaan rakentaa panssariarmeijat
ruiskuineen, haupitshirviöineen ja pomminheittäjineen.
Ihme oli että "Nippon" ja "Sämi" kilvan työntävät kirkas-
tetut, patenteeratut veritulsunsa Kaukaisen Idän kautta
kalmukkien ja samojeedien maahan. Tämä hikinen urak-
ka johtui kaikki ainoastaan "idioottimaisista bolshevikeis-
ta", jotka harjoittavat huhujen mukaan "raakuuksia lail-
lisiä hallituksia vastaan Venäjällä."

— — — —

Ajatukset ovat kiteytyneet päivän politiikkaan. Ahke-
rasti mielikuvitus tekee johtopäätelmiä sota-asioista ja
mahdollisten tulevien tapahtumain seurauksista. Ruumiil-
linen työ ei enää voi hukuttaa aistimusten herkistynyttä
tajuntaa. Jännitys vuodesta vuoteen, kuukaudesta kuukau-
teen ja päivästä päivään on saattanut hermoston epänor-
maaliseksi ja ihmisestä on tullut lyhytkatseinen, tulevai-
suuteen tähyilevä sammumistaan vastaan taisteleva ma-
jakkatuli, jota ympäröitsä sakea tuntematon sumu, minkä
lävitse toivoton katse ei voi tunkeutua.

Viikate ei katkaise heinää enää samalla innolla ja vie-
hätyksellä kuin vuosi sitten, sitä on hiottava ja luiskattava
ahkeraan. Harvoin enää voi vapautua ikävästä paineesta
ja nähdä päivänkorenon räpistelemistä joen korteikossa,
eikä noita valkoperhosia, jotka leyhyttelevät parvissa ja
levähtelevät lyödyllä karholla. Entäs tuo kirjoperhonen,
jonka rohkeus on houkutellut istumaan heinähelpeille,
aivan terän ylettyville. Niin lyhyt elo ja noin kaunis puku!
Senkö tähden syntynyt olet, että luomakunnan herran sil-
mää vain päivän kaunistaisit. Ihmissilmän ihanuudeksiko

luonto sinut on luonut? Ja te kukkaset tuoksuatteko tekin juhlapukuisina ihmistä varten — vain ihmistä varten. — — Tuolla joen toisella puolen lugan laiteella kuivassa pajunkarahkassa istuu käyränokkainen, paljaskaulainen ruskeanharmahtava jäniskotka. Se voi olla vanha lintu, jo viime vuonna se siinä istui ja paimenteli metsästysmaitaan. — — Aika-ajoittainen, kaukainen jyminä kuuluu 58 virstan päässä olevilta Ekaterinskoin savotoilta. Siellä taistelevat Urmanan bolshevikit jo kolmatta päivää. Kolmetoista kuu-kautisen metsässä olemisensa jälkeen ovat hyökänneet konnustaan ulos avaraan maailmaan. Onnistuivatkohan!? Vieläköhän nytkin on peräännyttävä? Pääsevätköhän kaupunkiin asti? Vai verissä päinkö aarniometsiin takaisin on painuttava?

Viime yönä sieltä oli karannut Sedei, slovakkiupseeri, jonka pakosta olivat kaupunkimatalla valkoiset mobilisoidut ilman muuta. Taisteluun vietiin kaikki sotavangitkin. Taraan on tuotu paljon haavottuneita. Hallituksen "sanansaattaja" ilmoittaa bolshevikien "etenevän verisesti" Sheljabin, Ekaterinburg, Urmana-rintamaosalla. Ja uuden kutsunnan kiireellisyys on välttämätön. Toiselta puolen on kiusallista rintamalle talonpoikaisvoimia viedäkään. Taisteluiden tulisi tapahtua ulkoisilla vierailuilla, luotetuilla voimilla. Yksityisissä kirjeissä sotilaat pyytävät kotipaikoiltaan "bumagaa" missä todistettaisiin heidät pakollaotetuiksi(!).

Viikon ajan on savu täyttänyt maailman. Aurinko pais-taa punertavana läiskänä, jaksamatta synnyttää varjoja. Urmanan kahdessa volostissa ovat valkoiset pistäneet metsäpalon aarniohongikkoihin, polttaakseen sinne pesiytyneet bolshevikit. Palohaavoilla ärsytetty punainen karhu onkin

karjuen hyökännyt sieltä ulos ja hakee nyt vihollistaan taisteluun joka ilmansuunnalta. Kolme päivää myöhemmin on savu harvennut tuulen mukana niin paljon, että aurinko hohtaa keltaiselta. Maa ja rakennukset ovat kuin kuparoituja.

Taran ko-operatiivisen kaupan hoitaja, joka oli bolshevikien palveluksessa, oli lähettänyt tiedon Tshuhonskoissa oleville punikkipakolaisille, että näiden on "valmistauduttava vangitsemisien varalta — kentiesi pahempaankin."

Yö helteisen tyvenen heinäkuun loputtua oli niin kuuma, että vuoteella nukkuminen oli mahdoton. Maan tavan mukaan oli ojennuttava aatamina lautaselle lattialle. Kuumuuden tähden uni pysyi loitolla. Puolenyön aikaan alkoi salamoida ja kaukainen jyry ilmaisi ukkosta. Sähköä oli ilmassa niin, että se valaisi alinomaan pimeätä maailmaa. Aamuyö viilentyi, ihminen sai levon ja nukkui.

Jo aikaisin jyristi aamulla pikku Matti ikkunaan. — "Madu" oli orpo, sininahkainen surkastunut kääpiö. Viime talven hän kulki luonamme "leipärenkinä" ja oli kiltti. Mitähän hänellä on näin varhain? — —

— Sedälle äiti kääkee sanoa, että soldatat ollah siin. Että frontta on Hellen ukraadassa ja että hyö laatiaa tulla siihen puoleh.

Poika puhui ikkunaruudun takaa, jonne oli kynsilleen kohonnut ja painoi pienen nenänsä litteäksi alasta lasia vastaan. — Kurkussani tuntui kuivalta tukahduttavalta salpaukselta, joka ei ottanut nielemällä alas mennäkseen. Valkotukkainen harjaspää ikkunalta katosi ja pyörähti pirttiin, jonka oven sain säpistä auki. Kiireesti etsimme läpi laatikot ja punaiset paperit "hävisivät" ovesta ulos kurkkupientaren turpeiden alle.

Evan Madu istui tukilla haastellen:

— Laha, kun aristovoittevat Hellen, Auran ja Tannerin. — Larion kylälle menevät, perästä teille tulevat.

— Mistä sinä tiedät?

— Kylällä haastaat.

Ja kuin vakuudeksi, ajoikin sotilaita ohi Larion kylään.

Sinä päivänä meitä ei vangittu, mutta kaikki muut. Vangitut veivät sotilaat mukanaan.

Larionkylän punikit, jotka kuuluivat olevan vaarallisimpia, eivät olleet kotona, vaan metsässä viikkokunnissa heinässä. Ja kun heidän olinpaikkaansa tarkoin eivät tienneet, pakoittivat sotilaat kylän staarostan kutsumaan heidät kotiin. "Hakijan on tuotava miehet", sanottiin kuivasti. Kotitarkastuksissa sillä aikaa ryöstivät valkoiset heidän jälellä olevat tavaransa, sormukset ja kellot asunnoista.

Hakumies palasikin kylään ja ilmoitti miesten tulevan. Turhaan kuitenkin vuoteltua, joutui hakumies ja koko kylä ahtaalle ja oli lähdettävä heidän kera etsimään. Et-siskely osoittausi tyhjäksi sillä miehet olivat paenneet ratsain ja irtipäästetyt hevosensa illalla saapuivat päitsittä kylään.

Tästä julma annettiin ukaasi, joka kuului:

— "Ellei Larionkylä kolmen päivän kuluessa Ottoa, Yrjöä, Mattia ja Jalmaria etsi, ja määrättyyn sotilasstaabiin saata, seuraa siitä rangaistuksena koko kylän riviin asettaminen ja joka kolmannen ampuminen." Että määräyksellä tarkoitettiin täyttä totta, sen tiesivät kaikki liiankin hyvin, sillä niinhän Urmanassa olivat valkoiset tehneet kahdessa kylässä, vasta viikko sitten ja siinä ei ollut epäilemistä.

Olla vangittuna pyöveleiden tyrmässä, on kaikista vai-

kein. Olla metsissä, erämaissa, aseettomana, nälkäisenä petojen ja ihmisten vainoamina, vai ollako irrallaan kotonaan, jännityksessä ja odottaa vangitsemista, vaiko juosta metsään ja tulla vainotuksi? — — —

Pidätetyksi

Kaksi viikkoa oli ollut jännittävää aikaa. Joka päivä odotettiin bolshevikisotajoukkojen saapumista, mutta eräänä iltana ilkeä tieto taasen toi ilmi, että punaisten oli ollut pakko perääntyä yhä uudelleen Irtishan taakse Urmanaan, että heidän päällikkönsä oli taistelussa kaatunut ja vangiksi elävänä saaduilta punaisilta sotilailta tavattiin aseina haulikoita ja suusta ladattavia lyijyluotisia lintupyssyjä. Miesvoimaa heillä oli paljon, mutta aseita vähän. Kertoi-pa militsan poika isänsä nähneen siellä taistelussa, yhtä kivääriä seuranneen monta varamiestä, jotka aina korjasivat aseiden kaatuneelta ja jatkoivat keskeytymättä taistelua. Tietoja vangeiksi saaduilta myöskään ei saatu. Ainoa sana oli ollut kaikilla vain sama: "Ampukaa! Tappakaa, mitä turhaa kyselette." Sen jälkeen olikin heidät aina ammuttu.

— — — —

Larionkylän miespuolinen väestö oli etsinyt päivin lakkaamatta pakolaisia. Ja öillä naiset vartioivat kylää ja olivat tätä varten vuoroon valvonnassa kaiken varalta milloin pakisseet punikit ruokaa kurkoilemaan kotoansa tulisivat. Joka ilta "suimittiin koko kylän kesen" ja lajittiin raportti, minkä tuli saattaa vallanmajan virastoon. Oikeastaan toiset olivat sydän syrjällä pakoilemassa kylästä ulkona kaiken mahdollisimman varalta, sillä rankaisuretkikuntaa joka hetki odotettiin saapuvaksi. Kokouksissa sui-

malla julki oli kunkin tuotava näkemänsä. Toiset olivat nähneet Jalmarin mustan tuluban puskassa. Joku selitti Oton kantapään vilahtaneen polun poikki, olipa hänellä ollut polvihousutkin. Toiset selittivät Elviran leipovan joka päivä "tuplisti" ja nahkuri Salmisen mörskän uksi oli öillä ulvahdellut. Että Bruno ja Suomen Kalle häärivät ihmeen vikkellästi. Että Erikäisen Ida on lakannut itkeskelemästä ja alkanut hymyillä. Että Larion vanhan Simon hernemaata oli kovin kutitettu ja Unkurin Davun naurismaa oli saanut siipeensä.

Puheenjohtaja aina suiman loputtua sanoi äkämystyneesti: "Kurat neit ei julkkee kiruttaa herrain tiioks. Laha suuttuut ja mahan lasevat." Siihen aina Tökötti-Mishka vakuutti: "Muistuskin hengen siäst vällään kurovat. Eik meijän o parree pihisteä ja peä otsas keralla kantaa." Uskalsipa joku huomauttaa:

— Ja mitäs turilasta Suomen pojat heille on pahaa tehnyt, jotta mokomaista jahtia oli tarvis ylläpitää.

— Sie rikeneh hoasta älä sellaista . . .

— Min perast mun suuni ei saa lahti olla?

— Saap sitä haastaa.

— Voip ikäyks panna suun lahti ja räkkiä kutas kurat järk sanop.

— Ja järk sanop, hot lihunikit maha lase ja mättis turve suu pääl.

— Mie saon laha hunttien juossa metsäs.

— Ja ko puuttup nakriin kallalle, laha syyä.

— Älkää puhelko toverit niin, joukossamme voi olla paha korva ja kun muutoinkin olemme tuomion alaiset.

— Tosi tosi, nalja siit muituskin pitäp ärä oleman.

— Ikä yks on sinest ruttuh vaatattaks väljä, kosk

meije rahvas ylelytise puhast lase teha ja akanat nisust ärä visattaa . . .

— Hyö ollaah mejän rist'kuomat ja ommoa väkkee, puhast Suomen sukkuu. Sie Virunpoika, hyö Suomen, mie Inkerin, tuo tuolla Kalevan, vanan Karjalan mushikka.

— Yhessä veljet kaimatah! Yhessä tuumat loajitah. Simona ylen äijän siin on elänyt kos soltatot kultaisesta Karjalastain miut mieroh työnti, siis miks krasnoit ruhtii, Suomen purlakoi varaja ei myö.

— Verevän riikin vaattajaks Virunpojat on lootu.

— Eiväthän he todesta ole meille mitään pahaa tehneet, miksi sitten jahtailisimme, lopetti vanha harmaaparta kahleita kantanut suomalainen talonpoika. Miehen sanat olivat harvinaisen tyynet ja lausui ne vain asialle ammeneksi. Kukaan ei luullut hänen niin ajattelevan ja siksi kummastus oli yleinen. Eikä viran puolesta lausutut kylävirkailijain uhkauksetkaan olleet enää niin syyttävän teräviä, tuumipa vaimen lauhkeasti:

— Mutta mitäs sanotte vanhus, jos odrada tulee.

— Että etsikää jos teill' on tarvis.

— Entäpä rivilöihin jos asettavat?

— Laha asettaa, emme pelkää. Lapsia kuolemalla voidaan peloittaa, mutta ei oikeutta eikä totuutta puolustavia miehiä.

— Kuten kuullut olen, jatkaa vanha mies, ovat Suomessamme asiat olleet yhtä hullusti, kuten meillä nykyään täll' erää. Sielläkin talonpojat kallistivat korpansa poha-toille ja työmiehensä maahan hakkasivat. Älkäämme olko me yhtä typeriä, että pursuita puoltaisimme. — — —

Tätä merkillistä puhelua vaiteliaina kuunneltiin. Olihan vanhus asettanut esiin ihanteen, kauniin asian ja

uskalluksen seisoa aseettomanakin — paljastaa rintansa, jos tarvis tuli, punastelematta, kalpenematta.

— — — —

Kylän kadulla vapaallajalalla oleva pietarilainen punikki ilmoitti olevansa epätoivoon asti hermostunut. Hän ei sanonut nukkuneensa niinä seitsemänätoista vuorokautena, jotka olivat kuluneet vangittujen pois kuljetuksesta. Siihen en pannut sen enempää huomiota, vaan kävelin vastakkaiseen suuntaan, kentiesi sanan pari lohduksi lausuin. Mutta seuraavan päivän aamuna oli hän kadonnut teille tietämättömille. Kun hän oli myymämiehenä kylän osuuskaupassa, niin tuli hänestä heti aamulla kysyntä. Ei kauan aikaa mennyt miehen etsiskelyissä, kun hänet löysimme ovinain (riihet) takaa koivikosta, heti ensi koivuun hirttäytyneenä. Vasta silloin käsitin miten kireälle oli jännitettynä hänen elonpirtansa ollut.

Iltapäivällä saapui kylään valkoinen odrata. Huomasi kaikesta päättäen heillä olevan jotain erikoista. Kaikesta huolimatta naulasin kuitenkin kirstua rauhallisena manamajoille matkaneelle. Kun hääräilin siinä Matin tuohikatoksen alla, voi siitä hyvin seurata keskikylälle sotilaiden liikkeitä syrjäkarein. Olin päättänyt laatikkoa kiireimmiten saada valmiiksi, jotta voisin kaiken varalta pujahtaa metsään. Eihän käynyt työtä kesken heittäminen, sehän olisi herättänyt heti huomiota. Vihdoin sain viimeisen laudan ja listankin kansiharjan päälle naulatua. Jo ajattelin siitä takapihalle työntyä ja sieltä kautta metsään, mutta mitäs ollakaan — silloinpa sapeliniekat pistäikse seinävieritse pihaan ja muitta mutkitta pidättivät minut. Heti huomasin ohranoiden päälliköksi saman

mustapartaisen natshalnikan mikä talvella oli "puntari-oikeusistuimen" pöytäntakana rikkaan Daavetin pirtissä.

Seurasi kotitarkastus. Eihän tyhjen haapaseinien ympäröimästä pakolaispirtistä, eikä kellareista kuularuis-kuja löydetty. Mutta sensijaan lästä piti, ettei punaista Vladivostokin passiamme löytynyt, jota olimme ajattelmattomuudessamme säilyttäneet ja kurkkupientaresta kullaneet takaisin tupaan ja kätkeneet uunin päälle katonrajaan, savutorvea kiertävän listan alle. Lista oli vartavasten irroitettu ja takaisin naulattu.

Kun siinä seisoin keskilattialla ja ehkä hätäisesti katselin uunille nousevaa miestä, huomasi hän levottomuuteni ja alkoi kiihkeämmin etsiä. Santarmi väenteli veitsipistimellä irti mahdolliset paikat ja väänsi irti savutorvea kiertävät puulistatkin, vaan yhden ulommaisensa jätti irrottamatta, sirkaili senkin taakse. Senjälkeen en uskaltanut enää katsoa ylös, panivat kuitenkin merkille kalpeuteni. Katselin ovenluona seisovaa miestä ja sen asentoa. Ase hänellä ei ollut paljastettuna. Punnitsin ja tein äkkiä päätökseni. Ododin listan irroitusta — mutta sitäpä ei tapahtunut.

Jälestäpäin olen vasta ollut selvillä, miten pienestä seikasta riippui kohtaloni. Olisihan varmaankin pakoyritykseni johtanut tuhoon, sillä ulkona olevat sotilaat olivat lähellä.

Kotitarkastuksen jälkeen sain määräyksen pukeutua ja seurata mukana.

Pihassa tulivat vastaan heinämaalta palaavat — poikainen ja äiti. Miten onkaan miehelle rohkaisevaa tällaisilla hetkillä naisen luja pidättäväisyys. Tyynesti hän laiteli hieman evästä, ja toi volostin vankilaan, minne kävelin

kuuden ohranan ympäröimänä pikkuinen poika sylissäni.

Toinen osa odradasta oli kuudella parivaljakolla mennyt Larionkylälle vangitsemaan — tahi rankaisemaan uppiniskaisia kyläläisiä, jotka eivät olleet karkulaisia kiinni ottaneet. Päivä oli kulunut iltaan, jamtshikoita eikä odrataa ei palannut, sensijaan kuului Lariosta kovaa ammuntaa, josta päättäin siellä on jotain tapahtumassa. Volostissa Vokin välityksellä "puntarinatshalnikka" tutkiskeli turhaan ja vihdoin ilmoitti olevansa voimaton, asiassa, koska määräys on tullut ylempää.

Iltapimeällä ohranapäällikkö antoi määräyksen lähtöön, sillä nähtävästi lisää vankeja ei saatu kiinni. Onneksi oli pienipoju nukkunut ja kyöneletön työläisnainen kuiski korvaani rohkaisevia sanoja. Tarantassit vierivät pois autiota kylän katua. Kylän asukkaat olivat kaukana korvessa takalistoilla viikkokunnissa. Paksut partaurhot, jotka kerran olivat sakon pulmissa lausuneet: "Juo Suomen poika, pillojasi poispakissut, tervehenä mejän luo elämäh tullut. Hyvä mejän kesen sinun on ollaksesi. Myö siun kimppuus hunttien emmä käyä suahte. Vellona koriast piamma." "Huntit, jos kallalle käyvät, siulle apih tulemma." — Mitä nyt sanoneet urhot, jos kois ollut olisivat? Olihan valkoinen susi saavuttanut saaliinsa. Vai peljätenkö sotien karaisemat, ruutia haistaneet, kuuman, sekä kylmän asean arpia ruumiissaan kantavat mushikat, suomalaisheimoista "kalmattua" rahvasta erämaan kätköihin lymyyn oli mennyt?

Yö tutkintovankilassa

Asejoukko eteni. Kärryt vierivät. Parivaljakot juoksivat.

Elokuun pilvinen yö oli heikostihäämöittäväää hämää rää pimeyttä. Joskus kuu pilkahti pilvien alta halkeamista, kunnes peittyi heti pois näkyvistä. En jaksaa ihailia kuutamoisia maisemia. Parivaljakoiden tasainen loksutus kovalla arinamaisesti kuivuneella tiellä on yksitoikkoista. Paksujen niinipuuluokkien parikellot särkee korvaa. Jamtshikoiden yhtämittäinen huuto ja vuorottainen luikkina, ei anna ajatuksille rauhaa. Lehväiset koivikot vierivät sivu. Sivu jää Tshuhonskoin volostin rajalinjakin. Nyt tämä seutu tuntui minusta kotoiselta ja rakkaalta. Aivan kuin silloin ensikerrallakin, jolloin toista vuotta sitten Matin kanssa matkasimme. Tervehtihän tuo kotoinen koivikko meitä tervetulleeksi silloin, omien heimojen luo, osatovereiden, maailmanmurjomain hylkyrien luo. Nyt se alakuloisena, vaiteliaana seisoi, huojutti lehviään. Oi mikä onkaan vapaus. Kultainen vapaus. Ei milloinkaan ennen ollut tuntunut sen menetyksen aavistus tällaiselta. Ajatus oli ennen ollut vain kaukaista kuvittelua, jota muut olivat kokeneet ja se oli merkityksetöntä. Vapautta en milloinkaan ollut arvioinut kyllin korkeasta hinnasta. Kuinka ihmeellistä, suurta ja salaperäistä olikaan siinä uinumassa. Vasta vangitsemisen kautta herätettiin ihmisessä se vaisto, joka puhuu jyrkästä erosta kahleiden ja vapauden ristiriidassa.

Ajatus kirvoittaa esille kummallisia kysymyksiä: Miksi luonto on luomakunnassaan olemassaolevaisuuden välttämättömän osan kehittänyt juuri ihmiseksi? Miksi ei voisi olla kuten nuo puutkin? Yhtähyvin tuona lehtevänä pajuna tahi huojuvana uneksuvana koivuna, joka kuiskee salaista kieltä yötuulen keralla erämaan hiljaisuudessa. Saisihan silloin olla rauhassa — saisi yletä kohti sinilakea vuosisataismääriä. Kunnes sitten myrsky juuriltaan murtaisi, maahan maatumään laottaisi, mullaksi meheväksi muuttaisi, omille juurivesoille antimeksi. — Niinhän inehmokin viipyy ja ylenee, kunnes vanhuuttaan kuihtuu ja kuukertuu, tahi myrsky tempaa. Onhan myrsky nytkin, historiallinen myrsky, suurta nyt luodaan ja on tekeillä. Uhrin vaatii jokainen proletaarinen voitto, ken uhriksi joutuu — parasta olla osaan tyytyväinen. Miten korkea onkaan ihmisolento, mutta samalla miten alhainen ja raaka. — — — Losnikovan kylän koirat haukuivat. Rankaisuretkikunnan kymmenen parivaljokkoa ajoi aamuyöstä stantsajalle. Eteen kaksikerroksisen komean hirsitalon. Olihan saattue komea myös, joskin saattue perin laiha. Olin saanut luvan lojua lattialla yläkerassa, jos tahdoin, sillä matkaan lähdetään vasta seuraavana päivänä. Ulko-oven eteen asettui vartija, pihamalla käveli sotilas. Istuin siinä lattialla ja katselin, milloin hämärää huonetta, milloin ulos ikkunoista yöhön. Uni ei ottanut tullakseen. Ruumis olisi tosin vaatinut lepoa, mutta sielu kamppaili vastaan, eikä mitenkään tahtonut ottaa uskoakseen, että on vanki. Aamuyö kului jotenkin.

Oli iso päivä, kun hankkiuduimme taasen lähtöön ja istuimme tarantassin pajukorissa. Kylänkatua pitkin luok-

semme astelee hoiperteleva juopunut mies. Lähestyy rohkeasti pääohranaa ja ravistelee valjaita, suuria viinapulloja käsissään. Hän kyselee ja viittailee minua kohti. Olisiko ukko tahtonut tarjota viinaa lunnakseni, koska pottuja tarjoili. "Herrat" eivät voineet olla aamunaukuja ottamatta.

Komean talon ikkunasta työntyi kauniin nuoren emännän kihara hiuksinen pää kukkasten lomitse ja katseli minua. Tulipa siihen isännänkin kasvot osaaottavasti. Hän teki muutamia merkkejä ja päänliikkeitä, joita en ymmärtänyt. Nainen taittoi vasta puhjenneesta kukasta punaisen ja valkoisen ruusun, piti niitä kädessään rikirinnan ja katsoi kauan rattaille. Nyökkäsi hiljaa. — Viinaa juovat miehet jatkoivat äänekästä hohotustaan. Teki nainen merkkejä, joille pudistin päätäni. Senjälkeen repi hän rikki valkean ruusun, asetti lehdet kämmenellensä ja puhalsi ne alas kadulle, hymyilivät molemmat, mies, että nainen. Minäkin hymyilin. Senjälkeen asetti nainen punaisen ruusun rintaansa, ja hävisi ikkunasta.

Hetki myöhemmin ajoimme yli joen, kylässä olevaa puusiltaa pitkin. Sillankorvalla heitti joku kukkasen polvieni päälle pajunvitsakoriin, missä istuin sotamiehen rinnalla nelipyöräisissä. Asemies katsoi, mutta ei viitsinyt ottaa sitä. Kun katsoin taakseni, näin vasta silloin toisesta päästä ales joelle, missä oli sama emäntä ämpäreineen ja kaulankantopuineen. Myöhemmin otin elossa olevan, tuoksuavan ruusun ja kätkin suurena lohduttajana povelleni. Sillan yli tultua kumahteli kirkonkello, ilmoittaen sunnuntaista ja kutsuen oikeaoppisia jumalienpalvelukseen. Kánsaa kulki hitaasti joentöyrällä olevaa pyhättöä kohden, kumarrellen ja tehden ristinmerkkejä huo-

kauksin, helpointuen siitä, että rankaisuretkikunta vihdoinkin loittoni kylästä, ketään sen asukkaista mukaansa ottamatta.

Iltapäivällä alkoivat näkyä kaukaa Taran kirkkojen kumottavat kupolit. Halki "sokruus"-metsän ja kaupungin koivikon läpi johtavan leveän tomuisen tien ajoi mahdollisesti hilisevä ja helisevä roikka pitkin Nikolskoikatua, josta käveli kaupungista tulevaa sunnuntaiyleisöä lehtoon päin virkistysmatkalle ja katselivat tomuista retkikuntaa.

Yht'äkkiä vastaamme tulee joukko sotilaita, astuen rivakasti, heihin kiintyy yleisön huomio ja alkavat seurata samaan suuntaan. Sotilaiden keskellä astuu neljä lakitonta virsujalkaista talonpoikaa. Vangit ovat kalpeita ja nääntyneitä. Metsää kohden menivät, en silloin käsittänyt oikein päämäärää, sillä minä pelkäsin ajatella aavistustani loppuun asti.

Valkopartainen kahdeksankymmenvuotias tšamtshikka, oli koko matkan kotikylästään, Losnikovasta alkaen koettanut mielistellä ja liehakoida valkeata lahtariohraa, jotka kantoivat vihreitä poletteja. Halliparta esitti minulle pilkallisia kysymyksiä niin äänekkäästi, että ne olisivat kuuluneet edellä ajavan natshalinikan korviin. Kun en vastannut mitään, oli hän hetkisen vaiti, "Sietäisi koko tshuhnat ajaa näiltä mailta hiivatinkuuseen." Ivallisesti viittasi hän ruoskanvarrella koivikkoon päin raahattavien miesten jälkeen.

— Naado-byi vse tshuni tudaa v les posilait. Soravnoo onii lisnie!

Vaiteliaana ajattelin: voi sinuakin haudanpartaalla olevaa nuokkuvaa, jonka elämänlangan ajanviikate he-

tiken katkaisee, mitähän sinullakin on vielä jälkeen jääneille kostamista. Kun paremmin jaksoin ajatella, kehkeytyi vastaus: voihan minun hautani ennen ukkoa aueta.

Iltakirkkoon kutsuen kumahteli kaupungin monien kirkkojen tornikellot. Ensin pienet liplattivat taajassa tahdissa, kunnes aina päätteeksi isot kumisten hukuttivat kaiken ympärillään. Kirkollinen juhlakulkue Spaskaja kadulla laapotteli vastaamme. Pitkätukkainen mustaparta pappi leveine hihoineen ja tomussa laahustavine kauhtanoineen kävi edellä messuten ja ristiä kantaen. Papin perässä kulki parikymmentä henkeä väistäen kiltisti kadun toiselle puolen. Katukäytävllä keikuttelee kesäpukuisia kaunottaria, ilakoivia neitosia, jotka harvoin katsetta lainaavat ylenmäärin tomuuntuneihin, lianpeittämiin ihmisiin, jotka tulemme kaukaisista maalaiskylistä.

Korkean torin tunnen, siitä kaksi vuotta sitten, ostimme haukea ja sterliä. Ja Matin kanssa ihailimme suurta näköalaa ja ympärilläolevaa seitsemää kirkkoa, joista yksi oli moskeja ja yksi synagoga. Torilla marssii harjoittelevia valkoarmeijan rekryyttejä ja ratsuosasto.

Pysähdymme tämän torin laidassa olevan valkoisen kivimuurin edustalla. Rakennuksen ikkunoissa on alhaalla rautaiset ristikot. Astumme pahallehaisevan pihan takaportin kautta taloon. Ypöyksin jättävät minun suureen paksun tomun peittämään huoneeseen toisessa kerroksessa. Virkamiehet eivät kuulu olevan enää halukkaita sinä päivänä kuulustelemaan. Sain siis aikaa kaijaa auki silmäni ja korvakuoppi, ja vetää ulos kourakaupalla tomun niskastani. Olimme nimitäin koko viimeiset 35 virstaa istuneet takimmaisena hevosen vitsakorissa, edestä syöksyvän tomupilven kes-

kellä. Illalla tultiin hakemaan, ja asemiestä seurattessani turhaan vainusin vettä kaikkialta polttavaan kurkkuuni. Maanpinnalta astuimme muutamia askelmia alas, saman rakennuksen kellariin, mistä kuului kovaa puheen sorinaa. Kun tulin sisään sulkeusi ovi heti takanani ja kihisevä joukko ihmisiä, naisia ja miehiä nuorukaisia ja vanhuksia ympäröivät kyselemällä:

— Kuka olen? Mistä tulen? Mitä rikosta olen tehnyt? Mitä kuuluu maailmalle?

Kauan en saanut katsella ympärilleni, kun taas avataan ovi ja kaikki vaikenee. Kaksi vartijaa astuu sisään — eristävät heti minut. Pistävät suureen munalukkoon avaimen ja kiertävät sen auki. Takaa seinästä irtautui rautainen paari, joka hellittää auki raskaan oven. Vähemmällä kohteliaisuudella kehoitetaan siitä astumaan sisään. Se huone on pimeä ja syvä hapuilten tunnen askeleita, joita on kolme ja saavun lattialle. Ovi paiskautuu kiinni ja raudat ja lukko kolisevat. Kun silmä tottuu — on huone valoisa. Täälläkin on ihmisiä — miehiä ja naisia, jotka ympäröivät ja tekevät lakkaamatta kyselyjä, joista en kaikista mitään ymmärrä. Kahdella seinällä on puulavat. Toverit kohteliaasti tarjoavat niistä yhtä, lavalle laskenkin tomutuneen eväsnyyttini. Heti luen ja saan seitsemäntoista miestä ja seitsemän naista. Tuolla perällä on lautaputka, sieltä näkyy vielä repaleihin puettuja naisia. Ikkunat ovat katonrajassa, torinpuolella, kellarin kiviseinässä.

Uudet huonetoverini tulevat pian tuttavallisiksi. Kaksi mustaan univormuun puettua matruusia, selittää il-

man vähintäkään arkailua, kovalla äänellä, että ovat bolshevikeja ja ovat joutuneet vangiksi Ob-virralla.

Moskovalainen hienosti mustaan puettu, sivistynyt nuori nainen, käveli korkeakorkoisissa kengissä lattialla, lakkaamata hyräilee hiljaa. Aika-ajottainen laulu välistä väräjäväenä saa vauhtia ja tulvehtii helisten kellarin kosteissa kiviseinissä. Naisella on neitseelliset kasvot, pikimustat kiharat ja pitkät tummat ripset laukuilevat, kuin perhosen siivet. Hänen katseensa on harhaileva, syvä ja suruvoittoinen. Toinen nainen, jolla harteiden yli on heitetty punaruutuinen saali, on puoliksi rokonarpeuttama. Hän istuu vierelleni ja puhelee paljon, selittää laulavan tytön olevan vasta kolmatta päivää vankilassa. Tytön sanoo vangituksi joku- aluksella, mikä oli tämän kautta matkalla Tobolskiin, tahj Tomskiin. Että häntä syytetään punaiseksi vaikoilijaksi, nimensä on Smirnova. Kertojalla itsellä on koti Ryipinskissa miehen ja viiden lapsen kera. Itse nainen on istunut kolmatta kuukautta tässä tutkintovankeudessa. Naisten joukossa oli vielä kaksi hyvin vanhaa. Toinen heistä palpatti työkseen, milloin oli kuulijaa, milloin ei. Joskus häntä kuuntelivat kaikki. Poliitikasta paljon puhui nainen, ollen kova bolsheviki, eikä pitänyt kynttiläänsä vakan alla. Ristikkoluukun takana olevat kasakat kuuntelivat ja näyttelivät valkoisia, villiä hammasrivejä.

Smirnova tyttökin pysähtyi eukon luokse ja tarkkaavaisena, hymyilemättä kuunteli. Kaksi kaljupäistä talonpoikaa oli monien kuukausien ajalla kotiutunut vankilasta vaatimattomiksi ja nöyriksi asukkaiksi. — Entäs tämä raajarikkoinen vanha mies, joka milloin seisoi kep-

piä vasten, milloin nojasi seinään, ähkyi ja puhkui, kovasti kasvot kärsimyksen punaamat, milloin hän varovaisesti laskeusi lattialle ja asetteli käsiensä kannattamina suuria, housunreuhkan päälle tuntuvia raajarikkopussejaan mahdolliseen asentoon. Ukko näkyi kärsivän epä-mukavuudesta äärettömästi, mutta siitä huolimatta hän vaieten kärsi. Muut unohtivatkin hänet omiin oloihinsa.

Pian kuulumme eteisosaston puolelta liikettä ja hälyä. Kellarimme salparaudat helisivät. Sapuriin pu-keutunutta paljasjalkaista ikkoraähjystä sieltä tuotiin. Valkotukkainen polisikomisario potki miestä selkään, kun tämä hapuili ja tapaili rappuja, kunnes vangittu menetti tasapainonsa ja suistui kori kainalossa alas. Jälestä heitettiin lakkireuhka ja kappale limppua, mitkä korista olivat pudonneet. — Mutta ei sillä hyvä, komissariopa tuli alas, alkoi nyrkkivoimilla mätkiä potkittua päähän ja niskaan. Vihdoin herkesi ja juoksi hengästyneenä ylös. Kun ukko oli selvinnyt seisoalleen, selviytyi hän meidän nähtävillemme hurstihousuis-
sa, joista "pukki oli lahkeet purrut" yläpuolelle pohkeen, niin että ne pitkinä hepenöitsevinä suortuvina heilahtelivat sapurin helmain kera alapuolella polvien. Ukko ei ymmärtänyt mitä tämä kaikki merkitsi, sillä hän kaupitseli tekemiään "palturia" (tsikarkoita) kadulla rauhallisena, kunnes pidättivät valkoiset vakoi-lusta.

Sen jälkeen tuotiin vielä yksi nainen, häneen emme joutuneet kiinnittämään huomiota, sillä ylhäältä torin-puoleisten, kellarin katossa olevien ikkunain kautta alkoi kuulua maanpäällistä liikettä ja tömyä, äkäistä komentoa ja huutoja. Ikkunaan voi päästä siten, että

lavalla seisten, toiset nostavat ylös, että voi kurkoittaa käsin kiinni ristikoihin ja vetää ruumiinpainonsa käsivoimin ylös. Kauan siinä asennossa tosin ei kerrallaan voinut pysytellä, sillä kädet väsyivät. Jokaista meistä nuoremmista halutti päästä ikkunalle vuorostaan. Ja kun "otserissa" vuoro tuli, nostivat toverit ja minä vedin itseni ylös ikkunalle. Torilla näkyi kasakoita, upseereita ja muita kunniamerkeillä varustettuja herroja. Tuuheaviiksinen paksu komendantti jakoi määräyksiä, joita täyttämään kiirehtivät adjutantit. Yli torin avausi Irdishan takaa nuo unelmoidut sinivuoret ja mahtava lakeus. Maa, missä hallitsivat punaiset, mutta mihin valkoinen surmanenkeli lähetteli lakkaamatta kuolemanuoliansa. — Sinne sinimetsiin, osoittaa välkkyvällä sapelilla taasenkin tuo korskea komentaja. Sinnepäin läksi ratsukomennuskuntakin.

Syyskesän kuulakka ilta pian hämärtyi ja kaupunki verhoutui peloittavaan pimeyteen. Tuntui siltä, kuin belsebuubin voimat näkymättöminä riehuisivat. Rauhallista kotia ei löydy tällä piirillä. Sisällissodan kaameat haamut hiiviskeleikse kaikkialla.

Kellariimme tuottiin kiehutettu vesi illalliseksi. Muuruakaan leipää veden kera ei jaettu. Vangeilla oli "vapaus" ostaa. Ostaminen tapahtui siten, että jos jollakulla sattui joitain kopekoita olemaan, voi jonkun vartijan välityksellä hankkia kaupungilta, jota tietä tavara kuljettuansa monesti tullautui. Kun "ushin" oli syöty, komennettiin levolle. Jokainen vetäytyi lavitsoilleen. Pian saapui iltatarkastus (osmotr). Prameasti aseistetut, viinalle löyhkäävät miehet tulivat lyhdyn kera sisään. Käsissä heillä oli kalvosimen paksuiset lyhyet

palmikkorahnikkoruoskat. Kuinka äärettömän hiljaa, kuin hiiviskelevät kissat, ennen saadun selkäänantamisen kokemuksesta vangit makasivat. Vahvasti savuavan öljylyhdyn valossa, tarkastivat kasakat jokaista erikseen kiusallisen läheltä, se tapahtui kuin lääkäriltä, joka lähestyy kuolemansairasta potilasta tutkimaan. Vierelläni loikova toveri painoi hiljaa pääni alas, josta varoituksesta huomasin maata muiden tavalla liikkumatta. Smirnovan lavetan luona rähjäisivät ja puhuivat roskaa. Tyttö hengittämättä makasi hiljaa. Kun tarkastus oli tapahtunut ja pampumiehet poistuivat, nousivat kaikki lavoilta, kuiskaillen keskustellen. Aina, kuin joku varoittava liike kuului "pervoista" painuivat istualleen nousseet maata.

Iltayö kului levottomasti. Yhä uusia pidätettyjä tuotiin — naisiakin, jotka sijoitettiin peräputkiin, mitkä olivat ahtaat, ovettomat lautakopit. Hetken hiljaisuuden jälkeen, tuntui lautainen lavetti puupieluksineen höyhensäkillä ja silmät laukesivat raskaana kiinni katselemasta savuavan öljylampun liekkiin, mikä tuprutti mustia nokihiekkasia kellarin kosteankuumaan yöilmaan.

Yht'äkkiä koko joukkoa peloitti uusi räminä, huuto, kopina ja kolahdukset. Tutkintovankilan pihalle oli syöksynyt joukko juopuneita kasakoita, "Ohranan rabotnikkoja". Ovien salparautoja ja munalukkoja kiihrettiin auki. Eteishuoneessa he jo kuuluivat koluvan. Ovea avattiin meidän kellariinkin, jonka takaa kuului kiroilemista, lyöntejä, armonpyyntöjä. Kun sitten ovi avautui, potkaistuina tuupertuivat tölmit miehet sisään. Äskeiset tarkastajat seurasivat nyt mukana ja alkoivat pampuilla mätkiä heitä selkiin. Kuta enemmän lattialla piestävät pyysivät armoa, sitä enemmän

heitä lyötiin, kunnes sortuivat. Kaksi kaljupäistä vanhusta ojensi kätensä, mutta iskut sattuivat niihin ja kädet vaipuivat. Vahvasti savuavan öljylyhdyn valossa huomasin varjossa seisovan nuoren sarkatakkisen vangin. "Tutkiminen" suuntautui häneen, sarkatoppatakin selkämykseen, eikä harteihin iskut eivät vaikuttaneet, mies seisoj vain rauhallisena ja suojeli käsin silmiänsä. Silloinpa roistot repivät takin kappaleiksi siten että eräs ohranoista tarttui vahvaan kaulukseen ja toisessa kädessään olevalla pitkällä ihmislihapuukolla irrotti selkämystän, niinkuin suutari, joka vuodasta viiltää painosaappaan vartta ja päällistä. Kun tämä kasakan leikkaustaiteen näyte oli tapahtunut ja nuoren talonpojan selkä paljastui, alkoivat villiintyneet juopuneet lahtarit miesvoimin mätkiä häntä paidanpäälle hartaalla työinnon antaumuksella. Aika-ajoin kysyen jotain, mihin vastausta mies ei antanut, makasi vain hiljaa, ei pyytänyt armoa, ei valittanut, vaiti oli.

Vihdoin pieksäjät saivat halunsa tyydytetyksi. Mutta entäs harmaahiuksinen komissario, tähtikaulureinen vanha mies, joka oli koko ajan seisonut sivussa, ovelle nousevien rappusien alimmaisella astukkaalla ja seurannut suurella nautinnolla toimitusta, mussahutteli huulitonta viivamaista suutaan jokaiselle iskulle. Hän laskeusi alas ja häikäilemättä alkoi nyrkkipyykin. Oikeastaan se oli kuin lapsentaputusta kasakoihin ver-raten. Kasakatkin nauroivat täyttä kurkkua huohottaen hänelle. Kun ukko oli "taputellut" itsekutakin, hiruivat korvatukkaiset iloisesti, enään asiaan sekaantumatta. Juopuneen komissarin vetivät pieksäjät mukaansa ja poistuivat kellarista. — — — Pimeä kellari

oli hiljainen, hengitykset olivat pidätettyjä huokauksia. Joskus purkautui nyyhkytys valloille ja runneltu rinta kohosi vaikeasti valittamatta. — — — Kuin aaveet, nousivat vangit lavoilta katsomaan uunin luo hiipinyttä tyttöä, joka lampun luona tarkasti käsivarttansa, missä pitkä punanen raamu osoitti kasakan kynsimistä. Mustain kiharain alta välähti vihainen kiiluva silmäpari, joissa näkyi tuskaisten kyynelten kuivuneet jäljet. Hän oli Smirnova, tuo hiljainen hyräilevä tyttö. Nytkin jäi katselemaan hän kirisevää öljy-tuikkua, kunnes rintansa kohoili ja ryhti suoristui, kuin itsestään tulivat mahtavat — syvältä kuuluvat sanat ja sävel:

“— Stavai prokljaatyim sakleimennyi
Ves mir golodnyih i rabov.

Matruusit nousivat vuoteilta, kohottivat oikean kätensä, kuin pyhään valaan. Jumalaiseen lauluun yhtyivät hiljaa yksi ja toinen nostaen kätensä kerraten:

“Eto budjet nash paslednyi
i reschitelnyi boi

Kiviluolan yölliset holvit kajahtivat rohkenevalla uskalluksella. Rääsyiset kypertyneet vartalot olivat ojentuneet äkkiä uhkaaviksi. Ja proletaarin majesteetti oli ilmestynyt kadun pimeään, syvään luolaan. Tämä oli kohtalon uhmaa, kuoloa pelkäämätöntä henkeä se oli. Toisten mukana olin nostanut käteni ylös, vaikka sanat olivat oudot, oli sävel tuttua. Kaikki katsoimme Smirnovaa, jonka rinta kohoili ja posket punertuivat. Silmissä paloi tytöllä lieska, joka poltti ja hurmasi, niiden hehku oli tarttunut muihinkin ja tuntui siltä, kuin henget meistä olisivat irtautumassa, valmiina asettumaan ylös vapauteen. — — —

Virolaisten vankien kohtalo

Vierelläni oleva lava oli tyhjä. Hakattu nuori mies hoiperteli tyhjälle paikalle ja oijeten veti revityn sarkatakin reuhkat korviensa yli. Kuunvalo vinosti sattui kivijalan kattoikkunasta alas nytkähteleville harteille. Hetken aikaa mies nikotteli ja jäi hiljaiseksi. Sitten taasen alkoi hän huohottaa piehtaroi ja vaikeroitsi, nähtävästi enemmän sisäistä, kuin ulkonaista tuskaa. Muutama oli yrittänyt puhutella vastatulleita, mutta nämä eivät mitään vastanneet.

Jälkeen puolen yön kalisivat taasen avaimet. Rautapaari päästeltiin kolisten ja viskattiin sivuun suurella kolinalla. Kaikki olivat heränneet, mutta makasivat hiljaa, niin hiljaa kuin olisi kuoleman rauha vallinnut kellarissa. Ovesta sisään työnnettiin naisia. Kasakat komensivat perällä olevat karsinat tyhjiksi. Pitkänhoikka kerjuri oli paennut sinne pimeään, iltayöllä tapahtuneen pieksännän aikana. Ja nyt oli hänet yllätetty, samasta paikasta. Paljasjalkaisena, sapuri ja kori käsissä hyökkäsi hän ulos väistääkseen iskua, joka onnistuikin ja pamppu mäjähti ovipieleen. Kasakat veivät saaliinsa putkiin ja seurasivat itse mukana.

— — — —

Aamuyö oli hiljaista, kasakat olivat poistuneet. Piestyt miehet hiipivät ylös ja löysivät puisen vesiämpärin, minkä sisällön tyhjänsivät himokkailla pitkillä siemauksilla par-

toihinsa. Hiljaa kuiskivat vironkielellä asioita, joista sain aluksi aavistuksia, mutta lopuksi ymmärsin täydellisesti. Suuresti hämmästyivät, kun tiedustin heiltä suomeksi: Mikä oli syy ja asia, josta moisen selkäsaunan ansaitsivat. Vanhukset istuivat lattialla, eivätkä saaneet "arvoa" suomenkielestä niin paljoa, että olisivat oikealla tavalla asian selittäneet. Sitävastoin nuori mies lavalla ymmärsi ja alkoi katkonaisesti selittää:

— Vot, olemme estiläisestä kylästä, kuusikymmentä virstaa kaupungista, kōilliseen. (Kylän nimen myöhemmin olen unohtanut muistiin kirjoittaa.) Olimme juuri heinätyössä metsissä, kuhjiin asettelemassa viimeisiä rukoja, kun odrata valkoisia saapui aamulla ja tiedusteli kylässä olevilta naisilta: "Missä ovat miehet!? Missä ovat kutsutaan käsketyt nuoret miehet?" Ensialuksi eivät tunnustaneet kaikki. Silloinpa kasakat alkoivat piestä heitä ja uhkasivat paikalla tappaa kaikki naiset ja lapset, sekä polttaa kylän.

Kiristetyksi tiedot saivatkin vihdoin ja ohjasivat ja opastivat omat naiset kasakat luoksemme. Suurella yllätyksellä tulivat juuri silloin kun olimme kerääntyneet metsässä eräälle suovalle neuvottelemaan. Nuoret miehet olivat aikoja olleet verevässä kaartissa paossa syvällä metsässä. Olihan kertoja itsekin siellä ollut, mutta pistäysin pahaks' onneksi kotiin juuri vasta eilen. Vanhoja ukkoja kun olivat, "seitsentoistkymment inemistä", mitäs vastaan panijata heissä sitten oli. Vangitsivat heti kaikki vanhukset. Tellä tavattiin vielä viisi "tykky", mutta kun nämä läks' juossen ärä, "lasettiin heijät kohen mahan." Iltapäivällä saapuivat he omilla opusilla ajaen rankaisuretkikunnan mukana Irtishan kaltalle, "miss kohas on yli-

menemisen lussi.” Ylihakijaa ei ollut ja kun venettä kii-reen ei saatu, aikoivat yrittää toisesta kohdasta. Kun jo aurinko teki laskuaan, ajoi heitä vastaan lugalla joukko ratsastavia kasakoita. Jo kaukaa kiljuivat ja heiluttivat solmuruoskiensa. Mukana oleva rankaisuretkikuntakin pelästyi ja väistyi äkkiä syrjään. Puolitukkaiset*) hyökkäsivät suin päin päälle ja alkoivat piestä. Aluksi luulimme sillä päästävän. Kunnes kasakat laskeusivat alas ratsuilta ja komensivat lujasti meitä, meidän saamatta mitään selvää. Huutaen, hurjasti kiroillen ja rähisten, tölmien ja raastaen, asettivat vangit riviin harvukseen, pitkin niittyä ja alkoivat vinosti sivultapäin arvelematta ampua. Kun sitten ei enää ollut pystyssä muita kuin me kolme, kielsi päällikkö ampumasta. Ottivat meidät mukaansa, toivat kaupunkiin. Potkivat tänne kellariin ja lopunhan te tiedätte. — — —

Kertomukseen vanha mies lattialta lisäsi:

— Asja muituskin tosi ja jumalan iest oikeen rääkitty, vaan entä lihunikit pitkän nugan kaa (nuga=puukko) tunnustelivat mahan lasetut.

— — — — —
Oli jo päivä, kun hieroin silmäni ja pääsin tosiaan selville siitä, ettei tämä olekaan paha unta, vaan todellista totta. Virolaisia en enää nähnyt. Heidät oli viety ”tutkittavaksi” yläkertaan ja sieltä kaupungin lehtoon. — —

---

*) ”Puolitukkaiset”, julmat vuoristo-kasakat ovat ajelleet toisenpuolen päätä puhtaaksi, jossa on pieni lakki kallellaan painettu paljaan paikan peitoksi. Toinen puoli päästä on kuin tuuhea hevosen harja yl' otsan, tasattuna harteilla bashkiirien tavan mukaan.

Tyrmään

Nimeäni huudettiin. Tutkinnoille oli käytävä — sanottiin. Ihmeekseni ja kummakseni ei yläkertaan enää viety. Pihalla kiväriniekat mukaansa kutsuivat. Kadulle ja kaupungille veivät. Kaksi sotilasta pihalla oli röyhkeitä. Mutta kadulla ystävällisiä. Sanoivat vievänsä "Konrasvetkaan" (erikoisvakoilu-osasto), toisin sanoen, sota-oikeusistuimeen. Tänne tullessa luovuttivat uusille, talossa olville sotilaille.

Taloon sisään astuessa muistutti se Hankoniemen siirtolaiskonttoria, missä on luokkua, konttoripöytiä, hienosti puettuja naisia kirjoituspöytien ääressä ja sivilipukuisia virkamiehiä. Yleisöä myöskin odottaa paperit käsissä. Minusta tuntui siltä, että "siirtolaispasseja" täälläkin jaettiin bolshevikeille, palaamattomille esi-isäin metsästysmaille.

Ihmeellistä, että kyttyräselkäinen kalpea virkamies tarjosi tuolin. Sen jälkeen alkoi kuulustelu venäjänkielellä. Kun sain heidät käsittämään, etten sitä ymmärrä jättivät hetkeksi rauhaan, mutta pian kutsuttiin viereiseen kamariin jonka ikkunoille oli asetettu kaikenlaisia kylmiä aseita. Täällä he alkoivat väittää etten puhu totta, vaan että olin vankilassakin yölläkin puhellut venettä.

Osoitin käytännöllisesti todeksi, ne sanat mitä osasin, puhuin, ja vaikenin. Hetken kuluttua osoittivat tietä edelleen, huoneihin, missä oli "putikin" päällikkö. Englanniksi alkoi kiroilla ja huutaa että olen suuri valehtelija ja

että osaan sujuvasti kyllä venäjää, "jos puhumaan pannaan." Että olen punaisten asioilla ja propagandistina sekä kuljen väärällä passilla. Valehteli suoraa minut ilmiannetuksi kiinnisaatujen suomalaisten toimesta.

Mitään todistuskappaleita hän ei ollut voinut hankkia kotitarkastuksessa. Kun puhuin asiani puolesta, tuntui siltä kuin hän todella alkaisi uskoa ja että vapaus tulisi ja aloin sitä jo toivoakin.

Hetken kuluttua kuitenkin hän kutsui uudestaan. Nyt oli ääni muuttunut kiukkuiseksi ja hetken kinastelun jälkeen antoi määräyksen tyrmään sulkemisesta.

Kaikki oli rauennut. Viimeinenkin vakuutteluni oli mennyt kuuroille korville.

Paksu, lihava, roistonnäköinen mies, oli palmikoitu hihnapamppu kädessä kävellyt virnuillen koko ajan toisessa huoneessa. Olin aina kääntänyt heti katseeni pois, kun hän ahnaasti ja himokkaasti tarkasteli minua. Vasta jälestäpäin olen käsittänyt, mitä varten tämä vaahtosuinen punaniskainen virtahevonen siinä valmiina tepasteli. — — Silloinkin tunsin pikaista tarvetta päästä tuon miehen näkyvistä. Ajatukseni olivat kuitenkin turhat, miespä ei jäänytkään, vaan päinvastoin tyrmään siirtomääräyksen jälkeen jouduin kokonaan tuon syöttilään huostaan. Kuin virtahepo jyrisi hän bassoäänellä:

— On saatava pari solttua tätä otusta ohjaamaan — niin kyllä kulkee, kun minä takana astelen ja hienokseen kaputtelen takakamarin kajutan katolle.

Ja kun sitten sotilaat olivat saapuneet ja astelimme katua pitkin, joka oli täynnä ihmisiä, huuteli virtahepo.

— Väistäkää pois hollilta! Tässä viedään Turkin sulttaania. — Toisinaan kuuluvalla äänellä kuulutti, — kat-

sokaa bolshevikiä, joka on joutunut kiikkiin! — Astu, astu vain, että tässä "krossaan" joudutaan. En ymmärtänyt puoliakaan mitä hän huuteli, mutta ihmiset katsoivat osaaottavasti, melkein vihanilmein. Kukaan ei ivailten nauranut.

Valkoisten vankilamuurien rautaporttien edustalla pitivät kasakat aseharjoituksia, laulaen ja hoilaten. Portista sisään käyden, jouduimme avaran pihan yli astumaan "tisuriin", konttoriin; siellä oli sotilaita ja vartijoita. Suurien pyhain kuvain edessä paloi kynttilöitä. Rautaporttien ja ovien avain kimppuja yhtämittaa kolisteltiin. Sivuhuoneissa oli villejä puolitukkaisia, jotka puhdistelivat lyhyitä kivääreitä ja rasvailivat lukkoja. Heidän luokseen asteli virtahepokin, mutta minut oli luovutettu hyvänahkaiselle vanhalle vankilan virkailijalle, jolle oli jätettävä "irtain" omaisuus.

Puulattiat olivat kuluneet syville kuopille, oksat korkeilla kuhmuilla, joihin tahtoi langeta.

Sisään tuli uusia vankeja, vanhuksia, jotka heti, nähtyään jumalan äidinkuvan, ryömivät sen edessä, suutelivat tomua lattiasta. Rukoukset ovat totisia, virsujalkaisten talonpoikain sydämistä lähteneitä. Hartaita vanhurskaan pyyntöjä, välitöntä miehen puhetta jumalalle. Häntä puhutellaan kuin isää ja veljeä, kuin likeistä ystävää ja toveria:

— Armahda! — Kuule miilaja! — Katso, kallein kullanmuru. Ethän hyljätä voine! Syytön, syytön, syytön, huokaa ahdistettu karkeakarvainen rinta. — — —

Mitä — Smirnova — seisoo tuolla! Juuri hän, ovesta astui. Solakkana, mustapukuisena ja yleväkatseisena. Huomaa minunkin, suo lohduttavan pään liikkeen ja hy-

myilee hiukan, joka heti sammuu ja katse taasen jäykistyy.

Hyväntahtoinen vartija tarttuu minua käsivarteen ja astelimme ulos. Kivitetyltä ulkopihalta avattiin taasen avaimella rautaportti. Sannoitetun pihan yli astuessani, katsoin ylös korkeihin tiilirakennusten ristikkoikkunoihin, näkyi siellä ihmiskasvoja ja pörröisiä päitä. Pihan takaa avattiin vielä yksi portti, minkä pienellä pihalla hoippui kalpeita lakittomia vankeja. Juuri porttipielessä oikealla alakerrassa rautahäkin takaa kuulen nimeäni hätäisesti mainittavan. Ja rappuja noustessa katson sinnepäin, näen kaltereiden takana Ilmari Auran, joka kaksi viikkoa sitten vangittiin. Hämmästyin suuresti hänen kalpeuttaan. Heilutin hattuani, johon hän vastaa. Miesparka, joka aina oli valittanut sydämensä sairautta, kaivannut vaimoaan ja lapsiaan, kitui nyt tuolla häkissä. Olimmehan Argunan erämaassa yönuotioilla haaveilleet vanhoja muistoja, kertoilleet Suomen luokkasodasta kokemuksiamme, laulaneet Hurtti-Ukkoa, pelänneet susia kun ne ulvoivat lähellämme. Kolmet kiertoraput nousivat yläkertaan, missä oli pitkä käytävä ja suuria raudoitettuja, luukulla varustettuja ovia kahden puolen. Suoraa rappujen kohdalla ensimmäisestä kulmakopin oviluukusta havaitsin toveri Hellen. Ei voinut mitään sanoa, jäykkä vartija kiiruhti eteenpäin. Järjestyksessä neljäs oikealle oli se ovi, joka avattiin kahdesta lukosta. Sisällä kopissa olevat kahdeksan toveria ottivat kohteliaasti vastaan. Heidän suurta uteliaisuuttaan maailman kuulumisesta en ikävä kyllä, voinut täysin tyydyttää. Mukana olevan sanakirjan olin saanut tuoda taskussani.

Koppi oli ahdas, kaksi kertaa kolme sylvää, seinille nostettavien lavojen kera varustettu. Yksi ikkuna aukaisi

näköalan takapihalle, mistä näkyi tiilirakennusten nurkkauksia, vankilan sauna, korkea hirsipisteaita. Aidan ylitänne yläkertaan näkyi asumatta unohdettu katu, kaupungin rakennusten kattoja ja niiden yli kaukainen "luga"-niitty ja siellä takana metsiä ja sininen Urmanan ylängön havumaisema.

Huonetovereihin tutustuin pian. Saksalainen Johan Shilman, 47-vuotias, solkkasi mielellään kanssani englantia. Urmanassa vangittu ruotsalainen. Omskilaisen pohatan nuori vallaton vekara. Kauppiaan poika, punainen vakoojija, tanssi, lauloi ja piti hauskaa minun kustannuksellani, opettaen ahkeraan venettä. Pietarilainen valuri, musta kuin seppä ainakin, juroluontoinen ja nauramaton mies. Kaksi siperialaista isäntää, hartaita sanan ja hengen viljelijöitä. Jumalaapelkääväinen paksu kristianin teki lakkamatta ristinmerkkejä, puhui iltakaudet, yöt ja aamut jumalansa kanssa. Jokainen henkilö suurella määrällä mielenkiintoinen.

Illalla sain tovereilta kirjelippusen, jossa he onnittelivat, että olin joutunut sivistyneiden ihmisten koppiin, jossa on puhtautta ja tilaa. Tämän tosiasian tulin itsekin myöhemmin huomanneeksi.

Koltshakin vankilakauhuja

Kodikas tunnelma loppui lyhyeen. Kun kello oli vasta kuusi, oli vankien siihen mennessä tarvinnut laittaa vuoteensa ja käydä levolle. Kuinka hassua! Keskellä kesän kiireisintä aikaa, kun aurinko vielä paistaa korkealla, on meidän, tuhansien terveiden ihmisten näissä kivimuureissa käytävä lojumaan. Nukkumaan silmät auki. Liikuntaan ja työhön tottunut ruumis pani ihmetellen vastaan, lihaksia venytytti ja pakotti äkkinäinen helpoitus ja "kissan päiville" pääsy.

Keskustelua vangit jatkoivat vuoteissa hiljaisella äänellä. Muurin loukossa olevalla tyhjällä yöämpärillä istui aina joku ja sieltä kautta johti puhetta. Kun oli vihdoin ilta pimennyt ja vartija öljytuikun tuonut, nousi vuorotellen yksi ja toinen ylös, kuori alusvaatteet yltään ja alkoi ahdistellen ajella takaa "murehenkaritsoja", jotka olivat alkaneet iltaviriällä virmoiksi, kiitäen pitkin ihonpintaa, haukkoen palan sieltä, toisen täältä henkipitimikseen. Kun koko vankilan patjat säilytettiin osastottain yksissä pinkeissä, levisi luonnollisesti syöpäläiset tarkoituksella kaikkialle. Patjojen sisästä möyri esille melko pitkiä harmaita elukoita, jotka uuteen mieheen katsoivat olevan etuoikeuksia, ja ehkä ulkoilmasta vasta tulleen tuntui puuraista puhdasta pintaa herkullisemmalta. Kun lienen pannut ensi aluksi vastaan, herätti se sivullisten hilpeyttä, ja omiskilainen pohatanpoika sai vitsailla ja mahan täydeltä

nauraa. Seppäkin etsi syöpäläiset, murahti pojalle jotakin ja meni vuoteeseen.

— — —

Kun oli jo yhdentoista aika, kuului vartijan kiivaat askeleet kajahtelevat käytävillä. Koppien ovia avattiin sieltä ja täältä. Kutsuva käsky ilmaisi nimeltään aina jonkun astua murjusta ulos. Ja kun käskyä ei seurattu kyllin nopeasti, kävi vartijan ääni teräväksi. Ihmettelin — miksi huonetoverit olivat käyneet äärettömän levottomiksi. He olivat syöksyneet ylös lavoiltaan yht'äkkiä ja kuuntelivat oviluukulta, tavalla, kuin olisi henki ollut kysymyksessä. Ja sitä kai se olikin. Askeleet kajahtelivat, ovia lyötiin kiinni ja sulettiin lukkoon. Silloinpa kalisi meidänkin kopin munalukko. Ovi reväistiin auki — nimi huudettiin. Jokainen katsoo toinen toistaan. Huuto uudistuu. Puna-paitainen talonpoika liikahtaa, mutta ei jaksaa astua askeltakaan. Raajat ovat kuin halvatut. Mutta vartijan komennosta jalat liikkuvat tomppelimaisesti ja välittömästi. Itse talonpoika ei ole antanut raajoilleen muuta määräystä kuin kannatella ruumista. Nimeltä huudettu vanki on äkkiä menettänyt aistimuksiensa avun ja "sielu" on jäänyt oman onnensa nojaan. Kutsuttu kävelee olkansa ovipieleen ja virsu töksähtää kynnykseen. Hän hoipertuu kuin juopunut alas, mutta virkamiehen käsi ennättää tarttua ja auttaa oven ulkopuolelle. Saranat kirahtavat, panssaroitu ovi sulkeutuu. Salparaudan kalinaa, avainkimpun heilahdus, muutamia virallisia komentavia sanoja, ja askelet kumajaa loitoten pitkässä kiviholvissa. Pian on kaikki hiljaista.

Saksalainen seisoo ovipielessä, käsi puuskaan koukistuneena. Paksu talonpoika on polvillaan uuninnurkassa,

kumartelee lattiaan asti, ja joka kerta kun pää painuu alas, pitää hän huuliansa kauvan aikaa kiinni permanossa. Terävästi sointuva s-kirjain sihisee tuskin kuuluvana ja lakkaamaton "boh kriste" ja "hospodi" huokaukset tuskin kuuluvana kuiskauksena tulevat ulos yhteenpurtujen hampaiden välistä. Omskilainen pohatan poika oli keskeytynyt ilvehtimästä ja istui totisena lavalla olevalla patjalla, kädet koukistettujen polvien ympäri ristiin kiedottuna. Ruotsalainen oli keskeyttänyt syöpäläisten etsimisen ja tappamisen ja istui, kuin vahakuva, paita kainalossa alastomana. Kasvot kauhistuneina katseli silmää räpähyttämättä tuirulamppuun. Viedyn veli, mushikka samasta kylästä, seiso i yhä ovelle päin unohtuneena, yksissä jalkainsa sijoissa siinä asennossa, kuin oli jäänyt kynnyksen eteen. Hän oli aikonut hyvästellä veljeänsä jotenkin, mutta juuri kun avasi sylinsä, solahtikin tämä jo matkaan ja ovi sulkeutui. Ties miten kauvan siinä mies seisonut olisi, ellei saksalainen käteen tarttunut ja ohjannut häntä vuoteelle. Mutta silloinpa heräsikin tajunta kalpeassa talonpojassa. Ja hän hypähti seisoalle, alkoi käydä lattiaa, astuen seinästä seinään, huitoen käsillensä, puheli kiihtyvästi, milloin yhtä asiaa, milloin toista. Selvästi huomasi järjettömyyden tilan lähestyvän hänen olemustaan. Kun paksu mies astui ja taisteli mielenvikaiseksi tulemistaan vastaan, värähteli hermostuneet lihakset kasvoissa ja kaulassa. Välistä paksut kaulasuonet turposivat korkeiksi paukumiksi ja henkeäahdistavin ilmein miehen kasvot vääntyivät rumiksi, tuhkanharmaiksi, peloittaviksi julman ihmisen piirteiksi. Yhtä mittaa virtaili hiki ohimoilta, kun hän hoki samoja sanoja:

— Pravda li anii upjut jevoo?! Oikein tottako he

murhaavat hänet?! Nytkö hänet sitten kuitenkin veivät! Yhtä syyllisiähän olimme molemmat. Oh miilaja miilaja maatushka! Mitä paha olemme sinua vastaan tehneet? Hyvä jumala! — Ensivuorossa olen minä oleva — —! Ensi vuorossa! Ensi vuorossa! Kuuletteko toverit! Ensi vuorossa — — — —!

Kukaan ei vastannut, ei jaksanut vastata. Yksin puhellen astui yhä lattiata edestakaisin:

— Kunpa jaksaisi, kunpa kestäisi. On tämä kuorma liian raskas.

Toisinaan hän heittäysi vuoteelle, peitti päänsä olkityynyn alle, kuin pakoon pyrkivä jänis, hampaat kalisivat hänen suussaan ja vilun puistatus kävi läpi ruumiin. Silloin tahtoi hän hautaantua yhä syvemmälle karvapeitteen alle. Kukaan ei voinut lohduttavaa lausetta antaa. Kaikki oli liian totta. Kaikilla kangasti oma kohtalo liian julmana edessä. Eihän voinut toista auttaa, kun oli itse avun tarpeessa. Yksin kovaluontoinen seppäkin, joka päältänähdessä oli takorausista tehty, oli purrut leukahampaansa yhtä lujaan kuin viilapenkin leuat, niin että jokainen poskihammas ja suoni nahan alta tuntuivat. Kireät valtimot hänen häränkaulassaan kohoutuivat sormen vahvuiseksi. Nyrkit oli työnnetty housun taskuihin. Kaikesta päättäen oli mies ratkaisemassa jotain kauheata kysymystä, tahi mieltä hän selväksi jotain, äkkiä eteen viskautunutta, kiertämätöntä asiata. Kuolemaako katsoi noin suoraan silmästä silmään.

Raskain askelin asteli seppä ikkunan luo, minkä ristikon takaiset puomit olivat molemmat avoinna. Ikkunasta sisään leyhähteli leppoinen yötuuli. Kuusi riviä verskan paksuisia kanttirautakankia vapaan ilman rajaviivalla, ylös

ja alaspäin, ristiin niitattuina, upposivat syvälle rapattuun kiviseinään. Jokaisesta ristikosta muodostui ylöspäin pitelevä suorakaide, niin suuri, että miehen pää mahtui kuin kiila ohimoista pistettynä neliön sisään.

Yöhön, läpi ristikon, 'katseli seppä' — mietti, mitähän mietti. Vihdoin veti jättiläiskouransa taskuista ulos ja tarttui tukevasti keskimäiseen poikkitankoon. Mies jännitti leveät harteensa ja hiljaa lisääntyvällä voimalla ikäänkuin koetteli rautojen joustavuutta. Murisi hän jostain epäselvää hampaidensa välistä ja jäi tuijottamaan pimeyteen.

Ylenmäärin hermostunut talonpoika oli viskannut olkityynyn ja täkin sivuun ja harppi lattialla nurkasta nurkkaan. Kuta enemmän miesraukka astui, sitä enemmän kiihoittui, lopulta juoksi ja huojui edestakaisin, kuin järjetön luontokappale, tahi loppuun jahdattu otus, jota koiralauma ahdistaa. Tämä kiihoitti muitakin siihen määrään, että kaikki tahtoivat jalkeille. Seppä vain yksin levollisena yöhön pimeään tuijotti. Shilman laskeusi vuoteeseen. Nurkassa polvistunut talonpoika jatkoi henkien palvelemista. Kaukaiset yölliset laukaukset hukkuivat pehmoisina lehdon sisään, niiden kaiku tuskin kantausi vankilan kolmikerroksiselle kivimuurille ja ristikkoikkunalle. Tarkka sepän korva ainoastaan äänet kuuli, sitäkö mies lienee odotellut. Enemmän itselleen kuin muille puhkesi puhumaan:

— Tänään kahdeksantoista — — se olisi niin paljon kuin yhdeksää vähempi eilisen. Kyllä austritsat nuttuja saavat — lapiotyöstä. No — ei noilla karvasapureilla ole korkeata hintaa. Materia stani otshen hudiia (materia sangen huonoa). Mutta mainio mies karkean kuoren alla —

tarvittaisi bolshevikien puna-armeijassa. Mutta malttakaa-
han konnat hieman! Jatkakaaahan tätä samaa vielä! Jos
meidän loppu lähestyy — lähestyy myöskin teidän —
hirtehisten.

— — —

Hirtehiset jatkoivat.

Kello neljä aamulla vietiin toinenkin talonpoika. Hän
oli vuorossa, sen oikein arvasi. Koko yön oli vanki levo-
tonna astunut nurkasta nurkkaan. Väsymättä hän vaelsi.
Kahta kutsua ei hän tarvinnut oven auettua, vaan kuin
mielipuoli ryntäsi vartijaa vastaan jo lukkoja avattaessa ja
huusi: "Tässä minä olen! Lähdetään pian! Jo kauan val-
miina olen ollut." Sinne käytävään juoksikin ja rappuja
alas pyrki, mutta asemies vastassa oli. "Lähdetään pian!",
kuului heikko kiihkeä ääni, häipyen kaikuviin askeliin.

Tokihan päivä levollisina olla voidaan?

Niin uskottiin, mutta usko turha. Oikean murhavim-
man olivat valkeat saaneet. Päivälläkin jatkui pyövelöinti.
Nyt Shilmanin vuoro. Kynnyksellä seisoo vartija. Seppä
kysyy:

- Mihin häntä viette?
- Kotiin.
- Kotiinko ne muutkin?
- Kotiin.
- Valehtelet.

Vartija ei vastaa.

Levollisena Shilman ottaa lasit nenältään, pistää ne
vapisevin käsin koteloon. Kotelon sulkee huolellisesti ja
asettaa tavalliselle paikalleen liivien rintapielitaskuun.
Kirjan ikkunalle asettaa. Palttoa päällepannessa täytyy

minun auttaa, sillä käsi ei ota hihaan mennäkseen. Vartija hoputtaa:

— Skarei idiite!

— Hyvästi...

— Hyvästi!

— Piippu. Ah piippuni!

Piippu löytyy rahilta ja ladataan. Imeissä huulet täri-sevät. Vapisee käsi ja koko miehen olemus, sillä rohkeus alkaa heikentyä. Hän rientää ulos.

— Rohkeutta toveri! Huutaa seppä jyrisevällä äänellä jälkeen. Armoille älä antaudu. Taistelu ja kuolema aattemme voitto! Hei, uljaana astu loppuun asti! Ovi suljetaan ja kaikki ovat kuin vimmoissa. Omskilainen alkaa laulaa ruotsalaisen kanssa:

“Vi shert vo ju paali porbe rakavoi

Klubvi pesavetnik narodu

Vi odtali vsjo shto nasli dlja nivo

I shisni svojuu tsest i svabodu.”

— — —

Seppä on iskeytynyt kaltereihin ja ottaa osaa lauluun mahtavalla bassolla. Samalla kertaa hän on pannut liikkeelle koko ruumiinvoimansa, niin että ristikkoharkko taipuilee. Pitkät pystykanget mutkistuvat vuoroon sisään ja ulos ja savikarmua irtautuu rapisten lattialle.

— — —

Eräänä iltapäivänä olemme jaloittelemassa vankilan pihalla. Suomalaiset punikitkin ovat saaneet aina sattumalta nähdä itsekunkin, siitä huolimatta, että ovat hajoitettuna eri puolilla ja eri pihoihin vankilassa. Rautaporttien toiselle puolen on joutunut toveri Tanner. Hän marsii pienessä ympyrässä tuolla rauta- ja jalkakahleissa ole-

vien pahantekijöiden piirissä. Rautain kalina kuuluu astunnan aikana kaikkialle. Kahleet ovat paksusta varpauraudasta taottuja pitkälenkkisiä soikeita renkaita. Säären ympäri niitatusta paksusta kankirautahelasta, toiseen sääreeseen, samanlaiseen helaan, kulkee mainittu ketju löysänä, niin että vanki voi kantaa ketjua keskeltä käsissään, tahi kaula-, ja liivikahleisia, villejä ihmislahtareita, jotka ovat syntymästään asti olleet raa'assa esi-isäin tilassa, niin että ihminen heissä kentiesi on jäänyt heräämättä ainiaaksi. Tanner, kielitaitoisempana saa aina jotain tietoja. Saamansa tiedot hän portin läpi huutelee Ilmarille selliristikoiden taakse siten, että päivittäin, milloin kahlevankien ryhmä marssii siitä seinustaa toisella pihalla, voi aina jonkun sanan lausua. Milloin äänen kuuluville saapuu, vartijan huomaamatta, silloin vaihtaa sanan. Ilmari taas postittaa ajatuksen meille yläkertaan, tahi pienelle pihalle. Pihamme on pieni, mutta hyvä niinkin, kun sielläkin edes olla annettaisi. Mutta eipä anneta yhtään enempää, kuin on määrä. Ilman hengitys ulkona on kullankallista.

— — —

Kaikkia vaivaa epätietoisuus kohtalosta. Jännitys murttaa muutamissa päivissä herkemvät "sielut" haamuiksi, sillä sieluja nämä kolmetuhatta vankia olivat samassa merkityksessä kuin feodaaliherralle, joka osti tahi vaihtoi sielujen päälukumäärän mukaisesti. Vankkakin ruumis oli pian menettänyt terveen näkönsä ja "sielu" asusteli sinisen nahan peittämässä romuisessa luukahliossa. Henki oli vaivaisesti hyyryllä asumassa nälän koveloidussa ruhosssa, kuin kärppä kivirauniossa. Palavat silmäterät vilkuilivat syvistä väljistä kuopistansa arkana ja herkkyyteen asti säikytettyinä. Korvat olivat muuttuneet keltai-

siksi, pitkiksi kaniinin korviksi. Kynnet ja parta kasvoi, niin että ihmisestä oli kasvoiltaan tullutkin piikkisika tahi koiraihminen. Toisilta oli mennyt ruokahalu. Toiset sairastavat ankaraa mahan poltetta ja istuvat työkseen "läpi-tuolissa". Toiset ovat muuttuneet umpimielisiksi, toiset kärtyisiksi, hermostuneiksi mahdottomiksi ihmisiksi. Vähemmistö koettaa mukaantua olosuhteisiin, kestää tyynenä ja ajatella "järkevästi".

Ulkomaailmasta saapuvat huhut ovat lennokkaita ja monesti ilahduttavia, jopa siinä määrin, että koko vankila elää kokonaan ja pysyy hengissä uusien ja uusien toiveiden toteutumisen vuottelemisessa. Kuluu aika, hetkihetkeltä. Eletään päivittäin, jokaisesta iltaan ehtineestä tiimasta saa olla kiitollinen. Mutta yöt ovat peloittavampia. "Kuolemaan on hauskin mennä kirkkaan päivän valossa, kuin säikytettynä ylös keskiyöllä", lausui kerran rohkea seppä.

— — —

Tyrmän kirkko on pieni, parvekkeella varustettu. Kirkkoon ei ollut pakko mennä, ketä ei haluttanut, mutta tätä oikeutta ei tuskin kukaan jättänyt käyttämättä, vaihtelua ja jaloittelua saadakse. Kaikki olivat siis tulleet jumalan tuntoon ja halusivat "oikeaoppisuuden" virvoittaville vesille. Penkkejä kirkossa näet ei ollut, joten oli tilaisuus seisoa, tahi polvistua. Virsujalkaiset talonpojat enemmältä osalta istuivat niin, että kantapäät olivat tuolina ja varpaat kivertyneet tuolin jaloiksi. Edestä päin asento kyllä näytti nöyrältä polvirukoukselta, mutta takaa havaitsi "sielun" olevan siinä vallan viihtyisässä levossa.

Omskilainen, joka oli sairastunut mahatautiin ja oli suuressa määrin vähentänyt koirankujeitansa, seisoi vie-

relläni ja teki lakkaamatta ristinmerkkejä napansa kohdalle. Hänelle oli tosin vielä elossa oleva, rukoileva talonpoika kopissamme huomauttanut nuhtelevasti "että hän vain kirkossa pilkkaa jumalata, joten ei huojennukseksi siellä käyminen hänelle ole." Mutta ei siitä jumalaton poika välittänyt, kävi kuin tilaisuuden sai, harjoittamassa kaikenlaisia kommervenkkejä. Omskilainen sanoi vatsatautiansa parantavan "koiranpuutteessa" nyt ahkeralla kirkottelemisella, "jos olisin kotona" — lausui hän, neuvoisi sisko "Trusoki" makuuttaan mahani päällä."

Naisvangit olivat parvekkeella. Naisten parvessa olen huomannut tuolta ylhäältä Marja Hellen ja Smirnovan. Näyttävät tarmokkailta, kestäviltä ihmisiltä.

Jumalanpalvelusta toimittaa pappivanhus, likaisessa ja kuluneessa nukkavierussa kauhtanassa. Kankea, kirjailtu viitta on harteiden huippuna ja laskee ales lattiaan asti taipumattomina kankeina poimuina. Korkea kirkkoruhtinaan kullattu kypärä lisää hengenmiehen mittaa. Pienen kirkon ylhäisellä lavalla nähtynä, on "isä" — oikea jättiläinen. Kun pappi pyörähtelee suitsutussavupatansa kanssa, pölähtelee tomu lattialla ja pitkä viitta lakaisee multaa ja tomua kuin suuri luuta, lavalta alas "kirkkokansan" silmiin ja sieraimiin. Toiset vangit ovat polvillaan, riveissä korokkeen edessä niin, että voivat niellä pyhän savun kurkkuihinsa. Kuolemaantuomittujen, jumalaan luottavien vankien ryhmä, makaa kasvoillaan lattiassa pyhimyslippaan ja jumalan äidinkuvan luona. He rukoilevat vihe-
liäisinä katuvina ja vaivaisina syntisinä ihmisinä. He ma-
televat tomussa ja nuoleksivat tuhkaa, kuin maan matokset. Heidän ruumiinsa käivertelee ja huokaukset ovat katko-
naisina, sisäistä tuskaa tulkitsevina. Luulen rukoilijain

palvelevan papillisia silmiä armon löytämisen tarkoituksessa, enemmän kuin jumalaa.

Omskilainen pohatanpoika kertoi pyhimyslippaan sisältävän tattarisotapäällikkö Jermakan vanhan huopasaappaan, minkä oli saanut tietoonsa siten että kun hän "rukoillessaan" oli ryöminyt lippaan päällä, kohosi sattumalta irtautunut lauta, jonka takaa näkyi koko sisältö.

Pappia juhlamenoissa avustavat vangeiksi joutuneet kirkonpalvelijat, jotka tavalla tahi toisella olivat punaisten asiaa auttaneet ja vankilaan joutuneet. Eräs sellainen tunnettiin "Kasanin papin" nimellä. Hänellä oli papillinen puku yhä päällensä; virttynyt ja reuhkainen se jotosin oli. Pitkät hiuksensa piti hengenmies kahdella letillä, jotka olivat takaa yhteen sidotut. Päässä musta leveä isolierinen hattu. Tämä "mustamekko" on oikea hulivili. Kirkkoon tultuansa hän heti mahdottoman virallisesti käy alttarille. Sinne kirkonpalvelijan vierelle astelee oikealle puolelle nurkkaukseen, lukkareiden kera kilpaa veisaamaan. Ja aina kun patriarkan katse kääntyy pois päin, vetää häntä joku tukasta tahi riepottaa viitasta. Siitä rangaistukseksi "pappi" kurittaa vastaan jollain sopivalla tavalla. Kasvoillaan tekee hän koomillisia liikkeitä ja räpyttää toista silmäänsä. Tämä saa aikaan hilpeyttä, mutta kukaan ei uskalla nauraa.

— — —

Ajan mittari oli mennyt kuin mennytkin eteenpäin kaikesta huolimatta, olihan se tosin monille pyörimästään lakannut. Olihan paljon tapahtunut asioita tällä ajalla. Ensipäivän asukkaita kopissamme oli omskilainen poika ja seppä. Viimemainittu oli alkanut käydä työssä vankilan rautasepän pajassa, tuoden iltaisin vaihteeksi jotain uuti-

sia. Uudet tulokkaat olivat nuorta surutonta väkeä, ja sellaista ainesta joka pian mukautuu kaikkeen. He olivat olleet rintamalla ja monimutkaisessa karkaisussa, ja elämän jatkuminen tuntui heistä pieniarvoiselta ja samantekevältä. Kuoleman pelolle he saattoivat nauraa raikkaasti kuin mille mitättömälle asialle tahansa. Kopin elämä oli muuttunut suruttomaksi ja vaihtelevaksi. Voimistelua harjoitettiin joko paljaalla lattialla ruumiin liikkein, tahi painissa, tahi paksussa luudanvarresta tehdyssä tangossa. Tangon kumpaankin päähän asettuivat tanakasti kaksi miestä, jonka jälkeen yksi teki liikkeitä. Vielä aika kului ulkoa tulleiden tietojen arvailemisissa ja johtopäätelmien tekemisissä.

Omskilaisen pohatanpojan morsian oli saapunut kaupunkiin viime laivalla. Tulonsa jälkeen antoi hän heti saapumisestaan tietää siten, että koppiimme alkoi tulla kaikenlaisia ruokapaketteja. Poika riemuiten jakoi saadun eineen aina kaikkien kesken. Maitopullon korkkina oli ensimmäinen kirje. Kirjeen sisältö hehkui rakkautta siihen määrään, että poika luki sitä nyt työkseen. Ties miten hän sai tytölle tiedoksi näköalan autiolle kadulle, sillä joka tapauksessa tyttö ilmestyi sinne muutamana päivänä, ja katseli komeromme ikkunaa. Tyttö oli kaunis ja suloinen olento. Hän seisoj joka päivä siellä ja antoi itseään meidän kaikkien ihailla. Välistä oli katseensa suruinen, välistä rohkaiseva ja toivehikas. Hän seisoj siellä lautaseinustalla kuin hyvä suojeleva hengetär, joka toivoi meille paljasta hyvää. Poika teki mykän viittauksiansa ja ihme, että tyttö sai niistä käsityksen ja siten saivat he aikaan merkillisen kirjevaihdon. Pihalta joskus taitava käsi linkosi ristikoiden läpi ylös, kiven ympäri kiedotun paperipallon,

mikä putosi kopin lattialle. Kuka sen vankilan pihalta viskasi, siitä me muut emme mitään tietäneet. Toisinaan lennähti pojan jalkain juureen sannoitetulle pienelle pihalle astuessamme samanlainen pallo.

Tarkastus oli ankara, niin että keneltä jotakin löydettiin, lippusia, tahi muita kujeita ilmaisevia merkinantoja, sai siitä rangaistuksen ja eristäytymisen. Kaikesta huolimatta, koko vankilassa tiedettiin asiain kulku ulkomaailmassa, vieläpä paremmin kuin sen muurien ulkopuolella.

Kuivan särkän Isbushkalla

Tässä metsäpirtissä olin asunut jo kaksi viikkoa.

Kuivaksi särkäksi sanottiin tätä paikkakuntaa sen tähden, että nämä suoselänteiden särkät olivat paljon leveämmät monia muita korkeampia kohtia. Syyskuu oli mennyt ja lokakuutakin ensimmäiset päivät. Kaura oli myöhäisen kesän tähden pysynyt kauan vihantana, ja sen syyn takia jäänyt myöhään leikkaamatta. Tämä metsäpirtti kuului Oligan Josulle, jota kutsuttiin "prostoiksi", mutta oikea miehen nimi oli Josef Klemberg. Kauraa oli vielä tänäänkin lopeteltu ja koko perhe oli mielellään metsässä isän kuuluvilla, joka bolshevikimaineensa takia piileskeli täällä pakosalla. Miehellä oli kahdeksan lasta, joista toiset vielä polvenkorkuisia juurevia jurakoita. Valkotukkaiset pojat mekastivat päivät päästään isban ympärillä, paimentelivat hevosia, tahti ajelivat ratsain äidin luona milloin milläkin asialla. Välistä pistäiksi äitikin soiden taakse metsään yötämöiksi ja silloin oli koko kymmenhenkinen perhe koolla niin, että kielen kalina ja huuto kävi majalta kauaksi korpeen.

Tänään oli pilvinen viileä syyspäivä. Yökylmä hiiviskeli hallaisena henkenä keltaisissa lehdoissa ja irroittelee kuoleutuneet lehden kannat äänettömästi ja rapisivat ne pajukoissa kuuluvasti alas.

Dimkan Mikko joka vasta oli kotiutunut maailmansodasta, vaimoineen oli lähin naapuri ja asui virstan päässä olevassa harvassa kojussa pakolaisena. Kun ilta

oli jo pimenemässä, ratsasti kylästä sanantuoja ilmoittamaan, että saapunut rankaisuretkikunta käskee miehet heti tulla kylään, hyvillä puheilla — tahi muutoin seuraa siitä jotain pahempaa. Aukaisin juuri silloin Mikon kojun oven ja tulin parahiksi siihen surkeuteen, kun nuori, vasta vihitty vaimo riippuu miehensä kaulassa ja rukoili tätä jäämään pois sodasta. Toisinaan taasen nainen hätäytyi kehoittelemaan menemään edes kylään asti, niin että välttyisi ammutuksi tulemiselta. Tässä tilanteessa ei oikeastaan tiedetty mitä tehdä, mennäkö vai olla poissa.

— Jos ei mene, hakevat täältä metsästä.

— Jos menee, voi käydä huonosti.

— Sao sie velisein, miten menetellä?

— Omasta itsestäni sanon: *en mene!*

— Sie olit Koltshakal vankina, sie sen tiität.

— Eihän ehdoin tahdoin kaulaansa katkaistavaksi . . .

— Älä sano, talvi kun tulep ja lumi, minne joudut?

— Se on sen aikainen mure.

— Elä läi armahainen, elä lähe! itkeskeli nuori nainen. Silloinpa sanantuoja toinen saapui ja isän varoituksen toi:

— “Ellette ruttuh soavu — ah kehno tulep! Kylän polttaat! Naiset ärä tappaat.” Tämä tieto mursi lujimmankin vastarinnan. Mies päätti lähteä, sammutti kojunnurkassa kytevän tulen, kokoili työkalunsa vankkureille, valjasti hevosen aisoihin ja asetti pariin toisenkin. Ja niin erämaasta rauhaa etsimään tullut ihmispari raastettiin samaan kadotukseen, missä jo miljoonat huokailivat. Kun vankkurit huojui ja keikkuili yli Heinisuon kahden hevosen vetäminä kohti Tshuhonskoita ja kohti kohtalokasta elämän päämäärää, jäin kojun eteen yksin metsään.

Seisoin siinä kauan katsellen poistuvien perään. Sen jälkeen astuin polkua pitkin takaisin Josun pirtille päin ja taasen eläydyin yhä terävämmin mielestä hevillä pois lähtemättömiin tapauksiin.

— — —

— Kuinka kaikki olikaan tapahtunut, en enää jaksa oikealla tavalla ajatella. — Olin kulettanut läpi sieluni kaikki ne vastakohtat, mitä ärtynyt mielikuvitus voipi esiin loihtia. Jotenkin se tapahtui siten, että komeron ovesta taasen huudettiin jotakin nimeä. — Nimeä jota ei kukaan omistanut, mutta joka oli väärä väännös ja vivahti omakseni. Sitten oli seppä murahtanut isällisen vihaisesti oikealla kiukulla: "Mihin poikaa viette?!" Siihen oli vartija jurosti vastannut: "Sina puustiili na svabodu." Vaatekappaleeni toivat päälleni ja silloin vasta käsitin, että minusta on todellakin kysymys. Sekä vartija että toverit puhuivat paljon, josta en jaksanut mitään ymmärtää. Sitten kaikki asuntokumppanit ja toverit puristivat molempia käsiäni ja löivät olalle. Seppä kaikista viimeiseksi oli temmannut rautaiseen syliinsä, puristaen nosti korkealle ja sitten hiljaa laski kynnyksen ulkopuolelle. En nähnyt mitään muuta mahdollisuutta ja kun näin sepän vesikirkkaat silmät, aavistin tavattomasta olevan kysymyksen. Vartijakaan ei kiirehtänyt nyt, kuten ennen. Joku huusi toisista kopeista: "Sinut vapautetaan." En tiedä mitä sanoin, vastasinko mitään, uskoinhan vain kaikkien lausuvan sen jotain sanoakseen. Niinhän muillekin huudettiin. Niille, joiden elämän kärsimykset loppuivat lähellä olevassa lehdossa.

Vaivoin kannattelivat polvet päävahtiin, mistä annettiin aseeton virkalakkinen mies mukaan, jonka ohella as-

telin rautaiselle portille. En silloin uskonut muuta, mitä askel askeleelta saatoin havaita ja nähdä. Vasta kaukana portista ollen katsoin taakseni, seuraavatko asemiehet. Kiihoittunut mielikuvitus teki ennakkopäätelmiä: "Ahaa, ovat ehkä varttomassa kadulla — vievät salaa. Ehkä huomaamatta tempaavat — ovat keksineet tämänkin konstin." Teki mieli juosta jonnekin, mutta sekin voi herättää huomiota. Kun katsahdan naisvankilan seinustalle, jonka pääty on katuja vastaan ja yläiset ikkunat näkyvät yli korkean aitauksen, huomaan kalvenneen naisen ristikoiden takana. Mustat kiharat ovat merkillisesti surkastuneet. — Hän on Smirnova. Tyttö on huomannut ennen minua ja huutaa jotakin, pistäen laihaan kätensä ja samalla heiluttaa rautojen takaa. Ennenkuin olen kerinnyt kunnollisesti nostaa hattua, paukahtaa pihan hirsipystyaidan takaa, ja kiväärin kuula viuhahtaa — mustakutrinen pää on hävinnyt.

Katuristeyksessä seisoj työläisnainen odotellen. Hän oli havainnut ennen minua. — — —

Toimettomana ei hän koko aikana ollut. Kyläsuimilla oli sata Tshuhönskoin talonpoikaa "dokumentin loatinut", jossa paperissa talonpojat lupauksensa pitäen sanansa täyttivät: "Hunttien emme sua syyä suahte." Kalle Vokin mukana oli sitten "käenalle pantu bumaga" sota-oikeudelle saatettu. Ensi aluksi ei se ollut mitään vaikuttanut. Kuten asian mukana olleet arvelivat, "johtui vapaallejalalle lasku toisten metsissä olevien syöttinä", sillä Larion pakolaisia kuuluivat yhä vainoavan. Aamulla oli heille ilmoitettu neljän suomalaisen tuomio, mutta jonka toimeenpanemisesta oli Helle vedonnut Omskissa olevan ulkomaisen

konsulin puoleen asiamiehensä kautta. Tuloksena olikin tuomioiden siirto — — —.

Ei voinut uskoa, että oli vapaalla jalalla. Ei! Joka askel epäilytti ja tahtoi oikein pakkautua pakojuoksuun. Paeta pois jumalattoman kauaksi asutuksista ja ihmisistä. Erämaahan missä vallitsee *rauha*. Sinne, missä ei ihminen ole ihmisen tiellä.

Tieto tovereiden tyrmään jäämisestä ei antanut rauhaa. Kuinka he voivat kestää?! Kuinka järkensä voi säilyttää ahdistettu ihmisraukka?

Taasen toiselta puolen ilmestyy mieleen seppä rautaisena ja murtumattomana. Ja nuoret bolshevikit, jotka jaksoivat nauraa kuolemalle päin kasvoja. Heitä ajatellessa oikein uhalla rohkeutuu. Eihän kaikkalainen teräs ahjossa karkene. — Eihän kaikki ihmissydämet myöskään ...

Öiden unet olivat tulleet mahdottomiksi. Jos nukkui ja heräsi keskellä yötä, oli noustava ottamaan varmuus, oliko tosiaankin vapaa. Oliko tosiaankin ulkopuolella tyrmän muurien. Ja kun varmuuden oli saanut, lankesi vaisto pois! Pois! Pois kylästä ja kotoa! Pois ihmisten ilmoilta, jottei henki hinnatta menisi!

“Jos kuolla pojat täytyy, pankaa henkenne kalliista”, oli seppä kerran sanonut. Olipa vielä päätelty: “Sitte kun häntä ammuttavaksi viedään, tulen tekemään vastarintaa. En väkivalloin anna henkeäni kuin raukka! Murhaajiani mukaan vien.” Sepän tavalla ajattelivat kaikki metsiin paenneet pakolaiset, joille ahdistukseen asti salvattiin vapaa olemassaolon turva.

— — —

Jo kaukaa kuului Josun poikain metakka. He olivat

rakentaneet tavallisuuden mukaisesti illalliskeittonuotion isban edustalle kentälle. Lokakuun illan hämärtyessä tuikki nuotion lieska ja lennätti kipinöitä kohti korkeutta, mihin savu suorana patsaana kohoili.

Kun tsukunat olivat kiehutetut ja iltanen valmis, kävimme sisälle kämpän multapermantoiselle lattialle, minä keskeen oli asetettu lavapöytä. Kun olin perheen emännältä saanut höyryävän puupahkakupin täynnä kuumaa lihaperunakeittoa nenäni alle, ja isäntä itse söi samaa herkkua kapasta, kävi emo itse poikueensa kanssa suurien puulusikoiden kera käsiksi pataan. Huuto ja meteli nousi aina korkeimmilleen juuri siinä ruoan jakamisen edellä, sillä hirmuinen nälkä kuroi pikku vatsoja. Ja silmät pyöreinä ja suut himokkaassa ahmimisinnon tiukassa osanotossa tahtoivat päästä kiinni verosta. Isompia varoitti akka aikansa maltillisuuteen, mutta kun siitä apua ei ollut, läimähytteli hän "kakarointa" surkeilematta känsäisellä kämmenellä pörröisiin päihin, niin että iskut tuntuivat lautalapiolla lyömiseltä:

— Vot millaiset koirat aljot ollaah! Kaho mie kun tempajan peän otsast vällään! On se emän perrää ottaa turha kaikkia ollutkin! Mutta tuo isä se suahtee juottovasikoi!...

Akka oli turskiluontoinen ja jakeli iskuja ja voimaisanoja säästelemättä, sillä tämä nainen "kasvatti lapsistaan ihmisiä." Kun hän oli saanut ruoan jaettua ja lapset sekä vanhukset olivat kylläisiä, palautui rauha taas metsäpirttiin.

Emo "kuni koukoja" pienempien päistä ja imetti tyytyväisenä "Justinaa". Päivän kysymyksestä syntyi seuraava keskustelu:

- Sinä ukko et läse muualle kuin Argunaan.
- Mutta jospa sulle kylässä käy hullusti.
- Minulle ei käy koskaan hullusti.
- Laha ampuut tahi muitus . . .
- En pelkää mokomia. Ei muuta kuin mukulat kär-ryihin vielä tänä-iltana, me menemme kylään ja te painutte pehkoon, hyvinkin etsiin siitä tulevat.

— — —

Kuivan kriivan metsäpirtti jäi autioksi ja sen asujamet poistuivat pimeään yöhön. Lapsikuormaa kuskaili akka Tshuhonskoita kohden, mutta me ajoimme ratsain yli upottavien soiden, minkä pintarapakoihin kuu valjuna läikytteli kumottavaa loistettansa. Vesi pulskuili ja räiskyi hevosten kylkiin asti ja tahtoipa kastella ratsastajan jalat.

Kolea, erämaan öinen tuuli kohahteli varvikoissa ja kuiskaili: Olethan vapaa! Pakene, pakene — ole vapaa.

Punikit pakosalla Siperian korvessa

Larion kylän suomalaiset punikit olivat lähes kolme kuukautta pakoilleet korvessa niin visusti, ettei yksikään sielu ollut heitä tavannut julkisesti kylässä. Mutta eräänä pilvisenä päivänä he yht'äkkiä ilmestyivät kylän suimille. Silloin oli kaikki hämmästyneet pätkä äänettömiksi.

Tämä tapaus oli tapahtunut siihen aikaan syyskuun alkua jolloin Kalle Fors hallitsi Tshuhonskoissa ja kun Kriivan miehet valmistelivat talonpoikaisrintamaa kotikylänsä lähellä oleville suosalmekkeille ja kun punaiset ratsumiehet kävivät jo kolmenkymmenen virstan päässä Tshuhonskoista. Silloin kiihkeydellä kerrottiin lopullisesta valkoisten häviöstä. Mutta mitäs ollakaan, — punaisten sijasta ilmestyivät valkoiset rankaisuretkikunnat uudelleen. Ja kun Larion kylällä juuri valmistauduttiin Kriivan miesten esimerkkiä noudattaen pyssyille ja sotakirveille, punikkien saapuessa metsistä avuliaisina taistelua johtamaan, saapuivatkin valkeat kasakat. Silloin miehemme vetäytyivät takaisin metsiin.

Heinäaikana olivat monet rakentaneet pakolaispiritit heinäsuovien sisään niin taitavasti, että oli mahdoton siitä ilman hajoittamatta selvää saada. Jos ennemmin oli jähdattujen poikain asema ollut perin tukala, oli se vielä tukalammaksi tullut, koska lumi uhkasi pudota joka päivä maahan.

Kylän asukkaista ei enää ollut mitään pelkoa. Tosin ensiaikoina, etsimään pakoitetut kyläläiset liikuskelivat

joskus metsissä ja tulivat palliksi vastaan polullakin, mutta Otto, joka oli kormumiehiä, asetti aina jokaisen silminnäkijän eteensä ja otti hänet "kirkkoon". Tämä kirkkoon ottaminen oli sangen mielenkiintoinen homma. Siinä toimituksessa joutui silminnäkiä katselemaan Ottoa suoraan ja läheltä, keskelle nokista naamataulua (Otto oli metsässä tavallisesti nokinen), sillä siinä oli "kivun asiat" jokainen kerta ratkaistavana. Kalliisti tuli näkijän vanna sielunsa autuuden kautta ja kaikkien jumalankuvien kautta vaiteliaisuutta. Ja lopuksi muistutti Otto elämän katoavaisuudesta ja turhuudesta maan päällä seuraavin mieltä kohottavin sanoin: "Ja muistakaa ja visusti sydämiinne kätkekää jos henki teille on kallis, että jos yksikin kanalja meidät ilmoittaa, tulette te paistumaan omissa murjuis-sanne."

Kerran oli tulla myrymeteli, sillä pellolleen kyntöön menossa oleva voimamies ja jättiläinen "Tupli Stepana", sattui huomaamaan pojat pöhikössä veden kiehutuspuuhissa. Ei muuta kun pojat päättivät Stepanan ottaa muutta mutkitta "kirkkoon" ja hyökkäsivät tielle. Tosin päätös ei ollut yksimielinen, mutta koskei sitä jouduttu sillä erää paremmin harkitsemaan, niin toimitus alkoi ilman edelläkäypää valmistelua. Ja kormumiehet seisoivat pian kuin kukot, nenät lähekkäin. Eihän voimiinsa luottanut Stepana alkanut tunnustuksille, ei lähimainkaan, vaan päätti otukset ottaa kiinni, koska hallitukselta voi hieman kentiesi — —. Kun oltiin jonkun aikaa torasteltu, veti Otto "kankeaniskan" ja vilkutteli sitä etuvarustuksellansa. Ja saikin täten voimamiehen, jolla ei ollut aikaa etsiä käden kuvahista, hirvitettyä siksi paljon, että tältä "runti alkoi

laskea munuaisiin” ja niin mies vannoi polvillansa pyhästi vaiti olevansa.

Larion kyläläiset olivat joutuneet kahden tulen väliin. Lahtarit ahdistivat metsissä olevia miehiä etsimään, ampuksen uhalla. Ja metsissä olevat punikit uhkasivat puolestaan ilmiannosta antaa myöskin tulta ja — kipinöitä. Tietysti ne aniharvat, jotka alkoivat olla tietoisia talonpoikia, olivat itsestäänkin äänettömiä, eikä “kirkkoon ottaminen” heihin nähden tullut kysymykseen. Mutta heitä oli varsin vähän. Elettiinhan oikeastaan ratkaisun ja kääntymyksen hetkiä. Menshevismi ja eserriläisyys olivat sekoittautuneet “punaisen lipun” aatteineen väliin, niin että oli täysi sekasorto ja -melska kaikkialla. Koltshakin lahtarihallitus kuulutti uusissa prikaaseissa: “ettei sosialisteja, eikä bolshevikejakaan (!) vainota, mutta “kuministoja”, jotka tahtovat tasajakoa ja yhteisiä kyläaterioita. Sitä mukaa kun hallitus heikkeni, sitä mukaa se teki peräytymistä, mutta milloin jalansija näytti vahvenevan, silloin kiristys ja pyövelöinti rehoitti entistä ankarampana.

— — —

Valkoista hallitusta palveli eräs Siperian suomalainen “Militsa-Ville”, hän kätyröitsi ja juoksenteli piskinä parempiosaisten asioilla. Kriivanmiesten ja orikovaltaisten myrtyneen mielen oli tämä mies ansainnut tunnetuksi tulleella kiristystaidollaan. Milloin häneltä puuttui joku siankinkku, tahi jauhopuuta, osasi hän ottaa tavaran itselleen “lahjoina”.

Kerran pojat päättivät yksissä tuumin tarjota Villelle härkää, jos tämä antausi keskusteluun heidän kanssansa. Tarjoukseen mies kiertoteitä suostuikin, vaan että härkä on muutettava rahoiksi ja rahat sitten toimitettava hänel-

le. Se tehtiin. Seitsemän sataa ruplaa siitä saivat ja rahat sapeliniekalle antaa päätti "itte" Otto. Kohtaus tapahtui Skippari Juhanan prikonassa. Ville lupautui aina hyvissä ajoin ilmoittamaan, koska pilvi on uhkaamassa. (Olkoon tässä mainittu että sama Ville oli itse rankaisuretkikuntien mukana poikia jahtaamassa). Mistä lie sitten johtunut, että ne monet kerrat, kuin etsijät kylässä poikkesikin, ei koskaan pakolaisia tavattu, siitä huolimatta, että pojat asustivat kylmän tultua useita öitä kotonansakin.

Volostissa palveli valkoisen hallituksen kirjurina eräs Varpunen (Vorobieff). Tämä Varpunen oli nimensä kaltainen, pyöri ja piipotti tuo pikkunen mies kaikkialla ja kuten varmoista lähteistä myöhemmin tietä saatiin, olikin hän juuri se keskeinen henkilö, joka piti yllä valkoisten urkintaa Tshuhonskoissa. Miehen onnistui jäädä virkaansa toimihenkilöiden puutteessa vielä punaistenkin aikana useiksi vuosiksi.

— — —

Oli satanut ensi lumen pyhänmiesten päivälauantaina. Pojat olivat illalla kotiutuneet kylässä ja Elvira emännöitsijä oli lämmittänyt saunan, mitä parhaimpaan kuosiin. Poikain talo oli sillan korvalla kylän päässä ja rakennusmestari Salmisen kämppää lukuunottamatta oli se aivan laidimmaisena limikkoviidan läheisyydessä. Uusi pikkuinen sauna oli heti lehmiprikonan takana joen rannalla. Tuohikattoisessa talossa oli kaksi huonetta ja porstuareuhkana. Kylmettyneet jäsenet veresteltiin saunanlauteilla kilpalöylyissä norjiksi, puhtaiksi ja punaisiksi. Ottokin pesi noen nenältänsä, lymyiltyään noen turvissa metsissä yli kolmisen kuuta tovereidensa kanssa. Paitsi kolmea toverusta, asui talossa myöskin ennen tuntemam-

me Jääskeläinen, sekä "laulaja-poika", joka antoi kutsua itseänsä "Nykäseksi".

Kun iltanen oli syöty ja herttainen rautauunin lämmin liesi leyhytteli viekoittelevasti, houkutteli se metsäkaartilaisia jäämään yöksikin. Ja niin pojat päättivät olla kotona taasen pitkästä aikaa yhden yön.

Rasvalamppu oli kapistus, mikä rakennettiin siten, että nauriin keskikohtaan kairattiin kuoppa. Kuopan keskelle pistettiin pystyyn puutikku, minkä ympäri sitä ennen oli kiedottu muutamia hampunkuituja. Sen jälkeen täytettiin kuoppa sian, lehmän, hanhen, tahi lampaanrasvalla joka sytytetyn tikun kautta imeytyi pieneksi palavaksi lieskaksi. Tätä lieskaa katselivat rauhallisesti huoneessa olijat, polttelivat piippua ja haastelivat hauskoja. Tulipa tupaan naapurit, viinanpolttaja Kinterin Bruuno, Salmin Nahkuri-Salminen, Suomen-Kalle ja Tökötti-Miskakin, y.m. punaisten puolesta ajattelevia ihmisiä. Kului ilta rattoisasti myöhälle ja olipa jo osa vieraista hiipinyt yöpuulle. Ja pimeni pian pakolaisten pirttikin ja unen herttainen helma houkutteli koko kylän hoiveniinsa.

Yht'äkkiä pakolaispirtissä heräsivät pojat meteliin, kun ovia vaadittiin vihaisesti avattavaksi. Kaikki heräsivät ja selvästi havaitsivat, mistä tässä on kysymys. Otto-kin oli oikein niinkuin toistaitoinen, ihan kuin puulla päähän lyöty. Housuttomina huojuivat sinne tänne, kuin kaislat virmassa virrassa, välistä perältä ovelle, ja taasen ovelta perälle, ikkunalta ikkunalle, sillä lyönnit lujenivat lujenemistaan:

— Avatkaa! Avatkaa!

— Ken siellä?

— Ottakaa tuli ja avatkaa!, kuului vastaan.

— Aukasenko? kysyy Yrjö.

— Totta kai ei tässä muu auta, kehoittaa asiattomat.

— Ei! kuiskaa vihaisena Otto. Tuumitaan hieman.

— Aukeneeko ovi helvetissä, tahi tulemmeko raamit kaulalla!!?

— Herra jumala! Avataan ovi, muutoin tappavat! huutavat asiattomat yövieraat, ja hyyryttömät asujamet — näettehän pistinäijiä joka ikkunan ja oven takana! Turhaa teidän on enää tässä tappelua nostaa. Turhaa on ollut pakoilunnekin.

— Älä soita turpaasi niin äännekkäästi, sillä tässä on kivun asiat. Sanokaa raukat onko teissä auttajata omalle itsellenne? Tapellaanko miehissä ja otamme selkäämme, tahi kuten miehet hutkimme vastaan. Onhan se pirun pirua antaa vasta viime tingassa itsensä vangiksi. Punaiset jo huomenna voivat tulla. Yrjö! Kirveet p—skele käsille ja jokamies läville, sillä tässä panemme hihat heilaan!...

— Kyllä asehia löytyy, jos niist' on puutus. Siin' on sinulle pitkävartinen piilu! Tuossa vasara!...

— Aukeneeko se ovi!!

— Het' lemmessä! Varttokaahan nyt niin paljon, jotta saamme housut jalkaamme! huutaa Yrjö sängyn alla, kuin sotapasuunalla ja etsii uusia kirveitä.

— Älkää herran nimessä! Älkää! Voi veljet kalliit! Ettekö te ymmärrä ettei tule mitään. Onhan heillä sotakalut ja heitä on paljon...

— Jättäkää murhan vimma ja antautukaa armoille!

— En minä voi käydä tappeluun!

Otto nojaa ulko-ovea vastaan ja pistää housuja jalkoihinsa, samalla hän paimentaa ettei kukaan saa ramppia

avata ja ulos juosta. Ovelle hakataan yhä lujenevalla vim-malla. Sitten, kun taistelusta ovat muut kieltäytyneet paitsi kaksi, astuu Otto peräikkunan luo ja katsoo. — Kaikkialla on sotilaita ja kun tosiaan yksin tappelu heitä vastaan voi olla hengen hukka, tekee hän äkkiä toisen päätöksen.

Katselee äännettömästi ulos ja seuraa tarkoin sotilaiden asennoita ikkunan pielissä.

Silloinpa ovikin rymisee sellaisella voimalla, joka selvästi ilmaisee siellä maltin odottajilta loppuneen. Hetki oli tullut. Otto työnsi yht'äkkiä ikkunakehykset helisten edellään kauas hangelle ja pujahti pihalle, antoi sysäyksen lähimmälle kivääriniekalle, ja läksi painaltamaan kilpajuoksijan säärillään limikkoa kohden. Mutkasi prikonan nurkan taakse juuri silloin, kun ensi laukaukset pamahtivat perään. Ammunta herätti koko joukon huomiota, ja he suuntasivat kaikin juoksuun siihen suuntaan. Siitä sukeusi oikea sota. Tuskin oli Otto mutkitellen ja puikkien päässyt etenemään pimeässä niin paljon, että tähtäys oli epävarmaa, kun tuli joki vastaan. Kuulat vinkuivat ympärillä, mutta siitä huolimatta pääsi hän vastajäätyneen joen jään yli onnellisesti tarha-aitauksien poikki Fetkinan kylätielle. Kun sitten sotilaat palasivat pirtille — oli se tyhjä punikeista. Juopuneet päälliköt kiroillen ja mekastellen sotilailleen siitä, miksi ampuvat niin huonosti.

Tällä aikaa olivat toiset rankaisuretkikunnan jäsenet vanginneet Jalmarin ja Matin yövuoteiltaan toisesta päästä kylää, ja nyt he jo olivat asetettuina rekiin vartijain huostaan. Monesti olivat he onnellisesti väistäneet edelliset vangitsemisyrytykset, milloin piileksivät ullakoilla, milloin saunoissa lattioiden alla, vartavasten valmistetuissa

hätäonkaloissa, tahi prikonoissa ja kesänajat metsissä isboilla ja heinäsuovissa, onnistuen aina väistämään vainoojan. Nyt he saivat seurata valkoisia ohranoita, kun sensijaan toverit toiset onnistuivat vieläkin vainolaisen tavoittelulta.

Pakoonpäässeitä ajettiin koko kylä etsimään keskellä yötä, kuin suuria pahantekijöitä, jotka olisivat kaiken olemassaolon uhkana. Kylän väen oli suoriinnuttava yösjoihtaan sotilaille avuksi jahtiin. Huuto ja meteli kävi pimeällä talvisella tanhualla sellainen kuin olisi ollut kysymys jostain pätkästä maailmansodan rintamaa. Hevosia valjasteltiin joka pihassa ja toisia lähti huutaen ja ajaen joka suuntaan reet miehiä täynnä. Sotilaat juoksentelivat talosta taloon, nuuskien huoneet perimmäisiin kamareihin saakka. Haettiin saunat ja riihet, prikonat ja luhdit — mutta turhaan. Yrjö oli pujahtanut Josun-Juhanan saunaan, ja kun jäljet nuoressa lumessa selvästi osoittivat miehen siellä olevan, asetti paikalle saapunut juopunut sodanpäämies ketjun saunan ympärille.

— Ottakaa kiinni! Ottakaa! Ottakaa kiinni! huusivat talonpojat ja samalla juoksivat pimeään porstuaan ja pyrkivät nurkkaa ylös ullakolle. Pällikkö oli ovella ja kysyi:

— Sielläkö ylähällä? Joutukaa pojat!

— Sinne meni kaksi miestä! Minä tunsin heidät.

Porstua sylvähti talonpoikia täysi, jotka olivat etsivinänsä visusti, mutta koska mitään ei löytynyt, hävisi mies teille tietämättömille ja apajan veto osottautui tyhjäksi, sillä haettava itse oli hakijana. Samalla kertaa oli uhkana riviin asettamisen pelko niin, että se oli onnellinen, joka pääsi vaeltamaan kylästä ulos.

Otto juoksi sukkasessa ja paitahihoillansa metsään, ja

tarkoitti kahdeksan virstan päässä olevaan Fedkinan kylään, mutta olikin pimeässä eksynyt heinäteille, niin että takaa-ajavat sotilaat jälkien puutteessa käänsivät sivuteille ja löysivät kun löysivätkin jälet, joita seuraten saapuivat mainittuun sydänmaan pikku kylärähjään, jossa asui Inkerin suomalaista väestöä.

Leskivaimo Marja Seppäsen pirtille johtivat jälet, ja sinne perässä ajoivat päätäsuoraa ohranatkin. Pirtissä hän ei ollut kuin vaimo Seppänen, äitinsä ja tyttärensä kera. Ja vaikka vaimo oli päättänyt vaiteliaisuutta, niin asemiehet saivat naiset säikähtymään niin pahoin uhkauksilla, että tyttö viittasikin äänettömästi kellariluukkuja.

Kovistakaan komennuksista huolimatta mies ei al nousta ylös maan alta. Lattia kun oli tehty pyöreistä koirivuriuvuista irrallinen, alkoivat sotilaat sohia raoista piikeillään kellariin, uskaltamatta kuitenkaan itse mennä alas. Vihdoin komensivat he vaimon lampun kanssa edellä alas ja seurasivat itse jälessä, päällikkö jäi pitämään vahtia lattialle.

Ei. Kellarikin oli tyhjä. Mutta maltappas, multapenkillä kynnyksen alla makasi mies. Joo! Siinähan se otus lötkötti. Varmaan moni muu olisi jo lakannut yrittämästä pakosalle ja olisi antautunut ehdoin tahdoin lahtarien saaliiksi, mutta Otto, joka oli niitä miehiä jotka eivät helitä leikissä puolitiehen, vaan päätti yhä yrittää. Sillä jo kellariin mennessään pani hän merkille seikan, että lattiapalkit olivat irtonaiset. Ja olivathan pojat jo oppineet nelikuukautisella harjoituksella katsomaan kaikissa olosuhteissa takaportinkin.

Niinpä nytkin lahtareilla oli "koppelo käden ottavalla,

mutta ei ole pivossa, kun on oksalla”, sanotaan sananlaskussa.

Voimakas mies ponnahti ryminällä ylös ja kohotti joukon lattiaparsia mukanaan niskansa päällä. Päällikkö putosi parsille kahden reisin ja huoneessa syntyi sekasorto. Selvittyä ylös kellarista havaitsivat kaikki, että sekunttia sitten oli otus ovesta loikannut ulos. Ulos hurtatkin, mutta he näkivät katkeraksi pettymysekseen tielle jättämänsä hevosen laukkovan etäällä, ja reessä seisoivat lakiton ja takiton mies, joka ruoska suorana suomi hevosta sen kuin ennätti. Kyllähän siinä taasenkin tuliluikut soittelivat mutta pimeys ja huurteinen pehkometsä teki osumisen mahdottomaksi.

Tuntia myöhemmin, kun pienestä inkeriläisestä kylästä olivat jahtilahtarit lähteneet uusilla hevosilla ja uudella myräkällä, saapui Ottokin takaisin Seppäsen lesken pirtille, lahtarin pitkäkarvainen rekiturkki päällä. Mutta kellariinsa leski ei enää ollut halukas häntä laskemaan, koska valkoiset akan äskeisestä seikkailusta olivat pantiksi ottaneet ja reessään kylästä ulos virstan matkaa kiikuttaneet, mutta tarvelemättä kuitenkin hankeen työntäneet.

No, kellariin ei pakoilijakaan toistamiseen halunnut, sillä sanoi sen olleen “ahtaimman ja laitimmaisen sopen, minne oli sattunut hätäytymään.”

Seuraavana iltapimeänä Otto ja Yrjö olivat tavanneet toisensa. Nyt he olivat hankkiutuneet Fedkinan korpiin, soiden taakse syvimpään erämaahan ja sitä varten varanneet eväitä koko kuormallisen. He olivat tällä erää iloisia, ja kun juosten hevonen lönkkäsi puolen korttelin paksuisen lumen peittämällä metsätiellä, kuului reessä istuvain loilotus kauvaksi:

“Jos harakat, varikset ja kuusikkonärhit
 nyt ompe meidän lintujamme,
 niin linnunlihalla ruokitaan
 Siperian hilsujamme!”

— — —

Jalmari ja Matti oli viety volostiin ja sieltä Taran tyrmään. Mutta lahtarit olivat jo tutkintovankilassa olleet kovin hajamielisiä ja tutkiskelemaan vastahakoisia. Ja kapsäkit pakattuina olivatkin hankkineet suurella kiireellä pakomatulle. Ja niin “tutkinnot” keskeytyivät. Huomenis avautui tyrmän portitkin ja sen inhoittavista luolista astuivat kalpeat vangit vapauteen. Sitä ennen olivat lahtarit ottaneet mukaansa sataneljäkymmentä punaista panttivankia. Heidätkin kuitenkin elävinä pelastivat takaa-ajavat punaiset joukot.

Kuka voikaan kuvitella oikealla tavalla sen riemun ja odotetun hetken ja pelon jännittyneen mielialan laukeamista, mikä syntyi silloin kun proletariaatin tuomion tuojien rautainen nyrkki kolkutti tyrmän suljetuilla porteilla. Hetki, jolloin kopinoven auki salvoista mursivat miehet, joilla punaiset nauhat olivat merkkeinä ja otsalla paloi jalo vapautuksen tyyni sanoma. Ne hetket, ken nähnyt on, ja kuullut kutsun:

“Toverit! Ulos astukaa, kanssamme riviin, taistoon ja tuleen käykää!” Ken nähnyt syleilyt, suudelmat on, tuskien ja kuolemanuhan jälkeen! Hän nähnyt on sen hengen, mi yhdistää kansat kaikkialla rakkauden sitein. Ja asiat ja aatteen, joilla vertaa ei maailmassa.

Lumikentällä

Pata porisi pienellä liedellä ja höyrysi hyvähajuiselta. Tuoreen lihan ja rasvan sekainen keitto kypsyessään sai siinä paljaan taivaan alla lumikentällä nousemaan oikean himon ja mieliteon hyökätä eineen kimppuun. Ei missään maistu ruoka niin mainiolta, kuin erakkona ja pakolaisena kylmän talvi-ilman käsissä, missä kuuma liemi tekee höripittynä hyvää vilun pöyristämälle ruholle.

Josu oli nostanut padan nuotiolta ja asettanut tulen loisteessa sulaneelle maalle. Padan ympärillä kahden puolen olevilla rangoilla oli hyvä istua. Puulusikoilla voi helposti ammentaa suoraan padasta herkullista ruokaa ja särppiä niin mukavasti ja paljon kuin suinkin vain halutti. Syödesssänsä Josu alkoi reipastua, jurous kaikkoni, ja sitä mukaa kasvot kirkastuivat, kuta täyteläisemmäksi mahat tulivat. "Ihminen ajattelee suolillaan", se täytyy myöntää. Nälkäinen ruoto ei suinkaan voi hekumassa elellä, eikä ajatella synnillisiä. Persoonallisesti kylläinen ihminen tulee äveriääksi, röhiseväksi luonteeltaan. Ja hän katselee maailmaa kuin juottovasikka, jonka silmät ovat pällöttämässä päässä ja mulkoilee jotenkin yhtä välinpitämättömästi. Kyhnytellä itseänsä ja kuunnella ruuansulatuksen suloista toimintaa — ei ole paljon vaadittu. Syntyä, elää, kasvaa ja kuolla kylläisenä, on kuin kuoppaan meneen syötinsian elämäntaru. — — —

Metsäveikko oli kova kiroilemaan. Ensimmäinen aamu-siunaus ja iltarukous oli sarvipäiden kera seurustelu. Syö-

mään alettaessa ja leipää haukatessa ei hän unohtanut voimasanojensa monipuolista varastoa. Jonkun turhana ian takia saattoi paljastaa päänsä ja panna lakin polviensa alle maahan ja pitää "konttirukoukset." Tänään hän palveli henkiänsä sen syyn takia, ettei taatto taivahinen anna lumihärmää maan päälle eikä peitä jälkiä, jotta päästäisiin kotiväkien kanssa vuorovaikutukseen. Sitten hän oli tehnyt puujalat joilla olisi pitänyt minun "kevyempänä miehenä" harppia lumikentän ja suonsalmekkeen poikki heinätielle. Mutta suo upotti seivästä, eikä yritys onnistunut. Myöhemmin päivällä oli hän ottanut soikkarit olallensa ja kiertänyt suon, mutta tielle kun yritti, ei raskas mies ollutkaan enää poikavuosien veroinen — ei ottanut ukko pysyäkseen "kurjensäärillä", vaan hoipertui aina suurella rytinällä pitkin pehkoja. Hoiperrellessansa oli loukannut peukalonsa ja siitä johtui ahkera noituminen. Sitten olihan jälkiä tullut tallattua ympäristöön ilman aihetta. Kyllä Metsäveikon tolloituksessa oli paljon viisauttakin, sillä hän oli ovelasti seipäiden alapääät naker-tanut "huntin tassun" malliin, ja niillä oli oivallista jäätyneen maan aikana vähillä lumilla liikuskella susipolkuja pitkin. Sitähän asiata ukolla kotia olisi ollutkin, että Juhana-poikansa, joka on mainio mestari sudensäärillä liikuskelemaan, toisi tietoja heinä-balaganalle kylästä.

Josu oli jo heinä-aikana suovaa tehdessään mestaroinut piilopirtin erinomaisen oivallisesti. Puukodan suippo-kartiomaisen kehän päälle oli pyöristetty heinäkeko. Onkalon ylähuipussa oli päänmentävä aukko ilman ja valon hankkimista varten. Onkalo oli lämmin ja mukava, minne sisään pääsi ryömimällä oviaukon eteen asetettujen pitkien solontsa-heinistä kudotun helman alatse .

Tänään olimme kylästä päin kuulleet kaukaista koiran haukuntaa, mikä purjetuuleen heikosti kuului. Myöskin olimme saaneet selville alinomaisen kuulostelun arkauttamina silloin tällöin tapahtuvaa ammuntaa. Kun siinä ilta-pimeässä vainusimme ympäristöä, tarkkasimme vihdoin suonsalmen takana lähenevän ratsun. Hevonen laukkoï upottavassa suossa ja ohjaaja ajoi suoraa päin balaganaamme. Konttasimme kojuumme ja jäimme mahallamme maassa katselemaan heinäliepeen alatse suolle. Onko tulija vieras, vaiko omainen?

Jo kaukaa huhuili ja huijasi tulija, ja ilmaisi itsensä Metsäveikon vanhemmaksi pojaksi. Poika toi iloisia tietoja: "että Jalmari ja Matti ovat palanneet linnasta ja että sieltä ovat valkoiset herrat pakosalle lähteneet ja että kylään voi tulla arkailematta."

Ukko nousi itse ratsulle ja me juoksimme kilpaa kirmaten hevosen rinnalla pitkin lumikenttiä kohti Tshuhonskoita. Taasen kerran me uskoimme punaisien saapumiseen.

Koltshakia kyyditsemässä

En muista tarkalleen päivänmäärää. Se oli marraskuun alkupuolella vuonna 1919. Mutta Siperian pakkanen tuli sinä vuonna aikaisin ja kirpeänä. Vaikka lunta oli tuskin kengän peitoksi, luistivat puupohjaiset reet mainiosti. Tshuhonskoin koivumetsät olivat huurteiset ja puiden oksilla ja latvoissa istuskeli kuhertelevia teeriparvia. Heinäkaravaani kulki ohi siellä täällä. Pitkämatkaisia, outoja, hyvinpuettuja herrasmiehiä ajeli itäänpäin kievarikyydillä tai omilla hevosillaan.

Se oli sellaista "puukonterä kurkulla" elämistä, jollaista meidän pakolaisten elämä yleensä siihen aikaan oli. Jos oltiin päästy päivä rauhassa iltaan, oli se suorastaan onni, jota toivoimme yöksi ja seuraavaksikin päiväksi.

Me olimme hermostuneita sekä kauhistuneita niitten kotitarkastusten, vangitsemisten ja jahtausten johdosta, joitten alaiseksi tänne saapuneet punikkipakolaiset jouduimme. Asioiden tietämättömyys kidutti meitä enimmin. Mitä silmien eteen sattui, voitiin pitää luotettavana tietona huhujen hurjassa, ilkeässä tai miellyttävässä sekamelskassa.

Eräänä aamuna tuli toveri Musakka luokseni iloisesti hymyillen. Vaikka hän muutoin oli erittäin hiljainen ja sanojaan säästävä mies, puheli nyt vilkkaasti:

— No, nyt se sitten tulee Koltshakillen lähtö kun "Rehan vasikalle". Volostissa juuri kertoivat sekä oikean että vasemman puoleisia valtateitä olevan pyrkimässä

jalkaväkeä itäänpäin ja valkoisia pakolaisia on kulkenut jo viikkokauden.

— Älähän hohota liian aikaisin. Olemmehan nähneet kahdesti heidän ennenkin perääntyvän.

— Olemme, mutta kolmas kerta se toden sanoo. Maroskinalla kuuluvat olevan tulossa ensimmäiset transportit, intti hän.

Jatkoin veistotyötäni. Olin liian pessimistinen uskomaan. Mutta tunnin kuluttua tulee Musakka uudelleen ja osoittaen tielle sanoi hän:

— Katsohan hevosia.

Kylään ojentuvalla arotiellä näemme mustan jättiläiskaravaanin. Pian saapui se kylään ja ohi ajoi etupää. Kuormastoa kuljettivat siihen komennetut talonpojat, joitten ympärillä ratsasti kasakoita. Illalla saapui asemiehiä tuomaan tietoa, että kaikkien miesten ja hevosten on oltava valmiina kyyditsemään.

Ilma tuli kuumeiseksi ja ahdistavaksi. Naapurit hiiviskelivät toistensa luo ja puhelivat kuiskutellen.

Illan hämärässä saapuivat sotajoukot täyttäen kylän seitsemänkymmentäneljä taloa viimeistä huonetta myöten. Mutta majoittumaan ei päässyt kuin pieni osa, sillä uusia hevoskaravaaneja saapui reki reessä, täyttäen kadut ja pihat. — Ja sitten alkoi hevosista, reistä, talonpojista, jalkaväestä, ratsumiehistä ja kasakoista muodostunut jono, mikä kahdeksan päivää katkeamatta laahautui kylän läpi itäänpäin.

Kylän kokouksessa luetteli ja määräsi vanhin sataviisikymmentä kyyditsijää. — "Ken ei noudata määräystä, vastatkoon itse kohdastansa", kuului hänen kuiva lausuntonsa.

Ja kylän talonpojat vastasivat siten, että kuusikymmentä heistä lähti aamuyöstä valkoisia kyyditsemään, mutta yhdeksänkymmentä oli poissa. He olivat hävinneet yöllä hevosineen kuin sumu tuuleen.

Kun valkoiset viranomaiset kävivät talosta taloon tiedustelemassa ja tutkimassa, selittivät emännät heidän lähteneen yöllä kyytiin.

Ja tämä selitys kaiketi auttoi koskapa pahempaa ei tullut. Kyyditsijät olivat lähteneet yön pimeässä metsiin, missä värjöttelivät painuen yhä syvemmälle erämaahan.

Perääntyvät valkoiset joukot näyttivät huonosti puetuilta, lopen väsyneiltä ja nälkää kärsineiltä.

Kotiimme kuului kaksi avaraa huonetta. Illalla ahtautuivat molemmat huoneet miehiä ja aseita täyteen.

Illalliseksi ei joukolla ollut mitään syötävää. Viimeksi oli heille jaettu tattariryyniä ja he istuskelivat pureskelun, ja kaivelivat niitä taskuistaan. Hetken kuluttua joutui muonitusmestari, kiharatukkainen ja paksuhuulinen kalmukki sakin hivutettavaksi sentähden, että oli hukanut joukon voiannoksen. Kirgiisit uhkailivat, löivät ja tölmivät häntä iskusapelin tupilla. Kalmukki puolustautui oivallisesti. Hän otti säkin, missä voi oli ollut, ja näytti rasvaista, voihin ja tupakkaan tahrautunutta sisustaa selittäen, kynsiään ja paperia nuoleksien, että mahdollisesti koirat olivat pilloja tehneet. Sitten ajoi joukko kalmukin hakemaan lihaa.

Jonkun ajan kuluttua saapui hän takaisin lihakinkku olkapäällä. Miehet tulivat yhä enemmän ruoan haluisiksi ja katselivat neuvottomina Hildaa. Työläisnainen aukaisi lattialuukun ja toi kellarista ison korin perunoita ja osoitti miehille padan.

Iloisina rupesivat miehet valmistamaan mojakkaa. Kirgiisit vastustivat perunain kuorimista ja lohkoivat ne kuorimatta. Venäläiset sitävastoin kuorivat perunat, mutta panivat ne kuitenkin samaan pataan yht'aikaa, kylmän veden, lihan ja suolan kanssa.

Tuskin olivat he syöneet, levosta puhumattakaan, kun saapui komento: Eteenpäin! Ennenkuin huoneet ehtivät edes tyhjentyä, saapui uusia jäisiä, palelevia ja väsyneitä sotilaita yhtä suurella, seinien täyteisellä mitalla. He olivat saaneet vain liha-annoksensa raakana ja katselivat neuvottomina emäntää. Työläisnainen taasen osoitti heille padan, teki tulen ja toi toisen korin perunoita. Kuinka kilttejä olivatkaan nämä sotilaat nyt, kun punainen vaara uhkasi kintereillä.

Moni joukossa oli pakkomobilisoitu, mutta suurin osa oli Europan puoleisia vapaaehtoisia vjatkalaisia ja permiäläisiä joukkoja, jotka olivat tulleet maineeseen veriteoistaan kasakkain ja kirgiisien kanssa. Mutta nyt olivat he unohtaneet röyhkeytensä ja hävyttömyytensä ja vaelsivat täydellisessä sekamelskassa itään. Pakkanen, nälkä ja taudit olivat nyt pikkuasioita, kun punikkien tuliset hiilet polttivat jalkoja, sillä korvissa kohisi vallankumouksen valtainen kohina, kuin tuomionpasuuna lännen taivaalla, tuoden tuhoa ja turmaa, kuolemaa ja kauhua sen eteen asettuille.

Valkoisten perääntyminen kävi joutuisasti sentähden, että he kulkiessaan saivat aina uusia hevosia ja täyteläisiä kauravarastoja. Ja jalkaväkikin oli nyt sijoittunut rekiin ja talonpoikain oli kyydittävä miten nopeasti suinkin voivat. Ken ei kiiruhtanut, häntä pieksivät rinnalla ratsastavat kasakat. Kenen hevonen väsyi, hänet lyötiin puolikuo-

liaaksi ja työnnettiin tiepuoleen, tahi selitettiin hevosen huonous uppiniskaisuudeksi ja sotalain mukaan ammuttiin hankeen hevosineen päivineen. Jokaisen täytyi ajaa lakkaamatta juosten. Tien tukkona ei saanut olla vaikka tiet olivat kapeat ja vähän lumen tähden koloiset. Puupohjaiset tervatut reen pohjat lipesivät ja soittelivat liipanneissa viereviä ojapientareita ja lyöpänneitä. Alinomainen kaatumisen vaara juosten ajaessa oli aina tarjolla. Onneton se talonpoika, jolla sattui olemaan väsynyt tai laiha hevonen. Tämän epäkohdan sai "kutseri" tuntea omassa ruumiissaan, sillä valkoiset selittivät sen saboteeraamiseksi ja punaisten puoltamiseksi.

Äsken mainitussa kyläkokouksessa olin minäkin tullut valituksi Koltshakia kyytiin. Neuvottomana mietin mitä tehdä. Työläisnainen ratkaisi heti asian ja sanoi:

— Menkööt lahtarit helvettiin meidän kyyditsemättämme!

Asia ei ollut juuri niin yksinkertainen. Mietin ja olin levoton koko iltakauden ja katselin sopankeittotouhuja rauhattomana.

Uusia ja yhä uusia tulokkaita saapui. Maantiellä huurettiin ja kirottiin pimeässä talvisessa yössä. Siellä hinasi ihmisvirta mukanaan kuormastoa, tykistöä ja muita sodassa tarvittavia pienten aseiden ja ammuksien raskaita laatikoita. Paksut nahkaiset lettiruoskat läjähtelivät hevosten kylkiin. Armottomasti piestiin juhtia ja höysteeksi kirottiin Aasian kaikkien kansojen kielillä.

Talonpojat huokailivat kuskipukeillaan, tehden ristinmerkkejä, enemmän lahtarien, kuin jumalan silmäin lumeeeksi, sillä iskuja sateli seläntakaa reestä, sekä hevoseen että sen omistajaan.

Siinä neuvottomana tuumiessani, saapui naapurista Jyrin Eljas ilmoittamaan, että nyt lähdetään kyytiin. Vastahakoisesti sain hevosen puihin. Vasta reessä ollessa ymmärsin yskän. Työläisnainen ja Jyrin Anni olivat meitä veräjällä saattamassa ja hyvästiksi nauramassa. Punapartainen Jyri ajoi edellä, ohjaten tungoksen läpi Ovinoille, mihin toisiakin oli jo joukko saapunut. Lunta tuiskutti talojen katoilta, ja keskikylältä kuului kova huuto ja meteli.

Pääsimme riihten kaihessa syrjään johtavalle metsätielle, ja tiheään huurteiseen koivikkoon suon taakse. Ja yhä edelleen juoksivat hevoset.

Andreen-Paavon takimmainen isbushka on kymmenen virstaa kylästä, Argunassa. Täällä riisuimme hevoset ja asetuimme heinäsuoville. Aluksi tuntui rauhoittavalta, mutta pian alkoi apeus voittaa ja pelko siitä, että tulevat hakemaan, antavat ilmi ja joudumme tottelemattomuudestamme ammuttaviksi.

Joka päivä saimme uusia tietoja. Pikkupojat olivat viestin viejinä ja toivat monta postia ja tervehdystä, pakettia ja arvelua. Kylä oli omista miehistä ja hevosista työnsen tyhjä, mutta sensijaan oli siellä oikea valkoinen kansainvaellus.

Eihän ollut tämä pakomme ensimmäinen. Olimmehan tähän tottuneet ja syksyn sulista asti melkein aina metsissä asuneet. Kesän aikana oli pakoilu peitetympää, eihän jälistä mitään tietoa saaneet takaa-ajajat. Olivathan monet kokemukset sen osoittaneet. Mies ja pari, olisivat vielä voineet "huntipolkuja" häipyä tielle tietämättömille, mutta tällainen sakki, siitä ei tule mitään. Sitäpaitsi alkoi kylästä siirtyä metsään yhä enemmän väkeä, naisia ja

lapsiakin. Turkiskuormiakin pursuit vedättivät ja metseen hautasivat, joiden olemassaolosta ei mitään tietty. Elintarpeita, leipää ja leivän särvintä, kuten palvilihoja, voitynnyreitä ja kaikenlaista kilua ja kalua, oikeita kokonaisia kuormastoja. Kylän eläimet, hevoset ja lehmät piirittivät heinäkekoja talvisella tantereella lumisessa erämaan sylissä.

Pukinsarven kaltaisissa saapaskippuroissa alkoivat jalkani hiipua hiiliksi. Enimmät ajat piti olla "isban" sisällä, joka oli nurkistaan harva ja tavattoman vetoinen. Nurkassa roihusi kyllä lakkaamatta takkatuli, mutta sen lähelle ei päässyt, koska sitä piiritti puolialastomat lapsilaumat. Kämpä oli täynnä naisia ja lapsia ja huonommin puettuja miehiä, niin ettei ollut jalan jakoa. Pakkanen öillä kuroi ja kurmi ulkona ankarasti. Ilmat kun olivat muuttuneet kylmiksi, ei ollut puhettakaan kauvas siirtymisestä. Eräänä aamuna varjossa olevat miehet hälyyttivät yht'äkkiä kaikki pakosalle, sillä ratsastavat kasakat sanottiin pian tulevan "isballe".

Puolipäivää kahlailimme pitkin suokaislikoita, jotka ruskeina ja kuivina pillimetsinä kahisten huojuivat purevassa talvisessa tuulenhengessä. Ja kun sitten vihdoinkin kasakat eivät laukottaneetkaan tälle suunnalle kauaksi, saapui tieto "isballekin" ja saimme palata. Mutta tällä reissulla olimme vilustuneet, varsinkin me, joilla ei ollut turkkeja, eikä villahuopasaappaita, sillä "elefanttini" olivat heti ensi iltana kylässä "unohtuneet" kiharatukkaisen kalmukin jalkoihin.

Viiden päivän kuluttua sairastuin kuumeeseen, minkä alun olin saanut armeijan tuomana ja tartuttamana. Sillä heidän joukossaan oli ollut heikkoja kuumesairaita, jotka

pakoitettiin väkisten vain matkaan, sillä ken kävellä ei voinut, hänet kantoivat toiset sotilaat rekiin.

Kuumesairaana ja heikkona ollen, ei metsässä olo tullut enää kysymykseen. Ja niin täytyi kuin täytyikin palata kotiin, huolimatta siitä, että valkoisten ratsujoukkojen kerrottiin tekevän selvää. Ratsain taisteleva jälkijoukko valkoisten peräytyessä teki perinpohjaisen puhdistuksen miehistä ja hevosista, jotka kylistä koottiin sikäli kuin kiinni saatiin ja pakoitettiin karjan tavoin pois punaisten lyömiseltä.

Kotona pääsin vuoteeseen. Sen jälkeistä aikaa en paljon muista. Kerran näin vuoteeni vieressä seisovan valkoisen upseerin paksu ratsupiiska kädessä. Hän kuului puhuvan suuriäänisesti vieraalla kielellä. Työläisnainen oli lähellä. Hän katsoi tiukasti sotilasta ja muutteli ahkeeraan kääreitä. Ihmisiä oli aina paljo kaikkialla.

Ehkä vasta seuraavana aamuna avasin silmäni. Punakellertävä talviaurinko pilkisti hyllyn lähelle peräseinään. Jimi istuu ikkunalla, katselee ulos maantielle ja puhuu:

— Katsohan äiti millainen nauha sillä on lakissa... Ja tuota lippua pyssyn kärjessä.

Työläisnainen hiipi hiljaa vuoteeni viereen. Oli niin rauhaisa ja hyvä olla. Ja kun poika huomasi heräämiseni, alkoi huutaa:

— Nouse isä! Isä! Isä! — — Punaiset ovat tulleet!

Kun äiti ja poika auttoivat minua istumaan, näen auringon sulattamasta ikkunaruudun reijästä tiellä astelevan miehen edestakaisin, lakissa leveä punainen nauha, ja pistimen käressä pieni punainen lippu.

Kaikki kolme syleilimme toisiamme ja kyyneleet vierivät silmistämme, *sillä vapaus oli vihdoinkin voittanut.*

SANASTO

Sivu	Rivi	
10	19	natshaiju—juomaraha.
14	15	molien—rukoillen (molit—rukoilla).
16	2	shto vam naada—mitä te tahdotte.
18	11	sagranitsalla—ulkomailla; granitsa—raja.
18	31	bursuiden—porvareiden.
20	23	paradnajalle—pääovelle.
29	25	krovateissa—sängyissä.
30	6	stantsajalta vagonast—asemalta vaunusta.
32	1	otserissa—vuorossa, jonossa (otshered—vuoro)
32	7	sleeduessii, pashaaluista—seuraava, olkaa hyvä
34	6	lafka—kauppapuoti.
37	8	stanofka—pysäkki.
39	3	internatsionalnii—kansainvälinen.
52	19	tökötti—tuohenterva.
53	17	laadnaksi—olkoonmenneeksi.
55	30	tshinovnikkoineen—virkamiehineen (tshinov- nik—virkamies).
60	21	prikonat—karja-aitaukset.
61	13	tavarissa—tavarish—toveri.
61	14	slavosnikka—slaavilainen.
61	17	tshuhonskoit—tshuudit—tshuhnat—suoma- laiset.
61	20	vsorovnoo—samantekevä.
61	22	samovaari—teekeittiö.
61	22	jamtshikka (jamtshik)—ajuri.
61	26	vot—kas niin.
66	6	huuttora—uudisasukas.
69	4	tarantassi—nelipyöräinen pajukorikärry.
69	12	paritseska—apuhevonen.
70	11	Posvoljte, podashdii tavarish jamtshik, bolshe nie hatshuu takoova—Olkaa hyvä, odotta- kaa toveri ajuri, ei haluta enempää täl- laista.
70	27	smirnaa—asentoon.
71	1	kriivoille—särkille.
71	18	Tshuhonskoin volosti—Suomalainen pitäjä.
71	28	isba—mökki; isbushka—tupanen.
73	2	poskottina—hakamaa.
74	2	huntti—susi.
74	18	gospodin—herra.

S i v u   R i v i

75	3	korlakka—kurkunleikkaaja.
75	15	kalatsia—rengasleipä.
77	28	bimisuutari—tossujen nahkoittaja.
79	7	otsa—loppukohta.
79	14	stolari—puuseppä.
79	16	pleenassa—sotavankeudessa.
79	28	hohlien—vähävenäläisten.
80	1	piissari—kylänkirjuri.
81	24	Washka—Wille.
81	26	vetsherkoilla—nurkkatansseissa.
82	2	sluusbassa—tienestissä.
82	7	Budakova—kihlakunnan nimi.
82	8	ukraatalle—pihamaalle.
82	15	käessä—saapuvilla, saatavissa.
82	28	luga—niitty.
82	29	puuta—painomitta 40 naulaa.
83	1	närljii—syöjiä.
83	2	samakontka pillien kää—viinatehdas torvien kanssa.
83	17	Ärmanni—Hermannin.
83	20	savotsikka—meijeristi.
83	24	plotnik—kirvesmies.
83	27	vana—vanha, joskus: Jussi.
85	11	oomata—patama.
85	12	koljani—kivenuoliainen.
87	3	leuhka—kaksiteräinen kirves; paksu taltta-kirves.
87	6	amerikanski—amerikalainen.
87	6	topori—kirves.
88	9	smedangat—lumivuokot.
88	17	ishbushkalla—metsäpirtillä.
88	17	astava—hara.
88	18	shumkat—reput.
88	18	thueskat—tuohipurnut.
89	21	tshainikka—“saapasvarsi”, pelti purnu.
90	10	petshkoon—peltikaminaan, uunin.
91	9	kiirenskolta—arvottomia Kerenskin rahoja.
91	10	karovia—lehmä.
92	2	opisoiman—hänkimien.
92	14	liavina—lehtikuusi.
92	14	vjeetro—sanko.
92	23	lautaan—(Vir.) pöytään.
92	28	praasnikolksi—juhliksi.
92	29	jortti—kuohittu sika, uros.
92	30	maakka—valmu.

Sivu Rivi

93	1	aivupilmeni—aivupiirakka.
93	1	kirpitsaiju—tiilitee (kirpitshi tshai).
94	1	opunen—(Vir.) hevonen.
94	5	kartoskit—perunat—maaomenat.
95	1	thuhoinskoit—tshuhonskoilaiset—Siperian suomalaiset.
95	2	vallanmaja—kunnallishallinto, kunnanhuone.
95	12	suimat—(asialainen sana)—kokous, heimoistunto.
96	6	kuratti—piru.
96	7	ärä—pois, irti, ulos.
96	8	lahti—auki.
96	9	harashoo—hyvin.
96	21	rääki—puhua (viroa).
99	19	sotakraamia—sotakaluja.
99	20	solotoita—kultaa.
99	23	solotoi parahod—kultalaiva.
99	25	lugalla—lug—niitty.
99	26	luoma—raavas.
100	2	tassivat—kantoivat.
100	10	nitshevoo—ilman muuta—menettelee.
100	22	pravda—tosi.
101	1	odrata—rangaistusretkikunta.
101	7	tshortti—piru.
101	7	nemnoshka—jonkunverran.
101	8	sabakit—koirat.
101	10	kuramus—pirummainen, pirumus.
101	10	verofkilla—köydellä.
101	13	Kakoi ni budt—jotenkuten.
101	17	nätäliä—viikkoa.
101	18	vällään—ulos.
101	22	lihunikkien flaasti—lahtarien valtaa.
101	22	Korra ka tuplist—kerrassa voimakkaasti.
102	10	persnikki—(häpeällinen sana miehestä).
103	4	puustan—peltoheiton.
103	11	jaadia—oritta.
103	11	ratustimesta—riimun räimä.
103	22	plennoit—sotavangit.
103	24	lahtijaloin—ilman jalkakahleita.
104	21	tulpan—pitkän turkin.
104	25	tykkyin—moisioiden.
104	26	otsas—loppukohdassa.
105	1	praavittamatta—vanhasta korjaamatta, rakentamatta.
105	9	vleru—pyörä.

Sivu Rivi

- 105 11 nisukkainen kitsas—sellainen ahdas.
 105 12 pakissut linnah saa—paennut kaupunkiin asti.
 105 14 teljen otsaan—akselin päähän.
 105 14 muituskin—muutoinkin.
 105 26 rapaltunut—tuhoutunut, sortunut.
 105 28 latdilla—aidaksella.
 106 1 Mära ja Kovurka—hevosen nimiä.
 106 24 Vot tökötti voitta natukkaisen siis ärä läivät!
 —Kasta tuohentervaan, voida erkäle, pois
 menevät.
 107 3 votta, votta rohkemp—ota, ota enemmän.
 eisit ole halle—ei sitä ole surku.
 väittinen lahap juure ka—hiukan anna mennä
 kupeelle asti.
 107 8 siis kuratit ärä läivät—kyllä. piruille lähtö
 tulee.
 107 18 lounaan—puolipäivä, päivällisaika.
 108 24 kammitsoihin—jalkakahleihin.
 110 19 ommukki—aamulla.
 110 20 ukkup—hukkuu.
 110 20 kalmat—hautausmaa.
 111 3 sterli—sampi.
 111 21 vot opusella tarvis kuri ja järki yhes—hevo-
 sella pitää olla tieto ja huuti myös.
 112 10 roho kipetkuu—ruohotee.
 112 31 äijän—paljon.
 113 13 Vot djenka nietu—Kas, rahaa ei ole.
 113 21 vioolia—viulua.
 115 14 orasaksi—voittajaksi.
 115 22 elukka potradat—vahingot.
 115 23 särkenyt—piessyt.
 115 24 kitsiä—vuolta.
 116 5 djenkoja poikkeen—rahoja pois.
 116 12 uksi—ovi.
 116 16 Rohta suoap ikä yks'lyy—jokainen niittäkää.
 Sen kun on vaja—mitä haluaa.
 116 24 kovero selkä—köyryselkä.
 116 24 mutshu—yleinen nainen.
 116 26 maikkivat—haukkuvat.
 116 27 saaton—ruko.
 116 29 bursui—porvari.
 118 18 maluhassa—pyykki- ja karjakeittiössä, vasik-
 kasuojassa.
 118 18 separeerata—oma polton tislauk.
 119 18 maasilimiseksi—lahjomiseksi (rasvata).

Sivu Rivi

120	9	taaria—olutta.
121	23	“silleen”—sanantapa.
122	1	roolakoista—viljankuivauskankaita.
123	17	luiskalla—kovasimella.
123	23	arssina—kyynärä.
124	27	kuhja—suova.
127	19	surnut ärä—kuollut.
139	8	slifkissä—kermassa.
130	16	tsukunat—suppupadat.
130	17	laha—annahan olla.
130	18	syökkikraamia—ruokatavaraa.
131	4	vilkalla—kahvelilla—hangolla.
131	6	pakisseet—paenneet.
134	10	zaitaan—jäniksen.
134	10	perast—tähdän.
134	27	kol'tuplia miestä—kolme riskiä miestä.
135	4	pojumatti—leikillinen käännös kirosanasta.
135	10	uhkeet—mahtavat.
135	11	lasette—annatte.
136	14	pirunkelkka—haraäes.
137	24	peremies—isäntä.
137	25	raania—haavoittua.
138	1	kamitsoitu—kahlehdittu.
138	5	kallalle—kimppuun.
139	12	polatti—kattosänky.
140	25	lusti—hauska.
141	16	tytsten kallalle—tyttöjen kimppuun.
141	18	turakoiks—hassuiksi.
141	25	naljan perast teha—leikin vuoksi tehdä.
142	7	kousa—kauha.
142	20	julkeina—häpeämättöminä.
144	4	tupli—vahva.
144	5	tapajaa—ylettyy.
144	6	lisnoita—ylijäämää.
144	7	saanut otsaan—loppunut.
144	8	pölkynnyt—heittänyt henkensä.
144	10	maitosavotta—meijeri.
144	11	maito panki—rainta, kiulu.
144	11	kraadosnikka—lämpömittari.
144	13	Oosalta—maakunnan nimi.
144	17	teriä—jyviä.
144	29	lyöminen—taistelu.
145	12	drotsi—onnistu, vetele.
145	15	tykyt—metsäpellot.
147	10	hatarvi—hirvi.

Sivu	Rivi	
147	25	troikallekin kallalle—kolmivaljakon kimppuun.
148	9	rätseppä—räätäli.
149	12	kanieshno—kuinkas muutoin, tietysti.
151	14	ruttuhun—joutuisasti.
151	28	taaria—kaljaa.
156	28	kirpitsoita—tiiliä.
157	9	ikäskuista kraamia—jokalajia törkyä.
157	12	krupankoveria—savutorvenmutkia.
157	12	tököttilaskoja—tuohentervaputinoita.
157	13	kammita—jalkaside.
157	17	syökkikraamia—ruokatavaraa.
157	27	tesettikaupalla—pinta-alamitalla.
160	4	tshainikat—teevesitörpöt.
165	16	nietu—tyhjä, olematon.
165	21	karmanassa—taskussa.
177	5	mekonlestiä—parseilirengiä.
179	21	uulitsoilla—kaduilla
180	28	samahotat—itse tulleet
182	1	natshalnikka—päämies, virkamies.
185	2	zarjaa—sarastus; gazeta—sanomalehti.
187	2	harashoo—hyvin.
191	11	kartofelit—perunat.
191	16	okopeilla—juoksuhaudoilla.
193	17	maaslikoivat—lahjoivat, rasvasivat.
195	9	tshortti nesnaju—piru tietäköön.
195	28	stanovoi—piiripoliisi.
198	1	hallee—sääli.
198	6	lasemista—ampumista.
206	9	kamissiin—tarkastukseen.
209	8	sagranitsasta—rajantakaa, ulkomailta.
209	11	kotusovan—sisällissodan.
209	13	laatiah—hankkiutua.
209	25	kää—kanssa.
210	13	perreen—perhekunta.
210	15	kiireen—kohtapuoleen.
211	1	bulmissa—häissä.
212	30	korsikkaolkipata—savipata, jossa on olkia.
213	4	sitserilimppu—varikoinen.
213	11	porsaanpilmeni—porsaanlihakääriäinen.
213	26	haleksiit—surkeilevat.
213	28	outtiit—ovatkin, outtiih—odottivat.
214	1	kolrat ihmiset—häjyt ihmiset.
214	5	kestita—kestittää.
214	10	kallalle—kimppuun.
214	26	verevän kaartin—punaisen kaartin.

S i v u	R i v i	
215	11	klaasin—pikarin.
215	25	svinini—sika.
217	28	kussakassa—vyössä.
217	30	mushikat—miehet.
217	30	naiselävät—vaimoväki.
218	2	narod—kanssa.
221	4	perisuomalainen—suomenmaalainen.
222	6	vastomaiset—oudot.
232	22	kulakka—nyrkki, (myöskin yksityinen kylä- kauppias).
232	23	ukratalla—kartanolla.
232	30	nagaikkii—solmuruoska (nagaikka).
232	31	korlost—kurkusta.
232	31	puun otsaan—puun latvaan.
233	1	rupikonna—rupisammakko.
233	1	verhus—ilmassa, korkeuksissa.
233	5	huutint—huutanut, kurittanut.
233	5	nakra—naura.
233	7	nemnoshka—hiukkasen.
233	9	pietimys—yksikiveksinen.
237	6	goromugia—korento yhdelle hengelle.
237	8	panki—sanko.
238	17	mustakousa—lölykippo (naisesta).
238	18	mära—tamma.
238	17	vanakurat—(lähimaille) vanha piru.
241	11	turakat—hassut, turkkilaiset.
241	12	naljan perast—pilkan tautta.
241	26	sluusitah—palvella sotaväessä.
241	27	molotsoi—nuori.
241	28	pervoi ras—ensikerta.
241	28	loajit—suunnittelet.
242	5	nulkkup—kuleksii.
244	2	priiskoilla—kultakaivoksilla.
246	26	frontalla—rintamalla.
246	29	kirpitskasarma—tiillikasarmi.
246	31	sutkat—vuorokaudet.
247	2	punta—kapina.
247	3	polkka—komppania.
247	4	veittiit—kuljettivat.
247	10	prikassi—julistus.
247	21	kuministoja—kommunisteja.
248	24	bleloilla—valkoisilla.
249	6	ohvitserin—upseerin.
253	27	tapunoissa—laumoissa.
264	2	paarilla—valjakolla.

S i v u   R i v i

264	4	lossadit—hevokset.
264	31	Davai loshadi! Davai—Antakaa hevosiä! Antakaa!
265	1	Nitshevoo njetu—Ei ainoatakaan.
265	2	siishesh tii—kuuletkos; kutser naada—kyytiä tarvitaan.
265	3	storostan—päivystäjän, järjestäjän, siivoojan.
265	27	juunamait—(pahan kirosanan loppuosa).
266	15	voimaa—laukkaa, neliä, karkua.
266	21	niemnoska—hiukan.
268	30	portveli—kirjelaukku.
275	11	kakoinibud—jotenkuten.
278	21	soltatit—sotilaat.
278	25	bumaga—paperi.
279	22	laatiaa—hankkiutuu.
280	2	aristovaittevat—vangitsevat.
280	12	staarasta—kylänvanhin.
284	14	siäst vällään kurovat—hengen ottavat.
284	19	rikeneh—joutuun, paljon.
284	22	ikäyks—jokainoa.
284	24	lihunikit mahan lase—lahtarit ammu.
284	26	laha hunttien juossa—anna susien juosta.
284	30	nalja ärä oleman—leikki kaukana olla.
284	31	Sinost ruttuh vaattaks väljä, kosk' meije rahvas ylelytise puhast lase teha—Sitä kiireesti katsokaat, kun meikäläiset alkavat puhdasta tehdä.
285	3	rist kuomat—ristikummit.
285	6	kaimatah—seurataan.
285	9	purlakoi—renkinulkki.
285	9	varaja—pelkää.
285	10	Verevän riikin vaattajaks—Punaisen vallan toivojiksi.
287	1	natshalnik—virkamies.
292	28	Naado byi vso tsuhni tudaa v les posilait, vsorovnoo oni lsenie.—Tulisi kaikki suomalaiset sinne metsään lähettää, kumminkin he ovat liikaa.
297	27	ushin—iltanen.
298	12	pervoista—ensimmäisestä.
298	23	rabotnikkoja—työmiehiä.
399	29	korvatukkaiset—puoliksi ajeltu.
300	13	Stavoi prokljaatyim saklemennyi. Ves mir golodnyh i rabov—“Kansainvälisen” alku.

Sivu Rivi

- 300 18 Eto budjet nash paslednvi
I reschitelnyi boi—"Kansainvälisen" loppu-
säkeet.
- 302 29 kohen mahan—suoraan maahan.
- 303 3 luga—luonnonniitty, vesijättö.
- 303 17 rääkitty—puhuttu, lausuttu.
- 303 18 nugan kaa—puukon kanssa.
- 306 2 krossaan—lehtoon.
- 306 9 tisuriin—pälvystyshuoneeseen.
- 306 26 miilaja—armias.
- 308 15 kristianin—talonpoika.
- 312 4 boh, kriste, hospodi—jumala, kristus, herra.
- 312 31 Pravda li ani upjut jevoo.—Todellako tappa-
vat he hänet.
- 313 3 maatushka—puhä jumalan äiti.
- 316 3 skarei idiite!—heti joutukaa!
- 316 15 Vi shert vo ju naali porbe rakavoi
Klubvi pesavetnik narodu
Vi odtali vso shto nasli dija nivo
I shianli svojuu tsest i svobodu—
Te uhreina kaaduite taistelussa
Palo rinnassa rakkauden jalo
Te kaikki annoitte kansalle
Sen vapauden eestä ja valon.
- 325 14 sina pustiili nasvabodu—poika on päästetty
vapauteen.
- 343 31 solontsa—pitkä takkuheinä.
- 344 7 balaganaamme—kotaamme.
-

SISÄLTÖ

Luku	Sivu
I. Pako rajan taakse	3
II. Punaiseen Pietariin	9
III. Leirikaupungin elämää	13
IV. Uusien pakolaisten parissa	25
V. Sulhon kuolema	29
VI. Matkaanlähtöpäivänä	31
VII. Astumme kaukojunaan	37
VIII. Päämäärättömyyteen	41
IX. Omski	49
X. Irdishalla	59
XI. Taran kaupungissa	61
XII. "Nenättömän" majatalossa	63
XIII. Matka Tshuhonskoihin	69
XIV. Bugenessa — suuressa Suomen kylässä.....	73
XV. Halkometsässä	87
XVI. Talvimujeita hankkimaan	91
XVII. Lähtevätkö tshuhonskoit sotaan	95
XVIII. Vihan ituja ilmenee	99
XIX. Matka Jermakan kalmoille	103
XX. Syytön Paavo Okkonen	111
XXI. Yhteisiä pyrkimyksiä	115
XXII. Into elämään — kaiho kalmistoon	123
XXIII. Erämaan elokuun yö	129
XXIV. Elämää isbushkoilla	139
XXV. Simo-äijä kertoi	147
XXVI. Siperialaisia talouspuuhia	153
XXVII. Oma tupa	161
XXVIII. Kuvernöörin huopasaappaat	165
XXIX. Mtsävoron muistelmia	173
XXX. Miten jouduimme santarmien kirjolhin	179
XXXI. Pari muistikirjan lehteä	185
XXXII. Kutsuntaan	191

L u k u	S i v u
XXXIII. Pyryä ja pakkasta	199
XXXIV. Korpielämän valkoisia hetkiä.....	205
XXXV. Siperialaisissa "bulmissa"	211
XXXVI. Hevosrosvoja ylkämiehinä	221
XXXVII. Kaksi kevättä	225
XXXVIII. Punainen yötaivas	229
XXXIX. Akkain savottasuimilla	237
XL. Eräs juhannusaattoilta	243
XLI. Piirteitä suomalaisheimoisten naisten kehitys- historiasta	251
XLII. Pikkuvajakavaisuuksia	259
XLIII. Koltshakin kuriirin laukku	263
XLIV. Vaikeisiin tilantelsiin	273
XLV. Pidätetyksi	283
XLVI. Yö tutkintovankilassa	289
XLVII. Virolaisten vankien kohtalo	301
XLVIII. Tyrmään	305
XLIX. Koltshakin vankilakauhuja	311
L. Kuivan särkän Isbushkalla	325
LI. Punikit pakosalla Siperian korvessa	333
LII. Lumikentällä	345
LIII. Koltshakia kyyditsemässä	349
